

MEMDUH SEVKET ESENDAL BÜTÜN SERLERİ-12

gödeli mehmet

ISBN 975 - 22 - 0196 - 2
2007.06.Y.0105.3142

Birinci Basım 1988

**İkinci Basım
Şubat 2007**

BİLGİ YAYINEVİ

Merkez: Meşrutiyet Cd., No: 46/A, Yenışehir 06420 / ANKARA
Tlf.: (0-312) 434 49 98 • **Faks:** (0-312) 431 77 58
Temsilcilik: İstiklâl Cd., Beyoğlu İş Mrk., No: 365, A Blok,
Kat: 1/133, Beyoğlu 80070 / İSTANBUL
Tlf.: (0-212) 244 16 51 - 244 16 53 • **Faks:** (0-212) 244 16 49

BİLGİ KİTABEVİ

Sakarya Cd., No: 8/A, Kızılay 06420 / ANKARA
Tlf.: (0-312) 434 41 06 • **Faks:** (0-312) 433 19 36

BİLGİ DAĞITIM

Merkez: Gülbahar Mh., Gülbağ Cd., No: 27/1, A-B Blok,
Gülbağ, Mecidiyeköy / İSTANBUL
Tlf.: (0-212) 217 63 40 - 44 • **Faks:** (0-212) 217 63 45
Şube: Narıbahçe Sk., No: 17/1, Cağaloğlu 34360 / İSTANBUL
Tlf.: (0-212) 522 52 01 - 512 50 59 • **Faks:** (0-212) 527 41 19

www.bilgiyayinevi.com.tr • info@bilgiyayinevi.com.tr

(M.Ş.E.)

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL

Gödeli Mehmet

Hikâyeler 10

Yayıma Hazırlayan: Muzaffer Uyguner

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni: bilgi yayınevi

**Bu kitabın yayın hakkı,
yazanın yasal mirasçısıyla
yapılan sözleşme gereği
Bilgi Yayınevi'ne aittir. Kaynak
gösterilmeden kitleden alıntı
yapılamaz; fotokopi ya da
herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz.**

**baskı: cantekin matbaacılık
yayıncılık ticaret ltd. şti.
(0-312) 384 34 35 - 384 34 36**

İÇİNDEKİLER

Memduh Şevket Esendal (Hayatı)	7
Gödeli Mehmet	11
Bayram Günleri	17
Çamlıca'daki Konak	22
Baba Halil	84
Büyük Hızır Bey Konağı	90
Rüstem Ağa'nın Oğlu	95
Nazlı Hanım	99
Sevdiğim	113
İnsanın "Ben"i	116
Soysuz Kedi	122
İki Müsteşar	126
Demokratik Seçimler	129
Bir Nutuk	136
Âlemşah Mahallesi	139
Bir Aile Hayatı Üzerine Etüt	142
Centilmen Asilzadeler Pansiyonu	147
Mesut Bacı	150
Yurda Dönüş	152
Açıklamalar	193

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL

Memduh Şevket Esendal, 29 Mart 1883'te Çorlu'da doğdu. Aile çiftçilikle uğraşıyordu. Birbirini izleyen savaşlar yüzünden, düzenli bir öğrenim yapamadı; kendi kendine Fransızca, Rusça, Farsça öğrendi. Girdiği (1906) İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde 1908'den sonra müfettiş olarak çalıştı. Birçok yerleri bu görevle dolaştı. Balkan Savaşı patlayınca (1912), aile Çorlu'dan İstanbul'a göçtü.

Büyük Millet Meclisi kurulunca Anadolu'ya geçti. **Atatürk**'ün yanında yer aldı. Azerbaycan'da (Bakû'da) elçilik görevinde bulundu (1920-1924). Sovyet Rusya'nın bu cumhuriyeti kaldırması üzerine İstanbul'a döndü. Galatasaray ve Kabataş Liseslerinde tarih-coğrafya öğretmenliği yaptı. **Muhittin Birgen**'in yayımladığı *Meslek* dergisinde hikâyeler yazdı. **Mustafa Memduh** adıyla *Miras* adlı bir romanı tefrika edildi. Tahran Elçisi (1925-1930), Elazığ Milletvekili (1931-1933), Kâbil Elçisi (1933-1941) oldu. Bilecik Milletvekili seçildi (1941), aynı yıl CHP Genel Sekreterliğine getirildi. 1945 yılında CHP Genel Sekreterliğinden ayrıldı. Bilecik Milletvekilliğine yeniden seçildi (1946).

16 Mayıs 1952 tarihinde, Ankara'da dünyamızdan ayrıldı.

İlk hikâyelerini ne zaman yazdığı kesin olarak bilinemeyen **Memduh Şevket Esendal**'ın, yayımlanan ilk hikâyesinin 4 Kânunuevvel 1324 (17 Aralık 1908) tarihli *Tanin* gazetesinde çıkan *Veysel Çavuş* olduğunu saptamış bulunuyoruz. İkinci olarak yayımlanan hikâyesi de elimizdeki bulgulara göre *Çığır* gazetesinin 1911 tarihli sayısında yer alan *İkisinin Arasında* adlı hikâyedir. Gene bu derginin 47. sayısında yayımlanan *Korku*

da okurlara sunulan üçüncü hikâyesi sayılabilir. Ağustos 1912 tarihini taşıyan *El Malının Tasası*, daha sonraları *Meslek* dergisinde *Vapur Davası* adıyla yayımlanmış (31 Mart 1925), son kez de *Temiz Sevgiler* adıyla işlenerek aynı adı taşıyan kitabına alınmıştır.

Esendal'ın 1934 yılında yayımlanan *Ayaşlı ile Kiracıları* adlı romanı CHP Roman Armağanı'nda derece aldı (1942). "M.Ş., M.Ş.E., Mustafa Yalınkat, M. Oğulcuk" takma adlarını kullanarak *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde art arda hikâyeler yayımladı. İki kitapta topladığı hikâyelere *Birinci Kitap*, *İkinci Kitap* adlarını verdi. Daha sonra Tahir Alangu'nun düzenlemesiyle, hikâyelerinin yeni baskıları yapılmaya başlandı. *Temiz Sevgiler* (1965), *Ev Ona Yakıştı* (1971) adlı kitaplar bu dizinin yayımlanabilen kitaplarıdır.

Hikâyelerinden 259'u kitaplarında toplanabilen Esendal'ın *Ayaşlı ile Kiracıları* (1934), *Vassaf Bey* (1983), *Miras* (1988) adlı romanları vardır.

Bilgi Yayınevi "Bütün Eserleri" dizisinde Memduh Şevket Esendal'ın şu kitaplarını yayımladı:

Ayaşlı ile Kiracıları (roman), *Vassaf Bey* (roman), *Otlakçı* (hikâyeler), *Mendil Altında* (hikâyeler), *Sahan Külbas-tısı* (hikâyeler), *Veysel Çavuş* (hikâyeler), *Bir Kucak Çiçek* (hikâyeler), *İhtiyar Çilingir* (hikâyeler), *Hava Parası* (hikâyeler), *Bizim Nesibe* (hikâyeler), *Kelepir* (hikâyeler), *Gödeli Mehmet* (hikâyeler), *Miras* (roman), *Güllüce Bağları Yolunda* (hikâyeler), *Gönül Kaçanı Kovalar* (hikâyeler), *Tahran Anıları ve Düşsel Yazılar* (anı-mektup), *Kızıma Mektuplar* (mektup), *Oğullarıma Mektuplar* (mektup), *Mutlu Bir Son* (hikâyeler).

Ayrıca özenli ve titiz bir çalışma ile seçilen hikâyelerinden *Bir Haydut Kuş* adlı çocuk kitabı hazırlanmıştır.

Bilgi Yayınevi, Esendal'ın bütün eserlerini düzenli bir biçimde okurlarımıza sunmayı sürdürecektir.

HİKÂYELER

GÖDELİ MEHMET

İhtiyar bir mavnacıdan bir hikâye dinlemiştim; gayet sade, küçük bir hikâye. Fakat şimdiye kadar bakımsızlıktan onulmaz bir hale gelmiş bunca dertlerinden şu mavnacıların hissesine düşen parçasının pek açık, pek acıklı bir tasviri olduğundan onu unutmam, saklarım.

Bu küçük hikâyeyi size de nakledeyim; ama bilmem ki ondan benim duyduğum acıyı duyacak mısınız? Çünkü bunu siz benim ağzımdan dinliyorsunuz. Ben ise onu bir akşamüstü sular kararmış, ortalığa akşamın garipliği çökmüş bulunduğu bir zamanda ihtiyar bir dertli babanın dilinden dinlemiştim.

Serin bir sonbahar akşamı idi. Yüksek, sert bir gündoğusu yeli limanın sularını karıştırıyordu. Eski köprüden yavaş yavaş geçerken, parmaklığın kenarına yığılmış bir kalabalık gördüm. Köprünün gözünde tıklımış, birbirine yaslanmış kurtulamayan mavnaları seyrediyorlardı. Tezce bir işi olmayanlar gibi ben de sokuldum. Dört-beş yüklü mavna kendilerini, vapurlardan, surlardan kurtaramıyorlardı. Mavnacılar ellerindeki kancalarıyla öteye beriye dayanarak ve birbirine bağırsarak çıkmaya çalışıyorlar; fakat bir yandan rüzgârla sertleşen akıntı, karışan akıntı, bir yandan iskeleye yanaşmaya ve kalkmaya çalışan iki şirket vapurunun suları zavallıları bırakmıyordu ki, bir yol açılsın. Getirip birbirinin üstüne düşürüyordu.

Onların bu hallerini, çektikleri meşakkatin bin türlüünü her gün görürsünüz. Bu adamcağızlar, denizlerle, rüzgârlarla,

insanlarla boğuşurlar. Bereket versin Tanrı, ekmeğini alnının teriyle kazananlara kuvvet, sabrı tahammül veriyor. Yoksa bu vapurların önünden kaçmak, her dakika şuradan buradan çıkıp eğleniyor gibi düdük çekerek bağırان, söven Yunan römorkörlerinden sakınmak ve böylece bir yandan sular, rüzgârlarla uğraşıp bir yandan insanların insafsızlıklarından kurtulmak, korunmak çekilir dertlerden değildir.

Orada; gözümün önünde, kurtulmak istedikçe birbirine karışan bu mavnalarda çalışan adamların ekmeklerini ne kadar güçlükle kazanabildiklerini görüyordum. Ve dalgın dalgın düşünürken arkadan bir römorkör yetiştı. Sanki bu zavallılar isterlerse kaçabileceklermiş gibi, onlara muttasıl düdük çekerek az yolla yanaştı. O zamana kadar şirket kaptanlarına bağırان, yalvaran mavnacılar bu sefer buna döndüler. Hem çalışıyorlar, hem “Sokulma” diye bağırıyorlardı; fakat o hiç aldırmayarak mavnalardan birine dayanmaya başladı. Sular da yardım ediyordu. Mavnacı direğini indirmeye vakit bulamadı; çatırdayarak kopup düşen seren az kaldı mavnanın içinde çalışan birinin başına iniyordu.

“Hüseyin, kafanı kolla...”

Başımı çevirdim, baktım: Yanımda esnaftan ihtiyarca bir adam mavnacıya bağırıyor ve hayretle gördüm ki, bu zavallı ihtiyar ağlıyordu.

Şaştım, hiç böyle bir adamın ağladığını görmemiştim; fakat kendisinden bir şey sormayarak dalgın dalgın denizin kara sularına baktım.

“Ne olabilir, bu ihtiyar neden ağlar ki?” diye düşünüyordum. Bağrısa, çığırsa bin meşakkatle kurtulabilen mavnacılar çekildikten sonra halk da dağılıyordu. Kimse o zavallının ağladığının farkına varmamıştı. Gözyaşlarını yeniyle silerek o da çekilip gidecekti, ancak ben daha ziyade dayanamadım.

“İhtiyar niçin ağladın?” diye sormuşum.

Bana baktı, sonra tekrar gözlerini silerek cevap verdi:

“Bir oğlum vardı; aklıma geldi idi. Burada yiğit bir uşak kurban verdim.”

“Oğlun boğuldu mu?”

“Hayır” dedi, “kurtuldu ama elinden bir kaza çıktı. Gençlikle bir hata etti. Bizi batıran römorkörün kaptanını öldürdü. Mahpusa attılar, üç sene yattı, sonra öldü. O mahpusa inledikçe evde taze karısı içlendi, kocasının arkasından çok kalmadı. Şimdi bizde bir yetimleri var.”

“Şimdi senin mavnan yok mu?”

“Yok... Çocuk mahpusa girdikten sonra gediği sattık, şuraya buraya davaya verdik. Şimdi ihtiyar yaşında başkasının mavnasında çalışırım.”

Beraber köprüyü geçip Karaköy’e gidinceye kadar bana hepsini anlattı.

Kendisine Gödeli Hüseyin, oğluna Gödelinin Mehmet derlirmiş. Baba-oğul bir mavnada çalışırlarmış, babadan kalma Yağ Kapanı’nda bir gedikleri varmış. Bir gün nasılsa rıhtım önünde bir yük meselesinden dolayı Yunanlı bir kaptanla aralarında bir kavga olmuş. Mehmet uslu, sessiz bir çocukmuş. Babasını dinlemiş, kaptana bir şey dememiş. Fakat bu kaptan bundan sonra denizde, karada ne vakit Mehmet’i görse asılır, çatar, bindirir, sulara kaptırır, kâh bir vapura sıkıştırır, kâh ağız ile söylemedik söz komazmış.

Bir gün yine Galata’da bir tüccarın odasında rast gelmiş, Mehmet’e ağzına gelen hezeyanı etmiş. “Gediğiniz kalkacak, ekmeğinizi elinizden alacağız, siz batacaksınız” demiş. “Sizi bu halde komayacağız, biz de yük alacağız” diye bağırmış. Mehmet, bütün bunları babasına anlatmış:

“Tövbe, elimden bir kaza çıkacak, git uslulara, esnafa anlat, bir çaresine baksınlar” demiş. Ve o gece ekmek yememiş, birkaç gün hep düşünmüş.

Hele bir gün onu kulübede kâhya ile konuşur görünce bütün bütün düşünceye varmış. Esnafa, öte beriye sormuş:

“Bu herif kâhya ile ne görüşüyor ki?”

Hiç kimse bir şey bilmiyormuş... Akşamüstü babasını bulmuş.

“Bu herif bugün kâhya ile görüşüyordu, bunda bir iş var. Esnafın ekmeğini satacaklar, bir yığın fukara burada aç kalacak. Ben karışmam” demiş.

Babası da gitmiş esnafa söylemiş; fakat değil şüphe etmek, bir hakikat bile olsa kâhyadan hesap sormak kimin haddine düşmüş...

O zamandan sonra bu çocuk bunu dert etmiş.

Bir gün yine böyle hava sert esiyormuş; vapur karnında geç kalmışlar. İskeleye yüklü dönerken o Yunanlı kaptan tam Köprü'nün gözünde gelmiş bindirmiş, duba bir yandan dayanmış, mavna da biraz viranmış, su etmiş kaynamış. İhtiyar anlatıyordu:

“Ben römorköre sarıldım, çocuk da çıktı. Daha bir yana bakmadan şahin gibi atladı, kaptanı boğazından kaptığı gibi yere çaldı. Yunanlının kafası bir demire mi geldi ne oldu, canı çıkıverdi. Çocuğu içeri attılar, o yana bu yana savaştık, kurtaramadık. Mahkeme mahkeme derken on beş sene yedi gitti.”

İşte ihtiyarın hikâyesi bu kadarcık. Onun ihtiyar, acıklı haline yüreğim sızladı.

“Baba size esnaf bakmaz mı?” dedim.

“Hayır, o bir zamanmış. Ağalar toplanırlar, kayığı batana yardım ederlermiş. Hastasına, sağına bakarlar, yetiştirlermiş. Şimdi nerede? Ağalar kendi işlerinin döndüğüne bakar, bildiklerini işlerler. Bir zaman orta sandığı yaptılar, herkes para verdi. Sonra bir gün açtılar, boş çıktı. Evvelleri ağalar lonca ederlerdi. Kahvelere haber gider, esnaf yığılır, uslular konuşur, gençler dinlerdi; ama o zamanın usluları hak yemezlerdi. Şimdi ağala-

rın işi: Zora kaldıkça gene lonca ederler ama kendileri söyler, kendileri dinler, ne baş var ne ayak...”

“Esnaf bu halleri bilmiyor mu?”

“Esnaf bilse de ne yapacak ki? Zaten esnaf korkar. Tahsildarlık onların elinde. Devlet tahsildarlığını onların eline bırakmış; bir şey desen tez elden bir kulp takar, kayığını bağlar, yol-suz ederler, nöbet vermezler.”

İhtiyar, kendi haliyle, kendi diliyle şu esnafın haraplığını, perişanlığını, bozgunluğunu bana ne güzel anlattı.

Eski kaide, esnafın kadim kanunu yıkılmış ve yerine yeni hiçbir şey yapılmamış. Bütün bu zavallı esnaf beş-on kişinin eline düşmüş ve ne yazıktır ki, hükümet de tahsildarlık demiş, kendi kuvvetini bunların eline bırakmış!..

Zavallıların ne fukaralarına verecek beş paraları var, ne kendilerini düşünecek halleri...

Şimdi bir hayır sahibi çıkıp yol gösterse, öteden ağalar karşı çıkacak, esnafı korkutacak. Şikâyet edecek, “Yanlıştır” diyecek. Çünkü onlar esnafın böyle kör, böyle sessiz kalmasını isterler. Halbuki dünya durmuyor, her gün yenileşiyor. Bu hal ile zavallı Gödelinin Mehmet’in düşündüğü doğru çıkacak; bu sanat elden gidecek, yabancıların, düşmanların eline geçecek. Demek Mehmet bütün bu dertleri görmüş, bunlardan korkmuş, fakat anlatamamıştı. Karaköy’de ihtiyardan ayrıldım.

Belki bugün bütün mavnacılar Gödelinin oğlunun nasıl olup bir adam öldürdüğünü, sonra bir dul kadınla bir yetim bırakarak hapishanede öldüğünü unutmuşlardır. Bu, o kadar eski bir şey olmadığı halde daha o zaman bile ehemmiyetsiz görül-müş ve hatırlardan çıkmıştı.

Lakin ben günden güne çoğalan o römorkörleri gördükçe, o yabancı, düşman gemilerinin çalıştıklarını ve biçare esnafın birkaç akılsız insan elinde günden güne perişanlığını, dağıldığını duydukça Mehmet’i unutamıyorum. Onun için ne zaman

akşam sularında denizlere baksam onun ihtiya babasının akan gözyaşlarını, sonra bilmemezlik ile yavaş yavaş batıp giden bir sanatın arkasından yetim kalan çocukları, dul kalan kadınları görür, dertlenirim.

Nuru Osmaniye, 30 Nisan 1329 (1913)
(*Halka Doğru* dergisi, sayı: 2)

BAYRAM GÜNLERİ

“Allah emsali kesiresiyle müşerref etsin!”

Böyle yılın emsali kesiresi hiç de hoş olmasa gerek. Fakat böyle cevap vermek de hoş bir şey olmayacağından bayramı şöyle, odamda kapalı geçirmek istedim. Ne kadar isabet olmuş. Üç günümü herkesten uzak, tatlı bir bayram içinde geçirdim.

Evimizin önü büyük bir çayırdır. Bayram gecesı idi, köylüden arabacılık eden iki kişi sabaha kadar çalışarak iki büyük ağacın arasına bir kalın tel gerdiler. Bir de salıncak kurdular.

Sabaha kadar uyuyup uyandıkça onların tak tuk çayıra kazık çaktıklarını, konuşup söyleştiklerini duydum. Sabah erken, bizim mahallenin bekçisi davulu ile ortaya çıkmamış iken çayırda çocuk sesleri duydum. Hele aradan birkaç saat geçtikten sonra, çayıra baktığım vakit fevkalade memnun oldum. Orası çocuk dolmuş, bunu görmek benim için ne bahtiyarlık! Şu son senelerde en ziyade mahzun olduğum, dertlendiğim şeylerden biri de artık yavaş yavaş mahallelerimizden çocuklarımızın azalmakta olduğunu görmek idi. Ellerde çocuklar çoğalıyor, bizde azalıyor, bizim çocuklarımız korkaklaşıyor, beceriksiz oluyor. Düşse kalkamıyor, sokaklarımız tenhalaşıyor, bunlara herkes gibi ben de dikkat ediyor ve yeriniyordum. Geçen son otuz-kırk yılın bize gizli gizli ne fenalıkları olmuş. Yalnız küçüklerimiz değil, büyüklerimiz de böyle. Bir zamanlar İstanbul'da kibarların ata binmesi, kibar delikanlıların servetlerine göre birden bir tavlaya kadar at beslemesi vardı. Şimdi ise kibarlardan birinin ata bindiğini, binebildiğini gördüğüm yoktur. Çok genç beylerin doğdukları günden beri ata binmediklerine yemin edilebilir.

Şu geçen otuz-kırk yıl içinde kolu ve gönlü güçlü adamlardan pek çok ziyanımız olduğu muhakkaktır. Buna karşılık, belki şık beyler yetiştirerek Avrupa'nın salon adamlarının taklidi... Kazandık mı, kaybettik mi?

Bu bayram beni kaplayan kara keder bulutlarından bir büyük parçasını savurdum attım. Çayır çocuk doldu, bizim taraflarda bu kadar çocuk bulunabildiği beni bahtiyar etmiştir. Hem nasıl çocuk, içlerinde vücudu sakat, eğri büğrü biçimsiz bir çocuk yok. Hallerine göre hepsi güzel giyinmişti. Miniminilerinden ki, bunların bir kısmı daha yeni yürümeye çalışan halisi yeni zamanın yeni fikirlerin çocukları idi. Onlardan bayağı büyümüş kızlara, hanım kızlara ve yarın delikanlı olacak, askere gidecek beylere kadar hepsini üç gün böyle uzaktan doya doya sevdim.

Bunların hepsi benim çocuklarım gibi gönlümde yer tutmuştu. Asıl sevinilecek tarafı şu ki: Bunların hepsi temiz, çevik, yaramaz çocuklardı. İnsan bunlarla ne kadar memnun oluyor. Bir bayram ki, o zaman Fatih'te oturuyorduk. Cami avlusunda bir baba-oğul görmüştüm, böyle günlerde daima aklıma gelen odur. Babası kara çember sakallı, otuz beş-kırk yaşlarında idi, bir memura benziyordu; mesela bir kalem mümeyyizi idi. Redingotunun kolları, pardösüsünün kollarından uzun düşmüştü. Koltuğuna şemsiyesini sıkıştırmış, şu şemsiyeden başka ayağındaki galoş potin kundura, taze kalıplanmış fesine kadar üstünde her şey pek yeni idi. Burnu akmış, fesi kulaklarına kadar geçmiş, elinde kırmızı horoz şekeri bulunan beş-altı yaşında bir çocuğun elinden tutuyordu.

Uzun uzun baba oğlu seyrettim, sonra birçok bayramlarda böyle daha birçok çocuklara tesadüf ederek mükedder olurdum. Bir kere de Kadıköy'de tesadüf ettiğim bir çocuğa bayramda beygire binip binmeyeceğini sormuştum. Bana, tiyatroya gideceğini söyledi idi! Hasan'ın Tiyatrosu'na kanto dinle-

meye gidecekti. Sonra da, biraz sonra anladım ki, anası, ablası, hepsi bütün yaz, bütün kış Hasan'ın Tiyatrosu'na gitmişlerdi, Hasan'ın bütün kantolarını söylüyor ve oynuyorlardı. Hatta çocuk bile... Bir mucize çıkmazsa bu çocuktan kolu kuvvetli, gönlü kuvvetli bir babayiğit çıkacağına kim inanır?.. Yeni senele-
rin çocukları hakkında gönlüm böyle elemlele, fena fikirlerle dolu olduğu için çayırı dolduran yavrulara dikkat ettim. Benim gibi haşarı, yaramaz, kuvvetli çocukları sevenlere tebşir ederim. Çocuklar, istediğimiz kadar yaramazdı. Ucunda bir makara bulunan bir halkayı on ayak bir merdiveni çıkarak akşamdan gerilen tele geçirip iki elleriyle halkaya asılıp kendilerini bırakıyorlardı. Tel, biraz eğri gerilmişti. Çocuk, çayırın bir başından öte tarafa uçuyor, öte tarafta iki kişi tutup indiriyorlardı. İhtimal, bu oyunu tehlikeli bulanlar da vardır. Fakat ilkin söyleyebilirim ki, üç gün içinde yüzlerce kere uçan yüzlerle çocuk içinde hiçbir beceriksizlik eden, düşen, ellerini bırakanlar olmadı. Kısa etekleri, parlak botları, ince bacaklarını örten siyah çorapları ile kızların, feslerinin yanından püskülleri dalgalanarak kayan erkeklerin bir tel üstünde çayırı bir baştan öteye uçtuklarını görmek bana bir cambazhanede oynayan güzel çocukları seyrederken duyduğum garip heyecanı veriyordu. Kızlar hızla tel üstünde giderken saçlarını yandan bağlayan kurdele rüzgâra kapılmış bir yaprak gibi çırpınıyordu. Çayırda atlar, eşekler de vardı. Çocuklardan biri inince beş-onu birden hücum ediyordu. Eşekler, bu kadar çocuk arasında kaldıklarına şaşırmış gibi idiler. Salıncak üç gün doldu boşaldı.

Bu salıncakların bende ne kadar garip bir hatırası vardır. Babam bana bu salıncaklar hakkında mümkün olduğu kadar fena şeyler söyler, beni bunlardan soğutmak isterdi. Bizim her bayram, Fatih Camii avlusuna onları seyretmeye çıkışımız vardı. Çok sene vardır ki onları görmedim. Şimdi hatırlarım, kenarı püsküllü perdeleri vardı. İçinde çığırtkan kızlar darbuka, zilli maşa çalarlardı. Bu kızlar pek ahlaklı, hayırlı şeyler olmasa

gerek. Birtakım softa kırıntılarının, salıncakların etrafında bu kızlar için toplandıkları, bu kızlar için sarıklarının bir yana eğerek göz süzdükleri, hafifçe dil döktükleri şüphesizdir. Fatih avlusunu dolduran eşekler de vardı. Ben onlara binerdim. Fatih'ten Beyazıt'a kırk para ile çocukları taşıyan talikaları da bilirim. Bayram deyince çok defa bunlar birer birer hayalimden geçer. Eyüp'te bir büyük teyzemiz vardı, kocaman bir konakta oturur eski kibarlardan bir hanımdı. Her bayram ona gider, mendil alırdık. Şimdi şu önümde gülen oynayan çocuklarla o zamanki beni yan yana getiriyorum. Elbette bu yavrular benden çok daha iyi oynuyorlardı. Çocukluğum İstanbul'un ufak evlerinden birinin küçük bahçesinde geçmişti; pek ziyade sıkıldığım, lanet ettiğim mektep ile bu bahçe arasında geçen ömrümün ne kadar sıkıntılı, azaplı olduğunu tarif edemem. Sokak çocuğu olmasından korkularak çocuklara tatbik olunan bu işkence, insanın tahammülünün fevkindedir.

Parlak bir sema altında bu kocaman çayırda başıboş koşup eğlenen yavruların hallerini gördükçe İstanbul'un rutubetli bahçelerinde hapsedilen arkadaşlarına derin derin acıdım.

Öğleden sonra çayıra, çocukların bu halini görmeye kadınlar da geliyordu. Rengârenk yeldirmeler bir sürü kelebek gibi koşup kaçan çocuk fırtınasının arasında ne kadar hoş bir şey oluyor.

Merak ettim, acaba köyümüzün çocukları yalnız bu kadar mıdır? Bayramın ikinci günü evimize gelen misafirlerden sordum. Onlar haber verdiler ki büyük tepe buradan daha çok kalabalık imiş... Oh, çok şükür! Demek ki bizim köy çocuk doludur.

Bizim köy, İstanbul'un pek zengin bir köyü değildir. Kadınları Zühre ile çok az tanışırlar. Görülüyor ki daima meşru sebeplerle kanaat ederek bol çocuk yetiştiriyorlar! Zengin yerlerde ise bu hal galiba aksi olup gitmektedir. Hanımlar, taravet-

lerinin bozulmasından, gençliklerinin zevalinden korkuyorlar. Memnu meyveye dudaklarını pek az sürüyorlar...

Bu bayram bununla teselli buldum, kendi kendime çocuklara dualar ettim...

Çocuklar neşedir, sevinçtir. Hayatın manasıdır. Bahtiyarlığın ölçüsüdür. Yaşayacak memleketlerin sokakları çocuk doludur. Mahallelerimizin, sokaklarımızın onlarla dolduğunu görmek beni ne kadar sevindirecek...

Çamlıca, 22 Ağustos 1329 (1913)

ÇAMLICA'DAKİ KONAK

Hıfza çalışmak ve cami derslerine devam etmek için babasından pek çok dayak yedi ve işkence gördüyse de ne hafız oldu, ne de derse gitti.

On üç-on dört yaşına gelmişti; bir gün babasının evinden kaçtı, mahallede şunun bunun yanında birkaç gece kaldı. Bir-iki geceyi de teyzesinin evinde geçirdi. Herkes babasından korkardı; onu hep iade etmek istediler, nasihat verdiler, oralardan da kaçtı. Nihayet kahve peykelerinde yattı, daha sonra sabahçı kahvelerine, kumar yataklarına, esrarhanelere düştü. Babasının evine dönmedi. Çünkü babası, zalim, amansız, şerir bir adamdı. İmamlık ettiği mahallede ve hocalık ettiği mahalle mektebinde herkes ondan titrerdi. Adeta, mahallenin teneşire uzanmış ölülerini, onun ellerinin teması ürpertecek gibi gelirdi. Ona Arap Hoca derlerdi. Hakikat Arap mıdır, kimse bilmez ve dili çalmazdı; çehresi ise Araptan ziyade Aceme benziyordu. Uzun bir sakalı vardı. Kaşları bitişik ve çoklukla çatık dururdu.

İsmail, babasından ayrıldıktan sonra bir gün, bir tesadüfle paşalardan birinin konağına bahçıvan olarak girdi. Bütün gün, bahçede meşgul olur, acemiliğine rağmen, çabucak öğrendiği çiçek yetiştirme merakıyla güzel, renkli renkli çiçekler yetiştirdi. Paşa, onu mektebe de göndermiş, okuyup yazmayı böylece öğrenmişti. Konağın arkasındaki tahta kulübelerden birinde yatıp kalkardı; orada bahçıvanlık aletleri de dururdu. Bir gün, bahçede çalışırken genç bir kız gördü. Bu, konağa yeni alınan beslemeydi. İsmail, ondan sonraki günlerde hep onu görmek istedi, her yerde onu arıyordu. Günler böylece geçti. Besleme

kız da ona yakınlık duyuyor, zaman zaman bahçede çalışırken gelip onunla konuşuyordu. Bu yakınlık, herkesin dikkatini çekmişti. Sonra paşa da buna muttali oldu.

Paşa, bir gün İsmail'i çağırttı ve kendisinin besleme Şemsifer ile izdivaç edip etmeyeceğini sordu. İsmail, önce utandı, yüzünü yere eğdi, ellerini göbeğinin üstünde bağladı. Duyulur duyulmaz bir sesle "Uygun bulursanız" dedi. Büyük hanımefendi de Şemsifer ile konuştu. O da kabul edince, ikisini evlendirmeye karar verdiler.

İsmail akıllı bir delikanlı idi. Paşa, onu, Posta Nezaretindeki kalemlerden birine yerleştirdi. Oraya çabuk alıştı. Bir süre sonra da düğünlerini yaptılar. Şemsifer ile İsmail, Zeyrek taraflarında bir eve taşındılar. Seneler böylece geçip giderken İsmail de, Şemsifer de yaşılanıyorlardı. Derken, günlerden bir gün Şemsifer hastalandı, yataklara düştü. Bir zaman sonra da öldü.

İsmail, artık İsmail Efendi olmuştu. Amma bu ölüm onu harap etti. Neredeyse eriyip gidiyordu o da. Bereket, çocukları olmamıştı.

Paşa, konağından yetişmiş İsmail Efendi'nin bu durumuna gerçi çok üzülmüyordu. Zaman içinde paşanın nüfuzu da kalmamış gibi idi. Varidatı da gittikçe azalıyordu. Bu sırada, İsmail Efendi'yi, konakta çalışanlardan bir kızla, bir Çerkez halayıkla evlendirmek istedi. İsmail Efendi, paşanın konağından çıkmış bir kadınla ikinci defa evleniyordu. İzdivaçtan sonra, Zeyrek'teki evde yaşadılar. İsmail Efendi, bu zevcine de çok iyi muamele ediyordu. Fakat karısı hamile kaldıktan sonra hastalanıverdi. Hamilelikle bu hastalık kadını fena yapıyordu. İsmail Efendi, komşulardan yaşlıca bir kadından yardım istedi. Bu yaşlı kadın, zevcine bir ana gibi bakıyordu.

Doğum sancıları başladığında, zevci iyice kötü olmuştu. Bütün gayretler semere vermiyordu. Nihayet bir sabah, doğum oldu. Ama karısı, doğan kızını göremeden gözlerini yumdu. İsmail Efendi'nin çırpınmaları semereli olmadı. Bütün bu gay-

retleri, o ihtiyar kadın bilir. İsmail Efendi'nin hayatını, izdivaçlarını, evdeki çabalarını, çocuğuna bakmak için çırpınışlarını, üzüntülerini, ağlayışlarını da bilir. Delikanlılık günlerindeki İsmail ile şimdiki İsmail Efendi'yi de iyi bilir. Fakat ondan ziyade bunu bilen bir ihtiyar Çerkez dadı idi, bu kadın da aynı noktadan çıkar edilmiş eski bir kalfa idi. Onu vaktiyle bir adama vermişler, üç-dört sene onunla birlikte yaşamış, sonra o adam ölmüş, bu kalfa da üvey kızıyla eski efendilerinin evine dönmüştü. Bu kalfaya Emsal Kadın ve daha sonraları Emsal derlerdi. Üvey kızı Talât da on iki-on üç yaşına girdikten sonra babasının uşaklık ettiği efendilerinin yanına dönmüş ve üvey anasını terk etmiş idi; ancak arasıra gelir, yoklar ve bütün bütün onu da bırakmazdı.

Kadının vefatına İsmail Efendi ağlamadı, zaten hiçbir şeye ağlamazdı; onun için bundan mükedder veya memnun olduğunu kimse anlayamadı, kızını baktırmak için bu ihtiyar kadını yanında alıkoydu.

Bu esnada, Acıbadem yolunda ve Çamlıca'nın eteklerinde hali arsalar arasında bir de köşk yaptırmış idi. Güya neticeyi biliyormuş gibi bu تنها yerde tabına pek muvafık olan bu evi de yaptırdıktan biraz sonra nezarete onca pek mühim bir tebeddül vuku buldu ve hiç de anlaşılmadığı bir amir ile çalışmak mecburiyetinde kaldı. Bir müddet idare edecek gibi iken ve yavaş yavaş ümitleri de var iken günün birinde ona gizlice bir haber gönderildi ve istifa teklif olundu. Çehresinde hiçbir tagayyür yoktu, derin derin düşündü, kösece olmasına rağmen babasının sakalına benzeyen sakalını karıştırdı. Çünkü izdivaç ettikten sonra sakal salıvermişti ve çabucak silahını teslim etmedi. Ara yerde birçok haberler gitti, geldi; anlaşılan onun da tehdit edecek, korkutacak otları, tüfenkleri varmış; lakin pek az bir şey koparabildi ve tekaüde sevk olundu. Takriben elli beş yaşlarında bulunuyordu. Esmer, kuru bir adamdı ve saçlarında karadan ziyade ak vardı.

Bu köşk tozlu bir yolun kenarında ve birtakım boş arsaların ortasında yapılmıştı. Nadiren, tek bir uzun arabanın, perdeleri sallanarak, yolun bozuk taşları üstünden geçip aşağı Kadıköy tarafına yahut Çamlıca'ya bir müşteri götürdüğü ve arkasında büyük bir toz bulutu bıraktığı görülüyordu. Yoldan insanların ayakları, arabaların tekerlekleri ile yahut rüzgârın savurması suretiyle kalkan bu toz bulutu, yazın sıcak günlerinde bir müddet havada kalır, sonra yavaş yavaş ağaçların yapraklarına, yolun kenarında çıkan otların, civardaki ekili bahçelerin sebzelerinin üstüne yahut odalarına, dolaplarına, çekmecelerine, hatta kutularına kadar nüfuz eder ve onları hastalandırırdı.

Bu yapışkan ve nüfuz edici bir şeydi; bir-iki yağmurla bu otların, yaprakların üstünden çıkmaz ve onları cılızlaştırırdı.

Bu köşke taşındıktan sonra artık bütün günleri birbirine benzedi. Kız, ihtiyar dadının odasında büyüyordu, babası onu okşamaz, yüzüne gülmezdi ve evin içinde çocuk gürültüsü yoktu. Besime ya bahçede köşk kapısının önünde yahut dadının kış-yaz içinden mangal çıkmayan sıcak odasının köşesinde kendi kendine oynar, söylenir bir çocuktu.

Evde daima bir hizmetçileriyle bir de aşçıları bulunurdu. Besime'nin çocukluğunda hesapsız aşçılar, uşaklar ve hizmetçiler bu evden gelip geçtiler; içinde az duranlar, çok duranlar oldu, ancak hiçbiri buranın mutat olan sükûnunu bozmadı.

İsmail Efendi ayrı yemek yerdı. Sabahleyin kalkınca kahvesini kendi pişirir sonra bahçeye çıkardı. Bu bahçe şimdi artık onun yegâne eğlencesi, işi. Patlıcan karıklarının arasında gezer, kabaklarını, fasulyelerini dolaşır, saatlerce onlarla oynar ve dünyada en ziyade köstebeklerle uğraşırdı. Onu, civardan geçenler, ekseriya başı açık, arkasında uzun bir entari, belinden kuşağı bağlanmış, gözlerini açarak köstebeğin yeni oynadığı topraklara dikmiş, fevkalade mühim bir heyecan içinde, adeta çenesi titrerken görürlerdi. Köstebeklere, onun bakla tarlalarının arasında eşinen kedilere mücazâtı pek şedit idi. Bazısını

ökçesinin altında çiğner, doyamaz; birtakımını diri diri ateşte yakardı.

Onu Tophanelioğlu'nda, yolun kenarındaki arabacıların kahvesinde, arkasında Şam hırkası ve hâlâ asker püskülüyle sallanan rengi uçuk fesiyle, elindeki ekşi elmadan dikenli bastonuna dayanmış su terazisinin önünde otururken görenler, kendisinin hayvanata karşı gösterdiği nefreti, hele böyle onun tarlalarının içinde oynayan köstebeklere gösterdiği cezayı hiç tahmin edemezlerdi.

Öğle zamanları, ekseriya, bu kahveye çıkıp akşamüstüne kadar oturuyor, kışın ise ya bahçesinde geziniyor yahut odasından dışarı bile çıkmıyordu.

Odasında ne yapardı? Bunu kimse bilmez. Parası nerededir? Ne kadar maaş alır? Nerelere saklar, kimseye göstermez. Odasında yerli kilitlere inanmayarak bir de asma kilit kullanırdı.

Dadıya gelince; o da acayip bir Çerkezdi. Burnunda gözlüğü, ekseriya bir şey dikmeye uğraşır ve pek muntazam bir hayat sürerdi. O da bir büyük hanımefendi olduğuna memnun görünüyor ve fazla hiçbir şey istemiyordu. En ziyade dikkat ettiği şey vaktinde yatmak ve kalkmak, vaktinde yemek yemektir.

Kış, etraftaki harap bağ yerlerini karla örtüyor, uzaklar, Gazhane'nin üstünden görünen Maltepe'ye, Kayışdağı'na kadar bütün manzara zaman zaman dumanlanıyor; yazın, bütün uzaktan kırmızı kiremitleri görünen evlerin damlarından dalgаланan sıcak bir havanın olduğu belli oluyordu.

Besime yedi-sekiz yaşında Altunizade'de mektebe gidip gelmeye başladı. Her sabah, kış-yaz köşkün arka taraf kapısından çıkar, koşa koşa duvarın yanında uşakların ve bahçivannın oturduğu kulübeye gider, elindeki çantayı, sefertasını verir, sonra kestirme olsun diye arka taraftaki tel kapıdan çıkıp boş arsalardan arka yola çıkar, gider, akşam da hemen aynı yoldan döner gelirdi.

Onun için mektep, sıkıntılı bir yer değildi. Otuz-kırk kadar kız, erkek çocuk karışık oturuyor ve okuyorlardı. Dersler güç değil ve hoca pek müsait bir adamdı. Mektepten dönüp geldikten sonra bir parça daha serbest, biraz daha şen görünüyor, dadısına hevesle bazı şeyler anlatıyor ve bazen babasına bahçede tesadüf ettikçe bir şey söyleyecekmiş gibi ağzını açıyor, lakin hiçbir şey diyemiyordu. Bu gevezelikler bir-iki saat bu evin mutat olan sükûnunda boğulur kalırdı. Yalnız, mektepten dönerken ve ekseriya mektepten aldığı şetaretle uşakları lakırdıya tutar, onlarla konuşur, hatta şakalaşır ve gülerdi. Yaşı büyüdükçe, uşaklara karşı olan bu meyil ve heves, bu konuşma ve şakalaşmalar da arttı ve hepsinden ziyade Nail isminde genç bir çocuktan memnun olmaya başladı. Hatta ilk defa onun elinden tuttu, belki o zamana kadar diğer birinin de elinden tutmuş idi; ancak herhalde bu defa onda başka bir hal vardı. On bir yaşında bir çocuk olduğu halde kendisinde garip bir hal husule geliyordu, bu heyecan bir iptila, bir meyil ve arzu-i deruni idi ki, onun sahih sebebi, hakiki amili asla keşif olunamaz.

Besime, Nail denilen bu uzunca boylu, kuru yüzlü, irice sivri burunlu, adalı delikanlıya alâka etmiştir, denilebilirdi. Hele onun üstünde damarlar teressüm eden elleri, adeta mukavemetsiz bir heyecan veriyor, bazen mektepte dalıp, bazen gece dadının odasında kitaplarını karıştırır yahut karalamalarını yazarken onu düşünüyordu.

O yaz mektep tatil olduğu zaman gidip gelme ve yol arkadaşlığına imkân kalmadıysa aralarındaki müveddet de ortadan kalkmadı.

Besime, on bir yaşında, gürbüz bir çocuktü; pembe derisinin altında kuvvetli, feyizdar bir hayatın kımıldadığı görülüyordu. Bahçede hava tulumbasının altında yahut Nail'in odasında birbirlerine tesadüf ediyorlar, konuşuyorlardı. Şakalaşıyorlar ve bu sessiz kızın onu gördükçe yüzünde bir tebessüm dalgalanıyor ve damarlarında sıcak bir kan dolaşıyordu. Hatta o kadar

ki biraz zaman sonra el şakası etmeye, vurup kaçmaya, kovalayıp tutmaya ve birbirini sıkıştırmaya bile başlamışlardı. Nail, on dokuz yaşında bir çocuktı ve her şeyi bilirdi. Besime'ye gelince, onunla olan muamelesini, evden, babasından, bahçıvandan, aşçı kadından adeta bir günah gibi saklıyordu.

O esnada münasip bir fırsat zuhur etti ve bahçıvan bir gün hastalanıp gitti. Besime, babasının Tophanelioğlu'ndaki kahveye gittiğini ve dadısının uykuya yattığını kollar ve Nail'in odasına giderdi. Bu odanın tavanı alçaktı ve Nail'in yatağıyla bahçıvanın yatağı karşı karşıya dururdu. Bu odada ona her şeyden evvel tesir eden şedit bir bekâr kokusu, keskin ter kokusuna benzer bir koku vardı ve onu tahrik ediyordu; bu erkek kokusu idi. Nail, şüphesiz, çirkin idi; lakin erkekti, kuvvetli ve şedit bir erkek. Orada kâh birbirine hücum edemeyerek yalnız oturup konuşuyorlar, kâh adeta birbirini inciterek oynuyorlardı. Yalnız günün birinde, bu latifeler, pek ciddi bir şekil almış bu-
lundu. Besime, adeta hayran ve bir şey bekliyormuş gibi görünüyordu. Taze, henüz gürbüz bir çocuk vücudu olan vücudunu onun kollarının arasında hissediyor, onun demir gibi kollarını, yanağına dokunan boynunu, kızgın derisinin altında kımlıd-
yan adalatını duyuyor ve bu genç çocuğu kızgın, katı, sanki onu uyuşturan bir zehir gibi bekliyordu.

Besime, onun kolları arasında sıkıldığını hissetti; ancak bu odanın kokusu, bu mekruh koku onu adeta uyutmak istiyor gibiydi ve hiç hareket edemiyor, kendini bu ıstıraptan kurtaramıyordu. Birkaç lahza sonra, Nail, birdenbire gevşedi, sanki latifenin hududunu tecavüz etmiş olduklarını anlar gibi. Birbirlerine hiçbir şey söylemeyerek, hatta yüzlerine bakmayarak ayrıldılar. Nail, odanın arkasında fasulye sıırıklarının arasına, Besime eve kaçtı. Besime, bu pisliği tamamen anladı mı? Mektep ona neler öğretti, herkes mektepte neler öğrendiğini elbette tahattur eder. Ancak, ertesi gün Nail'in hiçbir şey yokken, işlemiş gündeliklerini de almayarak savuştuğuna hiçbir mana vereme-

diğine bakılırsa, herhalde hiçbir şey anlamamıştır ve onu yalnız Nail'in orta yerden kaybolması müteessir etmiştir. Ondan sonra günler şedit iştihak ile geçmeye ve arkasındaki zaif gömlek vücudunu ateş gibi yakmaya başladı.

Onun yerine gelen, uzun boylu, iri kulakları yelken gibi iki tarafa açılmış, yassı kafalı bir Arnavut delikanlısıydı ve Türkçesi hemen hemen hiç yok gibiydi. Mektebe beraber giderken başını kaldırıp gözlerini açarak, o iri kulaklarıyla, yanında yürüyen Besime'ye bir tuhaf bakışı vardı ki, onu adeta korkutuyordu.

Ertesi sene, mektep terk olunmak mecburiyetini dadı ihtar etti, ondan sonra evde kaldı. Besime, kanlı, gürbüz ve güzel bir kız olmuştu. Daima vücudunda kuvvet hisseder ve bu hal onu acayip bir surette rahatsız eylerdi.

Yaz, uzun ve gayet sıcak gidiyordu ve bu evde günler hep birbirine benziyor ve derin bir sessizlik her tarafı ihata etmiş bulunuyordu.

Burası, sanki şehirle, civarıyla alâkasını katetmiş bir yerdi. Sebzenin ve ağaçların yaprakları hararetten gevşiyor, kendini bırakıyordu. Eski bağ yerlerinin kenarlarındaki taş döküntüleri arasından kuvvetli aylandoş sürgünleri çıkmıştı. Bir tarafta böğürtlen çalıları kimbilir ne zaman dikilmiş, duvar gibi sık yeşil duruyorlardı. Yolun kenarında sakız ağaçları arasında yine bu çalılardan vardı. Geçerken bu ağaçların köklerinde, kayaların, otların arasında birtakım haşarat sürünerek kaçırlar, otları çitirdatırlardı. Böcekler gece-gündüz, fasılasız cızırdıyor ve sesleri bütün oraları dolduruyordu. Etrafta, uzaktaki köşkler, sanki boş gibi dururlardı. Yolun karşısındaki arsanın içinde eski bir konak harabesinin yegâne şahidi kalan iri bir ocağın ve büyük bir bacanın altında kendine bir odacık ve ineklerine bir ahır yapan bir sütçü oturuyordu. Fakat, onun inekleri de sanki bu yaz böceklerinin sesini dinlemek istiyorlarmış gibi bütün yaz bir defa olsun böğürmediler. Bu sütçünün karısı, bu evin

bir tanecik misafiri ve komşusu idi; çarşafı başında hemen her gün dadının odasına gelir, kış-yaz odadan kalkmayan, yalnız kış oldukça bir köşeye çekilen, yaz oldukça erkân minderinin önüne kadar sokulan mangalın başına çömelir, hatta bazen da-diya ve kendisine birer kahve pişirir, bütün civar köşklerin, bütün etrafın dedikodusunu, havadisini sayıp döker ve giderdi.

Besime, onu yalnız dinler ve o Kadıköy'e gidecek oldukça ufak tefek şeyler sipariş ederdi. Besime'nin, evde kimse ile konuşduğu yoktu. Nail'den sonra gelen Arnavut çocuğu az zaman durdu kaçtı, ondan sonra da ihtiyar iki adam tuttular. Babasıyla dargın gibi duruyorlardı. Bu baba-kız, belki hayatlarının bütün imtidadınca beş-on kelime teati etmemişlerdir. Münasebetleri, hemen kandil geceleri, ramazanın ilk gecesi, bayram günleri elini öpmekten ibaret kalıyordu. Elini öptürüyor ve ağız ile burnu arasından birkaç kelime mırıldanıyordu. Yahut bazen bir şey soracak olursa ve tesadüf ederse lakırdı ederlerdi. Zaten, hayat o kadar basit, o kadar sade ve külfetsiz idi ki, çok defa aralarında konuşacak lakırdı bulamazlardı.

Besime, akşama kadar, yukarı odadan aşağıya iner, çıkar mutfak kapısına kadar gider, sabahleyin erken bahçede bulunur ve geceleri oturmuyarak erkenden yatar. Odasında kapalı, geç vakitler gezindiği, öksürdüğü duyulurdu, ne yapardı kimse bilmez. Bütün yaz böyle geçiyordu. Zaten, bu sene daha kıştan uzun yağmurlar devam etmiş ve tabiat her nedense baharı hazfedip bütün çiçeklere ve kuşlara verdiği vaadi inkâr ederek birdenbire yaza intikal eylemişti. Şimdi her tarafta toz, her tarafta ter. Bir damla rahmet düşmüyor, bütün otlar, çiçekler kuruyor, yanıyor, bütün insanlar gevşek, kızgın, hasta geziyorlardı.

Besime, hiç kimseye bir şey dememesine rağmen, onun bir minder üstünde uzanıp kaldığını, sonra vücudunun kuvvet ve diriliğine rağmen gevşek adımlarla, ancak sessiz, aşağı-yukarı inip çıktığını görenler, bir parça muzdarip zannederlerdi. O, hiçbir şey yapmıyor, ufak tefek dikişten başka hiçbir şeye eli-

ni sürmüyor ve hiçbir şey bilmiyordu. Sabahleyin erken kalkıyor, kâh bahçeye inip geziyor, kâh pencerenin önünde yazmacıların rutubetini kokluyor, sonra dadının odasına iniyor, aşçı kadınla birkaç lakırdı ediyor ve dadısıyla yemeğini yiyip tekrar öğle uykusuna uzanıyordu; bu uyku geç vakitlere kadar sürebilirdi.

Yalnız, bu âdet yaz ortasından sonra ufak bir vesileyle bozuldu. O vesile, onun ikinci alâkası idi. Şu uzaktaki panjurlu köşke yeni bir uşak aldılar; bu çocuk, ihtimal kurağın devamından, kuyuları kuruyan köşke, inekçinin kulübesi yanındaki büyük bostan kuyusundan üstüne fıçı konmuş bir araba ile su taşırdı. Daha ilk gördüğü gün onun dikkatini celp etmiş idi; gürbüz, genç irisi bir oğlandı. Bacakları baldırlarına kadar sıvalı, ayağında bir ince pantolon, sırtında yalnız bir basma gömlek, başı açık, ayakları çıplak. Kovaları çekiyor, sonra arabanın tekerleğine basıp fıçının üstündeki büyük tahtadan yapılmış acayip bir dört köşe huninin içine döküyordu. Sonra tekrar tekne kovasını büyük kuyunun içine atıyor, ipi silkiyor, birkaç el çekip sonra tekrar atıyor, sonra tekrar; fakat bu defa kuvvetle çekiyor ve kova ağza yaklaştığı vakit kulpundan yakalayıp arabanın tekerleğine basıp kendini yukarı kaldırdıktan sonra kovayı yavaş yavaş boşaltıyor, etrafa dökülen serin su damlaları tozları lekeliyor, otları canlandırıyor ve nihayet oralarını çamur yapıyordu. Besime, kafesin kenarına başını dayayarak uzaktan, bu genç adamı seyretti. İnce mintanın göğsü açık, beyaz bir ten, sonra sıvalı kollarında, bacaklarında katı adalatın şişip derisini kabarttığı belli oluyordu.

Fıçı doldu, ağzından sular taşıp yuvarlak karnını dolaşarak arabanın altına döküldü ve delikanlı kovayı arabanın yanına bağladı. Sütçünün karısı dışardan geliyordu, onunla konuştular. Sonra çocuk, arabanın kolları arasına girdi ve vücudunu öne vererek çeke çeke sürükleyip götürdü. Besime onu, gözleriyle, eve girinceye kadar takip etmişti.

Ertesi gün ögle uykusunu terk ederek onu bekledi, fakat göremedi. Sonra tekrar, sonra her gün. Uşak ekseriya geliyordu ve bir defa Şefika sütçünün kulübesine gitmişti. Orada iken öteki de kuyuya geldi ve bu defa yakından gördü, çocuk da onu gördü; fakat yanında hiçbir şey anlayamadı. Öteki, daima hanımlardan hoş muamele görmüş, şen ve lakayt, latifeci, ancak bakir ve ismetli bir çocuktuktu, bu görüşmeler pek uzamamalı ve ayrılmalı idi ki, o, yanında yanan ateşi görüp anlayabilsin...

Besime, yavaş yavaş onun Karahisarlı olduğunu, adının Abdurrahman olup ihtisaren Rahman diye çağırıldıklarını ve evin efendisinin kendi hemşehrisi bulunduğunu, evvelce başka bir yerde çalışırken sonra bu kapıyı bulduğunu öğrendi. Her gün hatta geceleri mütemadiyen onu düşünüyordu, ona sokulmak istiyordu; yanına sokulmak, onunla konuşmak, kollarını tutmak heveslerini hissederdi. Kimbilir, onun kolları ne kadar kuvvetlidir. Lakin kabil olmuyordu; her gün yeldirmesini giyip inekçinin kulübesine gidecek bir sebep icat etmeyi tabiat ona telkin ediyordu. Bu, evdekiler için değil, inekçinin karısı içindi. Bir gizli ses onu şüphelendirir, yaptığı bir günahdır, der dururdu.

Bu esnada ona bir ikinci iptila daha geldi. Adeta bir günah gibi gizli, kısa ve sık sık icra olunan bir iptila...

Besime, vakit buldukça, yukarı misafir odasına çıkıyor, büyük aynanın karşısında bir defa süratle soyunup çıırçıplak oluyor ve böyle bir lahza aynada kendini seyrettikten sonra tekrar süratle giyinip odasına kaçıyordu. Hatta evvelce odasında hazırlanıp bir hamleyle, bir hareketle çıırçıplak bir hale gelebilecek kadar hazırlanır, sonra ayna karşısına geçip şu âdetini icradan sonra tekrar elbisesini giyerdi. Bazen giyinmek için odasına dönmüş iken, bir ikinci defa aynı arzusunun yanması ile büyük odaya döndüğü ve tekrar üstündekini atıp güzel vücuduna baktığı ve bu müthiş arzusunu teskin ettiği vaki idi. Bu, günde iki-üç defa, dört defa tekrar olunabilirdi ve ekseriya ögle vakit-

lerinin boğucu sıcakları bastığı ve bir fırın gibi yanan odasında dadının sersem olup kedisi bir tarafta, kendisi bir tarafta uyuduğu zamanlarda yapıliyordu.

İlkin, o derece şedit değil iken gitgide bu arzu bastırmaya başladı. Güzel vücudunu herhalde, hatta gece, idare kandilinin aydınlığında, dışarıda parlak mehtap varken, her türlü tecrübe etti. Bu şedit bir lezzet olmaktan ziyade, acayip bir arzunun teskini idi; adeta bir günah işlemek, mayup bir harekette bulunmuş olmak zevk ve lezzeti idi. Bazı defa, dadısının ve inekçinin karısının yanında oturur ve onların sözlerini dinlerken, birdenbire aklına geliyor ve yukarı gidip soyunmak zevk ve lezzeti ve biraz sonra vuku bulacak fiili düşünerek oturup kalıyor ve böyle hallerde birdenbire tahattur ettikçe ziyade mesrur oluyordu. Başkaları için pek zevkbahş olan bu taze vücut manzarası, kendisine mahsus değildi. O bunu bir gurur, iftihar ile değil, adeta şehevi bir gaşıyla, sanki başka bir vücuda bakarmış gibi bakmak için yapıyordu ve günler geçtikçe daha çok türlülerini yapmak hevesleri geliyordu. Kâh yavaş yavaş yarı beline kadar, sonra tamamen soyunuyor, kâh tek tek bacaklarını açıp bakıyor, fakat ne olursa olsun bütün bu manzaralar gayet çabuk bitiyor ve bu beyaz vücudun aksi aynadan avdet eder etmez heves de kesiliyordu.

Dadı ona dikiş-nakiş, yemek öğretmek isterdi; ancak öğretecek kimse bulamıyordu. Hatta o zamana kadar komşulara bile gitmek istemezken artık buna bile katlanacak oluyordu. Besime'ye gelince; sonbaharda fevkalade ıstırap içinde kaldı. Kışın avdeti onun için tükenmez bir azap olacaktı. Vakıa şikâyet etmiyor, kimseye bundan bir şey açmıyor, lakin bu kış tehlikesi, bu endişe, göğsünde demir gölge gibi asılmış duruyordu. Halbuki tesadüf ikisini birden sevindirecek bir şey icat edivermek lütfunda bulundu.

Bir sabah erken, daha Besime yatağında uyanık yatar-ken, evin büyük kapısı çalındı. Bu nadir bir şeydi. Postacı bir mektup getirirse, eve yabancı bir adam uğrarsa yahut nadiren İstanbul'dan dadiya bir misafir gelirse bu kapı çalınırdı, yoksa onlar her zaman mutfak kapısından eve girerlerdi. Demek oluyor ki, sabahleyin erken, yabancı bir adam gelmiş idi. Sonra ayak sesleri oldu, kapı kapandı ve yüksek sesler duyuldu. Sonra sükût avdet etti. Besime dinledi, başka ses yok, yalnız babası da uyanmış olacak, odasında kısa kısa öksürdüğü işitiliyordu. Acaba ne oldu? Pek ziyade merak etmekle beraber bekliyor, dinliyordu.

Sonra yavaş yavaş kalktı, giyindi ve dadının odasına indi. Bir kedi kadar sessiz ve tetik yürüyordu. Evvela kapıdan dinledi, içerde bir kadın ağlıyordu, dadı da onu teselliye uğraşıyordu. Sonra yavaş yavaş anladı; bu, dadının üvey kızı olacak.

Odaya girdiği zaman dadı ile mangalın başında karşı karşıya oturmuşlar, Talât'ın yüzü ağlamaktan kızarmış, hem yüzünü gözlerini siliyor, hem anlatıyor, ayakta odanın ortasında duran aşçı kadın da ağlıyordu.

Eve yeni bir adam gelmesi, yeni bir vaka olması onları birbirine yaklaştırır, sevindirirdi. Besime odaya girince, misafir ayaklandı.

Dadı da Besime'ye bakıp;

“Baksana bunu kocası bırakmış... Zavallı kız” dedi.

Besime, müteessir, mebhut Talât'ın yüzüne baktı. Besime, bir-iki defa daha gördüğü bu genç kadını daha iyi, daha güzel, fakat daha esmer buldu.

Talât, orta boylu, esmer fakat yine yanaklı, parlak gözlü, parlak saçlı, şen ve ateşli bir kızdı. Vücudu, kuvvetli olmakla beraber, etli bir vücut gibi görünmüyordu. Onun çehresine bakanlar derhal laubali ve neşeli bir kadın olduğunu anlayabiliyorlardı.

Bu kız, sonradan dadının vardığı bir eski uşağın kızı idi. Anası, bunu doğururken ölmüş, babası tekrar evleninceye kadar efendilerinin konağında büyümüştü. Sonra, bir müddet dadı ile beraber kaldı. Besime'den beş yaş kadar büyük tahmin olunuyordu. Tekrar eski efendilerinin yanına gittiği zaman hüsnükabul gördü ve küçük hanıma adeta bir arkadaş, bir nedime gibi yapmak istediler; orada büyüdü, kız oldu, orada sevişti, oradan kocaya kaçtı. Konağın, Ayşe Hanım isminde ihtiyar, eski bir emektarı vardı; o geldi gitti bir-iki defa, kıza müşteri çıktı, nihayet bir vesile buldu evine götürdü ve Telgraf Nezaretinde Hakkı Efendi isminde bir oğlu vardı, onun yanına çıkardı, kızın aklını çeldiler ve buna verdiler. Hanımlar razı olmamışlardı, Talât da, reddolunduktan sonra artık vazgeçmiş görünürken, günün birinde, bohçasını koltuğuna sıkıştırınca, hem akşamüstü geç vakit Koska'dan aşağı Aksaray'a doğru Ayşe Hanım'ın evine kaçtı.

Vakıa, sonra hanımları onun kusurunu affetmişler ve tekrar görüşmüşler ise de bu defa kocasının evinden kovulunca onların yanına dönmeye cesaret edememiş ve birkaç gece Makineci Yahya Efendi namında birinin evinde misafir kaldıktan sonra bir kere de üvey anasının evinde oturup oturamayacağını tecrübeye karar vermiş idi.

Hikâye yeni baştan başladı ve nasıl olduğu, kaynanası olacak cadının, onu evvelce iğfal etmiş iken sonra nasıl oğlunu iğfal ettiği, Hakkı Efendi'nin bunu nasıl dövdüğü, birkaç defa hem de çürük bere içinde bırakmak şartıyla dövdüğü, nasıl boşadığı anlatılıyordu. Bu esnada, dışarı sofadan İsmail Efendi'nin öksürüğü ve ayak sesleri duyulunca, Talât fırladı, "Efendinin eteğini öpeyim" dedi.

Dışarı çıktı. Besime, hayret içinde idi. Vakıa hayret edecek bir şey yoktu; lakin bunlar alışmadığı hikâyeler, hareketlerdi. Sanki yorulmuş gibi dinliyor ve yeni bir adam gördüğüne gizli gizli seviniyordu. Talât, sakın bir çehre ile avdet etti. Besime,

acaba babam bu kadına ne dedi, diye düşündü, babası acaba bu kadına ne kadar soğuk bir çehre göstermiştir. Çünkü Besime, onun misafirden hoşlanmadığını bilirdi. Lakin iki gün sonra bu hususta aldandığını anladı.

Bir sabah erken kalktığı vakit bahçede onları lahana fidanlarının arasında gezerken ve yavaş yavaş görüşür gördü. Tuhaftır, demek babası bu genç kadından hoşlanıyor. Ne kadar âlâ, demek o, evde artık uzun müddet kalabilecek; lakin gizli bir de eza duyması ihtimali vardır, çünkü babası onunla hiç konuşmazdı, adeta onun bu evde bulunduğunu unutmış gibi görünüyordu. Besime, başını pencerenin kenarına dayayıp yarı mahmur düşündü. Onlar, yavaş yavaş uzaklaşıyorlar, efendi fidanlarını, sebzelerini bu taze, bu genç, bu her tarafı hayat ile memlu dul kadına gösteriyor ve onu yavaş yavaş uşak odasının arkasına yaptırdığı yeni limonluğa doğru götürüyordu.

Sonbahar sabahı gayet latif ve hafifçe serin idi. İhtiyar, bu serinlik içinde, bu taze kadının mevcudiyetinden adeta neşeleniyor ve bütün hayatında pek az gülen dudakları geç kalmış kır çiçekleri gibi ömür bir tebessümle açılıyordu.

Talât Hanım'a gelince; şen ve gürültücü idi, bağıra bağıra konuşuyor ve hoşuna giden ufak bir şeyden sonra güzel bir kahkaha atıyordu. Onun, efendiye karşı vazı laubaliyane fakat ihtiramkârane idi.

Besime'ye karşı olan vazı tavrına gelince; onu adeta akran kıyas ediyor ve onunla dertleşiyordu. Bunda o dert ne kadar şedit, ne temiz, çare bulunmaz bir dert idi. Bir parça fırsat bulursa bilafasıla ondan bahsederdi. Geldiğinin ilk günlerinde yalnız iftirak tafsilatı ve kaynanasının bitmek bilmeyen hikâyesi ve menakıbi anlatılıyordu ve o söze başladığı vakit, Besime, elini çenesine dayayıp müştakane dinliyordu. Sonraları bu hikâyeler, daha ziyade hayat ve hararet peyda etmeye başladı. O zaman artık kış gelmişti. Besime'nin odasında sobayı güzelce yakarlar, ikisi de ellerine bir iş alırlar, çünkü Talât aynı zaman-

da Besime'ye iş de gösteriyor idi ve hikâyeyi bir taraftan açarlardı. Ekseriya ikisi de odadan çıktıkları vakit gözleri bulanmış, kulakları kızarmış, dalgın bir halde kalırlardı; zira Talât Hanım, hikâyenin bütün ölçüsünü, haddini, kıratını kaçıırıyordu. Evvelce işin yalnız herkese hikâye olunabilecek kısımlarını söylerken sonra sonra hikâye olunamayacak kısımlarına geçmiş bulunuyordu. Bütün bu tafsilat içinde, kocasına müteallik bütün hususat genç, dul bir kadın ağzında hırs ile memlu, âteşin ve mühlik bir hal alıyordu. Besime, bekâretini şevki tesadüfle kaybetmiş olduğunu dahi onun bu hikâyelerinden öğrendi. Nail, ondan bekâretini nez etmiş ise bu kadın da bu kış devam eden muşahabelerinde, onun ismetini kâmilten, en bucak yerlerine, en mahrem taraflarına kadar tamamen silmiş, götürmüş idi.

Besime, şimdi onların oturduğu mahalleyi, evi, sokağı, onun kaynanasını, öksürüklerini, kapının önünde dolaşan ayak seslerini, onun baş ağrılarını, mahalledeki komşuları, tahtaları sokağa doğru çarpılmış basık tavanlı odada, mangalın başında kaynanasının kendini ve oğlunu komşulara çekiştirdiğini, neler söylediğini... Sonra Talât'ın kocasını, boyunun, kolunun, budunun ölçüsüne kadar —çünkü Talât coştukça, ayağa kalkıp veya yere uzanıp taklitlerine kadar yaparak anlatırdı— her şeyi biliyordu. Sonra, nasıl bu kadın onu konakta görmüş, ne kadar sevmiş, gizli aşikâr ona ne diller dökmüş, ne hediyeler getirmiş, sonra oğlundan nasıl bahsetmiş, sonra izin alıp evine nasıl götürmüş, oğluna nasıl göstermiş, göstermiş değil adeta bir odada beraberce oturup yemek yemişler, lakırdı etmişlerdi. Onları evde yalnız bırakıp bakkala limon almaya bile gittiği olurdu. Daha sonra düğün ve bütün tafsilatı... Talât'ın kocasının sarhoş, sefih bir adam olduğu anlaşılıyordu; lakin ne olursa olsun, genç ve sevimli bir adamdı. Bu genç kadın onu unuttamıyordu.

Bütün bir kış, hararetili ve geveze bir genç neler anlatabilirse hepsini tekrar tekrar söylemişti. Besime, bazen tebessüm

ederek ve ekseriya dalgın dinleyerek bunları ezberliyordu, bazı taraflarında hikâye onu ya pek müstefit ettiği veya ona pek lezzetli bir heyecan verdiği cihetle, “Evet nasıl olmuş? Bir daha söyle” diyecek olur; lakin derhal susar ve hiçbir şey söylemezdi. Ve bütün bu hikâyelere mukabil, o, Talât’a hemen hiçbir şey söylemedi. Besime alışık değildi, hissiyatını söylemek onun için kabil olamıyordu, adi muhaveratında bile güya birçok adamların içinde gizli bir şey söylemek, karşısındakine, diğerlerine sır vererek maksadını ifham etmek isteyen bir adam hali vardı.

Bütün bir kış içinde yalnız Talât bir-iki defa eski efendilerinin evine gitti ise de orada bir gecedan fazla kalmayıp geldi. Vakıa, onlar eskiyi unutmuşlar, onun felaketine teessüf etmekte idiyseler de, Talât, Acıbadem’i tercih ediyor ve öteden, daha doğrusu hizmetten kaçıyordu. Tekrar gidip hizmetçi olmak ona ağır gelirdi, beri tarafta bir nedime halinde bulunmak vardı.

Hava müsait oldukça inekçinin evine gidiyorlardı, komşulardan da bir-iki defa gidip gelenler olmuş idi; böyle misafir geldikçe onları Talât karşılar, alır, oturur, konuşur ve Besime bir köşede sade dinlerdi. Bu hal Talât’a, adeta bir ev hanımı halini veriyor, dadıya da büyükhanım mevkii bahşediliyordu.

İsmail Efendi’nin şimdi her sabah kahvesini o pişiriyor ve saatlerce odasında kalıyordu. Besime birçok defa parlak gözlerini süratle etrafında gezdirerek gölge gibi babasının kapısına yaklaşıp, içerisini dinlerdi. Fakat her defasında kendisince ehemmiyeti olmayan şeyler işitirdi. Mesela, ilk defasında Talât’ın bir yemek tarif ettiğini, bir ikinci defasında ise Tevfik Efendi’den bahsettiğini duymuştu. Tevfik Efendi, onun, kapısında büyüdüğü efendinin ismiydi ve kendisi uzun müddet muasarrıflıklarda gezmiş bir adamdı. Şimdi o da mütekait oturuyordu ve Talât’ın ifadesine göre pek zengin bir adamdı; lakin parasını yemezdi, evine barkına her ne kadar güzel bakar ise de fazla masraftan da hoşlanmazdı. Besime, bir-iki defada hep bu

Tevfik Efendi hikâyelerini anlayamamıştı. Acaba muttasıl Tevfik Efendi'den bahsetmeye neden lüzum görüyordu?

Bu kış, Talât'ı gelip arayan, hatta gece misafir kalan bazı kadınlar da olmuştu. Bunlar, bazen Besime'nin yanında, bazen yalnız başına oturur konuşurlardı. Talât, kocasının tekrar evlenmek teşebbüsünde olduğunu duyunca fevkalade müteessir oldu; bu havadis genç kadını sarstı, ağlattı, coşturdu, evet, adeta şimdi onu boşuyormuş, güya şimdiye kadar dargın değilermiş gibi kızdı, beddua etti. Bu hiddetlerin, bu bedduaların ve inkisarların kahrını Besime çekiyordu. Onun odasına kapıyorlar, ta evlendiklerinden tekrar başlıyor, söylüyor ağlıyor, söylüyor ağlıyor ve sözlerini nöbet nöbet gözyaşları kesiyordu. Kâh hiddet hâkim oluyor ve kızgın bir ateş gözlerini parlatıyor, gözyaşlarını da kurutuyordu. Eğer, birkaç gün sonra gelen bir kadın izdivacın bozulduğu haberini getirmemiş olsaydı belki Talât hastalanacaktı; çünkü birkaç gün içinde fark olunacak kadar zayıflamış ve gözlerinin etrafını hafif siyah bir daire çevirmişti. Bu kadın, şüphesiz, kocasını seviyordu, bundan başka bir erkeğe refakat edecek bir sinde bulunuyor ve bu mahrumiyet onun ruhunda bir muvazenetsizlik husule getiriyordu.

Besime, Talât'ın zayıf zamanlarından istifade eder, bir kelime sormayarak, hiçbir şey sormayarak onu dinler, yatağında yalnız kaldığı vakit pek az zamanda öğrendiği bu şeyleri hazmedemediği için uzun müddet uykusuz kalırdı. Besime için artık, Talât'tan ziyade ona gelip giden kadınlar makbul oluyordu. Talât'ın bütün hikâyelerini, bütün esrarını dinlemiş ve öğrenmiş bulunuyordu; halbuki şu kadınlar ona yeni bir âlemin esrarını fâş ediyorlar, kendi mahallelerini, muhitlerini nakli terim ediyorlardı. Şu üç-dört sokaktan ibaret mahalleyi evlerine, kadınlı erkekli komşularına, sokağından geçen satıcılarına, anlarına, saatlerine, adlarına, bütün mahalle halkının hemen bütün gizli aşikâr dertlerine, elemlerine, sevinçlerine, dedikodularına kadar öğreniyordu. Hele, bazı tafsilat nakil olunuyor-

du ki bunların ne suretle öğrenildiğini, nasıl olup da bu kadar mahrem, bu kadar derin münasebata vukuf hâsıl olduğunu anlamak mümkün olmazdı. Bir de bu komşu hanımlar, kadınlar, bu yolda şayanı dikkat eserler vücuda getiren bazı ihtisas sahibi müelliflerimizi hayran edecek kadar sanatkârdılar. Onlar, hikâye ederken, bir tertibi mahsus takip ediyorlar ve ihtimal vekayii de kendi keyiflerine göre tahrif ediyorlar, değiştiriyorlar ise de sanatta hakikiyyun mesleğine sadakatlerinden şüphe caiz değildir.

Besime'nin, bunlardan fevkalade istifade ettiği ve bu hayatta kendine lazım olacak birçok şeyler öğrendiği muhakkaktır. Hatta başına nasılsa bir kazadır geldikten sonra kocaya varması iktiza ettiği vakit ilaçlanan bir kızcağızın hikâyesini bile onlardan dinlemişti. Onun için, Talât'ın bu misafirlerini daima memnuniyetle karşılar ve lezzetle dinler, işittiklerini asla unutmazdı.

İlkbahar üstü Talât bir-iki defa gidip bir-iki hafta kadar dışarıda kaldığında, sorulunca, filan hanımda idim, salıvermediler, diyordu. Bir aralık, eski kocasının tekrar kendini almak istediğinden ve Üsküdar'da Şeyh Camiinde bir ev tutup kaynanasından ayrı çıktıklarından bahsetti ise de bir müddet sonra bir daha bunu da kaale almadı ve günler geçtikçe halinde bir sabırsızlık, bir sıkıntı hâsıl olmaya başladı. Hiçbir şeyle kendini teskin edemiyordu, yavaş yavaş bu evin mutat olan derin sükûtu onu da yutacak gibi görünüyordu. Havaalar henüz sık sık dışarı çıkacak kadar müsait devam etmiyordu, ekseriya yağmur yağıyor ve bazen müessir bir soğuk onları odalara kapıyor ve soba yaktırıyordu. Konuşulacak bütün şeyler kışın söylenilmiş bitmiş idi. Besime, yeni bir kadının geldiğini kollayıp duruyor ve arasıra güneş görünüp havanın mavi yüzü güldükçe yine ayna karşısında soyunmak âdetlerine avdet etmeye başlıyordu. Bu, işsiz geçen günlerin, sessiz saatlerin hemen yegâne tesellisi idi ve bu garip zevk onu terk etmemekte ısrar ediyordu.

Talât'ın en ziyade saatleri efendi ile geçmeye başlamıştı. Ekseriya öğle yemeğinden sonra onun kahvesini götürür ve karşısında yere oturarak saatlerce onunla konuşurdu, dereden tepeden, gelmiş geçmişten her şeyden bahsederlerdi. Sonra, efendi bahçeye çıkarsa yahut kahveye giderse o da ya dadının odasına yahut aşçı kadının yanına geçer ve yavaş yavaş onunla çene çalardı. Çünkü Besime, onu yalnız dinleyecek bir alet gibi idi ve cevap vermez, sual sormaz ve iktiza ederse bile en kısa cümlelerle fikrini ifadeye uğraşırdı; Talât'ın ise dinletecek şeyleri artık bitmiş bulunuyordu.

Bu hayat uzamaya ve ağır ağır sıkmaya başlamıştı, bu esnada yeni bir vaka, yeni bir cereyan ihdas etti. Bir gün öğle yemeğinden biraz sonra Besime odasında oturmuş yorgan çarşafını söküyordu, Talât'ın koşarak merdivenleri çıktığını duydu, sonra kapı açıldı, yüzü gülüyordu.

“Küçük hanım, bizim kalfa ile Dilber geldiler, aşağı gelse-nize.”

Besime başını çevirmiş bakıyordu, kendilerini hiç görmediği, fakat isimlerini pek çok işittiği bu ihtiyar azatlı kalfa ile bu cariyeyi tanıdı. Bunlar, Hasip Efendi konağı takımından idiler, Talât da ilave etti ki, Zehra Hanım için söz kesilmiş, düğün olacakmış, onun için Talât'ı almaya gelmişler, düğün tedarikinde ufak tefek yardımı olsun diye istiyorlarmış. Mamafih, güya memnun değilmiş gibi görünmek istiyordu.

Misafirler Haydarpaşa'ya çıkmışlar, araba bulamamışlar, epeyce dolaşmışlar, nihayet bir ihtiyarı tutabilmişler ise de evi bilmiyorlar, onun için Tophanelioğlu'na kadar gitmişler, oradan sormuşlar, tesadüfen İsmail Efendi oradaymış, o tarif etmiş, gelebilmişler. Talât Hanım;

“Efendinin şal hırkasından utandım, inşallah İstanbul'a gidersem bir hırkalık getireyim” diye adeta ihtiyara vesayet eden bir ev hanımı gibi söylüyordu.

Besime yavaş yavaş aşağı indi. Kalfa, saçları kınalı, başı hotozlu, yaşı elli beş-altmış arasındaydı, güler yüzlü bir kadındı ve köşeye oturmuş, onu görünce pek ziyade memnun olup çeneleri açılan dadı ile fesahat yarışına çıkmış görünüyordu. Bu iki kadın da Çerkez oldukları halde kendi lisanlarını kaybetmişler, ancak telaffuzlarını ıslah edememişlerdi ve nedense mustalah konuşmak zevkinde olduklarından, birbirine pek nazik ve başkalarına pek gülünç oluyorlardı.

Besime, bu kalfanın eteğine uzanır gibi yaptı. Bir zamandan beri Talât'tan öğrendiği bu etek öpmeyi ne zaman, ne suretle, kime karşı yapacağını layıkıyla bilemiyordu; ancak ihtiyar kalfanın güzel yüzü onda böyle tazim hissi vücuda getirmişti. Bu terbiyeye kalfa hayran olmuş olacak ki, ayağa kalktı:

“Esağfurullah, yavrum, evladım. Etek öpenlerin çok olsun, maşallah yavrum” dedi ve yanaklarından öperek yanına erkân minderine oturttu.

Bıraksalar, belki Besime, Dilber'in de eteğini öperdi; ancak tarzı kabul onu şaşırttı, sıkıldı ve kalfanın yanına sokulup oturdu. Dilber hemen yerinden kalkıp küçük hanımın eteğini öptü, bu suretle merasimdeki kusur örtüldü.

“Nasılsın evladım, inşallah keyfiniz, hatırı şerifler iyidir yavrum.”

Kalfa, şüphesiz bu terbiyeli, bu taze çocuğa hayrandı. Dadı pürgurur, Besime birkaç anlaşılmaz şeyler söyledi ve dadı fırsatı kaçırmadı. Besime'yi ilk defa methediyordu:

“Bizim hiç şüphemiz yok efendim, kızımız, maşallah saf altın gibidir.”

Besime için bu kadınlar yeni bir tavır ifşa ediyorlardı, bunlar eskiler değildi. O, Talât Hanım'a gelip giden takımdan kadınlara benzemezdi. Bunlar, şu karşıdaki sütçünün karısı cinsinden de değil, bunlar karşıdaki sarı köşkteki hanımlara da benzemezdi. Mektebe gidip gelirken de bunlara benzerini görmemiş bulunuyordu. Bunlarda, onun anlayamadığı bir tarz

vardı. Hotozlu hanım görmüştü; ancak bu kalfanın hotozu, oymaları onlara benzemiyordu. Şu karşıda oturan kız bile yeni bir numuneydi, kalfasının yanında arasıra söze karışmak cesaretini buluyordu. Bir yer minderinin üstünde, dizlerini yana kıvrıp oturmuş, dokuma kuşağının püskülleriyle oynuyor. Vücudu gayet nahif ve çehresi ince, hassaten burnu yüzüne ilk bakıldığı vakit nazara nahoşluk verecek kadar zayıf ve sivriydi. Bu burnun nahoş tesiri olmasa gözlerinde gülen tebessüm insana bir inşirah ve muhabbet verebilecek kadar parlaktı.

Kalfa hayran, dönüp dönüp yanında oturan Besime'ye bakıyor, sonra bir ihtiyar hanımefendi tavrıyla tekrar söze başlıyordu. Besime, kumral saçları arkasında iki örgü örülmüş, başında bir beyaz yemeni, pembe çehresi, parlak gözleri –ah hele o ateş saçan parlak gözleriyle– nadir güzellerden bir çocuktuktu. Kalfa baktıkça beğenmeye başladı, hatta lakırdı sırası getirip;

“Allah kızıma da hayırlı bir koca, bize de böyle bir gelin nasip etsin” demeye başladı.

Dadı, misafirlerine yemek çıkardı ve gece salıvermeyeceğini söyledi. Her iki taraf da antlar, yeminler ettiler ise de nihayet büyükhanımefendinin pek meraklı olduğu, behemehal dönmek lazım geldiği anlaşıldı.

Dadı, vaktiyle yine bu evden azatlı kalfanın kapı yoldaşı ve Talât'ın babası olan adamla izdivaç ettiği vakit, bu kalfa, ona pek büyük şefkat göstermiş ve kısa bir zaman süren bu izdivaç hayatında birçok kereler dadının evine gelip gitmiş; fakat Besime'nin valdesinin vefatından sonra görüşmeye imkân kalmamış ve nihayet bu Çamlıca'da ikamet onları da birbirinden uzaklaştırmış bulunuyordu.

Bir buçuk, nihayet iki saat süren şu misafirlikten, geç kaldık telaş ve endişeleri içinde Talât'ı da beraber alıp çıkıp gittiler. Onlardan sonra, Besime'nin gönlünde bir boşluk, mahzunluk kaldı.

Herkes onu bu evde, bu sükût içinde, yüzüne bakmayan baba ile şu ihtiyar dadı arasında, çok zaman gelip giden ve değişen aşçı kadınlar ortasında bırakmakta ittifak etmişlerdir, zannolabilirdi. Hiç olmazsa uşaklardan bir görüşecek kimse olsa... Taa kaç sene var ki, tutulan bahçıvanlar hep bıyıkları kırılmış Arnavutlardan, ihtiyar Anadolu köylülerinden ibaret oluyordu.

Kış geldikten sonra da uzaktaki sarı köşkün uşağını ancak iki defa görebilmiş idi. Evvelce, bu yalnızlığın ağırlığını, bu sessiz, hadisesiz, değişmez hayatın tazyikini bu derece şiddetle hissetmezdi. Şimdi, böyle yeni şeyler öğrendikçe, yeni kadınlar görüp sevildikçe, okşandıkça, onlardan ayrılmak ruhuna bir ısırtap veriyordu. Bu ısırtap temadi etti.

Kalfa, Dilber, Talât arabaya binince ilk lakırdı Besime'den bahsoldu. Kalfa, derhal pek güzel bulduğunu, pek temiz bulduğunu, pek hanım kadın gördüğünü söylemeye başladı; Talât, pek sessiz bir taze olduğunu ilave etti; Dilber gözlerini, saçlarının uzunluğunu methetti ve taa vapura kadar, sonra köprüyü geçinceye kadar, sonra tramvayda muttasıl, uzun uzadıya, hat-ta söze karışan bir-iki hanıma da tarif ederek bu lakırdıyı konuştular. Oğluna genç kız arayan orta yaşlı bir hanım, evi salık aldı. Eve gidince Besime'nin vasfı tazelendi, uzun bir destan. Ne taze, ne körpe, ne sessiz taze... Hanımlar da bir-iki gün dinledikten sonra Besime'yi görmek hevesleri uyandı, zaten evde evlenecek bir genç çocuk olunca bu tariflere fazla alâkadar olmak tabiiydi. Büyük hanım merak etti, Hasip Efendi görmek istedi. Zaten, Talât'ı alıp gelince ne kadar da mahzun olmuştur. Gelin hanım da bir parça şımarmıştı, o da arzu beyan etti ve nihayet Talât'ı gönderip Besime'yi ve dadıyı davete karar verdiler.

Bir sabah, Besime henüz kalkmıştı, Talât'ın sesini duydu, sonra dadı odasına gelip söyledi, Talât kapının önünde ve dadının arkasında duruyordu.

Âlâ, ancak Besime ne giyecek? Talât, ilk geldiği vakit anasının eski bir feracesini bozup bir çarşaf yapmışlardı, bu çarşaf henüz yeni duruyordu; ancak içine giyecek bir şey yoktu. Uzun bir müzakere yaptılar, nihayet ufak dallı beyaz entariye karar verildi, o zaman efendiden izin almak hatıra geldi. Dadı gitmeyecek, hem dizleri ağrıyor, hem de efendiyi yalnız bırakmak münasip değildir, düğün olursa o zaman gelir; zaten, Besime de üç-dört geceden fazla kalmamalıdır. Vakıa senelerden beri, efendi ile üç-beş kelime konuşmuş, lakin onu da hiç yalnız bırakmamıştı. Bu ne acayip bir sadakat numunesi oluyordu. Adeta, dadı ile efendi arasında Besime'nin anasından dolayı unutulmaz bir hatıra, bir kin yatıyor gibi görünürdü. Lakin ne dadı bundan bir kelime söyler, ne de efendi kimseye bahsederdi. Efendiden izin almak meselesini Talât deruhte etti ve hemen bahçeye koştu, tekrar geldi, "İzin verdi" dedi. Talât istedikten sonra, babasının izin vereceğini Besime bilirdi. Hazırlandılar, Talât, arabayı gidip gelme tutmuş, herif beklemez diye acele ediyordu... Bir lokma bir şey bile yemeyerek yola çıkıyorlardı. Dadı, ihtiyaten vapurda bir şey lazım olursa alırsınız diye fazladan birkaç da bozukluk para verdi.

Besime'nin ilk seyahati... Babasının elini öpmeye gitti ve içinde anlaşılmaz bir sevinç ve heyecan vardı; bunun tesiriyle ilk defa bu gülmez çehreyi sevdi, ilk defa ona sokulmak arzusunun hissetti ve yüreğinden taşan bu heyecan ile o zamana kadar babasının elini öperken bu defa entarisinin eteğini öptü. Öteki, bir taş parçası gibi cansız ve manasızdı. Yalnız o da kızına derhal izin verdi, entarisinin cebinden kırmızı kesesini çıkardı, içinde üç mecididiyeyi aradı:

"Al" dedi. Bu birinci defa idi. İlk defa evinden çıkıp üç-dört saatlik bir yere gidecek idi. Dadı yüzünden öptü, yeni gelen ihtiyar aşçı kadın başına örttüğü yazma yemeninin iki ucunu tepesine kaldırıp kapıya kadar geldi. Köşkün çamursuz örülmüş taş duvarı önünde bir eski tek araba duruyor, arabacısı ve bey-

giri uyukluyordu. Bu arabanın rengi uçmuştu, üstüne gerilmiş muşamba kopmuş, tekrar dikilmiş yamalı paçavralardandı, tekerlekleri doğru duramıyordu. Besime ve Talât, arabacıyı uyardırıp arabaya bindiler; beygir sallandı, yürümeye ve bu harabe-yi bozulmuş, oyulmuş, çamurları katılaşıp kazıklanmış yolda sarsıp titreterek sürüklemeye başladı.

Etrafta sümbüli bir ilkbahar havası kokuyordu, ağaçlar çiçeklenmişlerdi. Erenköy tarafları sisli, Haydarpaşa'ya doğru evler ve büyük Karacaahmet makberesinde serviler taze ve parlak renklerle görünüyordu. Haydarpaşa'ya iniyorlardı, arasına tren düdükleri duyuluyordu.

Besime dalgın, hiçbir şey düşünmüyor, içinde mutatsı olmanın bir inşirah hissediyor gibi görünüyor, taze çehresi hafifçe solgun, güzel gözleri sanki bir parça büyümüş gibi duruyor ve muttasıl arabacının omzunun üstünden yola bakıyordu. Talât şen ve beşuş idi, bir şeyler anlatıyordu.

Besime, onun neler söylediğini duyduğu halde bilmiyordu; yalnız, arasına bir kelime ve o kelimenin cazibesiyle sürüklenmiş birkaç kelime daha yahut bir cümle. Bir aralık Besime sanki uyandı, lakırdıları işitmeye başladı:

“Allah ömür versin beni sever, öteki efendilerim de severler ama beyefendinin hali başka gönülsüzdür, öyle ya, konuşmasa konuşmaz, hem çok lütfunu gördüm...”

Besime, bir müddet düşündü, Talât acaba kimden bahsediyordu. Sonra yavaş yavaş anladı, babasından bahsediyordu, o zaman iyice dinlemeye başladı. Acaba, babası Talât'a ne lütfetmiş? Hem bununla oturur konuşur imiş, vakıa burası doğru, babası bahçıvanlarından bazılarıyla konuşur bir de bu Talât Hanım'la. Anlaşılan bu Talât Hanım'dan hoşlanıyor, acaba daha başka ne lütuflarda bulunuyordu? Şüphesiz bugün de yeni bir lütfu tekerrür etmiş idi ki, Talât onu vesile ederek bu söze başlamış olacak. Besime'de daima şedit bir tecessüs hissi bulunurdu, lakin bunu asla izhar etmezdi, bu defa da hiçbir şey sorma-

dı; ancak sözün alt tarafından anladı ki babası ona gidip orada kaldın diye şikâyet ve sitem etmiş ve babası buna para da verirmiş, Talât itiraf ediyordu, yalnız bir şey söylemiyordu. O da İsmail Efendi'nin sözüdür ki bir gün ona bir lira verdikten sonra sarfetmiş idi:

“Benim para verdiğimi kimseye söyleme, bin türlü mana verirler” demiş idi. Ne mana verecekler? Kim verecek? Talât, buralarını sormuştu; ancak kafasında bir şimşek çakmış bulunuyordu, demek bu ihtiyarın henüz kanı soğumamış, henüz bir taze dul kadın ile arasında birtakım dedikodular düşünüyordu.

Buralarını Besime'ye söylememişti; ancak o zamana kadar para alırken sıkılırdı, sonraları bunu adeta bir hak gibi telakki etmeye başladı; vakıa bu lakırdı bir daha tekerrür etmemiş ve nişaneyi ateş ve muhabbet bundan ibaret kalmış ise de Talât güya, “İşte, benden hoşlanıyorsun ya; sana kendimi vermiyor isem de civarında kadınlığın dolaştığını görüyorsun, hissediyorsun ya; ben bu paraları senin mürüvvetin sayesinde değil şu güzel vücudum sayesinde kazanıyorum” demek ister gibi görünüyordu.

Bir ufak nişane daha görse belki bunda daha ziyade ileri gidecekti, o zamanda pek çok paraya muhtaç bulunmuyordu.

Besime, babasının bu lütufkârlığını manidar buluyor ve bunun ne demek olduğunu biliyor ise de kati hüküm vermiyordu. Buna zaten lüzum da yoktu. Boyaları solmuş, tahtaları çürümüş birkaç evin arasından geçtiler, Ayrılık Çeşmesi'ne doğru saptılar ve çayırın nihayetindeki geçitten iskeleyle geldiler. Uzun, tahta iskelenin bir köşesinde kadınların bekleme yeri bir ufak kulübeydi; sıra ile üç-dört hanım deniz tarafındaki pence-renin önünde oturuyorlar ve hiç konuşmuyorlar, iki genç Yahudi matmazeli ayakta konuşuyorlardı. İskelede vapur yoktu, orada oturmaya mecbur oldular. Besime, peçe altında yürümesini şaşırtıyor ve sıkılıyor, ancak kendini etrafındaki nazarların isabetinden muhafaza ettiği cihetle pek memnun oluyordu, hatta

bekleme yerinde erkek yoktu ve bütün kadınlar peçelerini kaldırmış bulunuyorlardı, buna rağmen o peçesini açmak istemiyordu.

Talât'a gelince, o tamamen bunun aksiydi; yüzüne dik dik baktıklarını isterdi. Kendini göstermek için çarşafını gayet aşâğıdan ilâştiriyor, her vakit göğsü açık bir ceket giyiyordu, onun için peçesini indirdiği vakit bile bu peçe çarşafın birleştigi yer arasında beyaz bir leke gibi memelerinin arası yahut biraz daha yukarısı görünürdü. Peçesini kaldırmaya imkân buldukça alnından bir tura görünür, bir demet güzel siyah saç, peçesini indirdikçe kenarından çıkmış avare iki-üç teli bile kâr sayar, bu hal ona biraz da müptezel bir kadın hali verirdi.

"Peçeni kaldırsana..."

Besime yavaşça;

"Yok, rahatım" dedi.

"Kaldır kaldır canım, burada kim var? Erkek yok ya."

Bu bir erkek-kadın meselesi değildi. Besime, odasında yalnız kaldıkça erkekleri düşünürdü ve erkeklerden hiç korkmazdı ve onda anlaşılmaz bir hırsı tehalük, genç bir erkeğe sokuldukça vahşi bir zevk ve lezzet canlanırdı; ancak bu bir erkek meselesi değil. Erkek-kadın kim olursa olsun, adeta onun yüzüne bakarlarsa, sanki onun düşündüklerini anlayacaklarmış gibi gelirdi, bundan pek ziyade korkar gibi görünüyordu. Karşılarında oturan hanımların dördü de birbirini tanıyorlar ve arasıra birkaç kelime konuşuyorlardı. Bunların hepsi, artık kadınlıklarının son müellim günlerini yaşayan kibar hanımlardı ve fevkalade süslenmişlerdi, hepsi pudralı idiler. Hele bir tanesi uncu çırağı gibi, bembeyaz düğün sürenlerde olduğu gibi dişleri siyah ve gözleri kanlı görünüyordu. Bu hanımların elbet birer kocaları vardır... Kimbilir bu hanımlar bu yaşa gelip böyle çirkin olmadan evvel belki güzelmışler. Acaba hâlâ kocaları onlara öyle bakarlar mı, diye düşündü, ya bu Yahudi kızları, bunlar şüphesiz henüz bekârdırlar. Bir genç taze ile bir ihtiyar hanım

daha geldiler, galiba ana-kız olacaklar, Talât'ın yanına oturdu-
lar ve hemen konuşmaya başladılar. Bu esnada dışarıda bir ko-
şuşma, bir kalabalık oldu, bir adam bağırmaya başladı. Besime,
yavaşça kalktı, hemen kapının önünde uzun bıyıklı, arkasına
kürklü bir ceket giymiş bir adam, üstü pejmürde küfeciye ben-
zer bir ihtiyarı dövüyordu, suratına bir yumruk vurdu, ihtiyar
ellerini uzatıp müdafaa etmek ister gibi görünüyordu, bir tokat
daha, bir yumruk daha, bir tokat daha, herifin başındaki yağlı
fesi üzerine sarılmış kirli yemenisi düştü. Herif geri geri gidip
kendini kurtarmaya çalışırken, şaşkınlıktan yalnız;

“Günahtır, Allah’tan kork” diye bağırıyordu. O iri bıyıklı,
iri adam muttasıl vuruyor, hem bu sefer tekme ile karnına, göğ-
süne neresine gelirse vuruyordu.

Nihayet, birkaç kişi ricakâr bir vaziyette araya girdiler, ih-
tiyarı kaldırdılar, ötekinin çehresi sapsarı, burun delikleri ka-
barmış, gözleri dönmüş;

“Keratayı karakola götürsünler... Deyyus...” diye bağırıyor
ve bir polis de kolundan şimdi ağlayan ve başına yemenisini
sarmaya uğraşan ihtiyarı çekiyordu.

Bütün kadınlar, fena halde korkmuşlardı, Besime hayret-
le, ayrı ayrı hepsinin yüzüne baktı ve bir müddet ayakta kaldı.
Sonra yavaşça oturdu ve ekseriya sakın çehresini takındı. An-
cak nedense, kalbinde derin bir helecan hissediyor ve pek ziya-
de korkuyordu. Sanki şu oturdukları yer memnuymuş ve şimdi
o adam gelip bunları da dövecekmiş gibi... Talât’a;

“Sahi, bilmiyorsun, bizim burada oturduğumuza darılma-
sınlar” diye soracak gibi oluyordu.

Bu adam, Kadıköy iskelesinde memur komiserlerden biri-
siydi ve şimdi Kadıköy’deki gazinoda tavlada yenilmiş ve dört
mecidiye kaybetmiş bulunuyordu. Bu ihtiyar da onun evine su
götüren sucuymuş, üç-dört gündür eve uğramamış, bugün de
burada tesadüf edince para istemiş; oradaki polisler ihtiyarı çe-
kip götürdüler.

Kadınlar, hep birden korkmuşlardı ve hepsi yanındaki veya karşındaki ile konuşuyordu. Zaman geçiyor ve vapurun gelmesi uzuyordu. Üç-dört hanım, daha sonra tek tek birkaç kadın geldiler, barakanın içi doldu.

Talât, iki defa bilet yerinin açılıp açılmadığına baktı, tekrar geldi, oturdu. İkinci defa henüz oturmuştu ki, vapurun düdüğünün sesi duyuldu; ilkin boğuk, kısık, ıslıklı, sonra gümrah, vakur, ihtiyar bir ses, bir tarafa yatmış, boynunu kaldırmış yorgun bir kaz gibi kanatlarını suya vura vura geldi, iskeleye çarp-tı. Hâlâ bilet vermiyorlardı. Halk toplanmıştı. Vapur pek kalabalık değilmiş, halk çıktı, bir taraftan da bilet verilmeye başlandı. Bilet verilen deliğin önünde herkes birbirini sıkıştırıyor, bir yere toplanıyor ve kadınlar bu izdihamın içinde muzdarip, rahatsız, seslerini çıkarmayarak kalıyorlardı.

Besime, teessürsüz görünüyordu; halbuki dayaktan sonra kalbinde acı ukde çözülmemiş duruyordu, hatta vapurda bile bunu muhafaza etti.

Kadınlar tarafını yelken bezinden bir perde ile ayırmışlardı, vapurun arka tarafında büyük bir dümen dolabı duruyordu. Talât'la ikisi perdeden içeri girdikleri vakit kadınlar oturmuşlardı, taa nihayette birkaç kişilik bir yer buldular. Deniz sakin, her gün uzaktan gördüğü gibi hareketsiz ve berraktı, uzaklara kadar uzanıyordu. Besime, suların üstünde açılıp kapanarak yüzen deniz tabaklarına bakıyordu; bunların kenarlarında gayet hafif bir püskülleri vardı, suyun içinde aheste aheste gidip geliyorlardı, ortalarında dört müdevver daire görünüyor ve onlar da sanki yavrularına benziyordu ve muttasıl denize dökülen bir su sesi duyuluyordu. Besime, bunlara dalgın bakıp dururken karşılarına oturan bir genç kadın Talât ile görüşmeye başlamıştı ve ne münasebetle ise bir sergüzeşt hikâye ediyordu. Allah kimsenin başına vermesin kardeş, evlerden uzak, iki kardeşi de ince hastalıktan gitti, ne ise onlar kısmetli imişler, kur-

tuldular, öteki kurtulamadı, çekti zavallı. Besime, iskele üzerinde gözüne ilişen bir genç hamalla meşgul olmaya başladı.

Bu adam geminin bağlı olduğu babalardan birinin üstünde oturuyor ve başından çıkardığı fesine dikkatli dikkatli bakıyordu. Üstünde temiz bir kemer ve hamal elbisesi vardı, siyah fesi henüz kalıplanmış, üstüne güvez bir yemeni sarılmıştı. Herkes dalgın, birbiriyle konuşuyorlar, sesler tesadüm ediyordu, birdenbire bir islim sesi duyuldu ve vapurun tentesi üstüne birkaç iri su damlaları döküldü. Sonra boğuk bir ses, çocuk gibi zannolunuyordu, ancak ötemedi, bir lahza durdu ve bir daha tekrar etti, bu defa vazih, kalın, ince bir ses çıktı ve çarklar işledi. Bu hal ile bir parça daha durdular, sonra iskelenin kapılarını kapadılar, halatları çözdüler. Vapur ilkin geri geri, sonra ileri kımıldadı. Sarayburnu'nu tutabilmek için Kızkulesi'ne doğru çıkarken karşıdan gelen bir-iki yelkenli kayık, bir de vapur, sularla akıyor ve yan yan Marmara'ya doğru gidiyordu, Harem'in, Salacak'ın önünde büyük yük vapurları yatıyordu ve yanlarından geçerken denizin ortasında bir ada gibi duruyorlardı. Kızkulesi'nden salıverince Sarayburnu'nu güç tutabildiler ve İdareyi Mahsusa ile Rus gemileri arasından geçip iskeleye doğru gittiler.

Vapurdan çıkış bir ıstırap idi; ileride şekerçi, manav dükânlarıyla iki taraf donanmış bulunuyordu. Daha sonra köprü'nün üstü, dar tahtaları oynamış, çokları kırılmış, çivileri çıkmış, arabalar, tahtaların üstünden sekerek, atlayarak geçiyor, birtakım adamlar acele acele koşuyor ve güneş ortalığının serinliğine rağmen yakıyordu. Eminönü'nde sarı bir araba, önünde beygirleriyle bekliyordu, tramvaya kendilerinden evvel üç-dört hanım binmiş bulunuyordu ve yer de ancak o kadar olduğundan Talât'la Besime binip binmemekte tereddüt ettiler, lakin nihayet binmek onlara daha ehven göründü. Bir ihtiyar kadın Besime'ye yanında yer verdi ve Besime bunu kabul etti; çünkü şaşkın ve yorgundu, ömründe ilk defa tramvaya biniyordu. Bū-

tün kanı yüzüne çıkmış gibi idi, yanakları al al olmuştu, peçe adeta onu boğuyor gibi idi. Arabada tütün de içiyorlar ve du-man onu muazzap ediyordu. Bu hale tahammül edemeyerek yüzünü açmıştı, karşıda oturan kuru esmer yüzlü orta yaşlı bir hanım, Besime'ye dik dik baktıktan sonra kendi yanında Talât'a da bir yer buldu ve derhal isticvaba başladı:

“Bu hanım kız mıdır? Kimin kızıdır? Nerede otururlar?”

Karşıdan bir araba geldi, bunun yanına yanaştı. O zaman bir arabacı peydah oldu, sarı, duran arabanın dizginlerini çözdü, önündeki tekerlekleri bağlayan aleti çevirdi, uyuyan beygirler ıstırap içinde uyanıp sürükleyecekleri arabaya boyunlarını uzatarak ve ilkin bir tanesi ileri, bir tanesi geri giderek kuvvetle asıldılar ve kımıldattılar. Bu sarı araba arkalarında çekilmez bir bela idi, bir adam elinde bir boru tramvayın önünde koşup yol açıyor ve acı acı borusunu öttürüyor ve iki titrek beygirin sürüklediği bu titrek arabanın korkusuyla halk onun yolundan çekiliyordu. Beygirler iki kadit idiler, başları önlerine düşmüş, sallayarak, kemikleri şişmiş ayaklarını yere vurarak, hafif hafif koşuyorlardı. Boru muttasıl ötüyor ve arasına müthiş bir kamçı beygirlerin sırtına iniyordu.

Sirkeci'de makasta durdular, karşıdan gelecek arabayı bekle-diler. Sonra Salkımsöğüt'te tekrar durdular, orada araba-nın önüne bir çift beygir daha taktılar, arabacı dört hayvanın dizginlerini elinde topladı ve kör bir kılıca benzeyen kamçı-sı uzandı, bu kamçı tramvayın üstündeki çinkoya uzanıyor ve oradan kalktığı zaman ilerdeki beygirlerin arkasında patlıyor-du. Sultan Mahmut Türbesi'ne çıkarken bu zavallı hayvanların sarf ettikleri kudret ve kuvvet, gösterdikleri cehdi ikdam görü-lecek bir şeydi...

Türbede araba tekrar iki beygir kaldı. Buradan arabaya bir hanım binmiş idi, Besime onunla meşgul oldu. Bu hanım, ka-yınvalidesiyle birlikte, düğüne gelmiş davetli hanımlara iadeyi ziyaret için gezdirilen bir yeni gelin idi ve onlar da Talât'ın ya-

nında boşalmış bir yere oturmuşlardı. Kayınvalide hanım mütemadi emirler veriyordu, gelin yirmi yaşından fazla görünüyordu, uzun boylu, iri siyah gözlü, zayıf endamlı, boynu ince, şüphesiz renksiz –çünkü düzgün sürmüştü– adeta hasta gibi görünüyordu. Çarşafını ta göğsünden iliştirmişti; içerde beyaz tüller ve kurdelelerle süslenmiş, havai mavi bir entari vardı. Kulaklarında gümüş üstüne eski, uzun saçaklı iki küpe sallanıyordu. Bu entari belki de paçalığıdır, şu küpeler de ihtimal ki el öpmelik. İnce bir ipek ile iki küpe ensesinden birbirine bağlanmıştı.

Gelin hanım yorgun ve muzdarip gibi idi, kayınvalide Talât'la ahbap oldu ve derhal Besime'yi sordu, aralarında bir münasebet olduğunu anlamış gibi idi. Sonra, sanki gelin yanında değilmiş gibi Talât'a oğlundan, düğünden, istediğine düşemediğinden bahse başladı. Onun kavlince gelin fena taze değilmiş, ancak hısım akrabası pek huysuz şeylermiş, hem aynen bu tarifi kullanıyordu ve Besime'yi gösterip;

“Şöyle hanım kızım gibisine düşemedim” diyordu. Oğlu gümrük kapı memuru imiş, altmış kuruş maaşı varmış, ancak şurası burası bin kuruş tutarmış. Gelin sanki bu sözleri hiç işitmiyormuş gibi hasta ve acemi, gözleri sabit, tramvay ağır ağır yürüdükçe gelip geçenlere, dükkânlara, duvarlara, arsalara bakıyordu ve esvabının içinde yabancı gibi idi. Şüphesiz, ona korse giydirmişlerdi, ihtimal kemikli vücudu bir taraftan acıyordu ve bu çarşaf, bu yeni elbise, bir entari, bir kuşakla ev içinde aşağı yukarı koşmaya alışmış bu kadını sıkıyordu. Arasına erkekler tarafının perdesi açılıp biletçi geliyor, bu adam şüphesiz, kadınları gayet iyi tanıyor ve hepsine göre yalnız hallerine ve çehrelerine bakarak edilecek muameleyi tayin ediyordu.

Besime'ye yanında yer veren hanım, ihtiyar, iki kat olmuş, iyi yüzlü bir kadındı, köşesinde oturmuş hiç sesini çıkarmamıştı. Araba Beyazıt'ta durunca yerinden kalktı ve kayınvalide olan kadına hitap ederek, dedi ki:

“Baksana hanım, benim üstüme vazife değil ama bu genç tazenin yanında böyle söylemek günahdır, hiç olmazsa bir saygı vardır, bir adamın hısım akrabası ne olsa hısım akrabadır. Yüzüne karşı böyle çekiştirilmez, tazedir, içlenir. Hem daha dur bakalım, dün bir, bugün iki, hepimiz çocuk evlendirdik, sırasına göre kavga ettik, lakin böyle ham armut gibi ilk günden boğazına tıklılmaz, yarın o da sana yapar, say benim küçük hatırı-mı, sayayım senin büyük hatırını!” Ayakta bunları söylüyordu, sonra geline bakıp;

“Sana da kızım Allah sabırlar versin, maşallah çok sabırlı taze imişsin, yine sabret yavrum, sabrın sonu selamet!” Ağzının hizasından iliştirdiği çarşafını çekerek ve hiç cevap dinlemeyerek tramvaya binmek isteyen bir gence;

“Yol ver geçeyim hanım kızım, sonra binersin” diyerek indi gitti.

Kayınvalide fena halde bozulmuştu:

“Bunak, ham armut neden olayım. Yalan söylemiyorum ya, olanı söylüyorum, hısım akrabası hiç adam değildirler, işte yüzü.”

Kayınvalide yüzüne vurulan hatasını bastırmak için bütün kudreti hitabetini sarf etmeye başladı, gelin bihareket, sanki işitmemiş gibi; yalnız çehresi ziyade hastalaştı, adeta birisi “Nasılsın hemşire?” dese ağlayacak gibi görünüyordu. Kaynana, tenhada olsa hemen ona tutunacak zannolunurdu, başka bir yerde olsa;

“Görüyor musun senin yüzünden duyduğum lakırdıları, ne olur ağzını aç da sen de birkaç söz söyle. Dostlar, kimseler oğlunu evlendirmesin, biz de vaktiyle gelin olduk, bizim de kayınvalidemiz vardı...” diyecekti.

Yanılıp da gelin bir şeyler söyleyecek olsa o zaman da;

“Benim yanımda sana söz düşer mi? Dünyada sıra saygı kalmadı ki...”den tutturacaktı. Lakin böyle olmadı, Ayasofya’dan binip gelinin karşısındaki köşeye oturmuş, beyaz çehreli, kırk

yaşlarında kadar tahmin olunur, temiz giyinmiş bir hanım söze karıştı ve tramvaydan inen ihtiyarı müdafaa etti:

“O, size fena bir şey söylemedi ki hanım, şu taze yeni gelin, burası tramvay, yanımızda erkekler oturuyor, her daim biletcî gelip gidiyor, söyledikleriniz doğru da olsa günler torbaya girmedi ya, burasını mı buldunuz?..”

Kayınvalide hanım adeta celallendi:

“Hanım, ben sizden nasihat alacak değilim, bak saçım üç renge girdi. Söyledim işte, adamı asmazlar ya, yapmasınlar da ben de söylemeyeyim. Erkekler varsa ne yapayım, yalan bir şey söylemiyorum ya, kızlarını bir gömlekle başımıza attılar, işte yüzü...”

Öteki hanım cevap verdi, münakaşa Aksaray’a kadar uzadı. Besime, dinliyordu. Söze Talât karıştı, o da kayınvalideyi müdafaa etti. Çünkü ilkin ona muhatap olan o idi ve dinlediği için tenkitten kendisine de bir hisse ayırıyordu.

Aktarma için indiler. Yolda yalnız kaldıkları vakit, Talât hâlâ kaynanayı muahaze eden hanımlardan şikâyet ediyordu, ancak öteki tramvaya gelen bir kadınla orada bahsi tazelediler, yeniden dert anlatanlar, gelinden şikâyet edenler zuhur etti.

Langa’da tramvaydan indiler, Hasip Efendi’nin konağı birkaç adım ötede idi. Besime, dışarıdan ufak ve basık görünen büyük konağın, bir basamak aşağıda kalan, boyası, rengi solmuş kapısı önünde başını kaldırıp pencerelere baktı, kapısının üstünde, tahtadan yapılmış güneş şeklinde bir parmaklık ile kaplanmış bir delik görünüyor, onun hizasında arasına derz edilmiş, bir parça sokağa meyletmış bir taş duvarda iki ufak pencere, sonra yukarıda yüzü sıvalı duvarında sık sık pencereler, bir harap cumba, daha yukarıda altı gene sıvalı saçak görünüyordu. Bu sıva tozla örtülmüştü, lakin saçığın altına gelen yerleri daha az güneş gördüğünden daha renkli idi ve yeşil boya ile ıstampa edildiği meşhut oluyordu.

Kapıyı açtılar, zemini toprak, tavanı basık geniş bir avluya giriliyordu, karşıda, maltataşlarıyla döşenmiş geniş bir binektaş görünüyordu ki, bunun bir tarafını taa tavana kadar yüksek, eski bir kafes örtmüştü. Sol tarafta ikinci bir binektaş, çift bir merdiven ve avluya küçük bir penceresi olan bir asma oda vardı. Besime, ilk nazarda, kapıyı açan otuzluk bir uşağın yılık suratını gördü, sonra kafesin arkasında birtakım kadınların bulunduğunu hissetti, helecan içinde idi, uşak çekildi, onlar kafese doğru yürüdüler.

Besime, Acıbadem'deki eve gelen kalfayı tanıdı, kalfa bu defa eteğini öptürmeye vakit bırakmadan kollarını açtı:

“Gel yavrum, gel kızım” diye yanaklarından öptü. Zaten binektaşının üstünde bir sürur, bir sarılma, bir çığıktır kopuyordu, onların hepsi Besime'yi tanıyorlar, birtakım genç kızlar Besime'yi, Besime de onları biliyordu; ancak, gelin olacak Zehra Hanım acaba hangisi, birdenbire büyüğü küçüğü fark olunmıyordu. İnce hasır döşeli, yatık üstüne bastıkça tahtaları kırmıldayan merdiveni çıktılar, orada ayakta bir hanım bekliyordu. Bu, şüphesiz, Saffet Hanım'dır. Besime, eteğine vardı, güller yüzlü kırk beş yaşlarında, orta boylu bir hanım, Besime'yi yüzünden öptü, okşadı. Çarşafını çıkardılar. Kızlar, Saffet Hanım'ın etrafında dolaşıyorlar, gülüşüyorlar, şımarık bir çocuk haliyle bir şeyler söylüyorlardı. Besime bir şey anlamıyordu, şüphesiz burada hayat başka türlü bir şey. Büyük ev adeta feryat ve şetaret ile memlu idi ve sofada şimdi Saffet, kızları, dört halayık kız, ihtiyar kalfa, emektar Ayşe Hanım isminde Sarıgül'de oturan ve her vakit gelip giden eski bir emektar hanım, aşçı kadın toplanmışlardı. Etek öpenler, çarşafı alanlar, Talât Hanım'a, “Çarşıya uğradınız mı?” diye soranlar, şımarık çocuklar gibi annesinden bir şey isteyip sonra dudaklarını sarkıtıp gözlerini yere indirerek kuşağıyla oynayanlar, “Haydi, buyrun büyük hanımın yanına” diyenler vardı. Ve nihayet Besime ile Talât o tarafa sürüklendiler, bahçe üstüne geniş bir oda-

nın köşesinde oturan büyük hanım, dolgun vücutlu, esmerce, biraz çirkince, fakat sevimli bir hanımdı ve dizlerinde bir battaniye vardı. Odada bir ikinci yaşlıca hanım da ayakta duruyordu. Bu ihtiyar hanım, büyük hanımın kızı imiş. Besime, Talât'ın arkası sıra sokuldu, battaniyenin ucunu öptü ve büyük hanım uzandı, Besime'nin güzel başını kendine doğru çekti, okşadı, öptü. Bu ihtiyar hanımda, tatlı bir koku, insanı muzdarip olduğu zaman teselli edecek, bir ana kokusu vardı. Besime, bugün hücum eden vekayiin sersemliği altında ilk defa duyduğu bu tatlı kokuyu hissedip lezzetle içti. Onun vahşeti yalnızlık içinde sertleşen hissiyatının kuvvet ve mukavemetini kırdı ve bir lahza bu kadının göğsünde samimi ve yumuşak oldu. Büyük hanımla musafahadan sonra ihtiyar kıızıyla kucaklaştılar. Bu kadın, validesi kadar değilse de herhalde müessir ve saf bir kadın gibi idi. Bu oda, ağaçları büyümüş, otsuz fakat toprakları yosunlu büyük bir bahçeye karşı idi. Yanındaki büyük sofa bahçeye daha ziyade çıkmış olduğundan ikisinin arasındaki köşeden uzayan hanımları ve güneş vurdukça yaprakları taze yeşil görünen asma bir çardağın üzerinden ve pencerenin kenarından sarkıyor ve büyük odaya yeşil bir gölge veriyordu. Bahçe üstüne boydan boya bir büyük minder uzanıyordu, sonra iki tarafta daha alçak yan minderleri vardı, minderler geniş ve üzerlerinde pamuk şiltelerle pek yumuşak ve rahattı. Yere, ince Mısır hasır döşenmişti. Besime, bir ufak yer minderleriyle kapının yanında oturacaktı, ihtiyar hala hanım –ismi Şefika Hanım idi, biraderinin kızları hala dediklerinden hepsi hala hanım diyorlardı– onu kolundan tuttu, büyük hanımın yanına, yan minderin üstüne oturttu, lakin bu defa da büyük hanım razı olmadı:

“Kızım, çocuğun yüzünü göreyim, yanıma gel evladım!”

“Haydi ciğerim, çık da şöyle rahat otur yavrum!”

Hala kime olsa “ciğerim” derdi, birine muhabbetle hitap etmek isterse, haydi kuzum şunu şöyle yap, makamında daima “ciğerim” kullanırdı. Hatta uşaklara kadar...

Besime, büyük hanımın dizleri yanına oturdu, herkesin gözü ona bakıyor, herkes onunla meşgul oluyordu. Burada, Talât o kadar mevki sahibi değildi; Besime, birdenbire ona dikkat etti. Talât, çiçekliğin yanında ufak bir yer minderine, ayaklarını bir tarafa kıvrıp oturmuştu. O, hanımlarının yanında oturmayı ve söz söylemeyi ancak kocasından boşandıktan sonra yapabilmişti, nasıl ki demin sofada gülüşüp söyleşen kızlar odadan hep çıkmışlardı. Saffet Hanım, Besime'nin ilk oturduğu yan minderinde oturuyor, yanında kalfa, kalfa ile anasının arasına gelin olacak kız sıkışmıştı, kızlardan ilk küçüğü de Talât'a sokulmuştu. Ortanca kız da halasının yanında idi, lakin büyük analarının yanında şataretleri ve şımarıklıkları sönüyordu. Atiye , yanılmaz, arif bir gözle Besime'yi yukarıdan aşağı süzdü, sonra kalfaya dönüp;

"Aferin kalfa" dedi, "güzelden anlarmışsın! Allah'ın birliğine emanet, nur topu gibi evladım, maşallah... İsmail Efendi hazırlansın bakalım..."

Kalfa, ettiği medhü senaların boşa gitmeyeceğini zaten pek güzel kestirmiş idi, bu muvaffakiyetten ufak bir latife, bir serzeniş çıkarmak için;

"Hanımım, kadını, fakir Gülnihal güzelden anlar ama kıymeti bilinmez ki" dedi.

Saffet Hanım gülerek kalfaya baktı, hala adeta kakhaha ile gülerek;

"A kalfa, bu kırk yılda bir" dedi, sonra hâlâ hatır sormadığını zannederek;

"Ciğerim, nasılsınız? İyi misiniz? Dadı kalfa inşallah afiyettedir" diye ikinci defa sordu. Her iki defada da, o da büyük hanım gibi, "Peder efendi de inşallah afiyettedirler" diye soracak gibi olduysa da sustu, onu sormadı, çünkü hala elli beş yaşını geçtiği halde hâlâ kızdı ve nedense erkekler hakkında gönlünde bir heyecan baki kalmış bulunuyordu, belki işitenlerin gönlüne bir şey gelir...

Sonra büyük hanım, nasıl geldiklerine dair Talât'ı isticva-ba başladı. O da, tramvayda olanları yukarıdan aşağı anlattı. Talât, kendisi kaynanaya taraftar çıkmış iken ve onun namına müdafaatta bulunduğu halde, şimdi söylerken onun tamamıyla aksini iltizam ederek kadını batırıyordu. Büyük hanım, bu ge-veze, bu münasebetsiz kaynanayı azarlayan ihtiyar hanımı be-ğendi:

“Aferin kadına” dedi, “bak ne güzel söylemiş, kadınlarımız da acayip oldu canım, tramvayda gelin çekiştirilir mi?”

Sonra, Talât, yeni baştan Haydarpaşa iskelesinde dayak yiyen zavallı adama döndü, sonra vapurda burnu düşmüş bir adam görmüş, Besime görmemişti.

“Siz görmediniz, değil mi?” diye sordu. “Ben işaret ettim ama siz bakmadınız” dedi, ondan bahsolundu.

Duvarı, çiçekliğin yanında, garip bir resim vardı; bir de-veyi, yüzünde nikap olan uzun boylu bir adam çekip götürüyor, devenin üstünde de bir tabut yüklü bulunuyordu. Bu tabutun siyah örtüsü üstünde yeşil bir kuşak vardı ve resimde toprak yoktu, bu deve ve bu adam sanki boşlukta yürüyorlar gibi görü-nüyordu, devenin gözleri de sanki sürme çekmiş gibi idi.

Çiçeklik raflarında bardaklar duruyordu, üstlerinde bon-cuktan püsküllü kapaklar vardı. Yan duvarda, halanın başucun-da, bir çifte yazılmış “YA, ALİ” vardı, her iki Ali'nin de kuyruk-ları iki çatal oluyor ve bir kılıç kabzası gibi sapları ve siperleri görünüyordu. Besime'nin gözü, tekrar deveyi götüren yüzü ka-palı adama gitti.

Bir aralık kahve getirdiler, Besime reddetti, zaten kahveyi pek nadir içerdi, her taraftan ısrar ettiler; o yine mahcup ola-rak, kızarak reddediyordu. Talât da yardım etti, “Besime Ha-nım içmez, hanım” dedi. Büyük hanım;

“Onu Şefika'ya ver de sen kızıma bir şurup ez” dedi. Saffet Hanım da kilerin anahtarlarını uzattı.

Talât'la söz uzuyordu. Halanın yanında oturan kıvrıcık saçlı tombul kız ise yavaş yavaş muttasıl halaya bir şeyler söylüyordu. Hala, güya ona susmasını, uslu oturmasını tembih ediyormuş gibi yapıyor, yine lakırdıyı dinliyordu. Bir aralık gelin olacak hanım odadan dışarı çıktı, sonra kapı önüne gelip durdu, güya bir şey söylemek istiyormuş gibi bir tavrı vardı.

Onlar, hepsi ve bütün halayıklar, Besime'yi bir odaya çekip gevezelik etmek, ona, esbaplarını, küpelerini, yüzüklerini göstermek istiyorlardı. Nihayet, hala tazyike dayanamadı:

"Anne hanım, kızıma izin veriniz de, baksanıza bu yanımdakilere..." Gülerек kızları gösteriyordu. Atiye Hanım, Besime'nin belinden sarkan saçlarına bakarak tebessüm ediyordu. Kızlar bu kadar müsaadeyi aldıktan sonra hepsi birden kalktılar. Talât da ayağa kalkmış idi. Besime de yavaşça onların arkasından gitti. O dışarı çıkınca, kızı, kalfa ve gelini Saffet Hanım odada kaldılar. Atiye Hanım, gelinin yüzüne bakarak;

"İnci maşallah" dedi, "bir içim su, çocuğu gönlüm sevdi. Hiç kaçırılacak şey değil hanım."

Saffet Hanım sessiz bir kadındı ve Besime'yi durgun, çok durgun, adeta vahşi bulmuştu. Lakin bu hissiyatını söylemedi. Hala ise bermutat;

"Ciğerim, kalfaya tembih edin de Talât'ın yatağını da bu akşam misafir odasına sersinler; belki çocuk yalnız yatamaz, korkar" diyordu.

Besime, sofaya çıkınca, rahat kalacak, kendini dinleyecek bir köşe aradı, gözlerini dört tarafa gezdirdi, her yeri hasır döşenmiş büyük bir sofada bulunuyordu. Bu sofa uzun, bir tarafı sokağa doğru çıkmış, bir yanında merdiven, merdivenin yanındaki büyük pencereler salkım yapraklarıyla örtülmüş, öğleden sonra güneş bunların arasından süzülerek geçiyordu, sağ tarafta nihayetle birtakım kapılar ve içerisi karanlık bir aralık görünüyordu. Besime'yi, bu karanlık koridorun içinde bir kapı açıp sokak üstüne bir odaya soktular. Burası, gelin olacak hanımın

odası imiş, sarı muşamba perdeli, iki pencere, yüklü dolaplı bir oda idi. Gelin olacak Zehra Hanım, Saffet Hanım'ın ikinci çocuğu –birincisi Fazıl Bey, erkekti– idi. Saffet Hanım, genç yaşta evlenmiş, beş çocuk doğurmuş, bunların ilki ile sonuncusu erkek olmuş, diğer üçü şu kızlardı, hepsi şımarık şeylerdi. Büyük kız, şimdi evlenmek havadisleri çıktıktan sonra ağırbaşlı bir hanım taklidi yapıyor gibi görünüyordu. Bunlar, evde, analarının dizleri dibinde büyümüş ve çokça yüz verilen iyi kalpli kızlardı. Zehra, misafirini mindere oturtuktan sonra bir temenna edip hatırsordu. Besime kızardı ve mukabele etti, adeta komşuluk oynayan çocuklara benziyorlardı. Ortanca kız, ablasının bu saflığına güldü, başını çevirdi. Zehra, elindeki mendili sıkıyor ve Semiha'nın bu münasebetsizliğini hissettiği cihetle ona içinden fevkalade kızıyordu. Küçük kız Kadriye –kadir gecesi doğduğu için bu ismi vermişlerdi– daha saf, bir yer minderine oturmuş, dik dik misafirin yüzüne bakıyordu. Zehra Hanım, yirmi iki yaşında idi ve muamele bilir bir ev hanımı, artık kocaya varacak bir hanım gibi görünmek istiyordu ve hatırsormak hususunda gösterdiği ciddiyet, sonra arkasından uzunca bir sükût Semiha'yı güldürdükçe güldürdü ve Zehra'nın hiddetinin son derecesini buldurdu, hemen kalktı, odadan çıktı. Besime, yanında oturan Talât'la yavaş sesle bazı şeyler konuşuyordu, kalfalardan biri ayakta duruyor, bir yaşlıcası da Semiha'nın yanında oturuyordu. Ayakta duran kalfa, başını aralık duran kapıya çevirdi, sonra Semiha'ya;

“Semiha Hanım, ablanız sizi çağırıyor” dedi.

Semiha, dudaklarını büktü, “beni ne yapacak” demek istiyor gibi idi, halbuki ablasının neden kızdığını ve bu hiddetle ne söyleyeceğini biliyordu. Sonra tekrar:

“Semiha Hanım, istiyor canım.”

Ayakta duran kızda, “Kalkıp gitsenize, misafir yanında da olur mu ya” demek isteyen bir tavır vardı. Semiha'nın yanındaki kız kalktı, dışarı çıktı, sonra tekrar içeri girdi:

“Haydi kalk, ablan bak ne söyleyecek...”

Yaşlıca bir kalfa idi ve Semiha'yı kolundan tutup çekiyor, behemehal kaldırmak istiyor, arada sırada da Besime'ye bakıyordu. Besime, lakırdısını bitirmiş, geçen şeylere dikkat ediyor; ancak mutadı veçhile çehresinde ne hayrete, ne taaccübe, ne tayip ettiğine veya hoş gördüğüne delalet edecek bir işaret, bir çizgi hâsıl olmuyordu. Hakikatte ise, her ne kadar, Semiha'nın güldüğünü ve Zehra'nın bundan müteessir olduğunu görmüş ise de meseleyi tamamen anlamış değildi ve içinden "acaba ben mi yanlış ve gülünecek haldeyim" suali derin bir endişe ile titriyordu. Kalfa Semiha'yı bırakıp tekrar dışarı çıktı, kapı önünde biraz yüksek sesle bir muhavere oluyordu. Kadriye de merak edip dışarı çıktı, sonra gelip müsterih tekrar yerine oturdu. Bu defa kapının dışından Zehra'nın Semiha'yı çağırdığı duyuldu. Vakıa bu seste bir kavga ve bir rezaletin titrekliliği ve zaptedilmek istenilen heyecanı vardı. Semiha, yanakları kızarak oturduğu yerden;

"Ne var!" diye bağırdı.

"Kız, gel diyorum."

"Gelmeyeceğim, ne var!"

Lakin tahammül edemeyerek birdenbire ağlamaya başladı ve odadan fırladı, kaçtı; nereye gitti, herhalde kapının önünde durmadı, misafir odasının minderi üstüne yüzükoyun kapandı ve hıçkırarak ağlamaya başladı. Onun bu hali Zehra'yı fena kızdırmıştı, o bir hanımlık edecek, kendini gösterecekti, büyük validesinin odasından çıkmasını o kadar sabırsızlıkla beklediği Besime'nin önünde kardeşinin bu asi tavrı, şirretliğinden dökülün bu gözyaşları onun vekarını, bütün hanımlık halini altüst etti. O da annesinin odasına kaçıp ağlamaya başladı. Uzak-tan, derinden bu çifte figan, halanın, "Ciğerim, ayıptır" nasihat ve temennileri duyuluyordu. O esnada kalfa, büyük bir tepsinin üstünde Besime'ye kahvaltı getiriyordu. Reçeller, zeytinler, peynirler, orta yerde iki kapaklı sahanda yaprak dolmasıyla köfte bu kahvaltıya adeta mufassal bir yemek hali veriyordu...

Besime, duyduğu feryatlardan müteezzi, dışarıda uzakta bir odadan adeta gürültü ile bir münakaşanın olduğunu anlıyordu. Bundan müteheyyiç olmakla beraber, gittikçe vakanın ehemmiyetsizliğini daha ziyade anlıyor ve dünyada en az tahammül edebileceğı açlığın sevki cebriyle, yemekten fevkalade memnun olarak istisnasız kabul etti. Talât'la ikisi, karşı karşıya, mükemmel karınlarını doyuruyorlardı.

Bir aralık dışarıdaki dava da fasledildi ise de kızların ikisi meydana çıkmadılar. Besime burada, kalfa ile, Talât ve Kadriye ile oturdu.

Bir aralık. Saffet Hanım, nişan takımlarını getirip gösterdi. Kadriye de ablalarının kavgalarından, şımarıklıklarından istifade ederek ne kadar yeni esvapları varsa, ne kadar kurdeleleri, ayakkabıları, düğün için alınıp henüz dikilmeyen kumaşı varsa hepsini Besime'ye gösterdi. Besime, takdir etmeyi pek az biliyordu, yalnız bu parlak şeyler onun gözlerini kamaştırmıştı ve en ziyade lavanta şişelerine gözleri kaçırıyordu.

İkinci vaktini biraz geçerek mektepten gelen Kenan Bey odadan girdi. Kocamustafapaşa Rüştüyesine devam eden, on iki-on üç yaşlarındaki bu çocuğun artık sesi çatal çatal çıkmaya başlamıştı. Üstü toz ve mürekkep içinde, püskülü kopuk ve ekseriya elbisesi köpek didiklemişe benzerdi. Ayakları büyük, vücudu zinde ve boyu uzunca idi ve onun çehresi de biraderi Fazıl'ın yüzü gibi babasından ziyade anasına benzerdi. Bu çocuk, kapının önünde ayakta durdu, yalnız Talât'ın yüzüne güldü ve derin derin bu yabancı güzel kızın yüzüne baktı, sonra yemek istedi, kızlara, ötekine berikine sofada bağırdı:

“Hadisene, Dilber! Vallah sonra canını yakarım.” Sonra anesine tesadüf etti.

“Yine nedir bu üstün başın, ayıp Kenan, şu haline bak?..”

Daha sonra sokak kapısı şiddetle kapandı. Dışarıdan gelen kalfaya Talât Hanım sordu:

“Kalfam, kim geldi acaba?”

“Kenan Bey gitmiştir, kimse gelmedi.”

Arasıra sokaktan titreyerek tramvay geçiyor, kaldırım üstünde beygirlerin ayak sesleri, tramvayın zıngırdayan sesi uzaklaşıyordu. Her lahza satıcılar bağılıyor, arasıra şimendifer düdüğü ve uzaktan gelen gürültüsü duyuluyordu.

Vakit akşama yaklaşıyor, sokaktan geçenler gittikçe çoğalıyor ve Besime yorgunluk ve uykusuzluk hissediyordu. Hâlâ, kızlardan ikisi, Zehra ile Semiha ortada yoklar idi. Evdeki hizmetçiler, Kadriye ve Talât ile daha ziyade laubali idiler. Kalfanın yanına, hanımların ortadan çekilmesini fırsat bilerek sokuldular ve bin türlü tafsilat ve havadis vermeye başladılar. Güvey evinden düğün için ne haber gönderilmiş, terzi paçalık için ne fikir beyan etmiş, ağırlık hakkında ne lakırdılar geçmiş, gelin hanım ne demiş, Saffet Hanım ne söylemiş, efendi nasıl kalfayı azarlamış. “Efendi” diye Hasip Efendi’yi kastediyorlardı, oğlu Ali Bey’e “Büyük Bey” denir, Fazıl’a “Küçük Bey” derlerdi.

Talât, onları dinlerken, Besime adeta uyuyacak gibi idi, gözkapaklarını kaldıramıyordu. Bereket versin, Talât bunun farkında oldu ve;

“Haydi, kalfanın odasına gidelim” dedi. Kalfanın odası, büyük hanımın odasının altına ve bahçe üstüne tesadüf ediyordu. Bu konak eski ve zaman zaman yapılan tamirat ile birbirine ekleme birtakım yapılardan mürekkep bulunuyordu ve kâh bir odaya girmek için iki ayak merdiven çıkmak iktiza ediyor, bazen de odanın zemini sofadan alçak bulunuyordu.

Besime, kalfanın odasını dadının odasına benzetti. Bir köşede duran mangalı, minderleri, örtüleri, testisi, hepsi aynı şeydi. Odada bir müddet Talât, kalfa, Besime yalnız kaldılar. Düğün için güvey tarafı sıkıştırıyor imiş ve efendi bu esnada eli dar bulunduğu cihetle sıkışıyor imiş, hatta geçen gün kızmış oğluna ve gelini Saffet Hanım’a bağırmış, hiddet etmiş. Sebebi de, Saffet Hanım, kendi iğnelerini rehine koyup para kaldıracak olmuş. Efendi de bunu duyunca;

“Ne oluyor, ben sağ iken siz karışıyorsunuz” demiş, oğlunu tekdir etmiş. Sonra, ne ise büyük hanım işe karışmış, efendiyi yatıştırmış. Allah’tan olacak, Baba Haydar’daki arsaya bir müşteri çıkmış, onun parası ile kırıp saracaklarmış.

Bir aralık, “Efendi geldi” dediler. Sonra, kalfanın odasına gelin hanım uğradı, hiddeti geçmiş, o da beybabasının geldiğinden bahsetti. Ortalık iyiden iyiye kararıyordu, lambaları yaktılar. Besime, muzdarip değil, gönlünde gizli bir helecan hissediyordu. Bir aralık kızlardan biri odaya uğrayıp;

“Yemeğe buyrun” dedi. Besime henüz toktu; fakat inmemek kabil değil. Efendi ile büyük hanım, odasında yemek yiyordu. Efendi Ali Bey, Fazıl Bey, Kenan Bey selamlıkta yiyorlardı. Saffet Hanım, hala hanım, kalfa, küçük hanımlar toplanıp hep beraber otururlardı. Ufak bir odanın ortasına geniş bir sofraya kurulmuş ve etrafına yer minderleri dizilmiş idi. Kalaylı büyük bakır tepsi üstünde kapalı sahan, ekmek dilimleri, havlular dizilmiş idi. Kalfa ile hala hanım, elleriyle, diğerleri çatal ile yediler. Hala, bilafasıla;

“Buyrun ciğerim” diyor; arasıra da Saffet Hanım ve bir zamandan beri artık gelin hanım olmaya karar vermiş olan Zehra da nadiren;

“Vallahi hiç yemediniz” diye ısrar edip duruyorlardı. Sıra ile, “Arkası yufkadır. Bizim evde sabah geç olur” denildi.

Misafirlik yabancılığı, vahşeti, resmiyeti olmasa bu sofraya ne kadar şen, ne kadar samimi idi. Besime, kendi sofralarını düşündü. Dadısı ile karşı karşıya otururlar, aşçı kadın da bir tarafa sokulur, su testileri, yemek sahanları yanlarında, nadiren bir kelime söylenir ve çok defa sofradan iştahları kesilmiş, mağmum ve sıkıntılı olarak kalkarlardı.

Halbuki bu ev ne kadar iyi idi, kavga oluyor, birbirine darılıyorlar, yine barışıyorlar, gülüşüyorlar. Mesela, gelin hanım, sofrada annesiyle halasının arasında kin ve adavetini, gözyaşlarını unutmuş; şen, gülüyor ve evlerine gelip giden ihtiyar bir

kadının taklidini yapıyordu. Hala, taklit yaptığına memnun görünmüyorsa da gülüyor, Saffet Hanım da hafifçe tebessüm ederek, adeta kızını teşvik ediyordu. Vakıa, Zehra pek tuhaf bir kızdı, şımarıklığına rağmen şenliği, tuhaflığı kendini sevdirdiyordu. Acaba kocası nasıl adamdır? O da bu eve içgüveysi girecek olursa burası ne kadar kalabalık olacak... Sonra, kızlar hep içeri evlenirlerse... Ya erkek çocuklar... Hem büyüğün, artık evlenecek zamanı gelmiş belki geçmiş diyorlardı. Besime, bu delikanlıyı görmeyi merak ediyordu. Bu Fazıl Bey acaba nasıl bir bey? Kenan, şüphesiz güzel, fakat çocuk idi. Besime erkeklerin, çocuk, erkek ve ihtiyar olanlarını kendince tuhaf bir surette hissederci; onca yaş meselesi yoktu, orda hayvani bir sada vardı. Bir erkeğin yüzüne baktığı vakit o sada ruhunda duyulmaya başlarsa o erkekler erkektir, diğercileri ya çocuktur ya ihtiyar. Kendi kendine Kenan'ı düşünüp şüphesiz çocuktur diyordu.

Yemek bitmişti, herkes ellerini muslukta yıkadı. Yalnız küçük hanımlar, çocukluklarından kalmış bir alışkanlıkla eltasında ellerini yıkıyorlardı. Bu eltası, elbezi birdenbire onda pek eski bir hatırayı canlandırdı ve bu vakanın o zamana kadar hiç hatırına gelmemiş iken şimdi şu eltasını görünce canlandığına dikkat etti. Kendisi ufak bir çocuk idi, yemekten kalkılmış, onun ellerini bir kadın siliyordu. Bu nerededir? Hangi evde? Kendisi kaç yaşındadır? Ellerini silen kadın kimdir? Belki validesidir. Ancak o bilmiyordu, nedense böyle bir levha fikrinde kalmış. O kadar seneler neden acaba bunu hiç düşünmedim ve hatırlamadım, diye düşünüyordu. Sonra, sakın bunu rüyada görmüş olmayayım diye şüphelendi, belki de unutulmuş bir rüyadır; çünkü çok rüyalarını uyanınca kâmilten unutuyordu, çok defa kendi kendine bu gece ne rüya gördümdü, diye sorardı.

Yemekten sonra büyük hanımın odasında toplandılar. Efendi, yemekten sonra selamlığa giderdi ve yatıncaya kadar orada kalırdı. Fazıl Bey selamlık tarafında, mabeyin odası gibi ufak bir odada yatıyordu, Kenan Bey ise kalfanın odasında yatardı.

Büyük hanımın odasının ortasında dört ayaklı ufak bir iskemlenin üstünde iki lamba yanıyor, ayrıca bir büyük lamba da çiçekliğin kenarında duruyordu. Oda aydınlık idi. Kızlar, bir parça büyükannelerinin yanında oturup Besime'yi, Talât'ı da alıp kalfanın odasına gittiler. Semiha, hepsinden evvel Besime ile dost olmuştu; Kadriye de ancak sokuluyor ve her dakika bin sual soruyordu:

“Bu kuşağı kim dokudu?”

Besime gülerek cevap veriyordu:

“Bizim evin karşısında bir inekçi var, onun karısı dokuttu.”

“Sizin dokuma kâğıtlarınız yok mu?”

“Hayır, ben bilmiyorum.”

“Benim var, ama ben hiç sevmiyorum. Değil mi abla, sen dokumayı seviyor musun?” diye Semiha'ya soruyordu. Semiha, ona cevap vermeyip doğrudan doğruya Besime'ye;

“Tığ örgüsü daha iyi örülür, ablam sırma ile dokudu” dedi.

Zehra muhavereyi dinliyordu; ayakta duran Şehnaz isminde bir kızı yollayıp odasından sırma ile dokuduğu kuşaklarını getirtti. Besime, bunları beğeniyor ve pek güzel buluyordu, acaba nasıl dokuyorlar diye düşünüyordu. Talât, minderin bir kenarında cariyе kızlardan biriyle bir şeyler konuşuyordu. Besime, ona göstermek istedi:

“Bakar mısınız, Talât. Ne kadar güzel, değil mi?”

Talât işitiyordu, gelin bu takdirden fevkalade memnun olduğu cihetle, Talât'la konuşan kızı azarladı:

“Sofra seni bekliyor, sen burada gevezelik ediyorsun” dedi.

Vakıa, gelin hanımı onlar da hâlâ saymıyorlardı. Talât da kuşağı beğendi. Sonra gelin hanım odasından kuşak kâğıtlarını getirtti, sonra yemenilerini, sonra kreplerini, oyalarını, kendi işlediği kasnak yastıklarını, yatak takımlarını, sonra çarşıda işlettikleri yatak takımlarını, entarilerini, gelinlik entarisinin he-

nüz yalnız biçilmiş kumaşını, paçalığını, bileziklerini, küpelerini, odasında, sandığında ne varsa hepsini, kâh kendi gidip getirerek, kâh getirterek hepsini taşıdı, döktü. Besime, bunların içinde adeta şaşırdı kaldı, uykusu kaçtı, bir gün gelip kendisi de gelin olursa –ancak acaba onu kim alacaktır?– bunların hiçbirisi onda yoktu. Bu kadar şey... Kimbilir kaç paradır! Bugün yanında, hayatında ilk defa, babasından alınmış mühim bir servet taşıyordu. Bundan evvel ona, mektep gündeliklerinden başka hiç kimse, hiçbir namla para vermemişti. Acaba gelin olursa, babası ona bu kadar para verecek midir? Besime, kendince buna karar veremiyordu. Nihayet gösterecek bir şey kalmadı, o zaman gelin hanım, birdenbire sanki hepsinden soğumuş göründü. Şehnaz hepsini, ortaya yayılmış, açılmış bohçaları, gelin hanımın ve kardeşlerinin esbaplıklarını, yemenileri, oyaları, altın yaldızlı terliklerini, nişan takımlarını topladı, açılmış bohçaları büktü, deşirdi, kaldırdı.

Gelin hanım, nevheves bir çocuk gibi idi, gelin olmak la-kırdısı artık ciddiyet peyda edeli beri ne kadar ahabap kızları, ne kadar komşu kızları varsa, hepsinin önünde bir defa böyle nesi var nesi yoksa döküp saçtıktan ve etraftan hep hayretler ve takdir ve temenniler topladıktan sonra, suları boşalmış havuz gibi boş ve yorgun kalıyordu. İki küçük kız ise, Besime'nin yanına oturmuş, muttasıl soruyorlardı. Besime gülüyor, yanakları pembeleşiyor ve sanki sükûti ve münzevi hali geçecekmiş, o da bazı şeyler soracakmış, söyleyecekmiş gibi görünüyor ise de yine susuyordu. Bir aralık Kadriye;

“Düğünde siz ne giyeceksiniz?” diye sordu. Besime kızardı.

“Bilmem” dedi.

Onun sandığında çamaşırları vardı, anasından kalmış eski gömlekler, bezler, elbiseler, havlular, yatak takımları, daha neler vardı, bilmiyordu. Çünkü onların anahtarı hâlâ dadısında durur ve dadı onları her vakit karıştırtmazdı.

Hatta o kadar sevdiği halde kürklerini –çünkü anasından kalmış birçok kadın ve erkek kürkleri vardı– bile dadı ancak

güve yemesin diye senede bir defa çıkarıp tütünledikçe görüyordu. Elbette bunların hiçbirisi düğünde giyilmez, onun için belki düğüne bile gelmeyecekti. Bu suale Talât müphem bir cevap verdi:

“Bakalım, elbet biz de arkamıza takacak bir şey buluruz” dedi.

Besime hayret ediyordu, o burada oturuyor, çalışıyor, elbette ona bu hanımlar bir şeyler alacaklardır, lakin Besime’ye babası bir şey almaz. Sonra birdenbire, fikrinde bir şekil parladı: Talât söylerse babam alır, diye düşündü. Bu doğrudur ve Talât’a bunu söyletmeye imkân bulur ise ne kadar iyi olur. Bu düğünü görmek için içinde bir şey titriyordu.

Bunları düşünürken Kenan Bey odaya geldi. O, dadısının odasında yatıyordu; ancak bu akşam henüz uykusu gelmiş değildi, misafir kızları görmeye gelmişti. Kenan’ın vücudu henüz tenasüp peydah etmemiş, boyu bir parça fazla büyümüş, elleri, ayakları irileşmiş, sesi kâh çatal bir erkek sesi gibi, kâh çocuk sesi gibi çıkıyordu. Lakin ela gözleri parlak ve güzeldi, burnu adeta şişmiş gibi görünüyordu. Dikkat edenler, misafir kıza dalıp bakarken adeta imreniyor zannederlerdi. Böyle, gözlerini daldırıp bir bakıp kalışı vardı ve ona bir kelime bile söyleyemiyordu, hiçbir şey diyemiyordu. Besime, derhal bu bakışların altında sıkıldı, ancak hâlâ içinde onun vahşi, hayvani sadası, “Bir çocuktur” diyordu.

Kenan odaya girince hepsinin uykuları geldi. Besime ile Talât veda edip kendilerine tahsis edilen yatak odasına çekildiler. Eski ceviz konsolun siyah mermeri üstünde bir bardağın içinde zeytinyağı kandili yanıyordu, odanın içi loştu. Muşamba perdelerin üstünde allı yeşilli iri gül resimleri, dallar, başka çiçekler güzel görünüyordu. Pencereilerin boyuna bütün odanın uzunluğunca uzanmış olan minderin ve yastıkların beyaz gergin patiska örtüsü adeta mermer gibi görünüyor ve insanı bu sıcak bahar gecesinde bile üşütüyordu. Yerde koyu renkli bir

Frenk halısı vardı. Sonra, bacakları yaldızlı, üstleri keten örtülü bir sürü sandalye, iki koltuk, bir kanep, duvar kenarlarına dizilmiş adeta selama durmuşlardı. Konsolun üstünde altın yaldız sürülmüş alçı çerçevesi bir ayna vardı, ancak duvara dayandığı için ve konsol da yüksek olduğundan insan bu aynada ancak başını görebilirdi; zaten camdan bir kubbe içinde ve mükellef dört yaldızlı ayak üstünde duran saat ve iki tarafında iki büyük Saksonya lamba onu kapıyorlardı, fazla olarak aynanın üstüne de birkaç fotoğraf sıkıştırmışlardı. Talât, bunlardan bir-iki tanesini tanıdı. Birisi Ali Bey imiş, gelin hanımın ve bütün çocukların babası, Saffet Hanım'ın da beyi, ak sakallı, sarkık yüzlü, geniş fesli bir adam. Biri de Saffet Hanım'ın biraderinin resmi imiş, zayıf yüzlü, çirkin değil, ancak akılsız, sevimsiz bir adam, insan onun yüzüne baktıkça içinden, "uyuz" diye bağıracağı geliyordu. Sonra bıyıkları bükülmüş, gözleri süzölmüş, fesi düzeltilmiş bir bey resmi. Talât, bunu tanıyamadı, avurtlarında birer fındık varmış gibi duruyordu.

Besime, kasnak işleme yorganlı, iki-üç yatak üst üste serilmiş döşegine uzandı, yastıkları sabun ve lavanta çiçeğı kokuyordu. Bir sandalyenin arkasına konmuş olan yüz havlusunun kenarındaki sırma işlemelere yattığı yerden bakıyor ve bugünkü geçen şeyleri düşünüyordu. Sonra, bir müddet gözü tavana ilişti, tavan yağlıboya sıvalı idi ve orta yerinde kabartma çiçekli bir göbek vardı, onun çiçeklerinde gözleri gezdi, sonra yavaş yavaş dalar gibi oldu. Sonra Talât dışarı çıkmış; o içeri girerken uyandı, birkaç kelime konuştular. Talât büyük hanımın hâlâ yatmadığını, odasında lakırdı edildiğini söylüyordu, ancak Talât'ın yattığının farkında olmadı, uyudu.

Uyanırken galiba bir rüya görüyordu, gözlerini açınca tavanda yaldızlı çiçekler gözüne çarptı, bir müddet dalgın baktı, sonra birdenbire Langa'da olduğunu hatırladı ve sanki öğleye

kadar yatmış kalmış gibi birdenbire yatağının içinde doğruldu, henüz uykuya kanamadığından gözkapaklarını hafifçe açıyor, kapamak istiyordu. Güneş, henüz doğuyordu. Sokaktan bir sütçü geçiyordu, pencereden uzandı ona baktı. Siyah poturlu, kuşaklı, kısa saltalı bir adam, omzunda bir sırık, ucunda iki güğüm asılmış, zaman zaman ince, incecik bir sesle uzun, "Süüüt..." diye bağıyor, sonra hemen işitilir işitilmez ufak bir "...cüü" diyordu. Talât, âdeti veçhile erken kalkmış ve yatağını da bir tarafa toplamış. O, zaten her vakit az uyur, geç dahi yatsa erken kalkardı. Besime, aynanın karşısında uzanıp yüzüne baktı, gözlerinin içinde hafif bir kızılık vardı, hemen aynanın önünde saçlarını topladı, elbisesini arkasına taktı, yatağını topladı. Dışarı çıkmak için Talât'ı beklemek iktiza ediyordu, tekrar pencerenin önüne oturdu, esnemek hevesleri birbirini takip ediyordu.

Karşıdaki bostanın tahta perdesi üstünden uzanan incir ağaçlarının altında birisi geziniyor, ağaçların dalları sallanıyor, uzakta birkaç evin kiremitlerine güneş vurmuş görünüyordu. Acaba ilk tramvay daha erken mi geçiyor, diye düşündü. Sonra tek tek, bir-ikisi bir yerde Samatya tarafından gelip Aksaray'a doğru gidenlere dikkat etti; hep bir tarafa doğru gidiyorlar, öteden gelen yoktu. Kâh konuşarak yavaş yavaş, kâh yalnız düşünceli bir çehre ile acele acele geçenler vardı. Bir aralık, bostanın ötesinden tren geçti, beyaz duman ağaçların arasından süratle ayrılıyor, havada açılıp, büyüyüp kayboluyordu, sonra vagon tekerleklerinin muttarit, muntazam darbelerini yavaş yavaş kaybederek dinledi ve artık işitilmez olunca keskin ince bir düdük sesi duyuldu, bu esnada Aksaray tarafından da bir tramvay geliyordu. Bu tramvaylar da galiba hep birbirine benziyor, insan adeta bunların yalnız bir arabası olduğunu zannedecek, tramvaycıları, beygirleri, beygirlerin kulaklarını düşürüp boyunlarını uzatarak yürüyüşleri bile hep birbirine benziyordu. Dışarıda, sofada ayak sesleri duyuluyordu, sonra bir erkek öksürüğü

işitildi. Besime, kalkıp kapıyı sürmelemek istiyordu, bilmeye-
rek birisi kapıyı açar diye korkuyordu. şimdi, Talât'tan başka
kim kapı açıp ona baksa muzdarip olacaktı. Sonra sesler kesil-
di. Sokaktan muttasıl birtakım adamlar Aksaray tarafına geçi-
yorlardı, bunların içinde her türlüşü vardı, genci, ihtiyarı, gü-
zeli, çirkini, erkek olanı; bu Besime'nin kendi ruhunun işareti
idi. Birtakım erkeklerin yüzüne bakınca kadınlığını hissediyor
ve o adamlara erkek diyordu. Diğer birtakımları, genç ve güzel
dahi olsalar, onun hissettiği mana ve mahiyete göre erkek de-
ęillerdi. Yavaş yavaş Talât'ın geç kaldığını unutacak kadar bu
sokaktan geçenlerle meşgul olmaya başladı. "Bakalım kim ge-
lecek" diye bekliyordu, sonra bunlar dükkâncılar olacak diye
kendi kendine bir karar verdi. İstanbul ne kadar tuhaf bir yer,
Acıbadem'e hiç benzemiyordu.

Besime, kendi kendine dalgın düşünürken kapının yavaşça
açıldığını duydu, gelen Talât imiş, hırkası arkasında, elinde bir
tepsi içinde iki süt fincanı ile giriyordu:

"Süt getirdim" dedi. "Kalkalı çok oldu mu?"

"Hayır, şimdi kalktım, dışarıda kimse var mı acaba?"

"Kimse yok, kim olacak."

"Demin bir erkek öksürüyordu."

"Ya efendidir, ya Ali Bey. Küçük beyler ötede yatarlar." Be-
sime, dışarı çıktı, tekrar geldi. Yüzü, soğuk suyun tesiriyle bir
parça kızarmış, tazeleşmiş, havluya sildi; sonra saçlarını tek-
rar düzeltmeye başladı, kalın saçlarını, ucuna bir kurdele bağ-
layıp, örgü ile arkasına salıveriyordu. Bir taraftan bununla meş-
gul olurken, aynadan yanında duran Talât'ı görüyor ve onun
yüzünde şimdi tuhaf bir şey buluyordu. Talât'ın burnu, aynada
bir parça çarpık görünüyor ve siyah gözlerinin içindeki güneş,
çarpıklığa, bir parça insanı kızdıracak adi, soğuk bir mana ve-
riyordu:

"Sizi hanımlar pek beğenmişler, artık hazır ol bakalım."
Besime, hiç cevap vermedi, ancak hafifçe kızardı.

“Fazıl Bey, doğrusu şu zamanda Allah için çiğdem gibi delikanlıdır.”

Nedense, Besime üzerinde bu sözlerin iyi bir tesiri olmadı, mutadî cevap vermemek iken bu defa yavaşça;

“Ben buraya koca bulmaya gelmedim ya” dedi.

Talât, birdenbire söze fena bir surette başladığını ve onun izzetinefsini rencide ettiğini anladı:

“Siz koca bulmaya gelmediniz; ama Allah verince, kısmettir bu, Allah kısmet etmiş ise ona ne denir ki? Hem niçin, Fazıl Bey fena koca mı? Vallahi benimki onun tırnağı olmazken şu halimle yine bugün beni istese varırım.”

Talât, her zaman itiraf etmediği bu zaafını, bu defa, müddeasını ispat için pekâlâ söylüyordu ve pek doğru idi, varacaktı. Hatta varmak da istemişti; ancak herifin pek hayırsız bir şey olduğunu görüyor ve beş-on parasını çekip onu tekrar bırakacağını hissettiği cihetle itimat edemiyordu.

Besime, hiç cevap vermedi. Minderin üstüne karşı karşıya oturup sütlerini içtiler ve lakırdı edemediler. Daha sonra kızlardan biri geldi, yatakları yüke kaldırdı ve onun teklifi üstüne dadının odasına indiler. Besime, kendisi hakkında fikirleri, nazarları pekâlâ anlıyor ve onu çocuklarına istediklerini biliyordu. Acaba, kendisi de bu Fazıl Bey’e varmayı istiyor mu? Bu cihette kalbi sakit idi. Zaten, Fazıl Bey’i hiç görmemişti. Erkek kardeşine benziyorsa hiç de fena değildi. Vakıa, Kenan çocuk ise de pek az zaman sonra bir erkek olacağından hiç şüphe yoktu. İçinde yanan ateş bugün bile gözlerinin alevlerinde belli oluyordu. Benzemiyorsa, acaba kız kardeşlerine benziyor mu? Onlar, Kenan’dan bütün bütün başka bir şeylerdi. Ancak, ne olursa olsun, Besime, sanki bir parça muzdarip gibi idi, onu fevkalade eğlendiren bu evden bir-iki saattir sıkılıyor gibi geliyordu, bütün nazarlar ona ok gibi batıyor, bütün gözler onda nahoş bir tesir uyandırıyor. Talât da, bu halden endişenak gibi idi, dadının odasında hep bunu düşünüyordu. Ancak, zaten her vakit

sükût ettiği, ne düşündüğünü çehresinden pek ziyade ülfet etmedikçe anlamak mümkün olmadığı cihetle yalnız Talât bundan şüpheleniyor ve açmak için bin türlü lakırdılar buluyordu.

Biraz sonra Kadriye gelip ablasının Besime'yi ve Talât'ı çağırıldığını, paçalığının prova ve müzakeresinde bulunmak teklif olduğunu söyledi. Yukarı çıktılar. Zehra, dün oturduğu küçük odada idi ve arkasına giydiği pembe bir kumaştan yapılmış tüllü entarinin arka düğmelerini ilıştirmeye uğraşıyorlardı. Herkes, müdekkik bir nazarla, düzeltilecek bir pot arıyor, düşük bir taraf arıyordu. Ancak gelin, bizzat endamını görmek istediğinden henüz yarı döşenmiş olan gelin odasına geçtiler. Oda henüz eski perdeleriyle duruyordu, ayakları yaldızlı, üstleri ince ve parlak örnekli açık pembe bir kumaş ile mestur altı sandalye ile bir kanepa, iki koltuk duvar kenarlarına sıralanmış, bir köşede yaldızlı bir masa üzerinde yine yaldız çerçeveli büyük bir ayna tavana kadar yükseliyordu; ancak bu ayna da yüksek olduğu ve arkaya mütemayil bulunduğu cihetle gelin hanımı bir sandalye üstüne çıkarmadıkça maksada nail olamadılar.

Herkes bir şey söylerken, Besime de derin derin bakıyor ve bu süslü elbiseden hoşlanıyordu; gelin ise, onun reyini almak ister gibi görünüyor ve hep ona soruyordu. Besime'ye kalırsa, hiçbir kusuru yoktu, halbuki hakikatte elbisenin koltukları pek ziyade dar olmuştu. Gelin bunu ihtar ettikçe terzi kadın elbiseyi kumaştan tutup çekerek, silkerek, korseyi düzelterek, olmadığı görüşünde ısrar etti. Besime, zihnen bununla meşgul iken herkes şöyle düzeldi; gelin, birdenbire hafif bir sayha çıkarıp sandalyeden aşağı atladı ve sanki saklanmak istermiş gibi şımarık bir çocuk haliyle, yüzünü duvara dönüp elbisesinin tülleriyle oynamaya başladı.

Besime, birdenbire ne olduğunu anlayamadı, sonra bir lahza içinde kapının önünde sakalı beyaz, başında geniş bir fes, arkasında sakosu ile uzun boylu ihtiyar bir efendi gördü. Arkasında hala hanım;

“Ciğerim saklanıyorsun, biraz da biz görelim” diye geline hitap ediyordu.

Besime anladı, bu, efendi olacak, derhal eteklemek lüzumunu hissetti.

“Sefa geldin evladım! İnşallah peder efendi afiyettedirler.” Besime kekeledi. Herhalde bu adamın çehresi iyi bir çehre idi, daha evvel gidip görüşmediğine adeta kusur etmiş idi. Kendini kabahatli buldu.

Sonra, hepsi birden Zehra’nın şımarıklığı ile meşgul oldular, o nazlandı, yalvardılar, nihayet dargın bir çehre ile odanın ortasına kadar getirebildiler.

Ali Bey, erken kalkmış ve kahvaltısını edip gitmiş idi. Efendi ise henüz gidiyordu. Bu elbise merasimi bittikten sonra efendi gitti. İhtiyarlığına rağmen henüz dinç görünüyordu, oğlu Ali Bey belki babasından daha ziyade çökmüş idi. Hepsi sofada ayakta duruyorlardı. Bu esnada tuhaf bir şey oldu. Dadı, mabeyin kapısından çıktı, Talât’a bir şeyler söyledi. Talât birdenbire kapıya baktı, sonra kapının önünde duran Semiha Hanım’ı oradan çekmek için yanına çağırdı. Besime, yalnız bu çağrılışı tuhaf buldu, lakin bir mana veremedi, birdenbire kendini Fazıl Bey’e göstereceklerini de hatırına getiremedi, olduğu yerde donuk ve düşünceli kaldı. Sonra birdenbire kendisine bakıldığını zannetti ve vücudu ateş gibi oldu, lakin ne kımıldadı, ne etrafına baktı. Yalnız kesif bir kan tabakasının yüzünü yaktığını, gözlerini bulandırdığını hissetti ve o dakikada kendini sofanın ortasında bir sahrada imiş, bir tek ot bitmeyen, bir tek ağaç gölgesi görünmeyen ve siyah taşlarının arasında parlak güneş vurdukça kara derileri parlayan yılanlarla dolu bir sahrada imiş gibi yalnız buldu ve tehlikede olduğunu tahattur etti. O zaman ilk hatırına gelen, büyük hanımın odasına kaçmak ve onun bir ana kokusuna benzeyen kokusunu içmek, ona sokulmak, onunla bu yalnızlığı izale etmek idi.

Acıbadem'deki evin tahtalarını gıcırdatmayarak gezinen, gölgeli kapılarından gürültüsüz geçen, her tarafı sessiz dolaşan Besime, bir lahza herkesin gözlerinin başka bir tarafa baktığını gözetleyip yavaşça büyük hanımın odasına giriyordu. Büyük hanım, halayıklardan birine bir şeyler söylüyordu, gidip ta yanına oturamadı, kapının yanına sokulmak, orada kalmak istedi, gözlerinde bu arzu parlıyordu. Büyük hanım, bunu göerek, battaniyesini topladı, yanına çağırđı, o lahza, ikisi senelerden beri birbirini kaybetmiş ana-kız gibi, birbirine sokulup seviştiler.

Bu ihtiyar kadın ile bu genç kız birbirine pek yakın idiler ve bilasebep birbirini pek ziyade seviyorlardı, hele Besime'nin, bu hanımın göğsüne sokuluşunda öyle derin, öyle semavi bir merbutiyyet manası vardı ki, bu kuvvetli mana ancak harici bir felaketle birbirinin ağışunda ölmek isteyen bir ana-kız arasında olabilirdi.

Besime'nin bu hali, büyük hanımı da karıştırdı ve senelerden beri anasız büyümüş bu yavrucak hakkında kalbinde tükenmez bir meali merhamet uyandırdı ve o gözyaşlarını saklamaya lüzum görmedi. Evinin sahibi bir hanımdı, kendini saydırır, sözünü dinletir, kolay kolay her şeye ağlamaz bir kadın olduğu halde, birdenbire akan gözyaşlarını şal kuşğıından çıkarđığı mendili ile kuruturken;

"A, bu çocuk beni çıldırtacak" diyordu, "a yavrum, Besimeciğim, sen benim yanımdan ayrılma. Söyle bakayım, ne istersin, sana bugün ne yemek yaptırayım, sen Buhara pilavını sever misin?" Sonra dışardakilere yüksek sesle "Kızlar!" diye haykırdı.

"Dilber, git Yakup'a söyle, Samatya'da arpacıda semiz hindiler var diyorlardı, hemen koşsun, gitsin, iki tane alsın. Dur kız, dikkat et, aşağıdan büyük sofrayı, et tahtasını da aşçı kaidından iste, benim dolapta bahar vardır, haydi çabuk!" Sonra, kalfaya;

“Kalfa, kızıma bir Buhara pilavı pişireyim, bir de hindi kı-zartayım” dedi.

“Aa, ne âlâ olur, hanımım.”

Sofadakilerin hepsi ayakta, odanın içinde, kapının önünde duruyorlardı. Besime, ruhunda bir istirahat hissediyordu ve ya-vaş yavaş nasıl olup da böyle Atiye Hanım’a sokulabildiğine ta-accüp ediyordu. O tesiri vakayile ruhunda husule gelen tahav-vülü hisseder gibi oldu ve bundan sanki korkuyordu.

Hindilerden evvel büyük sofrayı odanın ortasına yaydılar, et tahtasını, et baltasını koydular, sahan, tencere getirildi. Bir müddet sonra hindiler de kesilmiş, soyulmuş ortaya kondular, hayvanların henüz etleri sıcaktı. Hala hanım, büyük hanımın gözü önünde eti ayırdı. Herkes odaya birikmişti. Buhara pila-vı, büyük hanımın sevdiklerine bir tuhfesidir, onu gözü önünde yaptırır, bunun nasıl hazırlandığını evde herkes bilir. Ancak o bu suretle, yukarı odada merasimi mahsusa ile hazırlanmış ise lezzetli oluyordu. Odada herkes tatlı tatlı uğraşırken Kadriye dışarıdan koşarak geldi ve;

“Kazaskerin hanımı geldi, büyükanne” diye müjdeledi.

“Pekâlâ, ona bir dolma yaptırırlar.”

İhtiyar, saçları kınalı bir hanım odaya girdi. Yetmiş yaşında tahmin olunabilirdi, vaktiyle büyük bir adamın kızı ve hakika-ten bir kazasker efendinin karısı iken bugün dünyada kimsesiz, bir kira evinde tek başına kalmış olan bu kadın pek fakirane, fakat temiz yaşıyor ve ekseri günlerini eski tanıdıklarının evle-rinde misaferetle geçiriyordu, adını kimse bilmezdi, kazaskerin hanımı derlerdi. Bu kadın güzel yemek bilirdi, büyük hanımın eski komşusu, eski ahababı idi, ona evde daima hürmet ederler-di, o da terbiyeli bir kadın idi, kimseye yük olduğu yoktu.

Besime, samimi bir muhit içinde kaldığını hissediyordu. Bu muhitin onun üstünde gaşyaver bir tesiri vardı, yalnız ken-dini her taraftan gözetledikleri adeta ona bir fikri sabit olmuş-tu. Bir تنها evde, kendi gibi sessiz sofaları dolaşan, odaların

kapılarını sessiz açıp kapayan, bir gölge gibi yaşamaya alışmış olan bu kız daima görmek ve asla görünmemek isterdi. Halbuki, şimdi, o kimseyi görmüyor ve ihtimal her fırsat buldukça onu gözetliyorlardı. Bu, kalbinde her saat geçtikçe daha ağır bir tazyik yapmaya ve bu güzel evden onu kaçmaya teşvik etmeye başladı.

O gün konağa eski gelip gidenlerden Hafız Hanım namında bir ihtiyar kadın daha misafir geldi, bunlar Besime'nin görmediği kadınlardı.

Gece, büyük hanımın odasında herkes toplandı, Hafız Hanım hikâye söyledi, masallar söylendi, bu hikâyeler, masallar insanı adeta rüya içinde gezdiren, kendini unutturan şeylerdi. Hafız Hanım, saçları kesik, boynu mendilli, eski kibar dalkavuşu, tarafmeşrep bir kadındı ve bir meddah gibi, dülger kalfalarından, kendi halayıklarından birinin muavenetiyle gebe kalıp fattan bir kız doğuran bir hanımı anlattıktan sonra, bu fattan kızın anası babası öldükten sonra dadısıyla yalnız kalıp nasıl hactan yeni gelen genç bir erkeğin hacelik merasimine katılıp ana-oğulu kavga ettirdiğini, sonra nasıl şehrin subaşısını işretle bihuş edip çıplak İstanbul kadısının huzuruna yolladığını hikâyeye ediyordu. Hafız Hanım'ın masalları, peri, cin hikâyeleri gibi değil canlı, insanı tehyic edecek şeylerdi, ancak bu meselengiz âleme, bu masallara, bu tatlı gece sohbetlerine, büyük hanımın insanı gaşyeden himayetkâr kokusuna, halanın şefkatine, her şeye rağmen Besime'de eve dönmek arzuları şiddetle başladı. Bir kere eve gidip odasına kapanmak hevesleriyle yanmaya başladı. Bunun için beraber çarşıya çıkılacak, gezilecek, ufak tefek alınacak iken ancak üç gece kalabildiler, dördüncü gün Talât'la beraber Acıbadem'e döndüler.

O Talât'a hiçbir şey söylememiş idi. Ancak Talât, onun fevkalade şedit olan bu arzusuna mukavemet edecek olursa darlanacağını, son akşam yatarlarken onun sessiz ağladığını görüp anladı ve ertesi günü İsmail Efendi'den ancak iki gece için izin

aldıkları hikâyesini uydurarak herkesin itirazına rağmen müsaade kopardı ve Besime'yi Çamlıca'ya götürdü. Fakat bir şartla: şayet Besime Hanım bir hafta sonra gelmez ise Talât hiç büyük hanımın gözüne görünmesin.

Talât'la Besime, yolda hemen hiç konuşmadılar. Talât söylemek istiyor, Besime'nin de onu dinlemeye ihtiyacı vardı; ancak Besime, senelerce تنها bir evde yaşadktan sonra günün birinde kendisine gelip çarpan bu kadar yeni hadiseler, vakalar altında adeta sersemlemiş, şaşırmış, dinlenmeye muhtaç bir hale gelmiş idi. Yorgunluk hissediyor, günlerce koşmuş ve uykusuz kalmış bir adam gibi takatsizlik içinde bulunuyordu.

Haydarpaşa iskelesinden kırık dökük bir arabaya bindikleri zaman peçesini kaldırdı ve derin derin rahat bir nefes aldı. Artık kendini eve gelmiş kıyas ediyordu; lakin eve yaklaştıkça babasını bahçede, dadısını odasında, aşçı kadını mutfak kapısının önünde bulacağını ve mutat olan sessiz hayatın içine tekrar atılacağını düşündü. Tekrar kasavet içinde kaldı ve hayalen Langa'daki evi, Zehra'yı, Kadriye'yi, sonra kızları, sonra Saffet Hanım'ı –Nedense bu Saffet Hanım'ın hayali ona yabancı ve düşman geliyordu, onunla sevişememişlerdi– daha sonra kendini sofada gözetlediklerini düşündü. Orada bir erkek vardı, şüphesiz. Yanında oturan Talât'ın o gün sofada, ayakta kalanın yanında dururken çirkin tebessümünü tahattur etti. İçinden derin bir hiddet uyanıyordu. Yalnız onları, kalfayı ve Talât'ı yalancı çıkarmak, onlara inat etmek için varmamakta ısrar etmek için yanıyordu. Sonra Kenan'ın yüzünü hatırladı, bu çocuk şüphesiz daha henüz erkek değildi, ancak iri elleri, ayakları, irice burnu ve bir parça hayvani bir hırs ve belahatle bakan gözlerinde birdenbire onu tutuşturan bir şey oldu. Tefekküratı gözüne ilişen şeylerle fasiladar oluyordu, yoldan geçen bir askerin gözlerinden kendini kaçırmak istiyordu, sonra uzakta Karacaahmet mezarlığının altında görünen iki ağaç, ikisi de aynı su-

retle rüzgârların tesirinden olacak bir tarafa yatmış, onları bir geminin direklerine benzetti, sonra hayalinde bu azim gemiyi düşündü, bir o onlara baca olacak mevkide bulunuyordu, lakin bu baca bu gemiye pek kısa, pek kalın geliyordu.

Köşke yaklaşırken evlerinin karşısındaki sütçüye rast geldiler, boş güğümleri değneğin ucuna takmış yavaş yavaş evine dönüyordu. Talât'la sanki dargın imişler gibi, hiçbir şey konuşmuyorlardı, yalnız her ikisi de eve yaklaştıkça bulutların sıyrıldığını, havanın açıldığını hissediyorlardı.

Araba, kapının önünde durunca Talât parayı verdi ve Besime'ye;

"Şimdi, efendi uykudadır" dedi. Besime mutadı üzere güldü, ancak hiçbir cevap vermedi.

Efendi bahçede imiş, ikisi de onu uzaktan gördüler, o Talât'ı görünce, her vakit olduğu gibi konuşuyor, onunla bahçesini, kendi işlerini istişare etmek istiyordu. Bu defa Besime elini öpünce bir şey demedi, ancak memnun görünüyordu. Talât'a keyfini sordu, öteki evdekiler ne yapıyorlar diye sordu ve geç kaldıklarından veya erken avdet ettiklerinden bahsetmedi. Sonra, efendinin yanında daha ziyade durmayarak içeri girdiler ve dadıyı yatakta buldular. Bir parça rahatsızlanmış, soğuk almış olmalıdır, iki gündür ateşler içinde yandığını hikâye ediyordu. Altunizade'den bir doktor getirtmiş, dadının kavlince o da hiçbir şey anlayamamış, bunları anlatıyor, sonra;

"Siz ne yaptınız bakalım, galiba sıkıldınız, pek erken döndünüz" diye evvela kalfayı, sonra öteki evdekileri bir bir soruyordu. Talât, onların neden erken döndüklerini doğrudan doğruya cevaplamadı, ancak;

"Bir daha Besime Hanım'ı getirmez isen, bana, sen de gelme, diyorlar" dedi. "Hele büyük hanım delisi, pervanesi, elinden gelse koynuna alıp yatacak." Besime, hiç ses çıkarmadı, biraz daha oturup yukarı odasına çıktı. Elbisesini çıkarırken ayna karşısında çıplak vücuduna bakmak istedi ise de ona tatsız gel-

di, yorgundu, karyolaya uzanıp yatmak istiyordu, o akşam yemekte de pek gönülsüz davrandı ve erken yukarı çıkıp yattı.

Ertesi sabah erkenden uyandı, ancak yataktan kalkmadı. Parlak bir yaz sabahı, güneş henüz doğuyordu. Tekrar yolda, vapurda, Langa'daki evde geçen şeyleri düşünmeye, gözünün önünden geçirmeye başladı, çehreleri, sözleri tahattur etti. Büyükh hanım ona ne kadar tesirler bırakmış idi, onun kokusunu duyar, yumuşak göğsünü yüzünde hissederek gibi oldu. Sonra, evleri ne kadar şen idi ve şımarık kızlarının yanında Besime ne kadar eğleniyordu. Daha sonra Fazıl'ı düşünmeye başladı, acaba nasıldır? Besime'yi gözetledi, ona kendisi varacak mı? O eve gelin giderse orada elbette bir odası olacaktır, fena değil. Kocasıyla o sıcak evde bulunmak lezzetini duyar gibi oldu, zaten bu ev tenha. Şimdi akşama kadar nasıl vakit geçireceğini bilemedi.

Şimdi Talât gelse, ona bütün şüphelendiği, güzel anlayamadığı şeyleri anlatsa...

Bir arı içeride kalmış vızıldıyor ve dışarı çıkmak için kendini cama vurup duruyordu. Besime, bir parça dinledikten sonra birdenbire bundan sıkıldı ve yarı çıplak yatağından çıktı, arıyı perdelerin arkasında aradı, camın birinin taa üstünde. Yetişmek güç, perdeyi salladı, sonra camın ikisini kaldırdı, güneş ortalığı kızdırmaya başlıyor ve gecenin tatlı serinliği hissolunmıyordu. Bir sandalyenin üstüne çıktı ve bir havlu ile arıyı tutup pencereden attı. Hayvan, evvela kafesin kenarına doğru yürüdü, sonra fırlayıp uzağa uçtu, gitti.

Sütçü kulübesinin önünde iki kişi oturmuş konuşuyorlar, üstünde ufak fıçılarıyla bir sucu arabası sarsılarak, sallanarak Küçük Çamlıca'ya doğru çıkıyordu, bunlara daldı, birdenbire arkasından Talât'ın sesi;

"Kalktınız mı?" dedi.

Birbirine, tamamen sırdaş dost gözlerle bakiştılar. Sonra, Talât sanki Besime sormuş gibi;

“Dadı maşallah bu sabah iyicedir, bu akşam rahat uyumuş, bugün artık yatakta yatmam diyor” dedi. İkisi de Langa’daki evden bahis için birer vesile arıyorlar gibi görünüyordu; ancak o vesileyi öğle yemeğinden sonra sofada otururken bulabildiler. Aşçı kadın da bulaşıklarını mutfağa bırakmış onları dinliyordu. Talât, Besime’nin hiç bilmediği birtakım düğün dedikodularını hikâye etmeye başladı ve sonra, ikisi yalnız kalınca işi daha ziyade mühim şeylere taallük ettirerek kendisini ne kadar beğendiklerini, neler söylediklerini, Zehra Hanım’ın Besime’den ne kadar hoşlandığını, sonra Fazıl’ın ne fikirde bulunduğunu, anlatıyordu:

“Bir gece hani siz erken yattınız da ben sonra geç geldim, o gece biz Fazıl Bey’in odasına gittik, aman görsen ne çok bilir. Bize şairleri, şuaraları okudu bin dereden su getirdi. Köylü kızı istermiş, şehirli kızı almazmış. Erkeklerde bu kadar nazlananını görmedim, ama o zaten çocukluğundan beri böyledir. Ne ise sonra görünce o da yumuşadı ya...” dedi ve sustu. Sanki Besime ne diyecek diye bekliyordu. Besime, adeta başkasından bahsöluyormuş gibi hiç sesini çıkarmıyor ve dudaklarında manasız bir tebessüm ile düşünüyor gibi görünüyordu.

Talât devam etti ve genç yaşında sakal salıvermek istediğinden filan bahsetti. Talât, Fazıl’ı beğeniyor mu? Onu bir iyi koca buluyor mu? Bu ciheti anlamak mümkün değildi, nakli hikâye ederken adeta tenkit ediyor, istihfaf ediyor gibi zannolunabilirdi.

Talât, henüz teşekkülü tamam olmamış, henüz hayal âleminde uçmaktan kurtulamamış gevşek ruhlu bir genç adam tarif ediyor gibi idi. Bu adam, kaleme devam ediyor. Ne kalemine? Talât pek iyi beceremiyor, eskiden arz odasında imiş, bu hatırında; fakat şimdi, bilmem ne kalemine nakletmiş, orasını pek iyi bilmiyor, oraya devam ediyor, bazı akşamlar da çakır keyif geliyor, böyle gecelerde büyük hanımın, halanın, babasının karşısına çıkmıyor ise de Saffet Hanım’a görünmekten çe-

kinmiyor, hele kalfa ile, kızlar ile, Talât ile pek tatlı konuşuyor. Talât'ın takdir ettiği yalnız bu şakacı, tatlı sarhoşluk tarafı ve onu pek iyi anladığı da muhakkak, hatta açıkça söylüyor ki Fazıl Bey onun kocası olsa her akşam eliyle bir-iki kadeh içirirdi.

Sonra, bazı geceler de beybabasıyla tekkeye gidiyor, entari üstüne Şam hırkalarını giyiyorlar. Kenan Bey de gidiyor, Talât, Kenan'dan bahsederken daha ziyade muhabbetli görünüyordu, o, şüphesiz erkekti, alık bir çocuk. Alık gibi duruyor, ancak şüphesiz erkekti. Talât diyordu ki:

“Bak ona evlenmek sırası gelirse kimseye soracak mı? Köylü olsun, şehirli olmasın diyecek mi?..”

Kenan'a muhabbette iki kadın birleşiyorlardı, mektepte çocuklarla kavga eden, sokakta bağrışarak kendini mektebe götürüp getiren uşağı da kandırarak deniz hamamına giden, mektepten kaçıp Yedikule'de kuşbazlığa giden, bu elleri, ayakları iri, burnu iri veçhi beyaz, gözleri bir parça büyük ve aptal çocukta ikisi de müştereken tahrik eden bir hal buluyordu. Besime, kalben ona çocuk demekte ısrar ediyorsa da onu, kalbinde bir zaman sevdiği gençlerin yanına koyan bir hali vardı.

Ve şimdi sıcak basmış, Besime, adeta oturduğu minderin üzerine uzanmış yatarken, içinden eski duyduğu bir ses, ona, “Yukarı gider de yine aynada soyunursun değil mi? Ne kadar iyi...” diyordu.

Bu hastalık ona yalnızlıkta geliyordu ve yalnız kaldıkça günden güne artıyor ve erkek düşüncesi bir cinnet gibi gözlerini bürüyor, fikrini bulandırıyordu. Saatlerce pencereye yapışıp kalıyor, birini seyrediyor, sonra aynanın önüne koşup kendi günahını icra ediyor, rahatlıyor ve bir şey olmamış gibi hemen giiniyordu. Ondan sonra, bir zaman olanları unutuyordu. Günleri de yalnızlık içinde, bu minval üzere geçip gidiyordu.

Çamlıca, Eylül 1329 (1913)

BABA HALİL

Bu mektubu sana bundan on beş sene sonra vereceklerdir
Baba Halil!

O zaman sen, eğer ömrün varsa, kurasını çekmiş bir nefer olarak bu memleketi korumak için silaha sarılmış bulunacaksın: Bu mektubumu dikkatli oku; sen, okuyup yazmış bir efendi olarak asker olacaksın ve tabii beklemeye ve korumaya davet olunduğun şu vatanın kıymet ve ehemmiyetini anlamış bulunacaksın; alelhusus ben, seni korkmaz, yılmaz bir adam olarak yetiştirmeye çalışacağım. Kuvvetli vücudunda buna bir istidat da var. Bu hal ile yavuz bir asker olacağından şüphe yok. Fakat ne olsa şu mektubu okuyuncaya kadar senin vatanperverliğin noksan olacaktır. Bu mektubum sana kin vermek için yazılmış, bir acı hikâyedir Baba Halil, öyle oku...

Yavrum, asırlardan beri Hıristiyan hükümetlerinin, fırsat düşürebildikçe, İslamlara, İslam devlet ve hükümetlerine ettikleri fenalıkları, hıyanetleri, cinayetleri okudun, bilirsin. İşte bundan on beş sene evvel de, birer ikişer sene ara ile Faslıları, İranlıları bitirip kendilerine esir ettikten sonra Türkiye'ye saldırmışlar, onu parçalamaya kalkmışlardı. Türklerin başına inmek için Avrupalının kör baltası olan Bulgarlar, Sırpalar, senelerce Rumeli'nin zavallı köylerinde, etmedikleri cinayet kaldıktan sonra nihayet birleşmişler, bize harp ilan etmişlerdi. Vakiya, kendi hesaplarına güzel de vaktini bulmuşlardı.

Biz Meşrutiyeti yeni kabul ediyorduk, senelerden beri birbirinden ayrı yaşamış, kendi milliyetlerini tanımış, onu memleketin haricinde görmüş birtakım kavim ve milletleri idare et-

meye muhtaç idik. Bizi idare edenlerde milli bir ahlak uyanmamış, bir millet duygusu kalmamış, hükümeti taşıtıp sürükletecek ortada hiçbir kuvvet yok idi. Halbuki her şeyi yeniden yapmaya vakit olmuyordu. Hariçten para veriliyor, silah veriliyor, memleketi fesada vermek için lazım olan her şeyi düşmanlarımız kolayca tedarik ediyordu.

Arkasında, icap edince dayanacak milli bir kuvveti olmayan hükümetlerin ne kadar güç mevkide kalacağını düşün. Hem bilirsin ki, bir milli kuvvet, bir fakir kavim içinde kolay elde edilir bir şey değildir. Her gün yeni bir dert çıkıyor, bugün bir millet, yarın bir hükümet ile boğuşmaktan hükümeti dört senedir elinde tutan parti kuvvetini kaybetmiş ve çekilmiş idi. O zaman hükümet pek çok kuvvetlerin, hatta irtica taraftarları bile, Hıristiyan ve ecnebi partilerin birleşmesinden hâsıl olan bir kuvvet elinde kalmış, bu fırsatı kollayan düşmanlar da harp ilan etmiş, kavgaya başlamış idiler.

İşte tam bu günlerde, o zamana kadar benimle beraber çalışan bir çiftçiyi devlet askere çağırmış idi. Onun ismi Kolaçioğlu İbrahim'dir; bu adı iyi belle...

Zavallının ihtiyar bir anası ile bir de dört-beş yaşında kadar bir öksüzü vardı. Bunları kime bırakacak, tabii getirip bana emanet etti. Kendisi ile alışımız verişimiz, ortaklığımız, hesabımız var; fazla olarak çoktan beri bu ufak kasabada, bir mahallede büyümüşüz. Bir sabah çocuğu elinden tutmuş erken bize geldi, işi anlattı. Yavrusunu öptü, kucakladı. Bizim, çocuğuna bir şey dediğimiz yok, zaten çocuk beni tanır ve sever. Onu o gün ihtiyar büyükanası ile bizim kadınları da bir öküz arabasına bindirerek çiftliğe yolladım. Çocuk sevinerek gitti.

Üç-beş gün sonra babası da geldi, benimle helallaştı, o da gitti. İş o kadar ağır bir şey değildi, her askere giden ölmez ya... Hele İbrahim gibi uzun müddet askerlik yapmış, hudutlarda, müsademelerde, eşkıya takiplerinde bulunmuş babayığit ve usta bir asker için kurşundan, gölgeden sakınmak, kaza eceli-

ne uğramamak da var. Lakin işler başka taraftan fenalaştı. Düşman bizim askeri iki taraftan da bozdu ve başa bir muhacirlik belası çıktı. Bir sabah harpten kaçan iki zabıt ile görüştüm, onlar bizim askerin yüzgeri edip kaçtıklarını ve muharebeye tutuşmadıklarını söylüyorlardı. Senelerce felaket çektikten sonra böyle fena bir mağlubiyetin ne kadar acı geleceğini düşün. Akıl alır şey değil, hele bizim asker nasıl oluyor, kaçıyor? İnsan şaşırıp kalıyordu. Bu elbette böyle değildi, doğrusu sonradan anlaşıldı. Asker idare ve sevk olunamamıştı. Şüphesiz sen, daha uzak bir zamanda yazılan harp tarihlerini uzun uzun okuyarak bu hakikate varmışsındır.

Biz muhacir olduk, evde ne kadar kadın, çoluk çocuk varsa bir arabaya bindiler, ben de arabanın yanında yayan... Ve bizimle beraber iki, üç yüz arabalık bir kervan, bir kafil, beş gün hiç dinmeyen insafsız bir yağmur altında, çamur içinde, soğuk yağmurlu geceleri kırdı geçirerek İstanbul'a girdik.

Baba Halilim, bu, öyle bir felakettir ki, analara evlatlarını çamurlar içine attırır, kaçaklığın verdiği zaruret ve sefalet içinde insan ne yaptığını bilmez bir halde her fenaliğe katlanabilir, ahlak, namus, din her şey susar. Dağlarda, anaları tarafından bırakılmış ve ölmüş çocuklar gördük, biz o zaman için bunlara hayret ve teessüf edemiyorduk. Dört-beş gün süren bu yolun iki tarafı ölmüş neferler, kırılmış nakliye arabaları, bırakılmış cephan, sandıkları, hayvan ve insan ölümleri ile dolmuştu.

Avrupa bunları şanlı medeniyet tarihine yazsın!.. Düşman ordusu önünde kaçan bizler yine zulmün, cebir ve eziyetin en hafifini gördük. Kaçmayan biçarelerin camilere doldurularak yakıldıklarını, karınlarının yarıldığını, namuslarına dokunulup öldürülmeyen kadınların kendi kendilerini öldürdüklerini sana yazmayacağım; çünkü zaman onları yazacak ve sana elbette okutacaktır. Yalnız yâdımda kalan şu vakayı sana nakledeyim ki birtakım kahraman ve namuslu kadınların kısa hikâyesidir:

Düşmanın yaklaştığını ve girdiği köylerde cami yıkıp kadınlara iliştiğini duyan bir Müslüman köyünde kadınlar, genç ihtiyar ne kadar erkek varsa kavgaya sevk ettiler, bir ordu karşısında bir köy halkı nedir? Elbette hepsi öleceklerdi. Kadınlar kocalarını, babalarını son dakikaya kadar beklediler ve nihayet bir taraftan köye düşman girerken onlar ilkin çocuklarını dereye attılar, sonra kendileri de, bütün kadınlar el ele tutuşarak ve Allah Allah çağırarak kendilerini suya atıp boğuldular.

Ne kadar yazıktır ki, bu köyün adını sana haber veremiyorum. Nasılsa pek çok felaketler arasında bence pek kıymetli olan bu ismi unutmuşum. Onu bulsa idim, ölünceye kadar unutmuyacaktım ve en sevdiğim şeyleri onunla çağıracaktım.

Bu kargaşalık, bu muhacirlik içinde İbrahim'in ninesi dayanamayarak öldü. Onu İstanbul'da Edirnekapı mezarlığında bıraktık, zaten ihtiyardı.

Biz İstanbul'a geldikten sonra, hasta gelen arkadaşlarından öğrendik ki İbrahim de Edirne'de kalmış; kendi kendime belki şehit olmuştur, dedim, fakat oğluna bir şey söylemedim. Çocuk esmer, kısa boylu, geniş omuzlu, iri vücutlu, şen bir çocuktü ve tabii ne muhacirliğin, ne muharebenin verdiği büyük fenalıkların, felaketlerin farkında değildi. Topkapı'da tuttuğumuz ufak evde her gün sokakta oynardı. Mahalleden kendine arkadaşlar buldu, ötekini berikini dövmeye başladı. Ben onun güler yüzüne baktıkça, babasının safiyetini gördüğümden çokça darılmaya kıyamazdım.

Asker geldi Çatalca'da dayandı. Edirne düştü, düşüyor, sulh oluyor, olacak denildi. Sonra mütareke oldu, sonra tekrar harp başladı. Herkes Edirne'yi düşünüyor. Acaba düşer mi, dayanır mı? Bir telaş, bir endişe... Nihayet bir gün zavallı Edirne düştü.

Bütün Müslümanların kalbine büyük bir bezginlik, bir yeis çökmüştü. Rumeli'nde Edirne son ümit noktasıdır. Edirnesiz bir Rumeli yoktur, bütün dünya Türkleri Rumeli'den çıkmış

diye görünüyorlardı. Hayatın bu kadar fena, bu kadar karanlık olduğu bir başka zamana tesadüf etmedim, ömrümün on yılı birden gitti. Tabii bu kederler içinde İbrahim'i de düşünüyordum, fakat bir hayal gibi...

Meğer talih onu tekrar bize vermeyi düşünüyor, bizi Rumeli'den çıkarmaya kıyamıyormuş. Sonradan meydana gelen vakalarda evvela uzaktan ümitler belirdi. Bunlar evvela pek uzak, pek hayali iken bir gün birdenbire Türk ordusu kımıldadı ve ertesi gün Edirne'ye girdi. Bilmem, tarih bu vakanın bütün dehşetini zaptedebilecek midir? Kendi gayet basit olan bu vakanın olup bittiği günlerde memlekette insanların duyduğu heyecanı tasvir mümkün değildir.

Bulgarlar bile tarihe yeni yazılan bu basülbadelmevt karşısında şaşırarak Edirne'den kuru canlarını kurtarıp kaçmışlardı.

İlk sevinç günleri geçince İbrahim'i düşünmüş idim. Edirne'de esir iken kurtulup İstanbul'a gelen bir arkadaşından o biçarenin ne acıklı bir surette öldüğünü haber aldım.

Bulgarlar Edirne'ye girdikleri zaman asker bir yere toplanamamış idi, düşman şurada burada öldürebildiğini öldürdükten sonra geride kalan askeri Sarayıçi'ne götürmüş ve orada bunların etrafına nöbetçi koyarak aç, susuz bırakmıştı. Zavallı İbrahim kolunun iki yerinden yaralı olduğu halde bunların içinde imiş. Orada açlık ve hastalıktan ölenler arasında birkaç arkadaşı gibi mezarını kendi kazıp hazırlamış. Son gününde yaraları şişmiş ve kokmuş, mezarının içinde tam bir gün bir gece ölümünü beklemiş, daha kuvvetlice bir arkadaşı gelip bakar ve daha ölmediğini görerek gidermiş, nihayet ölmüş üstüne toprağı çekmişler.

Baba Halil, yazdığım bu hikâyeyi güzelce okudun mu? Yavrum, bil ki bu Kolacı İbrahim senin öz babandı, onun ruhuna fatiha. O, memleketi yolunda öldü gitti, fakat sen onun intikamını alacaksın. İşte bu intikam için ben seni şimdiye kadar bü-

yüttüm, okuttum, yetiştirdim. Öksüz ve yetim idin, sana şimdiye kadar bu hikâyeden bir şey söylemedim, belki babasız bir çocuk olmak belini boynunu bükür, kuvvetini kırar, lazım olduğu kadar sağ ve diri bir adam olamazsın diye korktum.

Bugün artık memleketi koruyan bir askersin, iyi bir babanın oğlusun, babana kendi eli ile mezarını kazdıran bir düşmanı affetme... Seni yalnız bunun için yetiştirdim, bu intikam için besledim. Memleketi için canını ortaya koyup dövüşen, yaralanan baban gibi yiğit bir askerin düşman yanında hiçbir kıymeti yokmuş. Bu sana Bulgarların nasıl insan olduklarını anlatmaya yetişir. Sen, yüz binlerce mazlum şehit kanının hesabını sor-mak için yetiştirildin, sana verilen bir lokma ekmek bunun için verilmiştir, sen onu helal ettirecek adamsın.

Yavrum, dünyada hiçbir şeyin devamı yoktur, seni bu gün meyus etmesin. Ben bu âlemde en umulmayan nimetlerin en umulmayan zamanda geldiklerini görmüşüm. Sen mazlumların ahını, şüphe etme bir gün fırsat gelecek... Yerde koma, intikamını alıcı ol...

Çamlıca, 23 Ağustos 1329 (1913)

BÜYÜK HIZIR BEY KONAĞI

Kardeşler birbirine darıldı. Babalar analar, dayılar amcalar ki hepsi şu büyük konakta mesken tutmuş asırlık, büyük bir ailenin dalı budağı idiler. Yavaş yavaş zamanın, paranın, memleketin değişen hesaplarının, artan ihtiyaçlarının çıkardığı sebeplerle birbirine darılarak, ayrılmaya, buradan alınabilecek bir şey, bir parça ekmek varsa onu aldıktan sonra çekilmeye başladılar.

Ölümler de araya giriyor ve büyük davalar bırakıyor, aileyi birbirine bağlayan son ipleri, son sevişleri, menfaatleri çürütüyordu.

Böylece, evvela büyük dairede boş odalar peydah olmaya başladı. Sesler azaldı, sonra yalnız bir büyük baca tüten bu yerde ayrı ayrı küçük iki-üç ocak yanmaya, iki üç sofraya kurulmaya başladı. Geniş sofalar, büyük setli eski zaman odaları tenhalaştı. Bir gün rüzgârın boş bir odada kırdığı büyük camı kimse tamir ettirmedi. O vakit bütün kış rüzgârı inleyerek buradan girdi, karları savurdu. Büyük bahçenin arka yollarını ot basıyordu! Duvarlar yıkılıyor, yabani otlar yükseliyor, sarmaşıklar büyüyor, kış rüzgârı تنها sofaların perdesiz kalan camlarını sarsarak korkunç ısıklar çalıyordu.

Tenhalaştıkça büyük konağı, ilkin her zaman demir kapısı kapalı duran taş odadan başlayarak cinler, periler sarmaya başladılar. Geceleri kapılar çalınmaya, gümbürtüler, çıtırtılar duyulmaya, sesler işitmeye başladı! O kadar ki, burada son kalabilen ailenin kadınları üç ihtiyar Çerkez dadı ile genç bir kadın idiler, geceleri odalarından çıkamaz, destursuz eşik atlayamaz

oldular. Ve en sonra onlar da dayanamayarak korkunç iniltilele boş sofaları dolduran gizli ruhlarıyla bu eski bucağı yalnız bırakarak bir gün çıkıp gittiler.

Zaman bu eski konakta yalnız kalınca, onu güzelce ezme-ye, sarsmaya başladı. Pencerelerini kopardı, kiremitlerini düşürdü, saçaklarını kopardı, büyük bahçeyi yabanileştirdi, ona korkunç bir hal verdi.

Komşucukları bazı kere duvarın yıkık bir yerinden geçerek büyük ağaçların yemişlerini yolarlar, derin ve geniş kuyularına taş atarlar, uzaktan sağlam kalabilen camlarını taşıyarak nişan oynarlar, fakat evden içeri giremezler, hele taş odaya hiç sokulamazlardı. Çünkü orada cinler, periler yuva kurmuş ve masalları bütün mahalleyi sarmıştı.

O senelerde büyük Rus istilası olmuştu. İstanbul ateşler içinde yanıyordu. Plevne muhasarada kaldı. Sağdan soldan sarkan Moskof askeri geldi, İstanbul kapılarına dayandı. Askerimiz çıplak, bakımsız, talimsiz... Kavga, padişah sarayından idare olunuyor. Kumanda eden heyetler değersiz, zavallı idi.

Düşman bizden ancak bir-iki yerde ateş görmüş ve birçok hatalar ettiği halde rahatça askerini Ayastafanos'a kadar sürüp getirmiş bulunuyordu.

İstanbul camilerinde binlerce muhacir aç çıplak sürünüyorlardı. Açlık ve sefalet son noktasına gelmiş, geçmişti. İstanbul'da bir okka et kırk paraya, bir okka saman beş kuruşa satılıyordu.

Hastalık her gün birçok adam yiyordu. Bu parasızlıkla, bu felaketle İstanbul'da her şeyin rengi solmuş, tadı kaçmıştı.

Sefaletin, yoksulluğun, felaketin bu kadar büyüğü halkın birtakımında bir hayasızlık uyandırmış gibiydi. Bu hal ile bazı garip, şaşılacak hadiseler, hikâyeler duyulmuyor değildi.

İstanbul bu felakete pek güç tahammül edebilmiştir. Bu Osmanlı devletinin senelerce süren yanlış yolunun, yanlış idaresinin, nihayetsiz hatalarının neticesi idi. Pek yazıktır ki, dev-

let bu dersten hiç de faide görmemiş, sersemleşerek uyuşmuş kalmıştı.

İşte büyük felaket içinde Kara Hızır Bey'in boş duran büyük konağının kapılarını açtılar ve muhacirleri yerleştirdiler. Kış amansız, od ocak yoktu. Buraya sığınan kırk-elli hane, konağın sağlam kalabilen yerlerini söküp yakarak barınabildiler. Konak, senelerce toprak altında kalmış bir insan kafasının halini andırıyordu, pencereleri boş birer göz gibi karanlık ve çukur görünüyor, duvarları her gün bir parça daha yıkılıyor, her gün bir taş daha düşüyor, günden güne korkunç hali artıyordu.

Nihayet bir gün fırtınalar durdu. Her şey yavaş yavaş dinlenmeye başladı. Muhacirler çekilip gittiler, İstanbul üç-beş seneden beri geçirdiği heyecanlardan yorulmuş gibi görünüyordu. Gövdesinden büyük bir parçayı kaybeden bir adamın birtakım ihtilaller içinde kalmasını, sıtmalar geçirmesini beklemek pek tabii olur. Fakat bizde bunu bekleyenler aldandılar. Her yeri bir sükûn kaplamış idi. Büyük Hızır Bey konağı, derin bir uykuya gömülmüş kaldı. Artık aileden hiç kimse kalmamış idi. Eski ocağı arayıp soran yoktu. Onun geniş saçaklarında yüz binlerce serçecik yuva kurmuş, yalnız onların sesi bu yaslı bucağa bir teselli gibi duyuluyordu.

Böyle ne kadar zaman geçti, bilinemez. Fakat herhalde dokuz-on seneden az değildir, böyle bırakılmış harap viran bir halde yattıktan sonra bir gün sıcak bir yaz günü, öğle zamanı orta yaşlı bir efendi, bir oğlan çocuğunun elinden tutarak ve kapalı duran büyük kapıyı açamadıklarından, arka tarafta, duvarın yıkık bir yerinden büyük bahçeye girdiler. Belli idi ki, bunlar yabancı değil idiler, evin aldığı vahşetli halinden korkmayarak en yıkık, en derin odalarına kadar bu eski harabeyi baştan başa gezdiler.

Bunlar, Kara Hızır Bey'in son kalan çocuklarından idiler. Bu baba-oğul viran olmuş bir baba bucağının gönüllerine verdiği hüznün içinde bu harabeyi dolaşıyorlardı.

Senelerce yaşanan, barınılan, yağmurlardan, karlardan, sıcaklardan hatta insanların ve hayvanların belalarından ancak oraya sokularak kurtulunan bir yuvanın haraplığı bu yıkılmış, viran olmuş karanlık hali elbetteki insanı mahzun ederdi.

Baba, yüzü güneşten yanmış, hafif sakalına ak düşmüş, orta boylu, orta yaşlı bir adam idi. Gözlerinden belli oluyordu ki, hayata karşı büyük bir cesareti yoksa bile büyük bir inat ve metaneti vardı.

Bu baba oğul Kara Hızır Bey soyunun sağlam kalan son dallarındandır. Zaten bu konağı da en sonra bunlar bırakmışlardı. Bu adam, töresini paralayacak kadar bir kuvvet göstermişti. Bin kuruşluk maaşını bıraktı, harp devam ettikçe memurluk hayatının ne kadar ağır olduğunu duymuş idi. Ailesinin Rumeli'de kalan bir parça yerine sokuldu. Vilayet düşman ayağı altında kalmış, çiftlik de, bütün hayvan da yağma edilmiş, çiftliğe nezaret edenler senelerce mal sahiplerinin İstanbul'da oturmasından istifade ederek mal sahibi olmuşlar, senetler düzmüşler; onlar Şevki Bey'in memuriyeti bırakıp gelmesine sevinmediler, bunlarla uğraşmak lazım geldi. Adeta fakrû zaruret içinde yaşıyordu, zengin karısı ile iki ihtiyar Çerkez dadıdan ibaret aile pek büyük yoksulluk çekiyordu. Çok defa İstanbul'a avdet etmeyi bile düşündü. Çünkü toprakla yaşamak kolay değildi. Hele yıllar bereketsiz gidiyor, memleket yıkık, viran, ticaret durgun, kendisi doğrudan doğruya elini toprağa sürmeye cesaret edemeyerek merasını, tarlalarını, değirmeni kiraya veriyordu.

Lakin etraftan tecavüzler, davalar kendisini rahatsız ediyordu; fazla olarak elindeki mal da tamamen kendisinin değildi. Birçok hissedarları vardı. Eğer bu hissedarların son zamanlarda başlayan hırsları ve davaları olmasaydı değirmenin sene de verdiği kırk beş-elli altın, tarlalardan ve meralardan aldığı yüz, yüz yirmi altın ile iyice yaşayabilecekti. Zaten ufak bir ka-

sabada yaşamak İstanbul'da yaşamak gibi pahalı ve güç değildi.

Fakat günden güne sıkıntı ve parasızlık arttı ve borçlandığı cihetle, para bulmak lüzumu ona ailenin harap duran bucağını düşündürdü. Burası yıkılır satılırsa bundan hissesine bir şey düşerdi. Bu fikir, parasızlık çeken uzak yakın bütün hisse sahipleri için de mülayim geldi. Şevki Bey'le oğlu gidip, yıkılacak aile ocağını son defa gezdiler. Birkaç gün sonra üç-dört dülger, mühendis gelerek ölçüp biçtiler. Hükümetçe muamelesi yapıldı. Nihayet bir sabah, parlak bir yaz sabahı erken yıkıcıların keskin kazması taş odanın kubbesini delmeye, çatal çekiç tahtaları koparmaya başladı.

Zamanın, yılların deviremediği bu eski konak kopup düşen taşlardan, duvarlardan kopan çürük tahtalardan, direklerden kalkan toz toprak içinde çok geçmedi, ancak bir haftada bir yıkık tahta, bir yıkık taştan ibaret kaldı. Arsanın ortasından geniş bir yol açtılar, ağaçlarını söktüler, kuyularını doldurdular.

Bugün orada tahtaları kararmış, küçük cumbaları eğrilmiş, birbirine dayanmış otuz altı eviyle bir mahalle kurulmuştur. Köşe başındaki evin çürük kaplamasının kenarında soluk yeşil tenekenin üstünde "Hızır Bey Sokağı" yazılıdır, okunur...

RÜSTEM AĞA'NIN OĞLU

Ağustos, cuma sabahı, yüzbaşı mütekaidi Rüstem Ağa, uzun boylu, uzun bıyıklı, buruşuk yüzlü, sert çehreli ihtiyar, Zincirlikuyu'daki evine dönüp pazardan aldığı ufak tefeği kapıdan karısına verdi ve değneğine dayanarak Rıfat'ın kahvesine gitti.

Kadın, Ayşe Hanım, kırk beşlik, güçlü kuvvetli bir kadın, henüz akşamdan kalan bulaşıkları bitirmemiş idi ki, Rüstem Ağa tekrar geldi. Çehresi karışmış, bıyıkları ters düşmüş, muttat olarak odasına gidecek iken mutfağa geldi. Elindeki değneği, arkasındaki uzun şal örneği hırkanın etekleri titriyordu.

“Hasan nerede?” diye oğlunu sordu.

“Hasan? Bilmem efendi, arkadaşımın evine gidiyorum, yemeğe gelirim, dedi gitti ama...”

Kadın “Herhalde oğlan bir halt etti” diye düşündü. İhtiyar durduğu yerde titriyordu. Heyecandan siması bembeyazdı,

“Lahavle...” diye kendi kendine söylendi, sonra gözlerini karısının yüzüne dikerek;

“Bizim oğlanı” dedi, “gazete yazmış...”

“A... Neden yazmışlar, mutlak bir halt etmiştir, gördün mü şimdi başımıza geleni... Acaba hangi gözü kör olası yazdı? Üç gecedir rüyamda köpeklerle uğraşıyorum, tevekkeli değil...”

“Kimse onu yazmamış, kendi yazmış, kendi.”

“A... İlahi efendi, kendi nasıl yazacak! Komşuya ilaç salık verecektim, kâğıt parçasının üstüne ‘Sirkencebil’ yazamıyordum da!”

“Yazmış, yazmış, şimdi kahvede okudular” dedi.

İkisi de tereddüt içinde ne yapacaklarını, ne karar vereceklerini bilmeyerek bir müddet durdular. Nasıl yazmış? Ne yazmış? Rüstem Ağa biraz daha işi anlamış gibi idi.

“Bir daha” dedi, “oğlanı dövmem, tövbeler olsun...”

Ve tekrar sokağa çıkıp gitti. Kadın heyecan içinde bulaşık yıkamaya başladı. “Nasıl da yazmış?...” diye düşünüyordu. Aradan yarım saat geçti, Hasan eve geldi. On yedi-on sekiz yaşlarında, zayıf, uzunca boylu, iri kulaklı, yassı kafalı bir çocuk.

Anası onu görünce;

“Sen” dedi, “kuzum gazetelere kendini mi yazdın, ne halt ettin! Başımıza neler getireceksin, söyle bakayım. Babanın yüreğine mi indireceksin?”

Çocuk sarardı:

“Babam duydu mu?” dedi.

“Duydu ya, zavallının eli ayağı titriyordu.”

“Ne dedi?”

“Ne diyecek, bir şey demedi, eli ayağı titreyerek geldi, seni sordu, yediğin haltı kahvede okumuşlar. Ben, o yapmamıştır, iftiradır, dedim, inanır mı! Tövbeler olsun bir daha oğlanı dövmem, dedi, gitti. Zaten ben ona söyledim, dövdükçe fena olur, dedim. Şimdi benim dediğime geldi ama ne faide. Allah başımıza hayırlar versin heman...”

Hasan bir müddet düşündü, sonra;

“Yazdımsa fena bir şey yazmadım ya” dedi. “Donanma sebebiyle, herkes zatı şahaneye tarih yazıyordu, ben de bir metkiye yazdım.”

“İyi halt ettin, sen kim oluyorsun ki bacak kadar boyunla efendimize şey yazıyorsun, sen vezir vüzera mısın? Yarın hesabını sorarlarsa görürsün gününü. Şimdi baban gelir, git gözüne görünme, Necibe Teyzene git. Baban sorarsa, gelmedi, derim.”

Çocuk tekrar düşündü ve dedi ki:

“Sen anlamamışsın, babam kızmamıştır. Ben bir yere gitmem.”

Ancak, yine dayanamadı, Necibe Teyzesine gitti.

Hasan Basri, idadi ikinci sınıf talebesinden; geçen sene sınıfta dönmüş ve babası onu dut ağacına bağlayıp dövmüş, komşular yetişip elinden güç kurtarmışlardı. Buna rağmen derslerine çalışmıyor, *Paris Esrarı*'nı okuyor, Yeni Bahçe'ye Minakyan Tiyatrosu'na gidiyor, "*Bir Müteverrim Kızın Son Saatleri*"ni yazıyor ve imzasını gazetede görmek için ölüyordu.

Veladet donanmasında, arkadaşlarından biri amcasına bir tarih yazdırıp gazeteye gönderdi, bastılar. Bu veladet donanmasında da Hasan Basri onun yazdığını karşısına koydu, ötesini berisini değiştirdi, sonra, yalvarıp Sami Hoca'ya tashih ettirdi. Yazısı güzel bir arkadaşı tebyiz etti, altına da bir imza, idadi ikinci sınıf talebesinden Zincirlikuyulu 128 Hasan Basri bendeleri...

Gazeteye götürüp bıraktı, dört gün sonra Tarik gazetesi neşretti.

*Ol şehinşah-ı cihan Sultan Hâmit Han-ı zaman
Ta kıyamet daim etsün zât-ı pâkini heman
Saye-i şahanesinde cümle âlem bermurad
Vire ol şahın muradın Hakteâla müstean*

.....

O gün, o gece Rüstem Ağa heyecan içinde kaldı, uyku uyuyamadı. Ertesi gün kahvede tefeci İzzet Bey'e sokulup sordu ki:

"Bu gazeteleri efendimiz de okur mu?"

"Elbette okur, ona her gün, her gazeteden yaldızlı bir nüsha basıp gönderirler, kendisi alıp okur."

Rüstem Ağa heyecan içinde;

"Allah Allah" dedi. Gözleri doldu ve o gece karısına bir lira verdi.

"Bunu oğlana ver, hem tütün içiyorsa da içsin, isterse Âşık'ın kahvesine de çıksın!"

Bir gün sonra, sabahleyin evden çıkarken kapı önünde o -
luna tesadüf etti.

“Sen mi yazdın onu gazeteye?..”

“Ben yazdım” dedi  ocuk, hiç kimsenin i itmeyece i ka-
dar yavaş sesle.

“Berhudar ol.” Ve hemen kapıdan çıktı gitti, k  eyi d n-
d kten sonra mendili ile gözlerini sildi. Ondan sonra gazete-
lerle arasında tatlı bir münasebet ba ladı.

“ zzet Efendi bu gazeteler nereye kadar gider?”

“Her yere gider A am.”

“Avrupa’ya da gider mi?”

“Elbette gider. Amerika’ya bile gider, dünyanın her tarafı-
na gider...”

Bunları i ittik e vecd  isti rak içinde kalıp;

“Allah Allah” diyordu.

NAZLI HANIM

Ortalık kararmaya başlayınca Nazlı Hanım elindeki işi bırakıp kolundaki saate baktı, sonra giyindi, tam dokuzda yemek odasına indi.

İstanbul'da, Büyükada'da oturuyorlar. Kocasını mühendis Murat Şevgeroğlu. Elli yaşlarında, orta boylu, geniş omuzlu, buğday benizli, ağırbaşlı bir adam. Dokuzda on kala Ada'ya varan vapurla gelir, dokuz buçukta bahçe kapısından girmiş bulunur.

Köşkün kapısını karısı açar. Yavaş sesle kocasına;

“Hoş geldiniz!” der.

O da karısına, ilkin;

“Nasılsınız?” der, sonra da “Hoş bulduk” diye karşılık verir.

Şapkasını, varsa sırtından pardösüsünü karısı alır. Holde, ayrıca yapılmış ufak bir askıya asar. Doğru yemek odasına giderler.

Bu her akşam böyledir.

Yeşil meşeden ağır, güzel bir yemek masası. Gümüş şamdanlar, gümüş takımlar. Billur, güzel bir çanakta çiçekler. Koyu yeşil renkli yüksek bir çini soba. Yerde koyu renkli bir halı. Biraz loşça, geniş bir yemek odaları var.

Yemek odasında Vuslat Hanım, Murat Bey'in teyzesinin kızı, sofraya başında, oturacağı sandalyenin arkasında, ayakta bekler. Murat Bey girince onu başıyla hafifçe selamlar. Sofraya hizmet edecek olan kız da kara elbise üzerinde bembeyaz önlüğü ile sobanın yanında durur.

Vuslat Hanım, kırk beş yaşlarında bir kızdır. Gençliğinde geçirdiği sıracı yaralarının yerlerini kapamak için yakası kapalı, koyu renkli bir elbise giyer. Soluk renkli, sessiz, çok korkak gibi duran, sorulmadıkça hiçbir söz söylemeyen bir kadındır.

Sofranın başına Nazlı Hanım oturur, sağına kocasını, soluna da Vuslat Hanım'ı alır.

Tam yemek başlayacağı sırada, yemek odasının kapısı açılır; içeriye kısa boylu, tostoparlak, sevimli yüzlü, yaşlıca bir kadın girer, kapının arkasında durur. Kısacık kolları ile tombul ellerini karnı üstünde zoruna kavuşturur. Yemek bitinceye kadar da orada kalır.

Bu kadın, bu evin emektar adamlarındandır. Dışarda evi, çoluğu çocuğu vardır. Kendisi bu evde kâhya kadın gibidir. Adı Fatma'dır. Dedikoducu olduğu için evdeki hizmetçiler ondan hoşlanmaz, o gelince sözü keserler.

Yemekte bu kadının niçin bulundurulduğunu Nazlı Hanım bilmez, kocasına da sormaz.

Yemekte konuşursa yalnız Murat Bey konuşur, orada olanların hepsi dinlerler. Murat Bey bir şey sorarsa, ona karşılık verilir. Bu karşılık da kısa olur. Murat Bey, ağır adam olduğu için gevezelikten hoşlanmaz.

Yemek bitince ilkin Fatma Hanım çıkar gider. Sonra Nazlı Hanım kocasına bakar, kocası da ona bakıyorsa, dişini temizlediği çöpü de kül tablasına atmışsa, Nazlı Hanım peçetesini sofranın üstüne koyar, ayağa kalkar, sofraya hizmet etmiş olan Kalyopi de sandalyesini çeker.

Yemek odasından çıkarlar. Aradaki geniş sofayı geçip, yemek odasının karşı köşesindeki geniş kitap odasına giderler.

Burada Nazlı Hanım iri, gümüş cıgara kutusunu kocasına getirir. Cıgarasına ateş vermez. Murat Bey altın çakmağını kullanmaktan hoşlanır, bunun için de kimsenin yaktığı ateşe cıgarasını uzatmaz.

Bu çakmağa benzin koymak, işleyip işlemediğine bakmak, Murat Bey'in Galata'daki hanında yazıhanesine odacılık eden Nesim adında bir çocuğun işidir.

Murat Bey kahvesini, cıgarasını içmedikçe, gazetelere el atmaz. O gazetelerini almadıkça da Nazlı Hanım olsun, Vuslat Hanım olsun ellerini işe yahut kitaba sürmezler.

Murat Bey, uzanıp üstünde gazeteler duran küçük masa-yı yanına çekince kadınlar da işlerini, yahut kitaplarını ellerine alırlar. Odada, kâğıt hışırtısından başka ses duyulmaz. Köşk de derin bir sessizliğe gömülür. Saatler geçer, bu sessizlik içinde sofadaki saat bir yarım saati çalar. Murat Bey, cebinden ince bir altın saat çıkarıp bakar. Nazlı Hanım, yatma zamanının geldiğini anlar.

Biraz sonra Murat Bey yeniden saatine bakınca iki kadın da dikiş yahut örgülerini toplar, kitap okuyorlarsa şerit koyup kaparlar.

Onlar yukarı yatak odalarına çıkarlar. Yukarı sofada Kal-yopi yahut Nazlı Hanım'ın odasına bakan Meserret adındaki güzel kız bulunur.

Karı-koca ayrı odalarda yatarlar. Nazlı Hanım kocasının odasına girer. Suyu, sütü hazır olup olmadığına bakar. Murat Bey, gece uyanır, cıgara içer, sonra da bir bardak soğuk süt içip yeniden yatar.

Her şey hazır, yerli yerinde ise Nazlı Hanım çekilir. Sofada hizmetçi kıza izin verir, odasına gider.

Her sabah altıda Nazlı Hanım uyanır, giyinir, kocasının odasına girer. Perdeleri açar. Murat Bey kalkar, tıraş olur, giyinir, yemek odasına iner. Vuslat Hanım, sabah kahvaltılarına gelmez. Geç kalkar, kahvaltısını da odasında yapar.

Murat Bey kahvaltısını bitirince kalkar. Yemek odasında karı-koca ayrılırlar. Nazlı orada kalır, Murat Bey sofaya çıkar. Sofada Murat Bey'i, Safa adındaki adamı karşılar.

Bu Safa uzun boylu, iri kemikli, kuru, çökük avurtlu, alnı kara sarı, ufacık kara gözlü, korkunç suratlı bir adamdır. Murat Bey'in kâhyası, vekilharcı sayılır.

Murat Bey o gün ne alınacak, ne pişirilecek, ne hazırlanacaksa Safa'ya söyler. Beğenmediği bir iş olmuş ise ona çıkarır. Bahçe kapısına kadar beyinin arkasından gider, emirleri bitmezse daha da yürür.

Safa, Fatma Hanım'ın kendisini beye kurmakta olduğundan işkillidir. Fatma Hanım'ın yüzüne güler ise de yere vurmak için bir fırsatını kollar. Arada sırada Vuslat Hanım'ın da sofada Murat Bey'i karşılayıp birkaç dakika konuştuğu olur. En uzun üç dakikayı geçmeyen bu konuşmalar sanki bir iş danışmak içindir. Ama doğrusu, evdekilere karşı bir gösteriştir.

Vuslat Hanım'ın aklınca, ev sahibi ile bu birkaç dakikalık görüşmeler, bu Safa'ya, bu Fatma'ya, kendi oda hizmetçisi Hayriye'ye karşı bu evde sığıntı olmadığını göstermek içindir.

Danıştığı işlere Murat Bey ne derse desin, bir değeri yoktur. Moda'daki evinin, Kadıköy'deki dükkânlarının işlerini Safa'ya gördürür. Bankaya yatırdığı paraların hesabını da kendisinden başka kimse bilmez.

Nazlı Hanım, kocasının bahçe kapısından çıktığını pencereden gördükten sonra, yatak odasını toplamaya çıkar. Bu oda toplamasında Meserret, arasına da Fatma Hanım, Nazlı Hanım'a yardım ederler.

Nazlı Hanım bu Fatma'yı hoş tutarsa da sevmez. Bu kadının her şeyi görüp her işi bilmeye çalıştığını, kapılardan dinlediğini, ağız aradığını sanır.

Nazlı Hanım, evdeki hizmetçilerin de Fatma Hanım'a inanmadıklarını görür. Bu Meserret'i dener, ona güvenmek ister. Arasına onunla konuşur, ona öteberi verir. Evde hizmet edenlerin hepsine de sırası düştükçe bir şeyler verir. Onlar da Nazlı'yı sever görünürler.

Hizmetçiler arasında geçen dedikoduları, Fatma, Nazlı Hanım'a getirir. Onların doğruluğunu Nazlı, Meserret'ten anlamaya çalışır. Safa denilen adamla, Vuslat Hanım'ın işine bakan Hayriye, doğrusu iki akıllı, iki açık göz insandırlar. Nasıl oluyor da Murat Bey bu Safa'ya inanıyor. İlk anda odabaşı gibi kullanırken, son yıllarda eve getirmiş. Güvenilir adam değildir. Bu adamlar arasında, bu evde hiçbir şey gizli tutulamaz. Nazlı, duygularından hiçbirini söylememeye çalışır. Büyükkanasının evinde de yalnızlığa alıştığı için, herkesi dinleyip susmak, yalnızca gülümsemek ona güç gelmez.

Odaların temizliği bitince Fatma Hanım'la Meserret aşağı inerler. Nazlı odasında yalnız kalır.

Nazlı, bu yıllarda yirmi yaşlarında kadardır. Kocasını ile aralarında otuz yaş kadar fark vardır. Murat Bey genç yaşlarında evlenmemişti. Bu evde anası, büyük kardeşi Fuat Bey, onun karısı Yekta Hanım yaşıyorlardı. Şimdi Vuslat Hanım'ın yaşadığı daire, anaları Naime Hanımefendi'nin dairesi idi. Bu hanım bir sadrazam kızı imiş. Murat Bey, babası Şevgerzade Ahmet Efendi'yi hatırlamaz. Murat Bey'in yetiştiği günlerde, en büyük kardeşleri Fuat Bey genç bir adamdı. Babalarından kalan işleri de o çeviriyordu. Vedat Bey adında bir erkek kardeşleri, genç yaşında kendini denize atıp öldürdü. Bir kız kardeşleri de kız iken hastalanıp birkaç gün içinde öldü gitti.

Murat Bey mühendis olunca, ilkin devlet hizmetine girip İzmir'de çalıştı. Bir kışla, bir hastane yaptı. Sonra devlet hizmetini bırakıp kendi hesabına evler, tütün depoları yapmaya başladı. Gençliği de buralarda geçti. Kardeşi ile birleşip taahhüt işine giriştiler.

Bu yıllarda arka arkaya, Fuat Bey'le karısı Yekta Hanım öldüler, Sedat adında bir oğulları kaldı. Murat Bey, Sedat'ı burada okuttu, sonra İngiltere'ye yolladı. O da amcası gibi mühendis oluyor.

Kardeşi ölünce Murat Bey İstanbul'a gelmiş, ailesinin işlerini de eline almıştı. Bir İtalyan metresi olduğu, onunla evleneceği, arkadaşları arasında söyleniyordu. Doğrusu, bu kadın işviçreli bir mühendisin karısı imiş, kocasını bırakıp Murat Bey'e kaçmış. Beş yıl onunla yaşadıktan sonra bırakıp savuşmuş, giderken de Murat Bey'in biraz parasını götürmüş.

Fuat Bey'in ölümünden iki yıl sonra anaları da öldü. Köşkte Murat Bey'le Vuslat Hanım'dan başka kimse kalmadı.

Bir aralık Murat Bey'in Vuslat Hanım'ı alacağı lakırdısı çıktı. Bu lakırdıyı çıkaran Fatma'dır. Vuslat Hanım, Murat Bey'den yüz görmediği için bu sözlerden hoşlanmadı. Bu dedikodunun, kendisi tarafından çıkarıldığını sanarak, Murat Bey'in onu köşkten uzaklaştıracağından korktu.

Vuslat Hanım, İngiliz Ekrem Bey denilen bir deniz subayı ile Naime Hanımefendi'nin kız kardeşi Selime Hanım'ın kızlarıdır. Anası ölünce kimsesiz kalmıştı. Teyzesi yanına aldı. Köşkte yer içer, anasından kalan bir evle, birkaç dükkândan aldığı parayı da biriktirir.

Murat Bey, Vuslat Hanım'ı almasa bile, eğer evlenmezse yavaş yavaş evin idaresinde bu hanımın söz sahibi olacağından çekinerek eve bir hanım getirmek düşüncelerine kapıldı. İsteddiği, otuz yahut otuz beş yaşlarında, okumuş, şöyle temiz bir kız almak idi. Avukatı Fehmi Becererir'e açıldı. O da Nazlı Hanım'ı buldu.

İlkin, Murat Bey, "Yaşı küçük" diye Nazlı'yı almak istemiyordu. Ancak kızın yetiştiği evi, kızın kendisini, büyükanasını gidip görünce Nazlı'yı istedi.

Nazlı'nın bir büyükanasından başka kimsesi kalmamıştı. Hisar'daki yalı eskileşmiş, büyük hanım da yoksullaşmıştı. Arada yaş farkı çok ise de, kızın hiç olmazsa zengin bir kocası olur, paraca olsun biraz gün görür denildi. Nazlı, hiç düşünmeden, "Varırım" dedi. Bu kadar yaşlı bir adama, isteyerek varaca-

ğı umulmuyordu. Belki bu evin yalnızlığından bıkmıştı. Yahut kimbilir ne düşündü!

Büyükannesi şart koştu: “Ben ölünceye kadar Nazlı İstanbul’da oturacak, en az haftada bir kez gelip beni görebilecek.”

Bu şartlarla kız kocaya verildi. Murat Bey her şeyi yaptı. Giyim kuşam, güzel elmaslar, her şey alındı.

Nazlı’nın yeni geldiği bu evle büyükanasının evi arasında benzerlikler vardır. O da böyle geniş, sessiz bir evdir. Orada da Nazlı’yı hiçbir işe karıştırmazlardı. Burada nasıl kocası her şeyi düşünüyor, pişecek yemeğe kadar o buyuruyor, evin her işi ile o ilgileniyorsa, eski evde de büyükannesi düşünüyor, buyuruyor, Nazlı evin işlerinden hemen hiçbir şey bilmiyordu. Burada da öyle oldu. Kocası ne kazanır, işi gücü nedir, parası ne kadardır, bilmiyor. Kocası ile pek az konuşuyorlar.

Murat Bey, evde geçen dedikoduları öğrenmek ister, bunun için de Fatma’yı kullanır da, karısının ne düşündüğünü merak edip araştırmaz. Nazlı’nın kendisinden de bir şey sormaz.

Murat Bey, gençliğinden, çocukluğundan beri şaka etmekten, öteki beriki ile eğlenmekten, evdekilerle yüz göz olmaktan hoşlanmaz. İnsanların onu sevdiklerine değil, saydıklarına inanır. Yanındakiler, onu sevmişler yahut sevmemişler tasa değildir. Yeter ki saysınlar.

Nazlı için de bu evde her şey yerli yerindedir. Vuslat Hanım bile, bu suratı ile başka türlü bir kadın olsaydı, çekilmezdi. Bu Fatma ancak fesatçı, dedikoducu bir kadın olabilir. Murat Bey de eğer bu yüzü, bu gövdesi ile güler yüzlü bir adam olsaydı, büsbütün sevimsiz olurdu.

Nazlı’nın büyükanası da Murat Bey’e biraz benzer. Bu hanımı da sayarlar. Kocası da bu hanımı saymıştır. Belki anası babası bile! Ancak sevip sevmedikleri belli değildir. Bugün bile Nazlı, büyükanasını sevip sevmediğini iyice bilmez.

Bu evde birkaç şey vardır ki, büyükanasının evinde yoktu. Bunlardan biri kitaplardır; dolaplar, raflar dolusu, hesapsız, sayısız kitaplar. Her dilden kitap. Bunların birçoğu, bu evin eski sahiplerinden birinden kalmış. Murat Bey biraz Fransızca, biraz da Almanca bilir ama az. Kitap okumaktan da hoşlanmaz. Belki Fuat Bey yahut Yekta Hanım okumuşlardır.

İkincisi de bir resimdir. Bir gravür. Bir genç adam resmi. Başı açık, ayakta duruyor. Geniş bir boyunbağı, boynunu kaplıyor. Dar bir beyaz pantolon, kısarak bir redingot giymiş.

Bu resim yukarı katta, küçük salonda asılıdır. Bir metre boyunda, seksen santim enindedir. Hiçbir yerinde bir yazısı yoktur. Bu kimin resmi? Buraya niçin asılmış? Nazlı bilmiyor. Kimseye de sormadı. Bu resme karşı duyduğu sevgiyi, tutkunluğu anlayacaklarmış sandı.

Bu resim, Nazlı'nın sevdiği, yaşayan bir adamın resmi. Kocaya varmadan önce bu resmi görse idi, ona bu tutkunluğu göstermezdi. Şimdi kocanın ne demek olduğunu anlamış bulunuyor, bu resmi de kocası imiş gibi seviyor. Bu resim, Dam dö Siyon'dan beri okuduğu hikâyelerin kahramanlarından, Nazlı'nın beğendiği bu delikanlıda canlanıyor. Okuduğu hikâyelerde, eskiden başkalarına yaşattırılan sevgileri, hırsları, kıskançlıkları, yalanları, Nazlı, şimdi kendi düşünüp yarattığı hikâyeleri de bu adamla birlikte yaşıyor. Dalıp gidiyor, saatler geçiyor.

Uzun duvarlar boyunca giden çamurlu yollar, maskeli, şal atkılı, şiş etekli kadınlar, bitmez tükenmez ölümler, cinayetler, gizli doğurmalar, falcı kadınlar, çalınan çocuklar, batakhaneler, büyük ziyafetler, balolar, haydutlarla çalışan kibarlar arasında büyük hikâyeler!

Öteki evde bu resim yoktu. Orada bahçeye çıkıp gezerse, bu düşüncesiz bir gezinti olurdu. Burada serin, nemli bir güz akşamı, arkasına bir şal alıp, ıslak pirinler üzerinde gezmeye

çıkarsa, yanında o adam vardır. O günün hikâyesine göre ona söyleyeceği, yahut saklamaya çalışacağı acı, tatlı sözleri vardır.

Bunları düşünürken, alt katın büyük balkonunun bir köşesinde, elinde kitabı ile Vuslat Hanım'ı dimdik oturur görmekten hoşlanır. Düşündüğü, içinde yaşattığı hikâyeleri bu kadın çok iyi canlandırır.

Öteki evde bunlar yoktu. Orada erkek, Nazlı'nın duygularında bir gölge idi. Buraya gelince gölgelikten çıktı: Adamlaştı. Nazlı'nın düşüne girer oldu.

Nazlı, büyükannesinin evinde, bir odada yalnızca oturur, örgü örerken bütün evi dinlerdi. En ufak seslerden, birçokları gibi, o da evde neler olduğunu anlardı. Bakkalın çırağı ekmek getirdi. Komşuları Mürüvvet Hanım gelip büyükanasının odasına girdi. Fatih bahçede tavuk kesti! Şükran aşağı taşlığa indi...

Kocasının evine geldikten sonra bu anlayışı, bu dinleyişleri kendisini bile şaşırtacak kadar arttı. Öyle günler oluyordu ki Meserret odasına gelse, daha ağzını açmadan ona;

“Tentürdiyot isteyeceksin değil mi? Ne oldu?” diye soruyordu.

“Mahmut Ağa elini kesti.”

“Nasıl anlıyorum?” diye düşünürdü. İçine gelen doğru çıkıyor!

Bir seferinde, söylemek istediği bir sözü ondan önce söyleyince hem Fatma şaştı, hem de kendisi. Meserret de orada idi. Nazlı odadan çıkınca Fatma Hanım Meserret'e;

“Bu kadın karışık mıdır nedir” dedi, “ben bundan korkmaya başladım!”

Meserret de;

“O öyledir!” dedi.

Murat Bey hastalandığı gün de Nazlı Hanım bunu duymuştu. Murat Bey, İstanbul'a inmek üzere her günkü gibi evden çıktı idi. Nazlı da yukarı çıkmıştı. Meserret'le oda topluyorlar-

dı. İşini bırakıp aşağı indi. Yemek odasının penceresinden bahçeye baktı. Sonra Hayriye'ye;

“Bak, Safa orada ise bana çağır” dedi.

Safa gelince onu iskeleye yolladı.

“Bak, bey vapura bindi mi?” dedi.

İskele üstünde bir tanıdığı ile görüşürken Murat Bey'e bir nefes darlığı ile sıkıntı gelmişti.

“Beni eve götürün” demiş, olduğu yere yığılmış. Kaldırıp eczaneye götürmüşler.

Safa, onu eczaneden çıkarıp evine getirirlerken bulmuş. Murat Bey eve geldi, yattı. İstanbul'dan hekimler geldi. Murat Bey, nöbeti geçirdi. Bir ay kadar evde kaldı.

Murat Bey'in hastalığı sırasında idi. Kocasını yatağında uyuyor, Meserret de kapı önünde bekliyordu. Nazlı da hastanın ayakucunda bir uzun sandalyeye uzanmıştı. Öyle geldi ki, küçük salondaki resim, çerçevesinden çıktı, büyüdü, salonun ortasında durdu. Biraz sonra kapı açıldı. Dışarda, sofanın karanlığı içinde onu gördü. İçeri girecek diye Nazlı korktu. “Uyanık mıyım!” diye düşündü.

Biraz sonra Murat Bey uyandı. Kimıldandı. Öksürüğü boğazında düğümlenerek sordu:

“Kim var burada?”

Nazlı ayağa kalktı:

“Ben buradayım” dedi.

“Daha yatmadın mı?”

“Yatmadım.”

“Odaya kim geldi?”

Nazlı'nın tüyleri diken diken oldu:

“Kimse girmedim” dedi.

“Saat kaç?”

“Yarım.”

“Ben iyiyim. Siz de yatınız!”

Nazlı odasına çekildi. O gece resimdeki adam Nazlı'nın odasına geldi. Gece masasının üstündeki ışığı yanar bırakmıştı. Kapının açıldığını duymadı. Onu yanında gördü. Saçlarını yanağında duydu. Kocasının içerde hasta yattığına üzülerək delikanlının boynuna sarıldı. O geceden sonra da kendini, kocasını aldatmış bir kadın saymaya, içinde gizli bir üzüntü duymaya başladı.

Evdekiler düşünceli idiler. Murat Bey'in ölümü bu evi dağıtabileceği için, hepsi düşünceli olmuşlardı. Bunlar arasında Vuslat Hanım korkusunu saklamıyor. Her gece yeni şeyler düşünüp kuruntu ile Murat Bey'i bir gecede birkaç kere öldürüp dirilttikten sonra, sabah erken Hayriye'yi çağırıp, ondan hastanın ne durumda olduğunu soruyor. Sonra âdeti değil iken, kahvaltı için yemek odasına iniyor, orada Nazlı'yı görünce;

“Güzelim” diyordu, “hastamız bugün biraz daha iyidir inşallah! Hekimler ne dediler?”

Nazlı da;

“Evet, buyurduğunuz gibi, biraz daha iyicedir. Hekimler, biraz daha yatmasını istiyorlar” diyordu.

“Yatsın, güzelim yatsın! Bir hastabakıcı getirmeyi düşünmüyor musunuz? Ben sizi de biraz yorgun görüyorum.”

Nazlı Hanım;

“Yorgunluğum gönöl üzüntüsü olacak” diyor. “Bey isterse, hastabakıcı getirmek güç bir şey değil. Ağır bir hizmeti de çok şükür yok!”

Vuslat Hanım yemek odasından çıkınca Safa'yı buldurup onunla dertleşir, onu doktorlarla görüştürüp hastalığın tehlikesi olmadığına kendisini inandırmak isterdi.

Fatma Hanım, ikide bir yukarı çıkıp kapıda bekleyen Kalyopi'ye yahut Meserret'e hastanın nasıl olduğunu sorar. Kimlerin gelip gittiklerini, kimlerin telefonla aradığını anlamaya çalışır.

Nazlı Hanım, kocasının hastalığını ağır buldu. Ancak öleceğini sanmadı. Ancak Murat Bey ölümü düşünmüş olacak ki, bir gün karısını yazı odasına çağırarak bir kasa gösterdi.

“Benim bütün hesaplarım bu kasadadır” dedi.

Nazlı Hanım hiç sesini çıkarmadı.

Gene o günlerde, sofra başında;

“Sedat’ı buraya çağırdım” dedi, “birtakım işler çıkıyor. Yorgunum, girişemiyorum. Gelsin işlerin başında bulunsun!”

Nazlı ile Vuslat Hanım hiçbir şey söylemediler. Ertesi gün de Fatma’ya;

“Annemin dairesini Sedat’a hazırlayınız” diye emir verdi.

Bunlardan anlaşılıyor ki Murat Bey, geçirdiği rahatsızlığın, bir daha gelirse, onu öldürebileceğini düşünüyor, hazır bulunmak istiyordu.

Sedat’ın amcasına ne karşılık verdiğini kimse öğrenemedi. Günler geçtikçe evin eski sessizliği içinde rahatı yerine geldi. Nazlı, kocasını gözden kaçırmamakla beraber, üzüntüsüz görünüyor. Doktorlar da sağlık durumunu iyi buluyorlardı.

Aradan üç ay geçti. Güz yağmurları bahçeye güzel bir ıslaklık verdi. Çamların yaprakları ucunda damlacıklar diziliyor, köknarların altında pirin, ayak altında lastikleşiyor, yosun gibi irice çim çıktığı belli oluyordu. Nazlı, yeni hikâyeler içinde tatlı geceler geçiriyor, kocasına karşı suçlu olmaktan korkmuyor, daha doğrusu Murat Bey’i artık koca gibi değil de evin büyüğü gibi tanımaya başlıyordu.

Bir akşam, gene kocasını kapıdan karşılariken, Murat Bey’in arkasında bir gölge gördü. Kocasını hasta iken, salondaki resmi de böyle gölge gibi görmüştü. O dakikada Sedat Bey hiç aklına gelmedi. Resmin bu gelişlerini sıklaştırdığını düşündü; onu kendisi gibi başkalarının da göreceğinden korktu.

Ancak bir saniye süren bu düşünce ile de rengi uçtu. Gölge, bir adım ileri gelip aydınlığa girince, bunun Sedat Bey olduğunu anladı. Niçin hiç haber vermeden geldiğini de düşündü.

Kocasının yanından ayrılarak yeni gelene yol verdi. Hafifçe gülümseyerek kocasının Sedat'ı tanıtmasını bekledi.

Murat Bey yeğenine;

“Yengeniz!” dedi.

Nazlı, hiçbir şey söylemedi. Güler yüzle ona da kocasına dediği gibi”

“Hoş geldiniz” dedi.

Sedat kekeledi. Ne dediği anlaşılamadı.

Murat Bey, yemek odasına doğru yürüdü. Nazlı, kocasının paltosu ile şapkasını götürdü.

Sedat'ın geldiği, evde hemen duyulmuş olacak ki Fatma göründü, gelip Sedat'ı etekledi. Vuslat Hanım yemek odasından çıktı. Hizmetçi kızlar kapı aralığından gözetlediler.

Bu karşılamada bulunmayı Murat Bey kendine yakıştırmayarak yemek odasına girdi. Bu yeni gelene, sofrada verilecek yeri düşünerek, Nazlı Hanım da yemek odasına girdi. Kocasına;

“Nereye oturtacaksınız?” diye sordu.

Murat Bey, Nazlı'nın karşısına gelen yeri göstererek;

“Buraya otursun” dedi.

Nazlı da Kalyopi'ye;

“Buraya bir takım getir” dedi.

Sofrada yalnız Murat Bey'le yeğeni konuştular. Bu konuşmalarından Nazlı, Sedat Bey'in İstanbul'a dün geldiğini, geceyi bir otelde geçirdiğini anladı. Sedat Bey, bugün amcasına gelmiş, o da eşyasını otelden aldırıp eve getirmiş.

Niçin Sedat Bey doğrudan eve gelmemiş? Sedat on dokuz yaşında İngiltere'ye gitmiş, yirmi altı yaşında eve dönüyor. Doğrusu amca-yeğen birbirini tanımıyorlar. Eskiden Sedat çoktu, amcası da İstanbul'da az bulunurdu. Sedat, amcası ile hiç de oturup konuşmamış değildi. Vuslat Hanım'ı da pek az tanıyor. Bu hanımla hısımlıkları sorulsa, Sedat bilmeyecektir.

Yemek odasının boşluğu içinde Nazlı, bu delikanlının salondaki resme benzemesine şaşıyordu. Uzunca boylu bir genç. Gür kaşları, dalgalı saçları var. Her şeyi anlamaya çalışan parlak gözleri var. Amcası daha sade, daha görüldüğü gibi bir adamdır.

Yemekte ancak bir-iki kere yengesi ile göz göze geldiler. Nazlı, bu genç adamın kendisini beğendiğini anladı. Tabağına baktı. Yüzü de biraz kızardı. Sofrada kimse Nazlı'nın delikanlı ile göz göze geldiğinin farkında olmadı. Murat Bey, genç karısı karşısında yeğeninden sıkılır gibi oldu.

Vuslat Hanım da delikanlıyı pek beğendi. Sedat, amcasından başka kimsenin bir söz söylemediğine dikkat etmiş olsa gerektir. Evlerinin kuruluşu böyledir. Hatırlıyorsa, babası Fuat Bey gününde de söz büyükanasınındı.

Yemekten sonra salonda Murat Bey, yeğeni ile biraz konuşabilmek için gazetelerini yatak odasına yolladı. Nazlı, âdetini bozmadı. Elinden örgüsünü bırakmadı.

Murat Bey konuşacak lakırdı bulmakta güçlük çektiği için, İsviçre'de amcasını ilgilendirecek konular bulan Sedat konuşmaya çalıştı ise de bir aralık o da sustu.

Biraz sonra da sofadaki saat vurdu.

SEVDİĞİM

Odaya yavaşça girdim, bu ufak köylü kulübesinin içine bir esmer tül serpilmişti. Ocağın önünde gölgeni görüyordum, dirseklerini dizlerine dayamış, başını ellerinin içine almış ateşlere bakıp düşünüyordun.

O gün akşama kadar yağmur düşmüş ve bizi güzelce ıslatmıştı. Arkamıza kalın atkılar aldığımız halde yine çamaşırlarımıza kadar ıslanıyor, atların üstünden duman çıkıyor, tekerlekler sular içinde dönüyor, kırlarda, bütün kuru dereler su getirmiş, taşmış her taraftan sel suları gidiyor, mütemadiyen küçük küçük göller, ırmaklar geçerek, etrafa sular saçarak gidiyorduk.

Ben, üşüyeceğini düşünüp söylendikçe, eğleniyor ve bu halden memnun görünüyordun. Ancak, şimdi ocak başında elbiseni değiştirmiş ısınırken, seni yine o sebepsiz hüzne dalmış buluyordum.

Yaklaştım, birdenbire titredin:

“Beni korkuttun” dedin.

“Neden sevdiğim?”

“Bilmem, sanki uyuyordum.”

“Bakayım elbiseni değiştirdin mi?”

“Ben ne iyi akıl etmiş bu kalın etekliği almışım, sepete biz yolda bakmadık, içinde ne kadar ufak tefek varsa ıslanmış, bak.”

Hakikaten kurusun diye, hepsini ocağın kenarına dizmiştin.

Ocağın ateşi eteklerine gölgeler serpiyordu. Bir incecik saç demeti örgüsünden kurtulmuş şakağına düşmüştü. Böyle

ne kadar güzeldin, sevdiğim. Bilmem neden benim de içime bir hüznün çöktü. Yerde senin yanına oturmak, başımı dizlerine dayamak istedim. Ancak, sen nedense dışarı çıkmak istedin ve benim bütün ricalarıma rağmen ısrara başladın.

“Hava serin, sevdiğim, gündüz ıslandık, üşürsün, hem bak güneş battı, ellerin henüz buz gibi. Yerler ıslak” diyor, seni kandırmaya uğraşıyordum.

“Hayır hayır, hiç üşümüyorum, ne olursun, dere kenarına kadar gidelim, ben üşümem. Ben yağmurdan sonra kırları severim” diye yalvarıyordun. O güzel neşeli çocuk halin gelmişti. Ben buna mukavemet edebilir miyim, sevdiğim?..

Yağmur dineli üç-dört saat olmuştu. Artık yollarda araba tekerleklerinin izlerinden ufacık dereler akmıyordu, yalnız güzel yıkanmış kumlar yer yer serilmiş, birkaç adımda bir ufacık göller gurubun rengiyle ufak altın tepsiler gibi parlıyordu.

Güneş batmış, yorgun uzanmış dinlenen bulutların arasında sema altın renkleriyle yanıyor, altında derenin durgun sularında inikas ediyor ve suların parlak yüzünde uzun kamışların ince gölgeleri güzelce görünüyordu.

O tarafta, ufuk üstünde bir köyün, bütün renkleri silinmiş yalnız çatılar, bacalar ve sivri birer külaha benzeyen ot odalarının semaya düşen kenar hattı belli oluyor ve sakin rutubetli havada semaya yükselen dumanlar eflatun renkli görünüyordu.

Bu Bulgar köyü, sevdiğim, seni ne kadar işgal ederdi. Ne zaman böyle dere kenarına çıksak gözlerin oraya ilişir, kalır. Fikrine bir dalgınlık dolaşır, sanki haline bir mahzunluk çökerdi.

Sık sık oraya giderdin. Seni köylü kadınlar severlerdi, çocukları okutan genç Bulgar kızı ekseriya gelir, seni arardı. Nedeni bu tecessüsün, bu köyle bu rabitan nedendi? Bir şey sormazdım. Ancak içimde bu sual, her lahza beni gıcıklar dururdu.

Sevdiğim, akşam ne kadar güzel, dere ne kadar parlak ve durgun. Uzaktan köpek sesleri ne kadar canlı, yağmurdan sonra ovanın bu sükûnu ne kadar tatlı idi. Yanımda ayakta duru-

yordun, yüzüne bakmıyordum, ancak acayip bir hisle iki damla yaşın güzel yanaklarından yuvarlanıp düştüğünü duydum. O lahza dönüp yüzüne baksam, sanki tatlı bir hayal uçacakmış, sanki güzel bir rüyadan uyandırılacakmış gibi içime bir korku gelirdi. Her zaman olduğu gibi tamamen seninle meşgul olarak hareketsiz durdum.

Sevdiğim! Her zaman olduğu gibi dedim, çünkü sen benim tatlı bir hayalim idin. Seni ancak ruhumla hissederdim.

Ne zaman sana elimi uzattımsa, ruhun dalgalandı, kollarım arasında yalnız tatlı bir ceset buldum.

Ne düşündün sevdiğim, niçin güldün. Dudaklarında tatlı bir hande uçtu yahut “Neden mahzunsun, söyle” dediğim zaman, daima bir “Hiç!” cevabın olurdu ve sonra bazen sokulur ve gülerek o güzel neşeli çocuk halin ile, “Beni ne kadar seversin?” diye sorardın, ben de buna ekseriya cevap vermezdim, çünkü bilmem ki seni ne kadar severdim.

İNSANIN “BEN”İ

Bir yerde mi okudum, bir kimseden mi duydum, şimdi bilmiyorum. Ancak, çoktan beri bana öyle gelir ki, herkesin içinde bir “ben” vardır. Bir ufak, ufacık, parlak bir nokta. Kimbilir insanın kafasının ne tarafından çıkmış iplik gibi incecik, titrek, kıvrık bir sinirin ucunda bu parlak nokta olmasa, bence hayat karanlık, sessiz bir yokluk, bir duygusuzluk, bir adem olurdu.

Herkesin dimağını, hareket ve hayatı temin eden elektrik merkezlerinin, muhtelif irtibat tertibatının ve hatırat mahfazalarının makine dairesi imiş gibi farz ederim. “Ben” dediğim o parlak, o ufak şey bu dairenin içinde sessiz, titrek, muntazır, faal dolaşır, tertibatı tahrik eder, irtibatı bağlar, çözer. O sessizlik içinde insan cihanın bütün figanını, velvelesini duyar ve kendini hisseder. Bir taraftan muhitin bütün tesiratını beşere akseden bütün esvatı, elvanı, hatıratı tutup dolaplarına saklar. Biz ancak “ben” onları tekrar ziyaret etmedikçe onları tamamen unutmuş oluruz ve günün birinde kimbilir ne sebeple “ben” onları ziyaret ettikçe, birdenbire onları tahattur eder, hatta bazılarını nasıl olup da ezberlemiş olduğumuza ve unutmadığımıza taaccüp ederiz. Bu taaccübü “ben” in bir latifesi gibi telakki ederim.

Bazen gözler açık bulunur, lakin bir şey görülmez; bazen çağırırlar, insan duymaz. Şüphesiz o zaman “ben” meşguldür. Bazen yorgun olur. Serseri, uyuşuk, ihmalcı bulunur, insan saçma sapan şeyler düşünür, yahut hatıratının tertibini kelimelelerin münasebetlerine terk eder: Önünde bir çöp görür, sonra ço-

ban kelimesini tahattur eder. Bazen de aralarında hiç münasebeti olmayan şeyleri uzun uzadıya düşünür, durur.

Acayip hareketi vardır. Görüştüğüm kimselerde bu “ben”in nasıl çalıştığına dikkat ederim: Bunların içinde “ben”leri mantıki ağır münasebetli olanları, cevval bulunanları, tembelleri, yorgunları, sersemeleri olduğu gibi ayrıca itiyat, iptila sahipleri de bulunduğunu gördüm.

Neden? Şüphesiz “ben” meşguldür yahut yorgun olur, o zamanlar serseri, uyuşuk, ihmalci bulunur. Dairesinin içinde sarhoş dolaşır ve insana saçma sapan şeyler düşündürür, ancak hastalanmadıkça harekâtı idare etmekte ihmali görülmez.

Dimanın içinde böyle bir “ben” tasavvur etmek ve bununla meşgul olmak pek kolay değildir. Ancak ben, hayli zamandır böyle meşgul olduğum cihetle sine (?) levhasında bile gördüğüm adamların “ben”lerini tetkik eder, kendimi eğlendiririm.

Bu garip itiyadı arkadaşlarımdan birine naklettiğim esnada o tuhaf bir şey tahattur etmiş gibi birdenbire gülmeye başladı ve yarın öğleden sonra gidip nezarete kendisini görmemi rica etti, sebebini söylemedi.

Ertesi günü nezarete uğradım. Nezaret dairesinin içinde bir hal gözüme çarpıyor ki tarif edemeyeceğim, adeta bana herkes derin bir hayret içinde gibi görünüyordu. Büyük bir felakete uğramış adamların o garip ketumluğu bütün nezaret memurlarında, hatta odacılar, kapıcılar bile görülüyordu. Şüphesiz bu benim vehimimdir, lakin bana bu vehim neden geliyor diye düşündüğüm halde keşfedemiyordum. Yukardaki büyük salonda bir kalabalık vardı, baş başa birtakım adamlar konuşuyorlar, birtakımları bıyıklarını çekiştirerek nezaret odasının kapısına bakıyorlardı. Arkadaşımın odasını bulmak için birkaç odayı dolaştım, nezaretin bütün memurları işsiz oturuyorlardı. Nazarı dikkatimi celbetti. “Nedendir?” diye sordum. Arkadaşım cevap verdi:

“Evet burada iki oda işlemektedir, birisi mubayaat odasıdır, diğeri nezaret.

Nazır, Allah razı olsun bütün işleri yapar, biz böyle gördüğünüz gibi otururuz. Mesela bakınız, arkadaşım başlı başına filan işin memuru olduğu halde kimse kendisine müracaatta bulunmaz, çünkü herkes bilir ki, müracaatta bulunsa da hiçbir faidesi yoktur. Haydi, gel gidelim” dedi ve beni aldı nazırın yanına götürdü. Kapıda odacı duruyordu; selamsız, sabahsız, istizansız odaya girdik, ben hayretle, nazır tanımam, nasıl gireriz, arkadaşımın elbet bir bildiği vardır, diyordum.

Odaya girdik, birtakım adamlar nazırın önünde ayakta duruyor, birtakımları da karşısında oturuyor, bir üçüncü takım da açıkta duvar dibinde sıra ile oturuyorlardı. Nazır, bizi görmedi bile. Arkadaşım, “Otur şuraya” dedi, oturdum. O da yanımda ayakta duruyordu. Bana kendisi bir de cıgara ikram etti, zaten herkes cıgarasını içiyordu. Bir aralık nazırı gördüm, telefon elinde cevap bekliyor gibi idi, lakin zannedersen cevap almadan telefonu kapadı. O esnada, gözü kapıdan yeni giren bir kimseye ilişti, hemen zili çalıp odacıyı çağırdı: “Ben sana kimseyi sokma dedim, bak geldi oturuyor” diye yeni geleni gösterdi. O adam aldırmadı, nazırın yüzüne bakıp sırtıttı. O esnada başka bir odacı bir kartvizit getirdi, ona “Buyursun” dedi, sonra tekrar telefona sarıldı, ancak aklına ne geldi bilmem, tekrar yanına dönüp telefonu bıraktı ve önünde duran bir kâğıdı imza edip karşısında ayakta duran bir adama uzattı, sonra sandalyesini taa yanına çekmiş oturan bir adama döndü, bu adamın yüzünde iç sıkıntısı ve sabırsızlık nümayan idi. Yavaş yavaş nazırın kulağına bir şeyler söyledi. Nazır ise yüksek sesle cevap verdi: “Hiç bekleme, cevap vermem, ben havaya para vermem” dedi. Ve döner sandalyesinin üzerinde telefon tarafına döndü. O adam hayretle, fesini arkaya itti, odadakilerin istimdat eder gibi birer birer yüzlerine baktı, ancak, herhalde nazır bilir bir adam gibi görünüyordu, arkasını dönünce tekrar sustu, bekle-

meye başladı. O esnada kapı açıldı, içeri, omzunda iri yuvarlak bir demir ile bir adam girdi. Bu, bir makinenin parçası olacak, bir adam güç taşıyabiliyordu, bu demirin diğer bir parçası da başka bir adamın elinde idi. Nazır diğer biriyle konuşurken bunlar gözüne ilişince lakırdıyı yarıda bırakıp onlara baktı: “Kırılan neresi bakayım” diye gözlüğünü düzelterip gözlüğün kâh üstünden, kâh altından bakıyordu ve her iki gözünün hattı nazarı başka başka eğri olduğu cihetle iki gözü bir gözlüğe sığmıyor gibi görünüyordu.

Arkadaşım, yanımda izah etti ki, bu, dünden beri tamiri uzun bir mesele olan otomobilin demiri imiş. Nazır önündeki kâğıtları karıştırdı, karıştırdı; hem karıştırıyor hem de gözlüğün üstünden bakarak karşısında elinde birtakım kâğıtlar olduğu halde oturan nezaret erkânından birine, bugün ayın kaç olduğunu soruyordu, o esnada telefon çaldı. Nazır döndü, aceleden telefonu ters tuttuğunu ve sol eliyle sağ kulağını aradığını görüyordum. İçimden bir gülmek uyandı, odadakilere baktım, nazırın karşısında oturanların yüzlerinde nezaret memurlarına mahsus yeis ve hayret alametleri vardı, uzakta oturanların içinde ise birbirine nazır gösterip gülenler vardı; bir lahza sonra telefonu düzelterip görüşmeye başladı.

Ne soruyorlardı? Kiminle görüşüyordu? Bilmem. “Tetkik ediyorum, şimdi hiçbir cevap vermem, piyasaları kıracağım” diyordu. Şoför, omzunda demiri taşımaktan yorularak yağlı ucunu halının üstüne dayadı, nazır telefonu kapadı, eminim muhavere yarıda idi, odaya yeni giren genç bir efendinin elindeki kâğıdı aldı ve derhal bu noksan diye iade etti. Efendi, kâğıdı geri götürmeyerek masanın üstüne bıraktı çıktı.

Nazır, sandalyesinde tekrar döndü ve yanında oturan adamla tekrar yüz yüze geldiler. O daha hiçbir şey söylemeden nazır, “Tanımam” dedi, “ben havaya para vermem.”

“Canım, efendim neden havaya para verilmiş oluyor, ben size mili sattım, parasını isterim.”

“Mal buraya geldi mi?”

“Efendim konturat burada, ben size orada teslim sattım. Şimdi trenler işlemiyor imiş de gelmiyormuş, bunu siz düşünün idiniz.”

Nazır, çoktan arkasını dönmüş idi. Tekrar gözüne şoför ilişti, ancak onunla konuşacak kadar tevakkuf edemedi, taa uzakta köşede oturan bir efendiye hitap etti:

“Eyy, pazarlığı ne yapacağız?” O adam, uykusu gelmiş gibi görünüyordu. Yavaşça başını kaldırarak, “İşte söyledim ya, efendim” dedi. “Yok senin söylediğin gibi olmaz, sen Mehmet Efendi ile görüştün mü?” Herif ne cevap verdi bilmem, arkadaşım yanımdan, “Mehmet Efendi ile görüştüler, un teslim olundu bile. Bu herif şimdi burada muhasebeciyi bekliyor, evrakı da imza ediliyor, nazır hâlâ zanneder ki un pazarlık edilecek” dedi. Hiç hayret etmedim, şüphesiz bu adam zeki bir adam idi, ancak dikkate vakti yoktu. “Mehmet Efendi kimdir?” diye sordum, arkadaşım gülümsedi: “Nazırın kâhyasıdır, şimdi gelir görürsünüz.”

Nazır, bizi orada şüphesiz bir şey satmaya veya almaya gelmiş adamlardan zann ediyor ve hiçbir şey sormuyor, kendisi bir lahza, bir dakika boş durmuyor, mütemadiyen işliyor; ancak bir iş üzerinde yalnız bir an durabiliyordu ve mütemadiyen bir işten öteki işe geçmek için telaş ediyordu, bu telaş ve heyecan görülecek bir manzara idi.

Otomobil demirini tamir için gelenler otuz lira istiyorlardı, nazır razı değildi, gözleriyle bir tarafa, öte tarafa bakarak elleriyle telefonu karıştırarak, bir lahza da onlarla görüştü. Kaç okka kömür sarf edileceğini, usta parasını, çırak hakkını hesap etti, nihayet on lira verdi. Yanımda oturan bir adam arkadaşına yavaşça dedi ki: “Nazır, körük hakkıyla nefes parasını unuttu.” Bu lakırdı henüz tamam olmamıştı ki, nazırın gözüne köşede oturan kaba sakallı bir adam ilişti. Bu, gazete muhbiri imiş, ona dedi ki: “Görüyorsunuz, söyleyecek hiçbir şeyim yoktur. Bütün

mesuliyetin benden evvelki nazıra ait olması iktiza eder, ellerinde hiçbir şey yok iken bu kadar ağır yükü deruhte etmişler, her şeyle ben uğraşmaya mecbur oluyorum. Nezarette hiç kimse işi üstüne vazife etmiyor.” O adam ve hiç kimse cevap vermedi ve o adam sanki şimdiye kadar uyuyormuş gibi kalktı, sessizce çıktı gitti. O esnada kapı açıldı, boz renkli elbise giymiş kara sakallı, kara bıyıklı, nazır gibi şaşlı gözlü bir adam girdi ve teklifsizce Nazırın karşısına gitti, durdu. Nazır, onu görünce şoförü ve demiri ona gösterdi ve dedi ki: “Biz ötede iken fiçilerin çemberlerini tamir ettirdiğim bir Halit Usta vardı, o nerededir? Onu çağırıp görüşünüz, hemen şimdi.” Ve artık dinlemedi, beklemedi. Şoför, demir, Mehmet Efendi, tamir için gelen ustalar bırakıp çıktılar, nazırın yanında oturan adam hâlâ usanmamış idi. Nazır, döner sandalyesini çevirip ona döndü ve dedi ki: “Sen benim gibi, deli nazır gördün mü?” O adam, itidalle asla taaccüp etmeyerek ve bu sualin karşısında mephut kalmayarak cevap verdi: “Beyefendi sen bu nezarette bir akıllısını gördünse beraber asalım.” Sonra biraz durarak ilave etti: “Lakin, beyefendi, bizim paralar ne olacak?” Nazır cevap verdi: “Yarısını vereyim, kontratları yırtalım, ne dersin, muhasebeci?” Muhasebeci, yalnız tebessüm etti ve elindeki kâğıtları uzattı. Ancak yine telefon çalmış idi. Bir eliyle muhasebecinin kâğıtlarını aldı, diğeriyle telefonu açmaya çalıştı. Acaba neresi? Ne soruyordu? Benim haberim yok, ben ne bileyim, Celâl Bey bana öyle dedi.

SOYSUZ KEDİ

Cuma günü, yemekten sonra şöyle uzanayım, dedim. Bir kedi yavrusu sesidir gidiyor, cızık cızık bağıırıyorlar, biraz sabrettim, olmadı. Devam ediyor. Merdiven başından seslendim:

“Yahu, nedir bu kedi yavruları, bizde mi? Niye bağıırıyorlar?”

Bizim kız cevap verdi:

“Efendi baba, anaları süt vermiyor, onlar da aç, bağıırıyorlar” dedi.

“Kızım bir süt filan ver!”

Çocuk, tekrar cevap verdi:

“Efendi baba, bunlar küçücük, süt içecek gibi değil.”

“E çaresi?..” Çaresi yok. Sonra bizim çocukların anası yukarı çıktı, izahat verdi.

“Bizim kedi pek soysuz bir şey” dedi. “Doğuruyor, on beş gün kadar süt veriyor, sonra yavrularını bırakıyor.”

Düşündüm, olur ya... Serde dervişlik var, ahkâm çıkardım. Doğuruyor, âlâ, dedim. On beş gün bakıyor, bu da iyi... Sonra bırakıyor... Layezel duvarına bir daha kafamızı vurduk. Çocukların anası ilave etti: “Hem yalnız bıraksa bir şey değil, oturup yavrularını da yiyor... Sonra tekrar gebe kalıyor.”

Ahkâm imanım erenler... Söz yok... Fakat içimden şüphe çıkmadı. Yavrular mütemadiyen bağıırıyorlar, kalktım; bir bakayım, dedim, mutfğa indim. Yavrular bir sepet içinde, henüz yürüyemiyor, adeta sürünüyorlar. Kafalarını titreterek, sürünerek sepetin içinde meme arıyorlar. Anaları da ocağın içine

oturmuş, sanki yavrularının bağırdıklarını hiç duymuyor, miskin miskin düşünüyordu.

“Yahu” dedim, “bu kedinin karnı aç olmasın? Baksana böğ-rü böğrüne çökmüş.”

Çocukların anası, cevap verdi:

“Aa, nasıl aç” dedi, “Hayri onu her gün tıka basa doyuruyor, kendisi soysuz kâfir...”

“Ancak, kedi bana tok kedi gibi görünmüyor. Bir de ben tec-rübe edeyim” dedim. Sütlüce’ye kadar inip ciğer aldım. Kedi tok değil imiş. Ciğer verdim yedi, verdim yedi. Sonra gidip yavrula-rının yanına yattı, ertesi sabaha kadar da kalkmadı. Dedim ki:

“Yahu, insanlıktır, yalan söylenir, ancak siz söylerken ölçü-sünü de unutuyorsunuz, kedi zil gibi açmış...”

Çocukların anası, derhal telaş etti:

“Aa” dedi, “dün Hayri tıka basa doyumadı mı?” Kızı da şa-hit getirdi.

“İşte, Hayri de içerde, ona da sor.” Ve “Hayri!” diye seslendi.

“Hayri, sen, dün bu kediye doyumadın mı?”

“Yook!..”

“E, hani doyuracağım diyordun?”

“Ekmek doğradım ama yedi mi yemedi mi bilmem.”

“Ben ne bileyim, bana doyuracağım dedi idi, ben de onun için söyledim.”

“Ben ciğer aldım, pekâlâ yedi” dedim. Çocukların anası, hiç beğenmedi:

“Hıh, miskin” dedi. “Ciğeri biz bulamıyoruz. İşim yok da bir de ona ciğer alacağım...”

Düşündüm, o da haklı. Eh, serde dervişlik var, bir zaman-dır bizim yemek içmek de fakirane; derviş evi, ne olacak? Ço-cukların anasının da hakkı var. Fakat bu da hayvan.

Ertesi akşam da eve gelirken, yüz paralık ciğer daha al-dım ama alırken de düşündüm. Yüz para yüz paradır. İki buçuk defa köprü parası... Vereyim, vermeyeyim derken verdim. Ke-

diyi doyurduk. Aradan bir gün daha geçti. Akşam eve geldim, bizim kız kapıdan dedi ki:

“Efendi baba, kedi yavrularına gene meme vermiyor.”

“Vermiyor mu?”

“Vermiyor...”

Acaba neden?.. Soysuz hınzır... Mutfağa indim, baktım kendisi ortada bile yok. Yavrular da birbirine sokulmuş yatıyorlar, sesleri çıkmıyor.

“Sesleri çıkmıyor” dedim.

“Çıkmıyor, ama bugün sabahtan beri gelmedi” dedi.

Sesimi çıkarmadım, fakat kendi kendime müsterih idim, değil mi yavruların sesi çıkmıyor, anaları onların açlıklarını, tokluklarını bilir... Fakat yatsıda yavrular tekrar bağırışmaya başladılar.

Mutfağa indim, anaları gelmiş; fakat yavrularının yanına gitmiyor, yine ocağın içinde miskin miskin oturuyor. Ciğer verdim, yedi; lakin yine yavrularının yanına gitmedi. Çıkıp ocağın içine oturdu. Ne dersin? Kedilerle aramızda sual soracak bir vasıta yok ki, sebebini sorayım. Yüzüne bakıp derdini keşfe uğraşmaktan başka çare yok.

Ertesi gün, yavrular tekrar aç... Akşam eve geldim, tekrar aç... Ben ciğer getirmekte devam ediyorum, fakat o yavrularına süt vermiyor. Bana dervişane ahkâm çıkarmaktan başka çare kalmadı. Ancak bizim Hayri, benden ziyade mütehakkim, o hatayı tashihe kalkışıyor, kediyi tutup zorla yatırıyor, yavruları emziriyor.

Mademki böylesi de olabiliyor, bu da fena değil, dedim. Birkaç gün de böyle cebri emzirdik. Sonra, bir akşam Hayri, tutmuş anasını ve yavruları dolaba kapamış. Ancak, ertesi sabah dolaptan anaları çıkmış, yavrular ise yok... Çocukların anası, yavrularını yediğini söyledi. Biz, çocuklar ve ben, sıçan çektiğine zâhip olup dolabı araştırdık, delik deşik de yok. Vakıa, görülüyor ki, yine anaları yemiş olacak. Bizim bildiğimiz, yav-

ruları baba kediler yer. Bu ise baba kedilere bırakmıyor, kendisi yiyor. Düşündüm, ehh, bu da oluyor ve ondan sonra öğrendim, bizim kedi aç tok, yavrularına on beş gün bakıyor, sonra bakmıyor ve ölmediklerini görünce oturup güzelce yiyor.

İKİ MÜSTEŞAR

İki müsteşar, hükümetin iki ağırbaşlı, vakur tavırlı memuru, selamlaştılar. Sonra birbirine el verdiler, sonra biri kendi koltuğuna oturdu, diğeri de yan taraftaki büyük, geniş mükellef kanepenin köşesine yerleşti. Akşam güneşi, yan pencereden vurmuş, odanın içini fırına döndürmüştü.

“Efendim!”

“Efendim, Allah ömrünüze bereket versin” diye tekrar selamlaştılar. Biri diğeri cıgara paketini uzattı, diğeri alarak;

“Efendim, inşallah afiyyettesiniz, çoktan beri görüşmedik, zatı âlilerini geçende de aradım, teşrif buyurmuşsunuz” dedi.

“Vallahi efendim, hiçbir yere de çıkabildiğimiz yok. İşte görüyorsunuz; zatı âlilerinin teşriflerini geçende çocuk haber vermişti, o gün bizim evden hasta idiler de bendeniz erken kaçmış idim. Zaten nazır paşa da rahatsızlar... İki-üç gündür daireye gelmiyorlar, iş de o kadar çok ki efendim, vallahi ne yapacağımız bilmem.”

“Aman onu sormayın, bendeniz de bugün artık isyan ettim, nazıra da söyledim. Memur isteriz, yoktur derler. Memurdan geçtik bir odacı tahsisatı istedim, nazır, ona da dedikodu olur diye muvafakat etmedi. Efendim, yakında memurlara kırtasiyeyi de ceplerinden verdirecekler. Efendim, bu tahsisat ile vallahi bilmem, benim aklım ermedi.”

“Öyle efendim, öyle. Siz, bizim daireyi asıl bir görünüz, emin olunuz bir başka maişetim bulunsa derhal bırakıp kaçacağım, artık bıktım, usandım. Ne aşağı söz anlatabiliyorsunuz, ne yukarı. Bizim nazır paşa da, Allah selamet versin, bir müd-

dettir âdet etti, her gelene, haydi müsteşara, diyor. Bilmezsiniz deli güllabıcısına dönüyorum, akşam eve gidince adeta işret etmiş gibi, gözlerimi açamıyorum, evden de söylüyorlar. Size, buraya geleli bir şey oldu, diyorlar. Şimdi teşrifi âlinizden mukaddem biri gelmiş, elinde nazırdan bir hususi tezkere. Bendenize, bu adamı dinle, diyor. İşim de kıyamet gibi, biraz beklesin, dedim. İki defa odacı gönderdi, daha bekleyeyim mi, diyor. Biliyorum, söyleyeceği kimbilir ne saçmadır. Baktık, olur şey değil. Buyursun dedik, geldi. Şahsına baksanız, makul bir zata benzer. Bir işten bahsediyor ki, saçma mı saçma. Bilmem, umuru havaıyye meselesi mühim imiş, bizim memleketimizde yol yokmuş, bunun için bilmem devlete teklifleri varmış, bunu Nafia ve İktisat Nezaretleri tetkik edecek imiş, bizim nezaret de bilmem hangi noktai nazardan buna iştirak edecek olursa... Filan. Şimdi, herife ne dersiniz? Pekâlâ, nazır paşaya arz ederim, dedim. Efendim, ne gün geleyim, dedi. Ne ise, perşembeye doğru bir uğrarsınız, dedik, herifi savdık, savdık ama perşembeye de şurda ne kaldı. Elbette gene gelecek. Tabii, nazıra hiçbir şey söylemedim. Bakınız, şu halktaki kafaya, yerdeki işlerimizi birtirdik de şimdi bir de hava kaldı. Nezaretin işi gücü kalmadı da şimdi bir de tayyare düşüneceğiz. Bendeniz, bakınız üç senedir şurada müsteşarlık ediyorum, daha dairenin bir memurun meselesinin intizama konulduğunu görmedim. Bakın şu evrak kâmilten memurun meselesidir, birçok yerlere de henüz hiç memur tayin edemedik, bütçeyi bekliyoruz. E, herife bunu böyle anlatmak kabil değildir ki, pekiyi ne yapacaksınız?..”

“Efendim herkes kendisine iş arıyor, işleri güçleri yok. Bir de düşünmüyorlar ki: Acaba bu müsteşarın beni dinleyecek vakti var mı, yok mu? Geçen gün biri de bendenize geldi. Ben zatı âlileri gibi tahammül edemiyorum, yüzlerine karşı söylüyorum. Zatı âlilerinin nezaket tabıları var. Bendeniz de bir zaman dinliyordum, sonra baktım efendim tahammül olunur gibi değil. İşte, buyrunuz, faraza emir buyurduğunuz şu tayyare

meselesi. Şunu azıcık akli olan düşünür ki bu olur bir şey değil. Efendim, yerdeki işlerimiz tamam oldu da şimdi bir de umurı havaiyye kaldı. Geçen gün biri de bendenize buna benzer bir şey söylüyordu.”

“Vallahi efendim, bütün işlerimiz hayali, insan ne diyeceğini şaşırtıyor. Haydi turalım tayyare postaları oldu. Ne olacak? Buna bizim halkımızın kaçta kaç biner? Ve haydi binse, buradan bilmem nereye iki günde gidiliyor imiş de bu posta iki saatte gidecekmiş. Efendim o Avrupa’da olur, aklım erer. Çünkü orada vakit nakit, bizim memlekette daha ne kadar uzaaaak!..”

DEMOKRATİK SEÇİMLER

Kişgillerin İhsan, otuz beşle kırk yaşları arasında, kalın gövdeli, kalın enseli, geniş göğüslü, karınlı kalçalı bir adam. Bu son yıllarda Zümre ormanlarından işletme hesabına tomruk çekip epeyce para kazanmış.

Sabah erken, Müftüoğlu İbrahim Efendi'nin kapısını çaldı. Açtılar.

"Efendiyi göreceğim, haber verin" dedi.

Gittiler, geldiler:

"Buyrun!" dediler.

İhsan kunduralarını çıkardı, sofayı geçti, efendinin odasına girdi.

Efendi köşeye oturmuş, bir kitap karıştırıyormuş. Gözlüklerinin üstünden baktı:

"Buyur, buyur bakalım" dedi.

İhsan selam verip orada bir sedire ilişti. Efendi kitabı yastığın üstüne koydu, gözlüklerini alnına kaldırdı. İhsan'a cıgara uzattı. İhsan kibrit çakıp ilkin efendinin cıgarasını sonra da kendininkini yaktı. Söze de başladı:

"Efendi, ben sana kadar geldim" dedi.

Müftüoğlu;

"Hayır olsun" dedi, "söyle bakalım!"

"Söyleyeceğim şu efendi, benim yüreğime bir od düştü. İki gündür yerimde duramıyorum. Ben mebus olmak istiyorum."

Efendi, yavaşça;

"Nereden aklına geldi?" diye sordu.

“Efendi, hiç sorma! Ben mebusluğu hep istermişim de haberim yokmuş. Perşembe sabahı Hafız İbrahim’in dükkânına uğradım. Oturduk. Kooperatifin kâtibi Avni geldi. İzzet Bey’e Ankara’dan kâğıt gelmiş: Oradan kimler mebus olacaklarsa, adlarını bildirin, demişler. Onu dinlerken aklım başıma geldi. ‘Ulan, benim adımı yazdınız mı?’ dedim. ‘Daha kimseyi yazmadık’ dediler. ‘Bre’ dedim, ‘benden iyi mebus mu olur! Yazın benim de adımı!’

Avni, ‘Ben yazamam, sen Başkan İzzet Bey’e söyle!’ dedi. Oradan kalktım, doğru İzzet Bey’e. Bakırcılar içinde buldum, oğlunun dükkânına gidiyormuş. Söyledim, ‘Mebus yazıyormuşsunuz, beni de yazın’ dedim. ‘Yazalım İhsan’ dedi, ‘yazalım ama bizim yazmamızla mebus olurum sanma!’

Anlamadım. ‘Niçin’ dedim, ‘sizden sormadılar mı?’ ‘Bizden sordular’ dedi, ‘biz de yazacağız ama bizim her yazdığımızı da mebus yapacak değiller ya! Sonradan burada seçimi kazanmalısın ki mebus olasın!’ ‘Sen’ dedim, ‘buradan seçilmeyi bana bırak. Yaz beni başa, onlar isterlerse yapmasınlar!’ İzzet Bey, ‘Yazarım’ dedi. ‘Şart olsun mu?’ dedim. ‘Olsun!’ dedi. Ama, İzzet’e inan olur mu? Gittim. Avukat Reşat’a anlattım. ‘Seni yazarlar ama ilk başa da kendilerini yazarlar!’ dedi. ‘Sen mebus olmak istiyorsan, git Demokratlara, seni yazsınlar. Onlar çıkarırlar. Senin gibisini arıyorlar.’ ‘Giderim’ dedim, ‘beni mebus yaparlar mı?’

Reşat düşündü. ‘Sen, mebus olmak istiyor musun’ dedi, ‘kesenin ağzını açacaksın. Ağalık vermekle!’

Düşündüm. İkisine de yazılayım da dedim, birinden çıkmazsa, birinden çıkar. Gittim.

Yazıcı Kâzım’la Susmar’ın oğlu Demokrat olmuşlar. Feti’nin dükkânında oturuyorlar. Anlattım. ‘Ben mebus olmak istiyorum’ dedim. ‘İyi ama ağa, sen bizim partiden ol da sonra seni yazalım!’ dediler. ‘Ben’ dedim, ‘her partiden olurum. Siz beni mebus yapar mısınız?’ ‘Şimdi ne diye yapalım’ dedi-

ler, 'partimize gir de, biz de söyleyelim!' Ben öteki partiye de yazıldım, oradan da beni mebus yazacaklar. 'İki yerden birden olur mu' dedim. 'Olur!' dediler. 'Eh! Olursa yazın' dedim. Yazdılar. Ankara'ya da bildirecekler. 'Mebusluğun oradan gelir, merak etme' dediler.

Bu işler çarşamba günü oluyor, cuma İzzet beni gördü. 'Uğurlu, kademli olsun, yeni partiye girmişsin' dedi. 'Ne partisi?' diye sordum. 'Senden sormalı' dedi, 'hem bizden mebusluğunu yazdırıyorsun, hem gidip Demokratlara giriyorsun!' 'E, ne olmuş' dedim, 'belki bu taraftan olmazsa, öbür taraftan olur!' İzzet güldü. 'Sen ne söylüyorsun' dedi, 'herkes kendi tarafını tutar. Sen onlardan taraf olunca, biz seni yazar mıyız? Sen bizim partimizden çıktın. Şimdi Demokratlar seni mebus yapsınlar da görelim!' dedi. 'Ben partiden niçin çıkmış olayım' dedim, 'gittim öbür partiye de yazıldım. Onlar da bizim buranın adamı değiller mi?'

İzzet güldü, 'Sen, bu işlerden anlamıyorsun' dedi, 'sen ya bizim partiden olursun, ya onlardan. Onlara gidersen, biz senin kaydını sileriz!' Ben düşündüm. Onlardanım, desem, bunlar beni silecekler. Bunlardan olsam, onlar silmiyorlar. 'İzzet Bey' dedim, 'ben sizdenim. Onlar da beni kendilerinden bilir de silmezlerse, buna bir diyeceğin yok ya!' İzzet yüzüme baktı. 'Sen hangi tarafa çalışacaksın?' diye sordu. 'Ben' dedim, 'taraf bilmem. Ben mebus olmak istiyorum, işte bu kadar. Sizin aranız açılmış, ben ona karışmam!'

İzzet Bey, 'Eh, iyi ya, sana mübarek olsun!' dedi, yürüdü. Ben de Kâzım'a gittim. 'Hani' dedim, 'iki partiye de yazılmak olur diyordun. Bak İzzet Bey bana darıldı!'

Kâzım aldırmadı, 'Onlar öyledir' dedi, 'kıskanırlar. Biz kıskanç değiliz. İstersen git, kırk partiye yazıl, biz seni partimizden silmeyiz.'

'Sen onu bırak da bizim mebusluk ne olacak?' dedim. 'Mebusluğun için yazdık' diyor, 'daha bir haber çıkmadı. Sen, on-

ların da seni mebus çıkarabileceklerine inanıyor musun? Halk bizimle beraber. Seçim gelsin, görürsün! Sen iyi ettin de onlardan çıktın, bize girdin!’ Düşündüm. Ulan, biz ne yaptık, dedim. Biz şimdi öte taraftan ayrıldık mı?

‘Ben, size yazıldım, doğrudur ama ötekilerden ayrılmadım ki!’ ‘Ayrılmadın ama İzzet Bey seni silmiş, sen şimdi kendin söylemedin mi?’ dedi. ‘Ben gider, yeniden yazılırım’ dedim. ‘Yazıl, biz seni partimizden çıkarmayız, biz onlar gibi değiliz’ dedi.

Oradan çıktım, doktora uğradım. Ona da sordum. Doktorun dediğine bakarsan, iki tarafa da yazılmak olmazmış. ‘Sen’ dedi, ‘mebus olmak istiyorsan, kalk Ankara’ya git, suyu başından tut.’

Ben de size geldim işte, Ankara’ya gitsem mi?”

Kahve getirmişlerdi. İbrahim Efendi kahvesinin son yudumunu içip fincanı yanına bıraktı. Pencereden dışarı bakıp düşündü: “Bu İhsan’ın da bir faydası olmaz ya, arasına gelir iş danişır. Ben buna ne desem. Gidip dışarda, efendiye daniştım, şöyle dedi, böyle dedi diye anlatacak. Buna şimdi ne demeli?” diye aklından geçirdi. Sonra;

“Ankara’da senin tanıdığın var mı?” diye sordu.

İhsan;

“Vardır” dedi, “Kapanbaşılının Mehmet Efendi’yi tanırım. Oğlu Halil’i tanırım. Hacı Hilmi’yi tanırım, otelci Hüsnü’yü tanırım. Daha başkalarını da tanırım.”

“Eh, bu kadar tanıdığın varsa git onlardan daniş. Biz burada mebusluk işinden ne anlarız? Yalnız sen Kâzımların mebusluk işine karışacaklarını biliyor musun?”

“Bilmiyorum. Bana Reşat, ‘Git Kâzım’a’ dedi, ben de gittim. Karışmayacaklar mı?”

“Ben gazetede öyle okumuştum.”

“Kim karışacak? İzzet Bey mi karışacak?”

“Diyelim ki onlar karışacaklar!”

“Ben gene İzzet Bey’e mi gitsem?”

“E, git ya, git. Bu işin iyisini gene orada bilirler. Bizim buralarda bildiğimizden ne olacak.”

İhsan'ın içi rahat değil. İbrahim Efendi bilir ya, söylemiyor işte...

“Acaba Kızılay'a biraz para versem, beni mebus yazarlar mı” diye sordu.

“Onu da Ankara'da sorar, haberini alırsın.”

İhsan, İbrahim Efendi'nin yanında bir saat kadar kaldı, istediği gibi bir şey öğrenemedi. Oradan çıktı, doğru İzzet Bey'e gitti. O da valinin yanından geliyormuş. Görür görmez;

“Canım İzzet Bey” dedi, “Allah aşkına beni mebus yazın. Uykum, durağım kalmadı. Bugün köye gidecektim, gidemedim. Öleceğim be... Hiç insafınız yok mu?”

İzzet Bey durdu:

“Biz Demokratları mebus yazıyoruz diye sana kim söyledi?” diye sordu. “Sen gittin, onlara yazıldın. Mebusluğu da onlardan iste!”

“Onlar seçimlere karışmayacaklarmış. İbrahim Efendi gazetede okumuş.”

“Eh, sen de karıştıkları sefer mebus çıkarsın!..”

“Canım İzzet Bey, boş laf etme. Sen bana, yazarım diye şart ettin.”

“Sen muhalif değildin! Ben de seni yazardım. Şimdi bir muhalif mebus yazacak olsam, bana ne derler. Bu kadarcık şeye aklın ermiyor mu?”

“Yaz sen Ankara'ya ki ben onlara yazıldımsa, mebus olmak için yazıldım!”

İzzet Bey;

“Öyle şey olmaz” dedi, “sen anlamıyorsun, git başkalarına sor. Bana ne derler. Herkes mebusu kendi partisinden yazar! Sen o partiye yazıldın, git o parti seni düşünsün!”

“Gittim canım, Ankara'ya yazdık, diyorlar. Efendi de onların seçimlere karışmayacaklarını gazetelerde okumuş. Sen yaz-

mazsın, onlar da karışmazlar, ben nasıl mebus olacağım? Ben, bir yandan olmazsa, bir yandan olur, demiştim.”

“Eh, senin aklın da o kadar işte. Sen oraya yazıldın, biz de seni sildik. Sen artık bu iş için bizden bir şey isteyemezsin.”

“Dinin aşkına İzzet Bey, sen benim oraya niçin yazıldığımı bilmiyor musun?”

“Oğlum, sen bilmiyorsun, benim lafımı da dinlemiyorsun. Sana git, sor, dedim. Beni de yolumdan alıkoyma. Git öğren, sonra bir diyeceğin olursa, bana gel.”

İhsan o gece uyuyamadı. Her kafadan bir ses çıkıyor. Ertesi sabah doktora gitti.

“Doktor” dedi, “beni bu dertten gene sen kurtarırsın. Şu İzzet Bey’e bir laf anlat, beni mebus yazsın!”

Doktor;

“Nasıl yazsın” dedi, “yazmak istese de yazamaz. Sen gittin, öteki partiye yazıldın.”

“Hoca İbrahim Efendi gazetede okumuş, onlar seçime girmiyorlarmış.”

“Eh, o partiden çıkar, bizim partiye girersin!..”

“Onlar beni salmıyorlar ki. Biz seni çıkarmayız, dediler.”

“Sen, çıkmak istiyor musun?”

“Ne bileyim doktor, şu mebusluğa bir faydası olur mu?..”

“Ha! Sen çıkmak istemiyorsun. Eh, gider onlarla işini halledersin. Bana hiç sorma.”

“Doktor oraya da yazılsam ne olur? Birinden olmazsa, birinden olur.”

“İyi ya İhsan, bildiğin gibi yap!”

“Yapayım ama İzzet Bey de beni Ankara’ya mebus yazsın!”

“Sen bildiğini yapıyorsun ya, biz sana bir şey diyor muyuz? Sen de bırak biz de bildiğimizi yapalım, bize karışma!”

“Siz beni defterden sildiniz mi?”

“Biz silmedik, sen kendin sildin.”

“E, ne olur iki yerde olsam. Bak onlar ses çıkarmıyorlar.”

“Onlar çıkarmazlar. Biz çıkarırız. Sen onlardan hoşlanırsan oraya girersin. Bizden hoşlanırsan bize gelirsin!”

İhsan sesini çıkarmadı. İki partiye de yazılı olmak işine geliyordu. Bunu nedense bu adamlar anlamıyorlar.

Avukat Reşat’a gitti:

“Bak” dedi, “sen bana, git Kâzımlara yazıl, dedin. İzzet Bey beni partiden çıkardı.”

Reşat;

“Hiç çıkarmadı” dedi, “sen kendin çıktın.”

“Ben nerden çıktım, ben hiç çıkmadım.”

“Gidip Kâzım’a yazılmadın mı? Beriden çıktın ki oraya gittin! İki yerde yazılı olur mu?”

“Niçin olmaz? Benim kimse ile dargınlığım yok ki!”

“Senin yok ama partilerin var. Araları açık. Birbirine darılmışlar.”

“Niçin darılmışlar?”

“Vekillik için. Onlar, vekil olalım, diyorlar. Bunlar da, siz vekil olamazsınız, biz vekil olacağız, diyorlar.”

“Sen onu bırak da bana söyle bakayım, bizim mebusluk ne olacak?”

“Ben senin yerinde olsam, bağımsız mebusluğumu koyarım.”

“Nasıl koyarsın?”

“İmza toplarsın, adaylığını koyarsın, sonra da köylere çıkıp adam tutarsın, sana kâğıt atarlar, mebus olursun!..”

BİR NUTUK

“..... göstereceği şüphesiz ise de, bu kürsüde tebarüz ettirilen çok önemli işlerimizi de hulasa etmeye lüzum görmem.

Benim arz etmek istediğim, psikolojik ve gayri psikolojik birtakım olaylar üzerine yüksek heyetin dikkat nazarını çekmektir.

Yüksek heyetiniz her işte olduğu gibi bu meselede de son kararı alacak ve bugün halkımızın ahval bakımından heyetimize karşı göstermekte olduğu ilgi karşısında hassasiyetle durarak, gerekli kararları vereceği şüphesizdir. Ben bu nokta üzerinde de durmak istemem. Yalnız idare reisi sayın arkadaşımızca ileri sürülen bazı içtimai ve ahlaki meseleler üzerinde olduklarını beyan buyurdular. Bu hususa bendeniz bir şey ilave edecek değilim.

Yalnız bu ve bu gibi hususatin dikkate alınmasının, hassaten halkımızı yakından ilgilendireceğini idare heyetimiz sayın başkanı da bilirler.

Bu hususta yüksek huzurunuzda maruzatta bulunurken, yalnız bir nokta hakkında yüksek heyetinizin dikkat nazarını çekmeyi borç bilirim. Bunu kısa birkaç kelime ile arz etmeye müsaadelerinizi dilerim.

Arkadaşlar, yüksek heyetinizin ele aldığı içtimai ve siyasi ve ahlaki ve mali meseleler üzerinde bazı arkadaşlarımızın da işaret ettikleri gibi, mevzuun maddi olmaktan ziyade manevi bakımdan dikkat nazarına alınması, halkımız için iftihara de-

ğer bir neticeye varması, kayda değer bir vakıa olarak nazara alınmalıdır.

Bendeniz, seyahatlerimde bunu müşahede etmiş olduğumu yüksek huzurunuzda arz edebilirim.

Biraz önce arkadaşlarımızdan birinin de bu kürsüden ifade buyurdıkları gibi, idare heyetimizin nazara aldıkları ehemmiyetli meseleler, kendi dairelerinde, başlıbaşına bir kül teşkil edebilirler.

Arkadaşlar, bunları küçük görmeyelim!

Bizce, içtimai meseleler de siyasi meseleler kadar canlı ve her bakımdan aile hayatımız, meslek hayatımız, yüksek tedris hayatımız, matbuat hayatımız ve milli irfan hayatımız ile ikiz gibi olmalıdır. Bu cihetin tavzihi ile yüksek heyetin başını ağrıtmak istemem. Zaten heyet kâfi derecede aydınlatılmıştır. Yalnız bir nokta kalır ki o da inkişaf meselesidir.

Arkadaşlar, takdir buyursunuz ki bu mesele üzerinde ne kadar dursak kâfi derecede durmuş sayılmayız. Bu mesele bizim en yakından ilgileneceğimiz en hayati, içtimai, mali ve siyasi meselemizdir.

Söz alan arkadaşlarımız bu mesele üzerinde durmadılar. Arzu ederdik ki sayın idare heyetimiz bu hususta bizi tenvir buyursunlar...”

Bu sözleri söyleyen karşılık beklermiş, başka bir şey söyleyecekmiş gibi kürsüde birazcık durduktan sonra indi. Yerine bir başka arkadaş çıktı ve;

“Arkadaşlar” diye başladı, “ben kurduğumuz idarede her an duyduğumuz, işittiğimiz yolsuzluklardan bahsetmek istiyorum. Biraz önce sayın reis vekilimiz boya alma komisyonundan bahis buyurdular. Komisyon reisinin İstanbul’da bir köşk ile apartmanı olduğunu söylüyorlar. Bunu gazeteler de yazdılar. Reis vekili bey bizi tenvir buyursunlar. Eğer bunlar doğru ise sahiplerini niçin işten çıkarmıyoruz, eğer yalan ise niçin yalanlanmıyor?

Arkadaşlar, biz istediğimiz kadar hüsnüniyet sahibi olalım, bu yolsuzlukların önüne ge emezsek hiçbir iş yapmış olamayız. Benim kanaatim budur, bütün milletin de kanaati budur.

Arkadaşlar, esas  fazilet olmayan bir idare payidar olamaz. Her işimizde bir sürü hırsızlık olsun, biz sükût edelim! Biz de onlarla ortak olmuş oluruz. Bizim idaremiz için her gün gazetelerde bin türlü şey yazılsın, herkes ağzına geleni söylesin, biz de susalım!..”

ÂLEMŞAH MAHALLESİ

Şimdi siz söylediniz de benim de gözümün önüne geldi: Bizim memleketimizde de bir “Âlemşah Hatun” Mescidimiz var. Mahallemize de onun adını vermişler. Yandı. Duvarları oyma işlemeli taştan, çatısı ahşap, tavanı, pencere kapakları, mimberi oyma meşeden; bu Ahi Ervan Mescidi gibi...

Bizim oralara gelip gidenlerin çoğu bilmezler. Mahalle arasında kalmıştı. O yandı da avlusundaki şadırvan, kapının yanındaki büyük çınar, avlu duvarı boyuna dizilmiş garip odaları, türbesi, imareti yanmadı. Yıkıktır ama bugün de durur.

O yıllarda mahallemiz hatırlılarından Hacı İsmail Ağa'nın –halk nedense bu adama Molla Teslim der– oğlu Aziz Bey'i siz de tanırırsınız; burada Ziraat Bankasında idi, bir aralık da saylav seçmişlerdi. Onun babası. Önayak oldu, halktan para topladılar. Mescidin çatısını çattılar. Kapısını, pencerelerini de taktılar. Ama çam ağacından. Meşeyi nerede bulacaksınız... Bulsan da işleyen kalmış mı?

Eskiden yapanlar, kiremitlerini yeşil çini kiremit koymuşlar. Odaların üstünde daha bugün bile durur.

Neyse, yaptılar. Temiz olsun diye bir de badana sürdüler, mescit gene işledi.

Mescidin bir de minaresi varmış. Kalın, sekiz köşeli çini tuğla işlemeli, kısa bir minare imiş. Ben yetişmedim. Mescit saçağından aşağısı duruyormuş. İmam, üstünü teneke ile kaplamış, keçilerini gece oraya koyuyormuş.

Bir gece mahalle delikanlıları keçileri çalıp saklamışlar. İmam, bütün mahalleyi ayağa kaldırdı idi. Neyse sonradan ke-

illerini verdiler. Bir daha oraya kapamadı. Minare boş kaldı. Mahalle çocukları saklambaç oynadıkça, saklanırlardı.

Bu lemşah Hatun kimmiş, hangi yıllarda yaşamış, doğru-su bilmiyorum. Biz eskiden böyle şeyler bilmezdik. şimdi düşünüyorum da ufaktı ama zümrüt yüzük taşına benzer bir eserdi. Kim bilmem, birisi bana demişti ki, bunun aslı bir imaret imiş de yanına bu mescidi de yapmışlar. şimdi sorsalar, imaret neresidir, bilmem. Oralarda, Hamamönü denilen bir alancık vardı. Belki o hamam da lemşah Hatun hayratındandı.

Mahallemizde lemşahlar adını taşıyan bir de aile vardı. Ancak bizde bu gibi adlar vardır. Benim ablamın adı da Âlemşah'tır. Bu lemşahların da, lemşah Hatun'dan gelip gel-mediklerini araştırmak gerek.

Bugünkü aklım olsaydı, ben bunların hepsini arar sorar, birçok şeyleri de meydana çıkarırdım. Belki bu lemşahlara güvey de olurdum. Ne güzel kızları vardı.

lemşahlardan Vehhap Efendi'nin üç kızından ortancası Hatice Hanım, Vehhap Efendi'nin kardeşi Nezir Ağa'nın büyük kızı Sultancan. Bir de gene onlardan, kimin kızı idi şimdi unuttum, Nergis ile Kumru ne bulunmaz kızlardı.

Kız kardeşim dolayısıyla her gün bize gelir, giderlerdi. Tanırdım, konuşurdum. İçlerinden birini de alabilirdim. Almalıydım. Almadım. Niçin? "Paramız yok, parasız nasıl evlenirim" diye düşündüm. Bu düşünce beni o kadar sarmış ki, bu kızlardan birine de tutulamadım. Ama şimdi bunlardan biri yanımda olsa, oluğumu ocuğumu, her şeyi unutarak, ona gnl vereceğime söz veremem. O Hatice Hanım, ne hanım kızdı. lemşah Hatun sanki o idi. O Sultancan, kupkuru bir kızdı, buğday-sı benizli, gözlerinin içi gülen ne hırçın bir hanımdı. Gentim. Hiçbir rahatsızlığım da yoktu. Bilmem niçin bu kızlardan birine gnl vermedim.

Darlık içinde idik. Büyük ablamın kocası şakir Ağa'nın yardımları olmasaydı, fakülteyi bitiremezdim. şakir Eniştem de

bana iyilik etti ama sağlam ayakkabı değildir. “İyi kötü bir hizmet bulup anamı, daha kız olan kardeşlerimi alıp uzaklaşmalıyım” diye düşündüm. Gözlerim bağlı imiş. Anlıyorum ki bu kızlar beni beklemişler, ummuşlar, parasızlık onlar için düşünmeye bile değeri olmayan bir engelmış. Hele Sultancan için...

Bir gün benim yüzüme karşı söyledi. Hem de kız kardeşim Gülsüm’ün yanında. Bilmem söz nasıl geldi de, “Adamın gönlü olsun, yoksa!..” dedi. Ateşli, sözünü sakınmaz bir kızdı.

Bu kadarcık sözünü, benim yanımda, kız kardeşim hoş görmedi. Arkasından bana, “İyi kızdır, hoş kızdır ama ağzının hiç tartısı yoktur!” dedi.

Bu kızlar, hele bu Âlemşahların kızlarını şimdi düşündükçe, eski bir ailenin izlerini buluyorum. Hatice Hanım’ın anası Devlet Hanım –kocası ile amca çocukları olurlarmış– ne göze çarpan bir kadındı.

Bu kızlardan birini alacak olsam, o günkü aklımla Hatice Hanım’ı alırdım. Bugün sorsalar Sultancan’ı alırım. Buğday benizli, kara gözlü kadına kocalık, ortaçağlarda saltanat sürmek gibi biraz korkulu bir yaşayış olurdu, diye düşünüyorum.

Nergis ile Kumru o yıllarda, benim için Sultancan’dan daha istenilir kadınlar idiler sanıyorum.

Bu kadınlardan hangisini alsaydım, bir kadın ile yaşamış olacaktım. Beni umdular. Hatice Hanım, bana bir kadın da yolladı. Mahallemizde her evin komşu kapıları olduğu için, sokağa çıkmadan, evden eve koca bir mahalleyi dolaşabilirdiniz. Ben bu yolu seçmedim, Hatice Hanım’ın davetine kulak asmadım. Bu iş de böylece olup bitti o zamanlar...

BİR AİLE HAYATI ÜZERİNE ETÜT

Nizâmettin buraya tayin olunmuş, geldi. Yanında karısı, üç yaşında bir kızı, bir de küçük beslemesi var. Bir ev bulunca-ya kadar bizde kaldılar. Hatta, bir aralık birlikte yaşamak fikrine de düştüler; ama olur iş mi? Benim gibi yalnızlığa, sessizliğe alışmış adam, çoluk çocuk, aile ile yapabilir mi?

Nizâmettin'in karısı genç bir kadın, belki çirkin değil ama sevimsiz. Çok kırılp dökülüyor, çok yapmacıklı bir hanım. Aklı az denmez ama görgüsü çok az ve terbiyesi de fena!

İlk akşam sofrada bir dernek yapmak istediğini anlattı, bir "Yerli Malları Koruma Derneği" teşkil etmek istiyormuş. Bu derneğe girecek hanımlar yerli malı giyecekler ve yerli malı giyilmesini terviç edecekler.

Nizâmettin, akılsız bir kadının kocası olmaya pek razı değil, karısının çok fikirlerini tashih ediyor ve çok karışıyor. Kadının bildikleri zaten tesadüfle ağızdan öğrenilmiş şeyler, kocasının müdahalesi ile büsbütün karışıyor. Fazla olarak kadını fena halde bozduğu, izzetinefsini de kırdığı oluyor.

Bu gece de kadının "dernek" sözüne o kadar karıştı ki, nihayet bu teşebbüs fikrini onun ilham etmiş olduğunu anladım ve birkaç defa Nizâmettin'i susturup kadını dinlemek istedim.

İki insanı birbirine benzetmek ve birarada yaşatmak ne kadar güç!

Nizâmettin'in karısı benim bekâr ve yalnız yaşadığımı, daha ilk görüştüğümüz gece tenkit etti. Doğru, bir kadını beslemeyen ve mesut etmeyen erkek neye yarar! Ama bizde kaldıkları müddetçe ben de onların evlilik bağlarını yakından gör-

mek fırsatını buldum ve bir kadını yaşatma ve bahtiyar etmenin ne kadar çetin bir mesele olduğunu anladım.

Ne ben Nizâmettin'e benzerim, ne alacağım kadın Perihan Hanım gibi olur; ancak, bu farkın müşkilatı izale edeceğine de itikadım yoktur.

Nizâmettin karısından daha insaflı; lakin, o da nihayet bekâr yaşamanın aleyhinde. Elbette haksız da değil! Bir kere evlenmiş, bu hayatı çekip taşıyabilmek için, bunu güzel ve mantıki bulmak lazım. Ben münakaşa bile etmek istemedim. Ne faydası var? "Dernek" için de kuvvetli bir fikir, bir mütalaa söyleyemedim. Çünkü bilmiyorum ki, bu fikir doğru mudur? Ameli midir? Olabilir ki böyle bir dernek kurulabilir; olabilir ki, onun da az ya da çok bir faydası olabilir; ama ben bunu nasıl bilirim? İsterse gösteriş için olsun, bu yaptıkları şeyde, bu adamların cesaretlerini kırmaya ne lüzum var?

Bize geldiklerinin ikinci ya da üçüncü günü Nizâmettin, karısı için biraz daha kaba, biraz daha itinasız oldu. Kadın, belki alışkanlık yüzünden, belki de boş bulunarak bir şehit kızı olduğunu söylemek istedi. Halbuki şehit düşmeyen bir zabitin kızı imiş. Nizâmettin itiraz etti ve kadını fena bir mevkide bıraktı. Bunu, ikisi yalnız iken tashih edebilirdi. Kadın, bu fena mevkiden kurtulmak için çırpındıkça, benim için ne eziklik oldu bilemezsiniz. Sonradan, belki Nizâmettin de karısının sözünü fena bir surette karşıladığına pişman olmuştur. Doğrusu, karısını da kendisini de fena bir vaziyete düşürmüş oldu. Hepsinden fenası da benim vaziyetimdi. Ne demeli! Tevil edip kadına yardım etmek istiyorum ama karı-koca çok ince bir münakaşa içinde iken bu kabil mi? Ufacık bir yalandan sonra, tasavvur edemezsiniz, ne kadar ciddi bir vaziyet! Kadının yaşlar gözünde kurudu...

Hizmetçinin rivayetine göre, o gece, karı-koca, sabaha kadar kavga etmişler. Feci bir gece!

Hizmetçi diyor ki: Bey fena bir adam değilmiş ama fena etmiştir... Bu defter böyle başlıyordu.

Bu kadına yahut kocasına söylemeli mi ki, bu çocuğu böyle dayakla büyütmesinler? Faydası olur mu? Zannetmiyorum. Boşuna gönül kırıklığı olacak. Hiç sesimi çıkarmadım. Perihan Hanım, Tomriş'in defterinden çok şeyler anlattı ama birkaç satırdan fazla okumadı.

Hepimizin, her insanın böyle yahut buna yakın noksanları, yalanları vardır ki diğerleri tarafından keşfolunur. Bunlar için hiç de zalim olmak iktiza etmez. Ama niçin bu kadın, bu çocuğu bu kadar hor tutuyor?..

Geldiklerinden bilmem kaç gün sonra idi, gene sofrada bir hadise oldu. Nizâmettin, karısının asıl adının Makbule olduğunu söyledi. Olabilir ya, bizde Recep, Şaban, Ramazan isimleri çok işitilmiştir. Böyle isimler şimdiki asrın tavrına uymadığından, çokları adlarını değiştiriyorlar. Benim adım da böyle bir şey olsaydı, ben de değiştirirdim. Ben böyle düşünüyorum ve o zaman da böyle düşünmüş idim.

Nizâmettin de bunu ancak hikâye kabilinden söylemiş idi. Bir kastı olduğunu zannetmem. Ama Perihan Hanım onun bu sözüne fena halde gücendi ve ağlayarak odasına gitti.

Nizâmettin, kulaklarına kadar kızardı. Benim de neşem kırıldı, hiç sebepsiz bir soğukluk! Kadını, biraz şımarık ve biraz soğuk buluyorum, bunda ağlayacak, darılacak ne var?

Biraz sonra Nizâmettin de fırladı, karısının yanına gitti. "Yapma! Gitme!" diyecek oldum lakin bu müdahale iyi midir? Hiçbir şey demedim ve karı-koca kavgasını işitmemek için ben de odama kaçtım.

Bunlar benim bildiğim şeyler, bildiğim hallerdir. Evinden, ailesinden, komşusundan aileler hakkında muhtasar bir fikri olanlar, bunları bilirler. Ancak ben, galiba şimdiye kadar böyle yakından görmemiş idim.

Benim hizmetçinin rivayetine göre o gece Nizâmettin, kadını döv-müş, inanmalı mı?

Ertesi sabah çay içmeye geldikleri zaman barışmış, hatta biraz da birbirlerini sever olmuşlar gördüm.

Kadın gülerek, benden özür diledi:

“Bizim halimizden dün gece siz de rahatsız oldunuz” dedi.

“Müteessir oldum” dedim, “benim fikrimce çok hoş ve münasip bir şeydir. Benim de adım Mevlut olsa değiştirirdim.”

“Ama ben kimsenin bildiğini istemiyorum. Bunu işitenler beni adi bir köylü ailesinden zannedecekler” dedi. “Cicianne-min münasebetsizliği, kendi kızlarının adını Meliha, Semiha koymuş da, benim adımla, o kadar yalvardım, değiştirmediler.”

“Ben köylü bir ailenin çocuğu olmayı fena bir şey bulmuyorum” dedim.

“Ama niçin olsun” dedi, “biz asıl İstanbulluyuz.”

Bunu söylerken tereddüt etti ve kocasının yüzüne baktı. Sanki, “Gene yalan atıyorum, tashih etmeye kalkma!” demek ister gibi idi.

Nizâmettin de masanın örtüsü ile oynuyordu, sustu!

Bu üst üste yalanlar ve bu yalanlarda ısrarın sebebi nedir? Ne yapmalı? Bu kadının bu yalanlarına katlanmalı mı? Yutmadığımı anlatmalı mı? Gülerek dedim ki:

“Bu sözünüzde, İstanbullu olmayanlara bir hakaret kastı yoktur ya!”

“Siz latife ediyorsunuz, hiç siz taşralı olur musunuz!” dedi.

Güldüm. Biraz sıkılır gibi oldu. Nizâmettin de sustu ve gülümsedi. Lakin içinden kızdığı belli idi. Nihayet dayanamadı, bana hitap ederek;

“Ne yapayım” dedi, “söyleyince ağlıyor. Konuşmakta ihtiyatlı ol diyorum, aldırıyor!”

“Ama sen de çok karışıyorsun...” diye boş bulunup ağzımdan kaçırdım. Hatamı da anladım ama tamire imkân var mı? Kadın fena halde küçüldü. Ne yapsın? Bu asri cemiyetin mümtaz kadını olmak istiyor, onu hissetmiş. Şimdiye kadar muhit ona müsait olmamış. İstidatları da çok yüksek değil, ne yapmalı? Nasihat etmek, ders vermek acıdır. Bence susmalı...

İki gün sonra, beslemenin yüzünü bağlı gördüm.

“Ne oldu kızım, dişin mi ağrıyor” diye sordum.

Çocuk, iltifat gören bütün öksüzler gibi, gözleri yaşla dolarak başını çevirdi, cevabı bu oldu...

Ancak ertesi sabah, bizim hizmetçiden öğrendim ki, beslemenin yüzünü Perihan Hanım ısırması!

Bu Perihan Hanım nasıl kadın? Hayatımda besleme kızı ısırın hanıma ilk defa tesadüf ediyorum. Ama itiraf etmelidir ki bunu haber alınca, derhal inandım ve hiç şaşmadım. Sanki bu kadının böyle şeyler yapabileceğini evvelden biliyordum. Şaşmadım, lakin bende fena bir tesir bıraktı. O gece sofrada yüzüne dikkatli bakamadım ve ona fena bir söz söylememek için kendimi zorladım.

CENTİLMEN ASİLZADELER PANSİYONU

Beyler kimlerdir, nerelidirler, ne iş tutarlar belli değil. İçlerinden birinin pansiyondaki odasında toplanmışlar, oyun oynuyorlar, radyo da caz çalıyor.

Kapı açıldı, içeriye bunlardan bir asilzade daha girdi. Adı Kudret. Arkadaşları “Müşevveş” diye çağırıyorlar. Kapıdan girer girmez şapkasını oda sahibinin yatağı üstüne fırlatıp;

“E, mon şer, en süportabl” dedi.

Hepsi ona baktılar.

“On birinci dereceden bir efendi ‘Kel konk’ gelip burada benim yanımdaki odada oturacak.”

Hep bir ağızdan;

“Oooo!” dediler.

Oda sahibi Râzi Bâdi Bey;

“Ensült” dedi.

Büyüklerinin yardımlarına uğrayarak pek göze batacak kadar güzel bir dişi almakta olduğu için, asilzadelerin “Damat Bey” dedikleri küçücük gözlü, ufak burunlu, irice yarıca bir asilzade, başını Müşevveş’e çevirip gözlerini kapayarak;

“Kim getiriyormuş bu mahluku buraya?” diye sordu.

Müşevveş;

“Me” dedi, “bizim ev sahibesi!”

“Ah... Daima, menfur ‘patron’. Ancak ‘Mon şer’ bu kadın delidir.”

“O kontrér, bizi ‘ümiliye’ etmek için ‘ma parol donör!’”

Sotis Hakkı Bey;

“Me no, me no!” diye karşı çıktı.

Sağır Mekki Hulki Bey:

“Ne oluyor Allah aşkına! Ben işitmedim.”

Damat Bey:

“Daha ne olsun. On birinci dereceden bir adama pansiyonda bir oda vermişler.”

Mekki Hulki Bey, kaşlarını kaldırarak yavaş sesle;

“Ben valizlerimi, şapkamı alarak derhal çıkarım. Rezil olmak istemem. Zaten Barselona’ya gidiyorum, bu meşum şehirden kurtulacağım” dedi.

Pehlivan gövdeli, iri karınlı, uzun boylu, arkadaşlarının “Turkuvaz” dedikleri Mercan Bey, kâğıtları karıştırarak;

“Dur bakalım yahu, nereye çıkıyoruz. Biz daha yeni geldik, ilkin şu patronu bir görelim! Çağrın şunu. Müşevveş, bas zile!” dedi.

“Nerde senin hanımın? Çağır bakayım onu buraya!”

“Sinemaya gitti.”

Turkuvaz hiddetle:

“Ne? Sinemaya mı gitti?” dedi.

“Evet.”

“Hımmm!”

Hizmetçi kız sırnaşır, elini de teklifsizce oda sahibi Râzi Badi Bey’in omzuna koyar. Mercan Bey:

“Bize sormadan ne diye birtakım olur olmaz adamları buraya dolduruyorsunuz? Hesabını ver bakalım!”

“Aa, ben hesap nereden vereyim, her gün aldığınız gibi, gene hanımdan alırsınız.”

“Hem siz, bize buz da vermiyorsunuz!”

“Aaa, nasıl vermiyoruz! İstediniz de getirmedi mi?”

“Saatlerce zil çalıyorum. Ortada yoksun!”

“Bir siz değilsiniz ya, işim oluyor, gelemiyorum.”

“Bana bak, biz oyuna gelir takımından değiliz. Ben hasta iken yukardan haber yolladılar. Aman Mercan Bey kendisine

iyi baksın, dediler. Anladın mı? Sizin hanımınız bana vız gelir. Bunu o hanımına da anlat!”

Müşevveş sözünün alt yanını tamamladı:

“Bizim şartlarımızı dinlerse dinler, dinlemezse beş para vermeyiz. Bedava otururuz” dedi.

Hizmetçi sırttı.

“İlahi, güle güle oturun” dedi. “Başımız üstünde yeriniz var. Biz sizden para mı istedik!”

MESUT BACI

Asaf Ali Paşaların eski azatlılarından zenci Mesut Bacı'nın gözleri dokuz sene var ki görmüyor. Yerinden de kalkamıyor. Paşanın torunu Sâfi Bey'in Horhor'daki evinin tavan arasında, ufacak oda gibi bir delikte, bir tahta kerevet üstüne serilmiş yatağında oturur.

Sâfi Bey'i, Nimet Hanım'ı bu bacı büyötmüştür. Hanımefendi öldükten sonra, konak, bacının eline kalmış, bir zaman evin hanımı olmuştu. Konak yıkıldı, satıldı. Aile ufaldı. Bacı, Sâfi Bey'in yanında kaldı. İhtiyarladı, kaç yaşında olduğunu kendisi de bilmez. Nihayet, gözleri de görmez oldu. Onu tavan arasındaki bu odaya kaldırdılar. Evin tarihinde artık ölmüştür. Bayramda, kandillerde Sâfi Bey çıkar, elini öper. Vaktiyle kendi büyüttüklerinden Dübeşte isminde yaşlıca bir hizmet halayığı baciya bakıyor.

Lakin, o, hâlâ uzaktan ev ile birlikte yaşıyor. Hâlâ temizdir. Eliyle yastık örtüsünü düzeltir, yorganlarını tanzim eder, ona karşı gösterilen ihmali sanki hissetmiyor gibidir. Sâfi Bey'e “çocuğum” der ve evin içinden onun odasına kadar çıkan sesler, ona, evin hayatını takip için kifayet etmektedir. Gözleri, hiçbir şey görmüyor. Ekseri, gündüzleri dinler, gece yarısından sonra uyanır. Uzanıp ufak lambasını yakar. Eliyle kibriti bulur, şişeyi çıkarır, lambayı yakar. Fitili tanzim edişi görülecek bir şeydir. Lamba is yapıyor mu, yapmıyor mu, bilir. Fitili siler. Sonra, yatağının üstüne oturup bütün gün dinlediklerini kendi kendine tekrar eder ve sanki yanında biri varmış gibi anlatır:

“Bugün filan hanım geldi” der. “Ehh, o da artık eski halinde değil, kocası öldükten sonra, çöktü. Hasip Efendi eski adamdı. Gelini de biraz huysuz. Kadın ne yapsa kabahat oluyor. Bereket versin, mal hanımın üstünde. Oğlu da pek sessiz adamdır, tezcecik karım köylü oldu. Kadın, bu ihtiyar yaşında bunların ellerine kaldı. Elbette böyle olur. Zaten acı görmüş kadın, dağ gibi iki evlat kaybetti. Birini Yakup Ağa Camisi’ne gömmüşlerdi...”

Böyle, saatlerce devam eder. Fakat, en ziyade sözü ve şikâyeti Sâfi Bey’in küçük oğlu, on dört yaşındaki Kerim Bey’den ve sütününin oğlu Haydar’dandır. Bacı, bunların yaramazlıklarının tek mil kabahatlerini analarına, babalarına bulur.

“Ben onları böyle mi büyüttüm? Analarında kabahat var. Dün, ördeklerin tüylerini yolup havuza atmışlar. Hiç, tüysüz ördek yüzer mi? Böyle çocuk görmedim.”

“Bilmem? Hiç gördüğüm, bildiğim şey değil ki sana söyleyeyim.”

“Sen görmedin de ben gördüm mü?”

“Geçen gece uykuda Salih’in aklını alıyorlarmış. Oğlan uyurken, bir gazete kâğıdını tutuşturmuşlar. Kâğıt alev alev yandıkça oğlanın gözünün önüne tutup ‘Yangın var!’ diye bağır-mışlar. Uyanmış, bunu görünce sahiden yangın var zannetmiş. Kendini pencereden aşağı fırlatmış. Böyle şey olur mu?”

“Olur azizem.”

YURDA DÖNÜŞ

I

Uzakça Doğuda yıllarca bulunduktan, gezdikten, çalıştıktan, epeyce de para kazandıktan sonra yurdumuza dönüyorum.

Geçmiş yüzyıllarda ellerimizin, oymaklarımızın yürüyüp geçtikleri bu yollarda izlerini göre göre, ellerinin değdiği, üzerlerine gözlerinin ışığı döküldüğü taşları, toprakları, çinileri, tuğlaları seve okşaya görüp geçtikten sonra, şimdi yerleştiğimiz güzel, eşsiz ülkemizin dağlarını uzaktan görünce, doğduğum yerler için içimde uyuyan sevginin uyandığını, tanıdıklarına kavuşmak isteğinin çırpınmaya başladığını duydum.

Bir gece önce, biraz uykusuzluğa katlanıp, komşumuz ülkenin sınır kapı yerine kuşlukta vardım ki, o gün işlerimi orada bitireyim, o gece de orada kalayım ki, ertesi gün erkence bizim gümrük yerimizde bulunayım.

Çok gezmiş, uzun yolculuklar yapmış olanlar, bu sınır kapı yerlerinde, gümrüklerde ne umulmadık güçlüklerle karşılaşıldığını bilir, benim, bu gibi yerlere erken varmak isteğimin boş olmadığını anlarlar.

Yalnız bu seferinde, bu komşu ülkenin topraklarına öte yandan girer ve bu sınırdan çıkarken gümrükçüler, polisler hiç güçlük çıkarmadılar. Gümrük yerine vardıktan on beş dakika sonra bana, “Geçebilirsiniz” dediler.

İşlerim bu kadar çabuk bitince, artık bütün günümü ve gecemi burada geçirmek yersiz olurdu. Hizmetimdeki Govalıya

bir bardak çay bulup getirmesini söyledim. Otomobilin zen-
gesine oturup bu ayı içtikten sonra yurdumuza doğru yola
ıktım.

Sınır, nmdeki sırtların tam üstünden geçiyor. Puserık
bir gz günü. Araba katranlı, geniş bir yolda kayıp beni karşı-
layan sırtlara ıktı. Eski birleşik gümrük yerini geçerken, yolun
enine çizilmiş genişçe, ak bir çizginin üstünden geçtik. Sınırı
geçtiğimizi anladım.

Biraz sonra gözümün önünde geniş bir ova açıldı. Yeşilli
sarılı bir ova. Ağalıklar, gök kavşağına doğru uzanıyor. Bun-
dan önceki geçişimde bu ova, sıcak bir yaz gününün gözleri ka-
maştıran güneşi altında uzanır çıplak, boş bir ova idi.

Yorgun ve uykusuzum. Yalnız bu tatlı, serin gz havası
beni dinlendiriyor. Ağalıklar arasından geçtik. Birkaç ev gr-
dm. Yoldan uzaka idiler. Solumda sırtlar boydan boya ağaç-
lıklı. Arabayı kendim kullanıyorum. Biraz daha gidince, kat-
ranlı yol bizi basık, uzunca bir köprüden geçirdi. Grnrd
bizim gümrük yerine benzer bir kulübe, bir karaltı yok. Biraz
nce uzaklarından geçtiğimiz evlerin gümrük yerleri olmaları-
nı sanmaya başlamakla beraber, durmadım.

Çok geçmeden yol, bizi bir sırtın arkasına saklanmış bağ-
lar bahçeler içine soktu. Bu yolun eski gidişini değiştirmiş ol-
salar gerek, yahut uykusuzlukla ben yolu şaşırdım; eski yol s-
tnde böyle bağlar, güzel bağ evleri yoktu, diye düşündüm. İki
yanımızda tarlalar, bağlar arasında pencere kapakları, sac dam-
ları kırmızı aşi boyasına, duvarları fildişi akına boyanmış, birer
katlı evler görüyordum.

Birini bulur, yolu sorarız diye düşünerek ilerledim. Yol
bizi, kapıları ardına kadar açık bir güzel bağ evine kadar g-
trd. Yolun gtrmne bakarsan bu bağ evine girmek gerek.
Sağda solda başka yol yok. Durdum. Otodan inince, kapının,
sol yanındaki duvar üstüne asılmış, ufak bir karatahta gözüme
arptı. Bu tahtada açık yazı ile “Gümrük-Polis” yazılı idi.

Biraz sonra da kapının iç yanına girerken solda, bir taş üstüne dikilmiş, ak boya ile boyanmış, sağlamca bir gönderin üst başındaki Türk bayrağını gördüm. Gönderin yuvarlak arşağı altında, havanın durgunluğundan, direk boyuna süzölmüş duruyordu.

Yaprakları sararmış, dökölmüş tepe dallarının hemen üstünde, bu narçiçeğı al bayrağı görünce yüreğim çırpındı. İçimde tapmak isteğı duydum. Nasıl da alıcı bir güzelliğı var!.. Bu bağ, bu yerlere dökölmüş sarı ve vişne fidanları üstünde yanan al yapraklar, bu sessizlik bana dokundu. Yaşadıkça duyulan türlü acılar, ağırlar, yürek sızıları, birikip kalmış üzüntüler sanki birden omuzlarımdan kalktı, içimde bir sevinç belirdi.

Bağın içinden on-on iki yaşlarında bir kızcağız geliyordu. Elinde bir yoğurt çanağı. Saçları iki örgü örölmüş. Sırtında kısararak bir salta, ayağında darca, dökme bir şalvar. Çil çakır gözlü bir çocuk. Beni kapı önünde görünce, ne duruyorsun diye bakacak sandım. Aldırmadı. Geçip gidecekti. Ona doğru yürüdüğüümü görünce durdu. Bir beni, bir de arabanın yanında duran Govalıyı süzdü.

Bilmem niçin, öyle sandım ki Türkçe söylesem bu çocuk anlamayacak. Kendimi topladım.

“Kızım” dedim, “gümrük burası mı?”

“Burası” dedi.

“İçerde mi?”

“İçerde!”

Bu kızla konuşmak istiyordum, ama söz bulamadım, o da yürüdü gitti.

Ben bahçeden içeri yürüdüm, Govalıya da;

“Sen otomobili arkamdan getir” dedim.

Bağın içinde yol, oluklu, kırmızı tuğla döşenmişti. Geniş bir yol! Sola doğru kıvrılıyor, biraz da yükseliyordu. Bu yol beni, kapıları açık, içerisi loş duran bir hangarın önüne götür-

dü. Bu hangarın solunda, bir köy evi gibi, bir katlı güzel bir ev bitişikti.

Geniş hangar kapılarının önünde kara şayak saltalı, poturlu, yaşlıca bir adam oturuyordu. Bizi görünce ayağa kalkıp ağır bir sesle;

“Hoş geldiniz” dedi.

Bu uzun boylu ihtiyarın koluna geçirilmiş yeşil bir çuha üstünde de “Gümrük-Polis” yazılı idi; ama ortada gümrükçü de yok polis de!..

Yaşlı adam, bakışından polis ve gümrükçü aradığımı anladı, hangarlara bitişik evin köşesinde, yeri yeşil çini döşeli bir sundurmaya açılan kalın billur camlı kapıyı gösterdi. Kapının darca, uzun camları üstünde buzlu iki harf “T.C.”, altında da “Gümrük-Polis” yazılıydı.

Camlı kapıyı itip girdim. Genişçe, loşça bir aralık. Sağda duvar. Karşımda buzlu camlı bir pencere, solumda ufak, dört köşe camlarla bölünmüş bir camekân. Kapısı açık duruyor. Buradan da girince kendimi, içi göğsüm hizasına kadar gişe ile bölünmüş bir odada buldum. Bölmenin benden yanında, ağaçtan yapılmış iki sıra var. Öte yanında da birçok masalar, telefon, radyo, yazı makineleri. Çifte camlı pencerelerden bağ kütüklerini, ağaçları görüyordum.

Odanın, benim sağıma gelen yanında da, benim bulunduğum bölme gibi bir bölme vardı. Sonradan anladım ki, orası da yurdumuz içinden gelip dışarı gidenler için imiş.

Odada pencere önüne oturmuş, yazı yazan bir kızıdan başka kimse yoktu. Kızın arkasında yün örme bir hırka, onun da kolunda yeşil çuha üstüne yazılmış “Gümrük-Polis” sözleri vardı.

Yerde yol keçeleri olduğu için benim ayak seslerim duyulmamış olacak ki, kız yazısını yazıyordu. Gişeye dayanıp durdum. Sanki gelecek gümrükçüyü, yahut polisi bekledim.

Kız, biraz daha yazdıktan sonra uzandı, elindeki dolmaka-lemine tersi ile masanın karşı kıyısındaki zilin düğmesine bastı.

Sonra başını çevirdi, beni görünce yazısını bırakıp bana doğru geldi. Yüzünü yakından gördüm, biraz da şaşırır gibi oldum. Güzel bir kız! Arası açıkça samur kaşları, sarı ela gözleri. Boyu orta, ince. Gençlik, sağlık yüzünden akıyor. Belli ki keyfi yerinde. Gece uykusunu da uyumuş, erken kalkmış, bol su ile yıkanmış, üstüne altın suyu sürülmüş saçlarını sıkıca tarayıp, kulakları arkasına atmış, sabah ayazında bağda gezinmiş, sonra bir bardak soğuk süt içmiş, buraya çalışmaya gelmiş!..

Ben onu karşımda görünce, içimde bir sevinç duydum. Hemen söyleyip şakalaşacakmışım gibi oldu. Pek az sonra da bu sevinç sönüverdi. Bakınız nasıl oldu:

Kız karşıma gelince, ben onun bir daktilo, yahut bir kâtip olmadığını sezdim. Anlaşılan ben onu kâtip yahut daktilo sanıyor ve belki de sırtıyormuşum. O, beni sırttır görünce “Bu da ne biçim adam!” der gibi süzdü. Bu süzüşü görünce, içimdeki sevinç, üflenmiş mum gibi söndü, yerinde bir kara is kaldı. O sırada içeri giren bir köylüye, yazdığı kâğıdı gösterip;

“Al onu, o şoföre ver!” dedi.

Yeniden bana döndü.

“Yolcu musunuz?” diye sordu.

“Yolcuyum.”

“Pasaportunuzu verir misiniz?”

Pasaportumu vermeye davrandım. Paltonun cebinde yok. Ceketin cebine, öteki cebine, paltomun iç, dış ceplerine baktım, yok! Başka yere de koymam. Bir daha baştan paltomun iç ceplerine, dış ceplerine, ceketin ceplerine baktım, yok!.. Kızı, karşısında bozuluşumu, alıklaşmamı, ağız açık, kulaklar kızarmış, pasaport arayışımı göz önüne getiriniz!..

Kız, karşımda bekliyor, bana bakıyordu. Aptal bir adama, sersem bir şoföre bakar gibi!..

Pasaport yok. Belki düşürdüm, belki de öteki pasaport yerinde unuttum. Kıza da söyledim.

“Belki öteki pasaport yerinde unuttum” dedim.

“Soralım” dedi. “Adınız nedir?”

Adımı söyledim. Telefonu açtı, konuşmaya başladı. Öteden, arayalım, demiş olacaklar ki, telefonu kapayıp, yandaki odaya geçti. Açık kapıdan, oranın da burası gibi bir kalem odası olduğu görülüyor. Kız içeri gidince, ben yeniden aranmaya başladım. Olmadığını biliyorum, aramak da istemiyorum, gene arıyorum. Biraz da böyle geçti. Telefon çaldı. Kız içerden geldi, konuştu. Pasaportu aramış bulamamışlar olacak ki, bana doğru dönerek;

“Pasaportunuz orada yoktur” dedi, “arayınız!”

Ben de düşünmeyerek yeniden aranmaya başladım. Biraz daha gülünç olduğumu da düşünmedim değil. Ceplerimde kirli mendiller, tarak, bir sürü kâğıt, mektuplar...

“Ben bir kere de otomobile bakayım” dedim. Kız bölmeden uzaklaştı. Ben de dışarı kaçtım.

Otomobili aradık. Govalının pasaporta hiç elini sürmediğini bilmekle beraber, onun da üstünü başını aradık. Yok. Düşürmüş olacağım. Ne yapacaklar? Beni yurdumuza sokmayacaklar mı? İçeri gidip, bunu kızıdan anlamak istedim. Gittim. Gene yazı yazıyordu. Gene yalnız. Burada başka kimse yok mu?..

“Pasaport yok” dedim, “kaybetmiş olacağım.”

Kız, yüzüme bakmayarak;

“Peki” dedi, “şimdi...”

Demek istiyordum ki: **“Ben geri gidip yollara baksam. Bulamazsam ne olacak?”** Kız bana **“Bekle, şimdi işini yaparım!”** demek ister gibi **“Peki”** deyince, bölmeye dayanıp beklemeye başladım.

Bu sırada, odanın öte yanındaki kapı açıldı, yanımdaki bölmeye uzunca boylu iki kişi girdi. Bunlardan biri otuz, öteki kırk yaşlarında kadardılar. Şapkalarını çıkardılar, kızı başları ile selamladılar. İkisi de külrenkli giysi giymişler, tıraş olmuşlar, yıkanmış, taranmışlardı.

Kız onları görünce gülümsedi, kalktı, bölmeye yaklaştı. Güler gözlerle bakıp görüşmeye başladılar. Ben kiskandım ve bozuldum.

Kızla konuşmalarından anlıyorum ki bunlar, Oğuzluk Dil Fakültesinin doçentlerinden imişler. Mançurya'ya bir kazı ve arama yapmaya gidiyorlarmış. Birçok şehirlere, birçok yerlere de uğrayacaklarmış. Ne benim gibi golf pantolonları var, ne altı çivili kalın kunduraları, ne başlarında kasket, ne boyunlarında dürbünler, fotoğraf makineleri!..

Ben, kendi kılığımı pek kaba ve pis bulup utandım. Kafamdaki kasketi çıkarmamış, bu daireyi, bu kızı selamlamamıştım. Saçlarım yağlı, birkaç gündür de tarak görmemiş, iki gündür de tıraş olmamışım. Arkamda devetüyü renginde, kara çizgilerle damalı, kalın kumaştan bir golf takımı var. Üstümde de koca bir palto. Giydiğim takımın kumaşı paltoluk denecek kadar kalın iken, üstüne niçin bir de palto giydim?

Pantolon ayağımda çirkin bir şalvar, palto sırtımda bir çuval, ceket arkamda bir torba! Bunları dikindiğim gün kendimi ne kadar beğenmişim. Bunları giyineceğim, geziye gideceğim diye aylarca düşünüp içimde sevinç duymuştum. Tanıyan, tanımayan bütün yurttaşlarım imreneceklerdi...

Şimdi, kılığımdan iğreniyorum. Bu doçentler kadar ben de adamım. Ben de okumuşum. Biraz şişmanladım, karnım çıktı ama biraz yemeği kısınca gene düzelirim.

Bunları düşünüyorum, boynumdaki kalın yün atkı da bir boğa yılanı gibi dolanmış, beni boğmaya çalışıyordu.

“Bunu da niçin çıkarmıyorum?” Atkıyı çekip çıkardım. Başımdan kasketi alıp tahta sıra üstüne fırlattım. Paltoyu da sırtımdan sıyırdım. Yere bir defter düştü. Bir de ne göreyim, bizim pasaport! Şaşıtm. Sonra da aklıma geldi ki, hiç yaptığım bir şey değil iken ben pasaportu, paltomun kol kapağı içine sokmuştum. Soktuğumu unutmuşum!..

Doçentlerin işleri tez bitirildi. Onlara güler yüz gösterildi. Başarı istenildi. Onlar da kıza çok saygı gösterdiler. Kız, bunlarla konuşurken, içeri gençten bir köylü oğlan girdi. Kolundaki “Gümrük-Polis” yazısına bakılırsa, bu delikanlı da buranın adamlarından olsa gerek. Doçentler selamlayıp çıkınca, kız delikanlıya;

“Yüklere bak!” dedi.

Köylü çocuğu da çıktı, gitti. Kızla yalnız kalınca, pasaportumu gösterdim.

“Buldum” dedim.

Kız, gülümseyerek;

“Veriniz” dedi.

Oturdu, yazmaya başladı. İçimde bir sevinç. Pasaportumu yazarken benim de bir doktor olduğumu görecekti. Yeryüzünün büyük bir parçasını gezmiş olduğumu da anlayacak! Üstüm başım, kılığım düzgün değil ama giyinince ben de bir adam olurum.

Ben düşünürken kız sordu:

“Yalnız mısınız?”

Bu soruşu ben “Yanınızda eşiniz, aileniz var mı?” gibi anladım.

“Yalnızım” dedim.

“Şoförünüz de yok mu?”

“Var!”

“Onun pasaportu nerede?”

“Onun pasaportu kendisinde olacak.”

Kız, zile bastı, bu defa gelen köylü kıza;

“Çağır yolcunun şoförünü” dedi.

Kızdım, ama sesimi çıkarmadım. “Çağır doktorun şoförünü” diyebilirdi.

Kız çıktı, biraz sonra bizim Govalı içeri girdi ve girer girmez kasketini çıkardı, pasaportunu uzattı. Doğrusu kıskandım. Yarı yabani bir Govalının, işini benden iyi bilmesi, benden daha

çok iyi giyinmiş olması, benden daha terbiyelice davranması beni öfkelenendirir gibi oldu. Bu oğlan terbiyelidir ama ne de olsa Govalı bir gençtir.

Kız, Govalıya sorular soracak oldu:

“Türkçe bilmez, bana sorunuz!” dedim.

Kız aldırmadı; Govalı ile İngilizce konuşmaya başladı. Bunu da pek doğru bulmadım. Buna sormak istediği şeyleri bana sormalı idi, diye düşünürken, kız, bana da bir soru sordu. Dedi ki:

“Siz dışarda bulunduğunuz sırada askerlik yoklamanızı yaptırdınız mı?”

“Askerlik yoklaması mı!.. Yaptırmış olmalıyım!..”

“Burada bir yazı yok, elinizde bir kâğıdınız var mı?”

“Yok!”

“Bulduğunuz yerleri askerlik şubesine bildirdiniz mi?”

“Ben bu pasaportu alırken şubeye gitmiştim; onlar kâğıt tuttular. Benim dışarda olduğumu biliyorlardı.”

“Altı ayda bir yoklama yapılır.”

Hiç sesimi çıkarmadım. Kendimi yüksek tutuyorum ama iyi yurttaş değilim. Kız, bana;

“Askerlik şubesinin sizin yurda dönüşünüzden haberi olacaktır. Siz de şubeye, bulunacağınız yeri bildirmelisiniz” dedi.

“Ben, nerede olacağımı bilmiyorum ki” dedim.

“Öyle ise ilk işiniz, aradıkları gün sizi bulacakları bir yer bulup belli etmeniz olmalıdır” dedi.

Kız bunları söyledi, sonra da;

“Yabancı paranız var mı?” diye sordu.

“Yabancı para mı? Sonra çıkarabilmek için mi?”

“Evet. Kaç paranız var ve ne parası?”

“Karışıktır, saymalıyım!”

“Peki, sayınız.”

Kız, uzaklaştı. Ben paraları saymak için sıra üstüne oturdum. Govalı orada duruyor. Bizim kızla ne görüştüğümüzü an-

lamadı ise de, benim dalgınlığımın ve dağınıklığımın farkında. Kızın bana yüz vermediğini de görüyor. Ona;

“Sen git” dedim. Çıktı, gitti. Ben paraları saymaya oturdum.

Belimde kemer. Kemerde altınlar var. Çıktığımız yerlerden altın kaçıyorum. Kendi kendime bunları o kadar zararlı görmüyorum da başkaları duyarsa diye korkuyorum. Hele otomobili ararlar da sakladığım ipeklileri, kürkleri bulurlarsa, doğrusu utancımın ölürüm. İçimden istiyorum ki bu kız, hiç olmazsa benim zengin olduğumu bilsin, ama bunun için belimden kemeri sökecek değilim ya!

Ben, bu düşüncelerle para saymaya uğraşırken, benim olduğum yer ve onun yanındaki bölme, ticaret eşyası taşıyan kamyon şoförleri ile doldu. Kız, yalnızca bunların işlerini yapıyor ve sıra ile hepsinin kâğıtlarını yetiştiriyordu. Bu arada telefon konuşmaları da oluyor. Bunlardan öğreniyorum ki, bu bayan her kimse, buraların polis işlerinin de başı oluyor, sınır koruyuculara da karışıyor.

Ben, kızın konuşmasını dinlerken, para hesabını şaşırdım. Uykusuz, yorgun, kafasına bir topuzla vurulmuş gibi şaşkınım. Bu kızın karşısında küçüldüm. Kendimi ona tanıtacak hiçbir şey yapamıyorum. Hastalansa da benden yardım istese! Ben de öyle bir şey yapabilsem ki hemen iyileşse!..

Bu ve bunun gibi düşüncelerle kafası dolu bir adam, para sayabilir mi? İngiliz liralарının beşliği, onluğu, yirmiliği de birbirine karışıyor. Birinci sayışta bana eksik gibi geldi, ikincide çoğaldı. Gene baştan saymaya başladım, sıkıntıdan da terledim. Ben uğraşadururken gelip giden yolcular oldu. Bayan beni unutmuş gibi idi. Paraları saydım ama doğru mu saydım bilmem. Yanlış da saymış isem bir daha sayacak değilim. Yerimden kalktım. Ortalık da boşalmıştı.

“İşte” dedim, “paraları saydım ama doğru mu bilmem!”

Bayan sesini çıkarmadı, köylü kızını çağırdı.

“Sülün” dedi, “bak şu parayı sayıver!..”

Kendisi başka işe baktı. Köylü kız parayı ikiye ayırdı, bölmenin üstüne dizdi, saydı. Sonra da içeri gitmiş olan kıza seslendi.

“Bayan, işte saydım” dedi.

Kız geldi, gözden geçirdi. Bizim paralar yazıldı, bize verildi.

“Türk parası ister misiniz?” diye de soruldu.

“Türk parası isterim...”

Elli liralık Türk parası da bozuldu, bana verildi. Sonra;

“Gümrüklenecek eşyalarınız var mı? Varsa Sülün’e gösteriniz” dedi ve içeri odaya gitti. Yüzüme bile bakmadı.

Otomobilin yanına geldim. Bizim arabayı hangarın bir yanına çekmişler. Düşünceli, gönlüm kırık, dalgın, sanki buraya hangarın içini görmek için gelmişim gibi tavanda sallanan tel halatlara, boşalan kamyonlara, çalışan köylülere bakmaya başladım.

Adının Sülün olduğunu öğrendiğim köylü kızı yanıma sokuldu:

“Burada ateş yakılmaz” dedi. “Cıgara içecekseniz bahçeye çıkınız!”

Ben, farkında olmayarak bir de cıgara yakmışım. Söndürdüm. Sonra gene köylü kızı;

“Gümrüklenecek eşyanız var mı?” diye sordu.

“Gümrüklenecek eşya! Bilmem, benim kendi eşyam var. İstersen ara!”

İstemeyerek yalan söyledim. Sakladığım şeyleri gümrükten kaçırmak için değil. Bu köylü kızın karşısında, onları saklı oldukları yerden çıkarıp utanmış olmamak için... Bunlar o kadar özenerek, o kadar gizli saklanmış idi ki, otomobili söküp parçalamadıkça, bulunamazdı. Kim görse, bunları kaçakçılık için sakladığımı anlardı.

Bunları sakladığım gün, tanıdıklarımın kaçak eşya götüreceğini bilen birkaç kişiyi çağırmış, “İşte sakladım. Bulun bakalım!” demiştim de bulamamışlardı. Bugün ise, eğer saklı oldukları yerden çıkarmak utancı olmasa, gümrüğünü vermek değil, hepsini atıp kaçacağım. O günkü ben ile bugünkü ben arasında ne derin bir ayrılık var. Bugün bambaşka bir adamım. O gün kendimi kurnaz ve becerikli buluyordum, şimdi ise bir zavallıyım.

Bu kız... Hangi şeytanın aklına geldi buraya bir kız koymak! Bilseydim buraya böyle mi gelirdim!.. Ben o eski gümrükçüleri, eski polisleri düşünerek gelmiştim. Nerede o eski gümrükçüler, o eski polisler!.. İnanınız o herifleri aradım. Nerede o sukabağı kafalı, o eğri büğrü suratlı, o göbeğinden bir düğmesi iliklenmiş, üzölmüş, yıpranmış ceketli, dizleri çıkmış pantolonlu, çiçekli yün çoraplı, kafasında kasketi geriye itilmiş, ağlamış suratlı herif. Kaşlarını kaldırıp, “Beyefendi, biz de çocuk besliyoruz, bize de yazıktır!” diyen o zavallı...

Dağ başında benden pul ister, pul almak için şehre gidecek olunca kefil ister. “Otomobili bırakmam!” der. “Talimat böyledir, başka türlü yapamam!” der. “İsterseniz geri gidiniz!” de der. Benim yüzümden çıkan bu zorluktan kurtulmak için de temiz yürekle öğüt verir!.. O yığın adamlar nerede?.. Tıraş olacak da benim pasaportuma bakacak diye berber dükkânı önünde beklediğim o karakol kumandanı –helali hoş olsun– pasaportuma baktı baktı da, “Demek siz şimdi Suriye tebaası oluyorsunuz!” demişti. “Ne demek?” diye sorunca da, “Yok... Biz Kızıltepe’de iken Suriyelilere pasaport verirdik de...” demişti. Ne demek istediğini bugün bile anlayamadığım o adam!

Gümrük kolcuları bir köylünün elinde bir şişe gaz tutmuşlardı. Altı kuruşa, tütün satıcısı Cemil Tütöner’e sattılar. Sonra da, gerekeni yapmış olmak için kolbaşı tahakkuk memuruna, gümrük müdürüne yazıp durdular. Bunlar, sınır üstünde, bir yıkıntı yeri olan bir köyün pis kahvesinde oluyordu. Pis çorap-

larını, kahve ocağının teneke su güğümü üstünde kurutan o göbekli kolbaşı ne oldu? Bu alay, bu sürü nerede?

Bunların aralarında bir ben adamdım. Giyimim kuşamım, bu şimdiki biçimimle ben yüksektim. Onlara çıkışır, onlara yol gösterir, insanlığı öğrettirdim. Yaptıkları işin biçimsizliğini kendileri de anlayan bu zavallılar hem yapar, hem de benden utanırlardı. Onların aralarında ben kendimi beğenir, severdim. Yaşadığımın tadını duyardım.

Şimdi bu kızın karşısında kendimi o külüstür gümrükçülerden, polislerden daha külüstür, daha zavallı buldum.

Arabamı ve eşyamı aramayacaklarmış. Otomobilimi de eski buldukları için gümrük almazlarmış. Neyi değerli buldumsa burada değersiz buldular. Bir otomobilim olmasını çok istedim; bir otomobil ile yurda dönmeyi yıllarca istemiş idim, burada ona da hiç aldırmadılar. Otomobile baktım, burada ben de beğenmedim!

Govalı arabanın yanında durmuş, “Niçin gitmiyoruz!” demek ister gibi yüzüme bakıyordu. Öyle ya! Artık burada işimiz kalmadı.

Ayağındaki ağır kunduraları sürüyüp gezen bu Sülün kızın çalımını da beni kızdırıyor. Kimseyi adam hesabına koymayarak bir gezişi var ki, “Utanmaz” desem yeridir.

Buradan gitmeli!

Karşımıza gelen kapıları açtılar. Arkadaki bağın içine çıktık. Bir tuğla yol bizi bağdan çıkardı. Sonra darca bir yol ile yurdumuz içine uzanan geniş anayola girdik. Bizim çıktığımız darca yola sapmayıp bu anayol ile gümrüğe doğru gelerseniz, sizi hangarın öte yanına çıkarır. Oradan gene darca bir yol sizi, bizim gelirken geçtiğimiz geniş yola çıkarır ve sizi sınıra doğru götürür.

Niçin böyle düşünmüşler? Bir bağ içinde bir gümrük! Köylülerden gümrükçüler! Sonra tek başına bir kız! Arama yapmadılar. Bu doğru mu? İstedliğini kaçır! Özenip, çalışıp, çabala-

yıp sakladığım ve kaçırdığım şeyleri hatırladıkça, içim sıkılıyor. Bunları çıkarsam da bir dereye atsam, diyeceğim geliyor. Tarlalar, bahçeler, evler arasından geçiyoruz. Ben görmeyeli yalnız bu gümrük değil, her şey değişmiş.

Uzaklarda, sırtları tutup dağların tepelerine doğru tırmanmış ormanlar, ağaçlıklar görüyorum. Yolda gelen giden çokça. Çocuklar, kadınlar. Arabalarına binmiş giden köylüler var.

Arabayı ben kullanıyordum. Uykusuzluktan, sinir yorgunluğundan bir yanılsılık yapabileceğimden korkarak arabayı kullanmayı Govalıya bıraktım. Nereye gideceğiz? Geceyi nerede geçireceğiz? Bilmiyorum. Bir yer bulup da biraz dinlensek, sıcak bir şey içsek diye düşünüyorum.

Kızın güzelliği de gözümün önünde. Adını öğrense idim! Bana verdiği kâğıtlarda adı olacağını düşünerek bunları çıkardım. Bu kâğıtlardan birinin üstüne çok işlek ve çok okunaklı yazısı ile “yoklama kaçağı” diye yazmış. Bak yediği halta! Niçin kaçak olayım! Bu kâğıdı yırtıp atmak aklımdan geçti ama solak bir iş daha yapmış olmaktan korkarak yırtmadım.

Bu kâğıt üstünde kızın adını da “Esle” gibi okudum. Kötü yürekli bir kız olacak ki, beni “kaçak” diye yazmış! Bu kâğıtlar elimde iken, yanımdaki çantaya yaslanıp uyuyakalmışım. Govalı sürmüş gitmiş.

II

Otomobilin kapalı havası, benzin kokusu ile dolmuş, başım arkaya kaykılmış, ağzım açılmış, boğularak uyandım. Hemen kapıyı açıp çıktım. Yeni yetişmiş bir ıhlamur ormanı içindeyiz. Nerede olduğumuzu bilmiyorum. Benim bildiğim yıllarda böyle ormanlar, yurdumuzun hiçbir yerinde yoktu. Yolun kıyısından akan bir arka sokulup yüzümü yıkadım. Bir yer bulsak

da biraz dinlensek, diyordum. Gün ikindiye dönmüş. Bir kahve peykesi, bir köy odası, bir ahır sekisi de olsa kalacağım.

Bunu düşünüp dururken, yolun dönemeç yerinden, iki atlı bir köylü arabası göründü. İki yan tahtaları konulmamış bu arabanın içine sıra ile gençler oturmuşlar, bacaklarını sarkıtmışlar, ellerinde uzun saplı dirgenler, yabalarla belli, bir yerden ot almaya gidiyorlardı. Seslenip bunları durdurdum. Nerede olduğumuzu, yakında bir yerde misafir kalacak bir yer olup olmadığını sordum.

Burası Toprakkale'ye yakın bir yermiş, önümüzde bir yerde de bir konak varmış. Bugün kulağımı tırmalayan bu yeni sözlerden birçoklarını duydum. İçlerinde hiç anlamadıklarım oluyor. "Otel" yahut "Palas" demiyorlar da "Konak" diyorlar. Bizim bildiğimiz Türkçede konak, büyük evlere derler. Otele konak derlerse, bu büyük evlere ne diyecekler?

Bu durduğumuz yer, bir orman içi olduğundan, dört bir yanımızı göremiyorduk. Ancak görebilsek de, bunları tanımaya-caktık. Eskiden buralarda bu güzel ormanlar yoktu. Bu ovalar boş gibi idi. Şimdi ovalar evlerle, tarlalar ve ormanlarla dolmuş.

Olduğumuz yerden kalkıp biraz ileri gidince, sağımızda mürver ağaçlarının bir duvar gibi kapattığı bir bahçe içinde, postanın bayrağını gördük. Bu bahçenin yanındaki yola sapınca ve biraz ileri gidince, kapısı önüne ak bir tahta üstüne kara yazı ile "Konak Yeri" yazılmış evi gördük.

Kapısı açık duran bu yer, dört yanı ağaçlarla çevrilmiş, bir çayır yerinin ortasında, bir katlı, yayvan bir yapı idi. Otomobilimiz, dövülmüş kırmızı topraktan geniş bir yol ile, büyük bahçeye girdi. Kapıya kadar gidip durduk. Ağaçlarla çevrilmiş bu alan yerde ıslakça bir serinlik var.

Ortada kimseler görünmüyor. Arabadan inip açık kapıya sokuldum. Karşıma uzunca boylu, kuru bir ihtiyar çıktı. Önüne bağladığı gök göğüslüğe bakılırsa, buranın adamlarından birisi olsa gerekti. Bu adama;

“Odanız var mı?” diye sordum.

“Var” dedi.

“Yıkanacak yeri?”

“Var.”

“Yemeğiniz?”

“Var. Yedide.”

“Ben yediye kadar duramazsam...”

“Bir sütlü kahve içersiniz!”

“Benim adamıma bir yer?”

“Var.”

“Otomobil için?..”

“Yer var, isterseniz odanızın önünde de durur.”

“Güzel, hadi odayı göster!”

Kuru adam içeri seslendi:

“Bayan, müşteri geldi” dedi.

İçerden bir kadın sesi;

“Dur, geliyorum” diye bağırdı. Biraz sonra da, önünde ak önlüğü ile elli yaşlarında kadar bir kadın çıkageldi. Kolları sıvalı, iri bir karnı, üstünde de iri bir göğsü var. Belli ki eline, diline hamarat bir bayan.

Onu görünce soracağım geldi: “Burada, bu yalnızlık içinde, dedikodusuzlukla ne yapıyorsunuz?” diyecektim. Beni süzdü. Sonra otomobili, Govalıyı güzden geçirdi ve bana;

“Bu şoförünüzün pasaportu nerede?” diye sordu.

“Kendisindedir” dedim. Govalıya da;

“Pasaportunu ver” dedim. Oğlan bir arandı, yok. Otomobile koştu, aradı. Yok! Rengi beyazlaşır gibi oldu, korktu.

Kadın bize hiçbir şey demedi, içeri girdi, telefon ile görüşüyor. İşitiyorum:

“Bize geldiler... Pasaportu yollayınız... Ben posta parasını alırım... Onlar, onlar... Kalacaklar, oda istiyorlar.”

Anladım ki pasaportu gümrük yerinde unutmuşuz. Sanırım ki yol boyunda kalınacak yerlere telefon etmişler. Burada

bizi buldular. Bu şaşılacak bir şey değil, şaşılacak olan bizim sersemliğimiz. İkimizde de bir şaşallık var.

Kadın uşağa bir anahtar verdi.

“Yirmi üç numaraya götür” dedi.

Yirmi üç numara, sundurmaya açılan kapılardan biri. Girince ocaklı ufak bir oda. Ocak başında bir kanepa, iki koltuk, bir de ufak masa var. Bir köşede de ufak bir yazı masası, üstünde bir masa lambası, yerde bir halı, duvarlarda resimler.

Sağda bir kapı. İçeri girince bir yatak, bir dolap, çanta koymak için iki iskemle, bir gece dolabı! Bu odanın içinde bir oda daha. Bir ufacık aralık. Bir yanda geniş bir musluk, bir süslenme masası.

Sağda bir kapı daha. Hamam. Odayı beğendim. Burada böyle bir yer bulabildiğime de sevindim. Yıkanıp, arınacağım. Sırtımda şimdi utanacak bir kaftan gibi taşıdığım bu çuvalları çıkarıp atacağım. Bunları yapmakla da sanki, bugün erkenden beri çektiğim üzüntülerden sıyrılıp kurtulmuş olacağım.

Bavullarımdan birkaçının karışıklığı içinde biraz uğraştıktan sonra kendime bir kat giyim beğenip ütüye verdim. Çamaşır ayırıp, hamam ısınincaya kadar bir sütlü kahve içmek istedim. Odamın kapısı önünde bahçeye bir masa koydular ve bana tereyağlı bir dilim ekmekle sütlü kahve getirdiler.

Geniş bahçenin, yeşil çimenlerin yeni yetişmiş ve çitişmiş bir ağaçlıkla bitişi hoşuma gitti. Bahçenin genişliği ve büyüklüğü de içime bir genişlik verir gibi oldu. Bahçeyi çeviren ağaçların içi kuşlarla dolu. Bunlardan bir sürüsü de benim çevreme indiler. Belli ki yolcuların verdikleri kırıntıyı toplamaya alışmışlar. Ben de onlara ekmeğimden birazını ufalayıp vermeye başladım. Biraz sonra da kül renkli, başı sorguçlu bir balıkçıl yanıma geldi. Ekmek ufağını gagasının ucu ile yerden alıp atışı, sonra da kapışı beni eğlendirdi.

Ben kuşlara ekmek vermek, kahvemi içmekle epey eğlenmiş, gecikmişim. Uşak gelip hamamın hazır olduğunu söyledi.

Odama girip soyundum. Yolculuk için şimdi hiç beğenmediğim bu takımı, bir daha giymemek üzere sırtımdan çıkardım ve kirliler torbasına tıktım.

Yıkanırken başımdan akan kara suları biri görse, beni kömür işçisi sanırdı. Haftalarca süren bir kara yolculuğunda hiç yıkanmamış bir adam nasıl olursa, ben de öyleyim. Sevinerek yıkanıyorum. Sular beni kandırmıyor.

Doya doya yıkandım, tıraş oldum, temizce tarandım, giyindim. Aynaya bakınca içim açıldı. Yazık ki gümrükçü kız beni bir daha görmeyecek! İçimde gizli bir sızı durup duruyor. Adamlar içine çıkacak kılığa girdim ama görecekler görmedikten sonra!

Konak yerinin büyük salonuna geçtim. Bomboş. Geniş, biraz loşça, biraz basıkça bir salon. Bir büyük ocağı var. Bu geniş ve loşça yeri, bu büyük ocağı görünce gözüm önünde karlı, kapalı kısa günler, fırtınalı uzun kış geceleri, bu geniş koltuklar, bu geniş sedirlerde ocak başı konuşmaları canlandı.

Bu güz gününde bile, gün biraz daha akşamlayınca ve serinlik de çökünce, bu ocak başı çekilir olmalı ki, içine odunları koyup doldurmuşlar. Ben bu kışı nerede geçireceğim diye düşünmeye başladım. Evim yok. Kardeşim İzmir’de oturuyor. Oraya kadar gideceğim. Kardeşimle birlikte oturabilir miyim? Anam sağ olsaydı onu alır, otururdum. O göçtü. Kardeşim beni evinde isterse de bakalım karısı ister mi? Bir oda tutup yalnız başına yaşamak, belki rahat ama... Bilmem ki iyi mi? Yahut evlenmek var. Evlenmek deyince gümrükçü bayan gözümün önüne geldi. “Kız beni beğenmedi” diye düşündüm. Başım şimdi bile ağrıyor. Bir gün evlenmek istesem bana kim yardım edecek! Yalnız evlenmek için de değil, yaşamak için tanıdıkları, arkadaşlık edilmiş kimseleri yeniden bulmak gerek! Bunca yıllar ayrı yaşamış bu adamlar, bugünden başlayarak gördüğüm değişiklikler içinde değişmiş, yoğrulup kaybolmuşlardır. Belki çok-

larını tanıyamayacağım! Yeni adamlarla tanışıp, yeni arkadaşlıklar kuracağız!

Bir tanıdık ad görebilir miyim diye gazeteleri karıştırmaya başladım. Kötüsü bu ki, adlarını değiştirdikten sonra kimse tanınmaz olmuş. Belki bu adlar arasında tanıdıklarım var ama eski adlarını yazmıyorlar ki tanıyayım. Yurdumuz temizlenmiş, gelişmiş, düzelmiş, belki zenginleşmiş. Buna söz yok ama büründüğü kılık bana hiç güzel görünmüyor. Bu sabahtan beri gördüklerimin çoğunu beğenmiyorum. İlkın hükümet ortadan silinmiş. Yurdumuza giren adamın karşısına bir kız çıkıyor! Bir kız ve köylüler. Bunların devletimiz polisi ve gümrükçüsü olduğuna gelenleri inandırmak için ant içecek bir adam gerek! Eskiler pistiler, biçimsiz, kılıksızdılar ama erkektler. Bir polis, bir asker vardı. Bunların kılıkları bozuksa düzeltilirdi. Erkek işlerinde kadınları kullanıp ev hizmetlerini erkeklere mi bırakacağız? Bilmem, kendimi çok haklı buluyorum.

Buralar eskiden geniş ovalar, yüksek dağlardı. Çıplaktı ama içi açan, bana geniş soluk aldırın bir açıklıkları vardı. Şimdi her yeri ormanlar, korular kaplamış. Elimde olsa, bunları geri itip açacağım. Bu ağaçlıklar, bana öyle geliyor ki, ortalığa ıslak bir serinlik vermiş.

Bunlar arasında iyi gördüğüm şeyleri de söylemeliyim: Bu ziftli, katranlı geniş yollar iyidir. Köylüler giyinmişler. Eskiden köylü bayramlarda bile böyle giyimli olmazdı.

Orada masa üstünde duran gazeteleri karıştırır ve derin derin düşünürken, bu konak yerini tutan ve işleten adam geldi, yanıma sokularak kendisini bana tanıttı.

Bu adam orta boylu, yüzü güneşten yanmış, derin derin kırışmış, belki altmış yaşlarında ama kırk yaşında kadar dinç, gözleri parlak, kısa kesilmiş ve hemen hiç dökülmemiş saçları kırlaşmış bir adam. Emekli bir askere benziyor.

Haylazlığı yüzünden baytar okulundan çıkarılmış, kimsesi olmadığı için aç kalıp gemilere aşçı yamaklığı ile girmiş, deniz-

lerde gezmediği yer kalmamış, yavaş yavaş ilerleyip baş sofracı olmuş, birçok yabancı dilleri öğrenmiş, aslı İzmir'in Sökesinden bir adam imiş.

Bunları, yemek arasında sırası düştükçe anlattığı sözlerden çıkardım. Kendisini bana tanıttıktan sonra, söyledi ki, avcılık ve aşçılıkta az çok adı duyulmuş bir adammış. Bu gece de konak yerinde bulunanlara bir yemek veriyormuş. Konuklar, buralara peynircilik dersi vermeye gelmiş iki öğretmen bayan, istihkâm mühendisi olan iki subay, kış okullarını görmeye gelmiş bir müfettiş imiş. Beni de bu adamlarla birlikte kendi sofrasına çağırıyor. Eğer istemezsem bana ayrı bir sofra kuracağını da bildiriyor.

İlkin düşünmeyerek, "Peki" dedim de sonra o gidince, bu adamın bizi yemeğe çağırışı bana biraz yordamsız gibi geldi. Çağırayım, "Ben bu yemekten vazgeçtim!" diyeyim diye düşündüm. Başka çağırdıkları ile belki eskiden tanışıyolar. Bu adamların kimler olduklarını öğrendik ama nasıl adamlar olduklarını bilemeyiz. Yabancı birtakım adamlarla bir sofracının yemeğini yemek biçimsiz değil mi? Yorgunum, erkenden yatıp uyuyacağım. Yarın da erken yola çıkıp akşama belki Erzincan'a varmış olacağım. Bana biraz yemek versinler, çekileyim, diye düşünüyordum, salona gençten bir kadın girip ilkin kendisini bana tanıttı. Konakçının karısı imiş. Benim gördüğüm şişman kadın da bunun anası, konakçının da kaynanası imiş.

Tatlı, güler yüzlü bir kadın. Ne bileyim yirmi beşinde var mı? Bu yaşlı adam, bu genç kızı almış!

Bana kendisim tanıttıktan sonra gidip ocaktaki odunları ateşledi. Sonra da çıktı, gitti. Sofrada bu kadının da bulunacağını düşünerek biraz sevinir gibi oldum.

Bu sefer yurda dönüşümde, yüzüme gülerek bakan ilk kadın bu oldu. Gümrük yerinde gördüğüm o Sülün bile, beni adam hesabına koymuyor, yüzüme sanki ağaçlara bakarmış gibi bakıyordu.

Biraz sonra bu kadın yeniden geldi. Yanında orta yaşlı bir adam da vardı. Bu, kış okulları müfettişi olan öğretmen imiş. Kadın bizi tanıştırdı, gitti. Ocak başında oturup söyleşmeye başladık. Ben kendimi anlatmak isteğine kapılmış olacağım ki hemen oturur oturmaz kendimi, yaptığım gezileri, gördüğüm yerleri bu adama anlatmaya koyulmuşum. Adam hiç sesini çıkarmadan beni dinledi. Sonunda da yalnız bir, “Çok güzel” dedi. Başka söze geçmek ister gibi göründü. Sıkıldım, bu adamdan uzaklaşmak istedim. Suç bende, anlamayan adamlara ne için bunları anlatırım. Havadan, sudan söyleşmeye başladık. Biraz sonra da bana söyledikleri o iki mühendis subay geldiler. Bunlardan biri orta yaşlı, öteki genç bir adam. İkisi de uzunca boylu, yakışıklı kimseler. Bizler gibi başıbozuk giyinmişler. Yurdu-muzda desensiz düz renkli kumaşlar giymek moda olmuş olsa gerek. Kimi görüyorsam düz kahverengi, düz külrengi kumaş-lardan giyinmiş bulunuyorlar. Subaylar da külrengi giymişlerdi. Yalnız yaka iliklerinde gök renkli birer şerit parçası vardı.

Geldiler, benimle tanıştılar, “Hoş geldiniz” dediler, sonra ayakta, bu yıl havaların birdenbire soğuyacağını söyleşme-ye başladılar. Geçen kış da bu subaylar, daha birkaç arkadaşları buraya, domuz avına gelmişler. Kış kapatmış, altı gün kar fırtı-nası olmuş, çıkamamışlar. Beni de söze karıştırmaya çalışıyor-lardı. Onlar söyleşirken anladım ki iki yıldır, yurdumuzda kü-çük kuşların öldürölmeleri yasak edilmiş. Yabanördeği, yaban-kazı, toy, keklik, turaç, bağrı-kara, çil gibi kuşlar avlanıyor, kara-tavuk, sarıasma, sığırcık ve daha ufak kuşlar vurulamıyormuş.

Av için ateşli tüfek kullanılması da yasak edilmiş. Tüfeğe benzer biçimde yapılmış yaylarla avlanıyorlarmış. Bunlarla tek ok atılabildiği gibi ufak ufak birçok oklar da atılıyormuş. Ben bu yayları görmediğimi söyleyince genç subay yanındaki küçük salon duvarında asılı yaylardan birini alıp getirdi. Üst üste çifte namlulu Vinçester filintalarına benziyor.

Ateşli silahların ne zararları görüldüğünü sordum. Birçok kuşlar tüfek sesi işitilen yerlerden kaçıp, ıssız dağlara çekiliyorlar, silah atılmayan yerlerde yuva tutuyorlarmış. Gülmemek için kendimi tuttum.

Biz bunları söyleşirken, peynir ustası olan iki hanım da geldi. Otuzar yaşlarında iki kadın. İki güzel kadın. İkiside güler yüzlü. İkisinin de kocaları ve çocukları varmış. Bir ortaklık kurumu adına geziyor, ders veriyorlarmış. Para da almazlarmış.

Bunlar bana yapmacık, özencik işler gibi geliyor. Peynircilik öğretmek için iki aile kadınından başka kimse kalmadı mı? Bunu onlardan sordum. “Bizim öğrettiğimiz peynirlerin ustaları çok değildir” dediler. “İyi ya! Siz yapın, siz kazanın. Başkalarına niçin öğretiyorsunuz?” diyecektim. Sustum.

Sofraya oturuldu. Konak yerini işleten, karısı, kaynanası oturdular. Ben mühendis subaylardan birisi ile peynir ustası bayanlardan birinin arasına düştüm. Herkes yanındaki ile konuşuyor. Ben de yanımdaki bayan ile konuşmaya başladım. Ona nereli olduğunu, evli olup olmadığını, çocuklarını, işlerini, evlerini sordum. İstedim ki o da bana sorsun. Kadın sormadı. Bu bayan müze müdürü olan bir tarih bilgininin karısı imiş, Akşehir’le Çay arasında, demiryolu boyunda bir evleri varmış. Damızlık inek beslerler ve evlerinin azığından artakalan peyniri işler, satarlarmış. Yurdumuzda çıkan peyniri toplayıp dışarı satan “Peynircilik Ticaret Ortaklığı” hesabına ders verdiği de olurmuş. Küçük kız kardeşi de bu yıl ortaokulu bitirince ona da peynircilik dersi verecekmış.

Diğer peynirci bayan da Çumralı imiş. Kocası bir çimento fabrikası işletiyormuş.

Hem bunları dinledim hem de peynirci bayanın kokusunu kokladım. Güzel bir koku sürünmüş. Çiçek kokusu gibi değil, adamcıl bir koku! Bana olmadık şeyler düşündürdü.

Birçokları gibi ben de kadının gencinden, tazesinden pek hoşlanırım. Süslü olmuş, olmamış bence fark etmez. Başkala-

rının “Çirkin” deyip istemedikleri kadınlardan hoşlandığım da olmuştur. Yalnız temiz olmalı ve güzel kokmalı. Bu peynir ustası bayan hem genç, hem de beni coşturacak, başımı döndürecek, gözlerimi parlatacak kadar güzel kokuyor. Derisi temiz bir bayan. Hiç süsü de yok. Yüzünü tozlamak bile istememiş.

Gümrükçü kız da bunun gibi idi!

Çok yorgun ve küskün olmasaydım, bu gece burada eğlenir, hoşça saatler geçirmiş olurdum. Kim ne derse desin, bir güzel kızın karşısında beceriksiz olmak, benim gibi her gittiği yerde sevmeye alışmış bir kimse için ağırdır. O Sülün kız bile bana hiç aldırmadı. Giyim kuşamımı, çok sevdiğim otomobilimi, paralarımı, kürklerimi, bunlarla birlikte kendimi hiç ummaz iken, değersiz görüverdim. Şimdi, bu sofraya başında gördüğüm yaşayış da beni bir küskünlüğe sürüklüyor. O kadar ki içimde, çok derinde gizli bir ses, “Dönüp gitsene!” deyiverecek sanıyorum.

İçinde kendimi değersiz bulduğum bir yurt, benim yurdum mudur? Tanıdıklarımın her biri bir köşeye dağılmışlar. Benim bilmediğim ve daha tadını da alamadığım yeni bir yaşayışa girmişler. Giyimler, kuşamlar değişmiş. Polisin ve gümrüğün başı bir kız! Köylüler gümrükçülük ediyorlar. Subaylar, başıbozuklar gibi giyiniyorlar, aile kadınları peynirci ustalığı ediyorlar. Anlaşıyor ki, daha çok değişiklikler olmuş. Dilimizin yalnız sözleri değil, sözlerin kullanılışları da değişmiş; o kadar ki, söylenilince güçlkle anlıyorum.

Bu gidişten geri kalmış, kendini dinletecek, beğendirecek arkadaşlarını kaybetmiş bir adam olarak yurdunuza dönmüş olmaktan hoşlanır mısınız? İçimde bir korku canlanıyor. Sanıyorum ki yurdumuz ilerlemiş olacak, ben geri kalmış bulunacağım! Bereket versin ki gördüklerimin birçoğunu beğenmiyorum.

Ben kadınların aile ocağını bırakıp erkeklerin işlerini yapmaya başlamalarını hoş görenlerden değilim. Kadın gümrükçü oluyor, iki genç kadın evlerini bırakıp peynir dersi vermeye, bu kadar uzak yerlere kalkıp geliyorlar.

Anlıyorum ki beğenmediğim bu şeyler de olmasa, buralar-
da yaşamak bana baştan başa bir üzüntü olacak. Daha şimdilik,
yurttaşlarıma verebileceğim dersler var!..

Sofra başında arasına dalıp bunları düşünüşlerim oluyor.
Bu yurda istediğim gibi girmek, kendime bir değer verebilmiş
olmak için, eskiden tanıştığımız, seviştığımız birkaç arkadaşı
bulmalıyım. Onlarla konuşup kendimi tartmalıyım. İzmir'e gi-
derken bu arkadaşları aramalıyım.

Buna karar verdim ve bu kararı verince, bu arkadaşları ne-
relerde bulacağımı düşündüm. Yanımda oturan okul müfetti-
şine sordum. "Bir kılavuz alıp adları ile arayınız. Hepsini bu-
lup buradan telefon ile konuşursunuz!" dedi. Bunu öğrenince,
ayıp olmasa, yemeği bırakıp tanıdığım adları aramaya koyula-
caktım.

Yemek bitip kahveler içilince, onlar ocak başında toplan-
dılar, ben de kılavuzu alıp aramaya başladım. Yalnız daha kıla-
vuzu açar açmaz bir güçlkle karşılaştım. Bu kılavuz soyadla-
rına göre yapılmış, ben de çoklarının soyadlarını bilmiyorum.
Birçokları da küçük adlarını yalnız ilk harflerle yazmışlar. İste-
diğim isimleri aramaktan vazgeçerek baştan okumaya ve tanı-
dığım adlar üstünde durarak bunları bir kâğıda çıkarmaya ko-
yuldum.

Bu iş epeyce avuttu. Gece yarısına kadar araştırdıktan son-
ra işime yarar yalnız bir ad bulabildim. Kerim Haydar. Soyadı
Tarakçıoğlu imiş. Erzurum Hastanesinde İkinci Dahiliye Klini-
ğine bakıyor imiş. İlk Erzurum'da bunu bulup, onun yardımı
ile başka arkadaşları aramanın doğru olacağını düşündüm. Bu
karar ile kılavuzu elimden bıraktım.

Gece yarısı olmuş. Ocak başında konak yerini işleten ile
bir subaydan başka kimse kalmamıştı. Ben de oraya gittim.
Aradıklarımı bulup bulamadığımı sordular. Arkadaşlarımdan so-
yadlarını bilmediğim için aradıklarımı bulamadığımı anlattım.
Bana, aradıklarımdan birçoklarını Van'da, Ahlat'ta ve Muş'ta,

birçoklarını da Beyşehir ve dolayî fakülteler kümesi içinde bulacağımı söylediler.

Ahlat dolayında dağılmış fakülteler, sağlık evleri, laboratuvarlarla donanmış geniş kümeye “Uygurluk”, Afyon dolayındakilere de “Oğuzluk” diyorlar ve şimdi yurdumuzun bilgi yatakları bu iki yerde kümelenmiş bulunuyormuş.

Mühendislerin, hocalık eden hekimlerin birçokları burarlarda bulunurlarmış. Erzurum’a gideceğime, buradan doğruca Ahlat’a, yahut Van’a gitsem, arkadaşlarımlın çoğunu bulacağımı söylediler ise de ben Erzurum’a kadar gidip Kerim Haydar’ı bulmayı kendi yoluma daha uygun buldum.

Bu karar ile ayrıldım, odama çıktım. Bizim Govalı otomobili temizlemiş, hazırlamış olsa gerektir. Yarın erken yola çıkmak da gerekmez. Gideceğim yol uzun değil. Bunu düşünerek soyunup yattım. Yatar yatmaz da uyumuşum.

III

Erkenden bir otomobil sesi ile uykudan uyandım. Anladım ki Govalı otomobili kapının önüne çekiyor. Gideceğimiz yol yakın olduğu için erken gitmek gerekmezdi. Akşamdan Govalıya söylemeli idim. Belki gelip kapımı da vuracak. Biraz daha uyumak istedim ise de bu kuruntu ile uyuyamadım. Biraz sonra da kapımı vurdular ve çayımı getirdiler. Kalktım. Kapının önüne çıkıp sabahın serin havasını almak istedim. Govalı otomobili temizlemiş, tozunu silmiş, yükleri düzeltmiş. Böyle olmakla araba gözüme o kadar çirkin, eski ve pis göründü ki, orada birisi çıkıp satın almak istese, satar kurtulurdum. Yalnız bu kadar da değil; bu otomobilde saklanıp kaçırılmış birçok ipeklilerim, kürklerim var. Bunları nerede, nasıl çıkaracağım? Kimlere satacağım? Bir büyük tasa! Nasıl da çabucak değiştim. O gezdiğim, bulunduğum yerde doğru, haklı, güzel, iyi olan şeylerim buraya

gelince haksız, kötü, çirkin oluverdi! Şimdi otomobili, bu sevgili makineyi görmek bile istemiyorum. Bunu İzmir'e kadar sürükleyecek miyim? Nerede bundan kurtulacağım?

İçimde gizli bir ses, "Buralarda adam değilsin, belki gene geri döneceksin!" diyor. Geri dönecek miyim? Buralarda kalacak mıyım? Nerede, nasıl kalacağım? Burada, bana kayıtsız insanlar arasında yaşayamam!

Yepyeni bir ev olsa, içindeki takımlar da yeni olsa, bu otomobilden o eve bir çöp girmese! Orada rahat edebileceğim.

Kafamın içini bir kara duman kapladı. Geri dönülmez, ileri de gidecek yer yok. Ortada kalmışım. Ne yapmalı? Beni bir dalgınlık aldı. Bu dalgınlık içinde çay içtim, giyindim, bavullarımı topladım, hazırlık tam olunca da konak yerinin parasını verip erken de olsa, yola çıkmak istedim. Öyle de yaptım. Yola çıktık. Çıkarken de bir gece birlikte bulunduğumuz baylara, bayanlara saygı bırakmayı ihmal etmedik.

Toprakkale'den geçeceğiz, Tahir'i aşacağız, Horasan'dan, Hasankale'den geçip Erzurum'a varacağız. Yol, bizi Erzurum'da "Yeşil Konak" denilen yerin önüne götürür imiş. Büyük bir bahçe ortasına yapılmış olan Yeşil Konağı hiç kimseye sormadan bulabilirmişiz.

Katranlı yol Toprakkale çarşılarına varmadan önce iki sıralı bahçeler, evler arasından geçti. Çoğu bir katlı olan bu evler, buralarda kar çokça yağdığından olmalıdır ki dikçe çatılı, çok bakımlı olmasa her yaşayan şey, her işleyen makine gibi biraz dumanlı, yağlı bir durumda idi. Bu evlerde kurutulan zahire, kapısı önünde duran iki buzağı, bahçesinde çamaşırlarını asan bir kadın ile her şey canlı görünüyordu. Evler tarlaların, bahçelerin ortalarına yapılmış. Gümrük yeri olan evler, bunlardan daha bakımlı idi. Yalnız bunlardaki canlılık onlarda yoktu.

Biraz daha ileri gidince çarşı başladı. Yolun iki yanına dükânlar sıralanmıştı. Bunların çoğu da evlerinin bir odası imiş gibi duruyordu. Çarşı çok sürmedi, sonra yeniden evler başladı.

Bu evler Erzurum'a kadar böyle yolun iki yanına sıralanmış, sürüp gidiyor desem, yanlış olmaz. Arasına seyrekleşiyor. Ormanlar yolun iki yanını alıyor. Tahir gediği üstünde yeni yetişen meşe ormanları, çam ormanları arasında büyük mandıralar, kış eğlenceleri konağı, büyük sığır sayaları görülüyor. Sonra bir kısık yerde birer küme evlere rast geliniyordu.

Bu ormanlar arasında durup soluk aldım. Kuş ötüyor, uzaktan bir köpek sesi geliyor. Güzelliğine, hoşluğuna doyulmaz yerler. Yalnız, benim içimde gizli bir ses var, diyor ki, "Sen buralarda yaşayamazsın!" Yüreğimde gizli bir küskünlük duy-maktayım.

Eski yılların bu korkunç kar fırtınaları yapan, aylarca kim-seleri geçirmeyen gediği, şimdi belli ki buraların kış eğlencileri yeri olmuş!

Yolun kıyısında, gediğin de en sarp yerinde, yolculara süt satan bir evin önünde durdum. Biraz sonra da, dört iri at koşulmuş uzun bir köylü arabası durdu. Bu arabaya dolmuş olan belki yirmi delikanlı, kapının önüne yığılıp süt istemeye başladılar. Arkada, mutfakta çalışan kızlar, kapıdan başlarını uzatıp delikanlılarla alay ettiler. Onlar da içeri girmeye kalkıştılsa da ihtiyar kadın bırakmadı. Onları bahçeye iteledi. Uzun bir masa boyuna dizilip beklediler. Kızlar bunlara sütlü bulgur çorbası ve ekmek getirdiler. Ben de istedim. Buradan geçerken, "Pelit Mandırası" denilen bu mandıranın sütlü bulgur çorbasından yemek âdet imiş. Köylüler, yolcular, erken saatlerde buradan geçen herkes, bu çorbadan içermiş!

Konuşmalarından, biçilmiş otları kaldırmaya gittikleri anlaşılan bu delikanlılar da çorbadan içtiler. Govalıya da içirdim.

Yeniden yola çıktık. Uzakta koyun ve inek sürüleri görüyorum. Körpe meşe ormanları ara ara açılıyor ve bu geniş dağ kümesinin otlı özleri, yazıları görünüyor.

Tahir'in öte yüzüne inince ortalık büsbütün güzellendi. Güz vurmuş ağaçlar sararmaya, kızarmaya başlamış. Her yerde

evler, bahçeler, bağlar görünüyor. İnsanlar dağılmışlar, bu ovaların, yazıların yüzünü kaplamışlar. Horasan'ın arkasına düşen sırtlar bir adam boyunu geçmeyen bodur meşe ormanı ile kaplanmış. Hasankale'ye doğru yaklaştıkça, bu meşelikler kalmıyor. Yalnız yer yer dağılmış evlerin bahçelerindeki ağaçlar ile tarla hendeklerinde yetiştirilmiş ağaçlar, ılıcalar yüksekten bakınca, bir geniş şehre benzetilir. Bu ılıcaların bahçesinde inip biraz oturdum ve ayran içtim. Ilıcaların günü geçmiş olmakla beraber hastalar ve eğlence için gelenler çoktu. Tahir geldiğinde yaylak evleri yapıldığını, bu ılıcalarla o yaylak evleri arasında bir otobüs postası olduğunu burada işittim. Tahir'in yaylak evleri olan yerler yoldan görünür imiş. Ben bilmediğim için gözden kaçmış.

Buralarda yaşamak ne kadar kolaylaşmış, nasıl rahatlamış. Buraya kadar geçtiğim yerlerde büyük, iri, kocaman yapılar görmedim. Yalnız ne yana baksanız evler, bağlar, bahçeler ve şenlik gözden kaybolmuyor. Ben yurdumuzdan çıktığım yıllarda buraları hemen de boş ovalardı. Nasıl olmuş da bu yerler dolmuş, anlayamadım.

Govalıya bakıyorum, hiç şaşmıyor, hiç yadırgamıyor. O da benim gibi buraların geçmişini bilse o da şaşardı.

Hasankale'de Van'dan gelen bir demiryolu, Kars demiryolu ile birleşiyor. Bunun için olsa gerektir ki şimdi buraya "Kavşak" diyorlar. Ben orada iken bir tren Erzurum'dan gelip Van'a gitti. Uzun bir yük treni idi. Bir posta treni de Kars'tan gelip Erzurum'a geçti.

Ben trenlerden hoşlanmam, otomobil yolculuğunu severim. Bunun niçin böyle olduğunu da bilmem. Belki trenlerin benim canım isteyince yola çıkmamasındandır. İsteyince istediği yere gitmek kolaylığı otomobillerde var. Bununla beraber, tren düdüğü işitince, yüreğim oynadı. Bu ses, bu bizim yurdumuzun sesi. Benim gezdiğim yerlerde tren böyle bağırılmaz. Onların sesi başka türdür. Bu sesi duyunca sevinir gibi oldum.

Pasin ovasını aşır Deveboynu sırtlarını tutunca evler, bahçeler sıklaştı. Arada köy gibi evleri topluca yerlerden de geçiyorum.

Ben, eski Erzurum'a giriyorum sanırken yol beni istasyon arkasına götürmüş bulundu. İneceğim Yeşil Konak yeri de buralarda imiş. Bir çarşı içine düşünce, yolu öğrenmek için durdum ve bir polis aradım. Biraz ileride, bir dört yol ağzında, genişçe bir taş üstünde, herkes gibi başıbozuk giyinmiş bir adam duruyor. Kolunda kırmızı bir şerit var. Yaklaştım. Polis imiş. Yeşil Konağı sordum. "Bu yola gidersiniz. Bir demiryolu köprüsü altından geçeceksiniz. Solunuza gelen ikinci bahçe içindedir!" diye yolu gösterdi.

"Yeşil Konak" adını verdikleri bu yer, geniş çimenlikleri olan büyük bir alanın içine, kırmızı tuğladan yapılmış, bir takımı tek, bir takımı da iki katlı ayrı ayrı evler. Bu yerler eskiden Yeşiloğlu denilen bir adamın yerleri imiş. Belediyeye bağışlanmış. Bu konak yerini yapmışlar, adına da "Yeşil'in Konağı" demişler. Sonradan "Yeşil Konak" olmuş.

Otomobil ile içeri girip yolun bizi götürdüğü bir ev önünde durduk. Burası konağın idare edildiği yermiş. İçeri girdim. Yüksekçe bir bölme arkasında şişmanca, yaşlıca, tüysüz, iri kafalı bir adam, buraya gelip giden, anahtar bırakan, mektup soğan adamlar arasında benim yeni geldiğimi sezerek, "Hoş geldiniz!" dedi.

Bu adamın suratı çok sevimli. Her güçlüğe bir kolaylık bulan, herkesin işini yapan, herkesi tanıyan bir tip. İnsan kendini bu adamdan saklayamaz. Öyle sanılır ki, herkesin düşündüğünü gözlerinden okur.

Bana konak yolcu defterini uzattı. Yazdım. Çevirdi, okudu. Sonra hizmetçilerden birini çağırıp bir anahtar verdi. Govalı için de ayrı bir yer vereceğini söyledi.

Beni odama götürdüler. Burası Toprakkale konak yerinin tıpkısı değil ise de çok farklı da değil. Çantalarımı getirip yer-

leştim. Govalı da gelip yerleştiğini, otomobili de bir yere çektiklerini söyledi.

Yorgun değilim. Karnım aç. Biraz yiyecek ve çay getirmelerini istedim, getirdiler. Onları yiyince, bizim Kerim Haydar Tarakçioğlu'na telefon etmek istedim. Sağlık Yurdundan aradım, buldular. Dedim ki:

“Doktor, eski bir arkadaşın telefon ediyor!”

“Kimdir?” diye sordu.

“İstedim ki beni sesimden tanıyasın!”

“Çalışayım” dedi, “hele biraz konuş! Belki tanırım.”

Bunu dedi, ben de konuştım ancak tanıyamadı. Sonra söyledim.

“Oo, nasılsın? Nereden telefon ediyorsun?”

“Yeşil Konaktan” dedim.

“E, gel de görüşelim. Bu gece bize yemeğe gel. Sen altıda orada ol, ben gelir seni alırım.”

Altıda ben salonda oturuyordum, bir bayanın beni görmek istediğini söylediler. Çıktım. Yirmi beş yaşlarında kadar genç, güzel bir bayan. Beni görünce;

“Ben” dedi, “doktor Tarakçioğlu'nun baldızıyım, sizi götürmeye geldim.”

“Gidelim” dedim.

Kapı önünde iri bir at koşulmuş bir araba duruyordu. Bayan, “Buyrunuz” dedi. Bindim. Kendisi de bindi. Dizginleri eline aldı. Yola çıktık. Arka sokaklardan, bağlar, geniş bahçeler arasından geçtik. Tarlalar arasına girdik. Sonra yeniden bahçeler arasına girdik. Biraz daha gidince, çiftliğe benzeyen evlerden birinin önünde durduk. Buraya kadar bayan ile birkaç söz de konuştuk. Adını sordum. “Esin” imiş. Soyadı da “Salman.” Kız imiş. Ablasının yanında otururmuş. Okumuş, dokuma ustası olmuş. Ustalığı da şayakçılıkta imiş. Şimdi işe gitmiyor, ablasına yardım ediyormuş. Evdeki tezgâhlarında dokumacılığı ablasına da öğretmiş. Eniştesi öğrenememiş!

Bu gibi şeyler konuştuk.

Bahçe kapısında doktorla karısı bizi karşıladılar. Kapıları açtılar. Bir erkek geldi, arabayı alıp götürdü. Gün akşamlaşmıştı. Ortalık serin. Konuşarak eve doğru yürüdük. Karşıma, yarı karanlık içinde, dikçe çatılı, tavan arası ile iki katlı bir evin gölgesi çıktı. Pencerelerden yalnız birinden ışık geliyordu.

Beni geniş bir odaya aldılar. Ocağa ateş yanıyordu. Pencereler hem ufak, hem de iki kat camlı. Yer, taş üstüne yer yer halı serilmiş. İri, meşin sandalyeler. İri, kalın, ağır bir masa.

Burası bir hekim evinden çok, bir zengin çiftçi evine benziyordu. Ben, ocağın başına oturdum. Tarakçıoğlu da karşıma oturdu. Bayan Esin de sofraya kurmaya başladı.

Doktor, böyle senelerce ortadan kaybolup nerelerde yaşadığımı, ne işler yaptığımı sordu. Ben de anlatmaya başladım. Doktor, elini çenesine koymuş, beni dinliyordu. Ben anlattıkça coştum, coştukça anlatmışım. Dinleyeni de epeyce sıkmış olmalıyım ki yemek hazır olduğu söylenince, yerinden kalktı, benim son sözlerimi ayakta dinledikten sonra, "Neyse, artık kurtuldun ya" dedi, "yurdumuz seni çabuk dinlendirir. Bir daha da böyle biçimsiz yerlere gitmeye kalkışmazsın!"

Ben bu sözleri işitince şaşıtm kaldım, ne diyeceğimi bilemedim. Arkadaşım, anlaşıyor ki beni hiç dinlememiş. Daha doğrusu kendi düşündüğü gibi dinlemiş. Ben ise onu dinleyecek, imrenecek, özenecek sanmıştım. Eskiden böyle idi. Bu yahut bunun gibi arkadaşlar benim yaptığım bir geziyi yapabilmek için can atarlar, dinlerken can kulağı ile dinlerlerdi. Benim kazandığım paranın yarısını kazanmak için ellerinden geleni yaparlardı. Bu Tarakçıoğlu da bizlerden biri idi. Şimdi değişmiş. Çok para kazandığımı söylüyorum da, "Kaç para kazandın?" diye sormuyor. Sanki benim sözlerimi işitmiyor. Yurdumuz üstünde esen bir rüzgâr, anlıyorum ki, yaşayışı değiştirmiş. Bunlar da değişivermişler. Dün iyi sayılan, beğenilen, istenilen şeylerin bugün istenilmemesinin, beğenilmemesinin bi-

zim iyiliğimizden mi, kötülüğümüzden mi olduğunu kestiremiyorum.

Arkadaşımın baldızı okuyup dokuma ustası olduğu gibi, karısı da dokuma, örme ve basma çiçekleri örnek ustası imiş. Kocaya varmadan önce bu iş ile geçinmiş. Sonradan öğrendim ki, bu kadın, adı sayılır örnek ustalarından olduğu için, işleri bugün de aranıyormuş.

Yemekte lakırdısı oldu ki, Bürümcük adındaki kız, yozdan, Sarıkız adındaki ineği getirmiş. Buzağılaması çok yaklaşmış olan bu inek de gelince, ahır dar geliyormuş. Kışın süt sağlamak zor olacakmış. Sözlerinden anlaşılıyor ki, bu kadın, ineklerini de kendisi sağıyor. Bir hekim karısının ahıra bu kadar yakın olması da hoş a gider bir iş değil. Bana öyle geliyor ki, bu okumuş salon bayanları, bütün bu işleri severek, isteyerek değil, özencik olarak, gösteriş olsun diye yapıyorlar. Yahut yapıyor gibi görünüyorlar. Bu da yeni bir moda. Şehirleşmiş, iyice üşenir olmuş kadınların, ev kadını, köylü kadını, çalışır kadın olacaklarına inansam bile, bu elli yılların, yüzyılların işidir. Böyle on beş yıl içinde, yirmi yıl içinde kadınlarımızın değiştiklerine beni inandırmak olur işlerden değildir. Nerede görülmüştür ki bir hekim karısı yemek pişirsin yahut inek sağsin! Dün gece konak yerinde gördüğüm peynirci kadınlar da bunlardandılar.

Kadınlar bize yemeği biraz çabukça yedirdiler. Ben oturup Tarakçıoğlu ile görüşmek, işleri anlamak istiyordum, onlar beni Halkevine götürüp oyun seyrettirmek istiyorlarmış! Bu gece de evlerinde yatıracaklarmış. Bunu bana anlattılar. Ben ise Tarakçıoğlu ile biraz söyleşip ondan birçok şeyler anlamak istediğimi söyledim. "Eh, yarın söyleşir, anlaşırırsınız!" dediler. Güzel! Diyecek yok! Kahvelerimizi ayakta içtik. Halkevinin yolunu tuttuk.

Halkevi uzakta değilmiş. İyice aydınlatılmış geniş bir bahçeye girdik. Ağaçlık bir yoldan yürüyüp sağa dönünce, bir katlı bir yapı karşımıza çıktı. Dışardan görünüşüne bakarak ufarak

bir salona gireceğimizi sanırken, geniş bir aralığa, sonra daha genişçe bir dinlenme ve bekleme salonuna, sonra da çok büyük olan sahne salonuna girdik. Bu salonların hepsi kalabalıktı. Biz, biraz geç kalmışız. İçeri girdik, daha yerleşmemiş idik ki ışıklar söndü, biraz sonra da perde açıldı.

Biraz beklettikten sonra ortaya beş yahut altı yaşlarında bir kız çocuk çıktı. Çok güzel giydirilmiş olan bu yavrunun çıkacağı hiç beklenilmiyormuş. Bizim yanımızdakiler de çocuğu tanıyamadılar. Muzika başladı. Çocuk şaşıracak, okuyamayacak diye içimde bir korku. Kıtalar okuyor, tavşanlarını, ördeklerini, kedilerini anlatıyor, her kıta bittikçe de yerinde iki yana hafifçe sallanıp dans eder gibi yapıyor.

Bir aralık yanıldı. Kulise bakıp, “İşitmedim abla!” diye bağırdı. Herkesi güldürdü. Sonra da koşup gitti, genç bir kızı elinden tutup ortaya getirdi. “Hadi, ikimiz beraber söyleyelim” diye yalvarmaya başladı. Kız, “Ben bilmiyorum!” diyordu. Kız, “Evde söylüyordun ya!” deyip yalvarıyor. Ben ve benim gibi birçokları, bunun yapma olduğunu anlamayıp inanıyor, gülüyorlardı.

Genç kız ile küçük, ikisi birlikte bir türkü söylerken, küçük, yorulmuş gibi yere oturdu, ablasını da oturttu. “Bana masal söyle” diye yalvarmaya başladı. Genç kız da “Sen söyle, sonra ben söylerim” dedi ve küçük kız masal söylemeye başladı. Bu anlatış o kadar güzel, o kadar tatlı idi ki, dinlemesine doyamıyor ve bitecek diye içimde bir üzüntü duyuyordum. Bütün salon da sanki boşmuş gibi susmuştu.

Masal bitince sıra ablasına geldi. Genç kız masala başladı. Küçük de başını kızın dizine koydu. Ablası masalı söyleyip, kardeşinin saçını okşarken, kız sustu. Küçüğün yüzüne baktı ve ortaya, “Uyudu” dedi, yavaşça kucağına alıp içeri götürdü, perde de kapandı. Coşkun bir alkış fırtınası koptu. Çocuğu görmek istiyorlardı. Adını, kimin kızı olduğunu soruyorlardı.

Çocuğu çıkarmadılar. Ablası perde önüne çıkıp anlattı. Van’dan misafir gelmiş, ora neftlerinde çalışan bir işçinin kızı

imiş. Bir yıl önce Van Halkevine girmiş, adı “Pülüskün” imiş. Gelecek hafta çay toplantısına gelip herkesle tanışacaktı.

Alkışladılar, geçti. Yeniden perde açılınca genç, uzun boylu, güler yüzlü bir adam çıktı. Bu tramvay biletçilerinden bir çocukmuş. Arkadaşlarından birinin yazdığı birkaç parça şiir okudu. Hiç süs yapmadan, sesini titretip bozmadan okuyor. Yalnız o kadar canlı ki, şiirlere değil, onun okuyuşuna vuruldum. Çok yazıktır ki bu genci bir daha dinleyemedim.

Alkışa boğarak bu gence bir şiir daha okuttular. Bu da geçince ortaya, iki yaşlı adam çıktı. Bunlar, burada çok tanınmış iki genç çiftçi delikanlısı imişler. Gülünçlü türküler yapar, okurlarmış. Sonra bu türküler yayılmış. Tarakçıoğlu’nun oğlu Turhan bile bunlardan bir-ikisini biliyormuş. Bu gece de iki türkü okudular. Ben başkaları kadar gülemedim. Bunları anlamak için Erzurum’u yakından tanımak gerek!

Bunlar da çekilince kimler ortaya geldiler? Şimdi sırası ile söyleyemeyeceğim. Çaldılar, söylediler, oynadılar. On dakika ara verip bir de film gösterdiler. Tarakçıoğlu’nun baldızı yanıma oturmuş, bana oynayanları tanıtıyordu. Perde aralığı olunca beni yanımda oturan Erzurumlu birkaç bayan ile de tanıştırdı. Bunlardan biri adını işittiğim eski generallerimizden birinin torunu imiş, çok hoşuma gitti. Adama, gülen gözlerinin içinde sanki bir kırmızı ışık varmış gibi geliyordu.

Gece yarısından bir saat sonrasına kadar burada kaldık.

Bu gecenin bütün bu oyunlarını yapanlar, çalanlar, oynayanlar bura Halkevine yazılı olan gençler imişler. Beğendim doğrusu! Seyre gelenlerin de yüzde doksanı gene bu Halkevine yazılı olan buralar komşuları imiş. Burada çaylar, yemekler, ortaoyunları da yapılırmış. Burada otursam, ben de bu Halkevine yazılırdım.

Ancak bir buçukta eve girdik, saat ikide de yataklarımıza çekilebildik. Bana kadınlar, sokak kapısından girince sol koldaki uzun aralığın sonundaki odayı hazırlamışlar. Burası sanki

evden uzakta bir yer. Yatağıma uzanınca Halkevinde gördüklerimi gözden geçirerek eğlenirken dalmışım.

Uyanınca saate baktım, dokuz buçuk olmuş. Ben tıraş olup hazırlanıncaya kadar on oldu. Yemek salonuna gittim, süt-lü kahvelerini içiyorlardı. Tarakçıoğlu'nun karısı ile baldızı arasında da dört-beş yaşlarında kumral, kıvrıcık kafalı, iri yuvarlak gözlü bir oğlan oturuyor. Ayısı, oku, bir lokomotifi, bir kurbağası da yemek masasının üstünde, tabağının yanında duruyor. Ben de selamlayıp karşısına oturdum.

Annesine sokulup beni sordu. Babasının arkadaşı olduğunu söylediler. "Hoş geldiniz" demesi gerektiğini anlattılar. Belki aklı yattı ama tanımadığı bir adama bu sözleri söylemeye sıklıkla. Anasına başını yaklaştırp, "O bana desin!" dedi. "Olmaz" dediler. Yuvarlak gözlerini babasına çevirerek, anlaşılır anlaşılmaz bir, "Hoş geldiniz" dudaklarından döküldü. Ben karşılık verdim. Aradan biraz geçince, anasına, "Ben onun yanına oturayım" demeye başladı. Yemekten kalkınca da yanıma gelip beni hiç kimse ile söyleştirmez oldu. Kendi odasında ne kadar oyuncağı varsa taşıyıp bana göstermek istedi. "Olmaz" dediler. Beni odasına götürüp göstermeye kalkıştı, ona da "Olmaz" dediler. Biraz sıkıldı. Böyledir. Birçok şeyleri, başkalarına göstermezsek hiç değeri yoktur. Başkaları görüp de onu değersiz bulurlarsa biz de soğuruz. Anlaşıyor ki içimizdeki bu istek çok küçük yaşlarda bize gelmiş bulunuyor. Başkaları sizin olan şeyleri severlerse siz de seviyorsunuz. Onlar sevmezlerse siz de soğuyorsunuz. Ben, gümrükçü kızın karşısında, o güne kadar sevdiğim ve istediğim şeylerin birçoğundan soğudum. Şimdi, buraya kadar, bin sevgi ile getirdiğim arabamı göreceğim gözüm kalmadı. Niçin? Şunun için ki, bir köylü kızı gelip baktı, "Eski araba, buna gümrük alınmaz!" dedi. "Yeni arabadır, gümrük vereceksin!" deseydi, ben de "Eski arabadır, gümrük vermem!.." deseydim. Benden gümrüğü zorla alsalardı, görenler beğenselerdi, ben de sevecektim.

Otomobile özene bezene sakladığım ipekliler, kürkler, hepsi gözümünden düştü. Gümrük kaçakçısı iken, bana “Sen kaçak değilsin!” demek istediler ve hiç arabamı aramadılar. Bu, bana inandıklarından değildir. Kaçakçı olabileceğimi gözlerimden anlamışlardır. Aldırmadılar. Beni beğenmediler. Yalnız gümrükçü kız değil, o Sülün dedikleri tartmalı yosma da beğenmedi. Orada çalışan köylüler de beğenmediler. Hiçbiri yanıma sokulup nereden geldiğimi sormadı. Tarakçioğlu da, karısı da, baldızı da beğenmediler. Dinlemek istemediler. Kendi eğlencelerinden geri kalmamak için beni de Halkevine götürdüler. Ben de oyuncaklarını gösteremeyen bu çocuk gibi küskünüm. Gönlümü her gün biraz daha kırılmış buluyorum.

IV

Küçüğü, anası ile teyzesi alıp bahçeye çıkardılar, bizi Tarakçioğlu ile yalnız bıraktılar. Öğle yemeğine kadar biz yalnız kalıp konuştuk.

Ben, işlerin gidişini anlamak için Tarakçioğlu’ndan “Ne iş tutayım?” diye sordum ve öğüt istedim. Tarakçioğlu, bir işe girmemi, sağlık evlerinden birinde iş almamı, evlenip bir ev, biraz da toprak edinerek herkes gibi çalışmamı söyledi. Evlenmezsem, çalıştığım yerin bekâr konaklarında bir odadan başka bir şey vermezlermiş. Evlenirsem, biraz toprak ile bir de ev alabilirmişim! Kendim ekip biçemezsem, olduğum yerin kooperatifi bana ucuzca eker ve toplarmış. Ayrıca aylık da verirlermiş.

Tarakçioğlu, kendi yaptığı işi bana da yaptırmak istiyor. Hoşuma gitmedi. Ben bir işe tutunup rahat oturabilir bir kimse değilim. Bir yere bağlanmak beni öldürür. Ben serbest olmalıyım!.. Canım isteyince, istediğim yere gitmeli, istediğim işi tutmalıyım. Bir yere bağlanıp orada yaşamak ve orada ölmek kadar beni üzen bir yaşayış olmaz.

Tarakçıoğlu'na param olduğunu, istediğim yerde bir ev, bir küçük sağlık evi açıp kendi başıma hekimlik edeceğimi söyledim. "Olmaz" demedi. Köşede, bucakta kalmış eski adamlar olduğunu söyledi ki kendilerine para ile baktırmak istiyorlarmış. Yoksa, devlet sağlık evleri parasız ve her türlü kolaylık ile çalışırken, benim gibilere bu sinirli eskilerden başka kimsenin gitmeyeceğini anlattı. Başlıbaşına bir hastane açacak kadar param olması da onu düşündürmedi.

Tarakçıoğlu ile aramızda şu fark var: Ben kazanmayı düşünüyorum o ise geçinmeyi düşünüyor. Hastadan para almaya da "El açmak" diyor. Ayrılıyor. Bir iş almak, bir toprağa bağlanmak benim işime gelir şeylerden değil. Tarakçıoğlu'nun dedikleri doğru ve yurdumuzda en rahat yaşayış onun dediği ise de ben geri dönmeliyim. Yurdumuzda serbestlik yok demektir. Ulus, koyun sürüsü gibidir. Biri nereye giderse hepsi oraya gider. Ben yapamam! Hele hekimleri toprağa bağlamak ne demek!.. Bu onları köylüleştirir, biraz da belki öküzleştirir. Büyük şehirleri, onların çılgınca ateşli çalışmaları, yaşamaları olmazsa ilerlemek olur mu?

Sordum. İşçileri, memurları da tarla sahibi ediyor yahut yerine göre birer portakal ya da zeytinlik sahibi ediyorlarmış. Doğrusu anlamadım. Köylüler ne yiyecekler? Herkes ekmeğini yerden çıkarmaya kalkarsa köylü malını kime satar?

Ben anladım ve bu işin yürüyeceğine inandım desem yalan olur. Tarakçıoğlu da bana gülüyor. "Git, gez, her yeri gör de sonra gel görüşelim!" diyor. Doktorun dediğine bakarsan, çiftçimiz dokuma, kâğıt, yağ, şeker fabrikalarımıza yetişemiyormuş. Dışardan keten, kendir, pamuk alındığı oluyormuş. Böyle olmasa da artarsa, satacak. Pazarı mı yok!..

İnanmıyorum. Doktor, kendi içine çekilmiş bir adam. Ne işitirse onu söyler. Gazetelere de inanmam. Kendim gezip görmeliyim, halkı dinlemeliyim. Bunları düşündüm. İçimde de bir rahatsızlık uyandı. Ben Tarakçıoğlu'nun yaşadığı bu kuyu için-

de yaşayamam. Elim kolum açık olmalı. Yalnız tanıdığım arkadaşlardan da kimi sordumsa, hepsinin hizmet almış olduklarını öğrendim. Açıkta serbest çalışan kimse yok. Belki hatıra gelmeyenler arasında vardır.

Yurdumuzun büyük bir değişim gününde dışarda bulunmuşum. Yıllarca işlerime dalıp gazete okumamışım. Kimse de sessizce olup geçen bu değişimi yazmadı, söylemedi. Birdenbire bir yeni yaşayışla karşılaşıyorum. Bu değişim niçin, nasıl oldu? Tarakçıoğlu bunun gençler arasında söylenen bir “yeni yaşayış” sözü ile başladığını sanıyor. İlkın, birtakım kooperatifler kurulmuş. Göze çarpar bir şeyler değişmiş. Sonra hükümet yardıma başlamış, herkes de özenmiş!

Tarakçıoğlu, sınırı geçeliden beri gözüme çarpan işlerden birçoğunu bana aydınlattı. Bununla beraber, anlamadıklarım da çoğaldı. Gezmeliyim. Hekimliğimizin ne yolda yürüdüğünü anlamak için ilkin Uygurluk’a, sonra Oğuzluk’a gitmeli, okulları, sağlık evlerini, laboratuvarları, kimya evlerini görmeliyim. Sonra da büyük şehirlerde gezmeliyim. Bunları gezip görmedikçe, yapacağım işi kararlaştıramam.

Bugün yola çıkabilir miyim? Saat daha erken. Burada boş oturmaktansa gitmek hayırlı!.. Tarakçıoğlu bana, kendi çalıştığı sağlık evini göstermek, gezdirmek istedi ise de kalmadım.

Gene baldızı arabayı koşturup beni Yeşil Konağa kadar getirdi. Bizim Govalıyı konak yerinde bulamadım. Yer bilmez, dil bilmez, bir tarafta kaybolmasın diye merak ettim. Biraz sonra çıkageldi. Kendisine tanıdıklar bulmuş. Biri onu evine götürmüş. Yemeğe de orada kalmış. Yolda, bana, gördüklerini anlatıyor. Evine gittiği adam bir börkçü imiş. Kumaştan şapkalar, kasketler dikip satıyormuş. Bir de geniş elma bahçesi varmış. Bir karısı ile altı çocuğu varmış. Rahat geçiniyormuş. Bunu yabancı ve dil bilmez görünce evine götürmüş. Yemek yedirmiş. Govalı, bizim yurdumuz yaşayışından birçok şeyler de öğrenmiş. “İşçilere, devlet hizmetinde olanlara ve topraksız köylü ai-

lelerine birer parça toprak veriyor, orada evlerini yapmalarına da yardım ediyorlarmış” diyor. Bunları nasıl öğrendiğini sormadım. Olabilir ki konakta İngilizce bilen bir adamla konuşmuştur. Burada yaşamının, başka yerlere bakarak ucuz ve kolay olduğunu da hesaplamış. Doğru; Govalı gibi bir adam için rahattır, ucuzdur. Serbest yaşamak onu rahatsız eder. Baskı altında bağılı olmalı ki rahat etsin. Serbest yaşamak onun hiç duymadığı, duysa da anlamayacağı bir nesne!

Erzurum’dan Bulanık üzerinden Erciş’e, oradan da Van’a giden yolu tutturduk. Bu yol bir yerde Malazgirt’e ayrılacak. Biz bu yolu tutup Ahlat’a gideceğiz. Uygurluk adı verilmiş olan ve bir ucu Van’dan başlayıp Muş’a, oradan Bingöl’e kadar süren bu bölgenin asıl güçlendiğı orta yeri Ahlat oluyor. Hekimlik fakültesi orada. Laboratuvarlar da orada. Baytar fakültesi ve devlet ekin kurumları Muş ovası içine, Murat suyu boyuna yapılmış. Bu bölgenin büyük doğumevi de Nemrut dağının Van gölü eteklerinde. Teknik okulların hemen hepsi Van’da kümelenmiş. Muradiye’de neft temizleyen fabrikalar bütün ovayı kaplamış.

Ben bunları gezeceğim. Ahlat’a varınca ilk işim, hemen bütün çocukluğumuzu ve gençliğimizi birlikte geçirdiğimiz doktor Ahmet Orhan’ı bulmak olacak. Şimdiki adı ile doktor Elverse! Fakültede marazi teşrih dersi veriyormuş. Yurdumuzda kalsa idim ben de şimdi onun gibi bir profesör olurdum. Ancak sonu ne olurdu? Profesör olur, sonra da ölürsün! Ben olmadım ama ne olacağım? İçimde “Daha iyi olacaksın!” diyen bir ses var. Ne olacağımı bilmiyorum.

Geniş bir beton yolda gidiyoruz. Yanımızda elektrikli yoluna direkleri dikiyor, telleri çekiyorlar. Erzurum ile Van arasında bir trolleybüs şebekesi kurulacak imiş! Yol boyunca her iki kilometrede bir taşlar dikilmiş, varacağımız ilk şehrin, ondan sonraki şehrin kilometrelerini yazıyor. İki yanımızda yolun kıvrım, büküm bölgelerini, köprüleri, yol kesen demiryollarını

daha varmadan size haber veriyor. Benzin satılan yerleri, yakın konak yerlerini de öğretiyor.

Biçim biçim arabalar görüyoruz. Köylüler, köylü kızlar yanıımızdan geçiyor. Kendimi bir yabancı memlekette sanıyorum. “Bunlar Türkçe mi konuşuyorlar?” diye içimde gizli bir sorgu var. Yanımızdan geçen bir arabadan kulağıma gelen bir ses, bir tek söz, “Bırakma!” nedense bana, yanlış işitilmiş, Türkçeye benzetilmiş gibi geliyor. Yanlış işitmediğimi biliyorum. İçimde bu yabancılık duygusu nedir? Bu köylü kızları, çok kırmalı, kırmızı eteklikleri, bu başlarına toplanmış örgülü saçları ile bize benzemiyor. Bu kara pantolonlu, ak gömlekli, sırtlarına geniş kollu şayak ceketler giymiş oğlanlar bana, sanki yabancı görünüyorlar. İçimdeki bu yabancılıktan sıkılıyorum. Kimse beni tanımıyor. Doğrusunu söylemeliyim ki gezip, yaşayıp alıştığım Asya şehirleri şimdi bana daha can sever, daha yakın gibi geliyor. Üzülüyorum. Kendi yurdunu anlamamak, benimseyememek nasıl acıdır? Aşıp geçtiğim yerler bana yabancı, gördüğüm kimseler yabancı. Şu Tarakçıoğlu bile! Karısı, baldızı, küçük çocuğu bile beni ne kadar yabancı tuttular! Bu adamların aralarına girip yaşayabilecek miyim? Alışamazsam ne olacak? Dönüp, yurdu mu bırakıp gideyim mi?

Tuhafı bu ki, yanıımdaki bu Govalı, bu yabancı adam buralarda kalsa hiç yadırgamayacak. Bana ne oluyor? Ne istiyorum? Gittikçe, üzüntülerim artıyor. Bu dağlar, kırlar güzel. Uzaktan evler, bahçeler görüyorsunuz. Tarlalar ortasında birkaç ev birleşmiş, bir ufak köy olmuş gibi yerler var. Arasına, yolun iki yanına dizilmiş dükkânlar arasından geçiyorsunuz. Adamın biri evinin bahçesini açmış. Masalar koymuş, gelen geçenden, isteyen olursa, yemek veriyor. Buralarda karın doyuracak temiz tereyağı, yumurta, soğuk etler buluyorsunuz. Bunların hepsi güzel, yalnız sonunda adam bir şehre varmak istiyor. Bu şehri bulamıyorsunuz. Bir konferans salonuna, bir mektebe, bir hastane odasına girince kendinizi büyük, milyonluk bir şehirde sa-

nırsınız. Dışarı çıkınca kendinizi ağaçlı yahut ağaçsız bir bahçe ortasında buluyorsunuz. Şehir sayılan yerlerde uzun uzun sokaklar. Geniş, sessiz, ağaçlıklı yollar. Yaya kaldırım kenarında öküz papatyalı çıkmış. Çarşı gibi yerlere varınca biraz kalabalıklaşan sokakların uzunluğu gözü bıktırıyor. Denilebilir ki bu sokaklar, bu şehir gibi yerler kırlardan, tarla aralarından daha tenha! Ben buralarda, bu evlerde yaşayacağımı düşündükçe, boğuluyorum.

Sınırlarımızdan girince beni bir düşünce aldığını gören Govalı, beni yan gözle süzüyor. Bu durgunluğun neden ileri geldiğini anlamak istiyor. O kendi payına keyifli. Beni elverişli bulsa söyleyip anlatacak. Onun saçmalarını dinlemek için ben de genişlik yok. Susuyorum.

Yolda benzin aldık. Bir yerde durup yemek yedik. Yağlı deri ve kösele yapan büyük bir fabrika önünde bir ufak kaza da geçirdik. Atları ürkmüş bir araba bizim otomobile çarpacaktı. Govalı atik davrandı, kurtulduk. Bir yerde de lastiklerimizden birini değiştirdik. Gün akşamlarken Ahlat'a varmış olduğumuzu, kır yollarının sokaklaşmalarından ve kilometre taşlarının bitmesinden anladık, göl kenarına kadar inerek konak yerini bulduk.

Kâtip odasına girince eski bir arkadaş görüp tanıştık. Lisede okurken arkadaştık. Biz yüksekokullara gittik, o gitmedi. Ne iş yaptı bilmem. Kâtip odasında kısaca konuştuktan sonra yemekte buluştuk. Arkadaşım, liseyi bitirdikten sonra evlenmiş, bir komşu kızı almış. Babasının iki yüz yetmiş dönüm kadar tarlası varmış, bunu işletiyormuş. Halinden memnunmuş. Eski günlerden konuştuk.

Yemekten sonra, yeni kurulan üniversite binalarını gezdik. Bu modern tesis karşısında şaşırdım. Akşam da gönlüm ferah olarak rahatça uyudum.

AÇIKLAMALAR

Bu kitapta yer alan hikâyelerin bazılarında kimi sözcüklerle deyimlerin açıklanmasında ve daha önce başka adlarla yayımlanan hikâyelerle ilgili bilgilerin verilmesinde yarar görülmüştür. Burada hikâye adı anılarak açıklama yapılması yoluna gidilmiştir.

GÖDELİ MEHMET

Bu öykü 1913 yılında yayımlanan *Halka Doğru* dergisinin 2. sayısında yayımlanmıştır.

tasvir: yazı ile tanımlama, betimleme.

Şirket (Şirketi Hayriyye): bugünkü İstanbul Şehir Hatları vapurlarını o zaman işleten ortaklık.

meşakkat: sıkıntı, güçlük, zorluk.

muttasıl: sürekli.

gedik: eskiden esnafa bir sanat veya ticareti yapmak için verilen hak; bir işi yapmak, bir şeyden yararlanmak yolunda verilen hak (imtiyaz).

Yağ Kapanı: o yıllarda yağ ticaretinin yapıldığı çarşı; satılmak üzere getirilen yağların tartıldığı resmi kantarın bulunduğu yer; hal.

hezeyan: sayıklama, saçma sapan konuşma.

Orta Sandığı: esnafın para biriktirme sandığı (örgütü).

kadim: eski.

BAYRAM GÜNLERİ

emsali kesire: bol örnek.
müşerref eylemek: onurlandırmak.
kalem mümeyyizi: büro görevlisi.
mükedder: üzüntülü, kederli.
tebşir etmek: müjdelemek.
talika: bir tür at arabası.
fevkinde: üstünde.
Zühre: Çulpan. Venüs.
meşru: yasal.
taravet: tazelik, körpelik.
zeval: son, sona erme.

ÇAMLICA'DAKİ KONAK

şerir: kötü, hayırsız.
mükedder: hüzünlü, kederli.
hali: boş.
Nezaret: Bakanlık.
tebeddül: değişiklik.
tagayyür: uymama.
izdivaç etmek: evlenmek.
mücazat: ceza.
şedit: şiddetli.
arzu-i deruni: içsel istek, yürekten isteme.
sahih: doğru, tam.
amil: neden.
teressüm etmek: resimleşmek, resim gibi şekillenmek.
müveddet (meveddet): sevgi, sevme.
feyizdar: feyizli, gür, verimli.
adalat: kaslar.

mekruh: iğrenç, pis.
tahattur etmek: anımsamak.
iştihak: göreceği gelme, şiddetli istek duyma.
ihata etmek: kuşatmak.
imtidat: uzama, sürme.
teati etmek: verişmek, bir şeyleri karşılıklı alıp vermek.
hazfetmek: ortadan kaldırmak, aradan çıkarmak.
bâkir: el değmemiş.
ismetli: günahsız.
ihtisaren: kısaca, kısaltarak.
teskin etmek: yatıştırmak.
mayup (mayub): ayıplanmış.
mesrur: kıvançlı.
zevkbahş: haz verici.
şehevi: cinsel istek uyandırıcı.
gaşy: kendinden geçme.
avdet: dönüş.
mebhut: şaşmış, şaşkın.
hüsnükabul: iyi karşılanma.
iğfal etmek: aldatmak, kandırmak.
memlu: dolu.
vazı: durumu.
laubaliyane: senlibenli olarak.
ihtiramkârane: saygılı olarak.
vazı tavır: tavır takınma, ağırlığını koyma.
iftirak: ayrılma, dağılma.
menakıp: övünülecek vasıflar, menkıbeler.
müştakane: candan, isteyerek.
müteallik: ilişkin.
mühlik: öldürücü.
sevki tesadüf: rastlaşma nedeni, rastlaşma.
nezetmek: yok etmek.
musahabe: söyleşi.

muhaverat: konuşmalar.

ifham: susturma.

muttasıl: sürekli.

inkisar: kırılma, ilenme.

sin: yaş.

muvazenet: denge, dengelilik.

faş etmek: açıklamak, herkese duyurmak.

nakli tersim etmek: anlatmak ve somutlaştırmak, resmederek anlatmak.

münasebat: ilişkiler.

vekayi: olaylar.

hakikiyyun: gerçekçilik, felsefede gerçekçilik anlayışını benimseyenler.

iktiza etmek: gerekmek.

müessir: etkili, etkin.

vesayet: koruyuculuk, vasilik.

fesahat: iyi söz söyleme.

mustalah: ağdalı dil.

tazim: ululama, büyük sayma.

erkân minder: saygın konuklara evin baş köşesinde ayrılmış özel minder.

tarzı kabul: kabul biçimi.

inşirah: ferahlık.

temadi: sürüp gitme, uzama.

beşuş: güler yüzlü, şen.

tecessüs: merak, araştırma.

izhar etmek: göstermek.

mürüvvet: iyilikseverlik, cömertlik.

hırsı tehalük: can atma hırsı.

müellim: acı.

memnu: yasak.

ukde: düğüm.

müdevver: yuvarlak.

tesadüm etmek: tokuşmak, çarpışmak.

İdareyi Mahsusa: Özel İdare, eskiden vapur işleten ortaklık.

muazzep etmek: eziyet çekmek, azap içinde olmak.

isticvap: sorgulama.

kadit: iskelet.

cehdi ikdam: çalışma çabası.

kudreti hitabet: konuşma (güzel konuşma) gücü.

bihareket: hareketsiz, kısırtısız.

muaheze: azarlama, çıkışma, çekişme.

meşhut: görülen.

sürür: kıvanç, sevinç.

vahşeti: yabanıl, hayvanca.

musafaha: el sıkışma, tokalaşma.

arif: bilen, bilgili.

müdafaat: savunmalar.

iltizam etmek: birinin tarafını tutmak, gerektirmek.

nikap: örtü.

taaccüb: şaşma.

tayip etmek: ayıplamak.

müteezzi: eziyet çeken, üzgün.

müteheyyiç: heyecanlı.

sevki cebr: zorla yönlendirme.

istiğna: nazlanma, ağır davranma.

fasletmek: iki şeyi birleştirmek.

mağmum: gamlı, kederli.

adavet: düşmanlık.

nevheves: bir işe hevesle başlayan, çabuk hevesi geçen.

sükûti: sessiz duran.

münzevi: kabuğuna çekilmiş.

müddea: iddia edilen şey.

sakit: susmuş, suskun.

endişenak: endişe verici.

müdekkik: inceleyici, kılı kırk yaran.

mestur: örtülü, gizli.
mütemayil: eğilimli.
semavi: göksel.
merbutiyyet: bağlılık.
ağuş: kucak.
meali merhamet: merhamet duygusu.
tahavvül: değişim.
tuhfe: armağan.
merasimi mahsusa: özel tören.
gaşyaver (gaşy-âver): baygınlık veren, bayıltan.
muavenet: yardım.
hacelik: hocalık.
bihuş: şaşkın.
tehyiç etmek: heyecanlandırmak, coşturmak.
meselengiz: mesel gibi.
belahet: bönlük, alıklık, kalınkafalılık.
tefekürat: düşünmeler, düşünceler.
fasıladar: aralıklı, ara verici.
şuara: ozanlar.
nakli hikâye: öykü anlatma.
kalem: eskiden büro.
arz odası: konuların padişaha sunulduğu, anlatıldığı özel oda.

BABA HALİL

kavim (kavm): insan topluluğu, bir peygamberin gönderildiği topluluk.
müsademe: çarpışma.
mütareke: ateşkes.
basülbadelmevt: ölümden sonra diriliş.

BÜYÜK HIZIR BEY KONAĞI

muhasara: kuşatma.

Ayastafanos: bugünkü Yeşilköy.

avdet etmek: dönmek, geri gelmek.

RÜSTEM AĞA'NIN OĞLU

mütekait: emekli.

lahavle: bir sıkıntı, bir kötü durum olduğunda sabrın tükendiğini göstermek için “güç ver” anlamında söylenen Arapça söz.

donanma: bir bayram ya da özel gün için yapılan tören.

idadi: lise.

müteverrim: verem hastası, veremli.

Veladet Donanması: yüce bir kişinin (padişah) doğum gününün kutlanması için yapılan özel tören.

tebyiz etmek: müsveddeyi temize çekmek.

Dörtlüğün çevirisi şöyle olabilir:

O dünyanın en büyük şahı zamanın padişahı

Sultan Hamit

Kıyamete kadar tertemiz kişiliğini sürdürsün

Onun ulu gölgesinde herkes isteğine ermiş

O ulu şahın da istediğini, yardım istenen

Tanrı versin.

vecdü istiğrak: kendinden geçiş coşkusu.

NAZLI HANIM

pirin (püren): süpürgeotu.

SEVDİĞİM

inikas etmek: yansımak.

gurup: günbatımı.

rabıta: bağ, bağlılık.

İNSANIN “BEN”İ

adem: yokluk.

dimağ: us, bilinç.

hatırat: anılar.

mahfaza: kap, küçük kutu.

muntazır: gözleyen, bekleyen.

figan: inleme.

tesirat: etkilemeler, tesirler.

beşer: insan.

esvat: sesler.

elvan: renkler.

tahattur etmek: anımsamak.

taaccüp etmek: şaşmak, şaşırmak.

cevval: canlı, hareketli.

itiyat: alışkanlık.

iptila: kötü bir şeye düşkünlük.

ketumluk: ağzısıkılık, giz saklama.

mubayaat: alımlar.

istizan: izin isteme, danışma.

nümayan: görünen, ortada olan.

istimdat: yardım isteme.

hattı nazar: bakış çizgisi, bakış açısı.

tevakkuf etmek: durmak.

mephut (mebhut): şaşmış, şaşkın, hayrette kalmış.

SOYSUZ KEDİ

ser: baş.

ahkâm: hükümler, sonuçlar.

layezel: sonsuz, bitimsiz.

mütehakkim: zorba, egemence.

İKİ MÜSTEŞAR

vakur: ağırbaşlı, temkinli.

mükellef: çok güzel hazırlanmış.

maişet: geçim.

güllabici: bazı kimselerin şımarık ve taşkın davranışlarına katlanarak yüzlerine gülen kişi (eskiden; akıl hastanelerindeki hademeler).

işret etmek: içki içmek.

mukaddem: önce.

umuru havaiyye: havacılık işleri, havacılık işletme.

kâmilen: tümüyle.

memurin: memurlar.

BİR NUTUK

tebarüz ettirmek: belirtmek.

ahval: durumlar.

maruzat: sunuşlar.
tedris: öğretim-eğitim.
tenvir: aydınlatma.
payidar (pây-dâr): sürekli.

BİR AİLE HAYATI ÜZERİNE ETÜT

terviç etmek: desteklemek.
teşkil etmek: oluşturmak.
izale etmek: yok etmek, gidermek.
itikat: inanış.
ameli: pratik, uygulamalı.
tevil etmek: sözü çevirmek.
asri: çağdaş.
mümtaz: seçkin.

CENTİLMEN ASİLZADELER PANSİYONU

müşevveş: karışık.
mon şer (Fr. Mon cher): sevgilim.
süportabl (Fr. supportable): bağışlanabilir, hoş görülebilir.
kel konk (Fr. quelconque): önemsiz, herhangi biri.
ensült (insulte): onur kırıcı, hakaret.
me (Fr. mais): fakat.
ümiliye (Fr. humulier): küçük düşürmek, küçültmek, üzmek.
ma parol donör (Fr. ma parole d'honneur): şeref sözü.
o kontrer (Fr. au contraire): aksine.
me no (Fr. mais non): fakat hayır, hayır olamaz.
meşum: şom.

YURDA DÖNÜŞ

Bu hikâye, Esendal'ın, yurtdışındaki elçilik görevlerinden biri sırasında ya da bitiminde doğu sınırlarımızdan girişinin öyküleştirilmiş bir anlatımı olmalıdır. Hikâyede, Govalı bir yardımcıdan söz edildiğine göre, daha çok Afganistan Elçiliği ile ilgili bir dönüş olabilir. Çünkü Afganistan'a ilk gidişiyle ilgili anılarında Hindistan'da bir Portekiz sömürgesi olan Gova'dan ve Bombay'daki bir otelde çalışan Govalılardan söz eder. Esendal, bu hikâyesinde, yurdunun gelişmişliğini özleyen ve o özlemi böylece hikâye biçimiyle anlatan bir yazar, bir idealisttir. Güm-rük-polis davranışı, yolların asfaltlığı, yollardaki mükemmel konaklama yerleri, Erzurum dağlarının ormanlaşmış durumu, yol boyunca görülen güzel ve bakımlı evler, Halkevleri, Oğuzluk ve Uygurluk adını verdiği ve Anadolu'ya uygarlık götürücü olarak düşlediği üniversite merkezleri, her kadının bir meslek sahibi olması ve bunu bilgili olarak yapması gibi durumlar onun düşleri sayılabilir. Bugün, bunlardan ne kadarının gerçekleştirdiği herkesçe bilinmektedir. Petrol konusundaki sezişleri de gözden ırak tutulmamalıdır.

neft: petrol.

tartma: bir tür başörtüsü.

börkçü: hayvan postundan başlık yapan kişi.

neft temizleme fabrikası: rafineri.

Marazi: teşrih anatomi.

Not: Bu hikâyenin başında “dördüncü yazılış” notu bulunmaktadır.

"Memduh Şevket Esendal dilin arılaşmasında, halk diline yaklaşmasında büyük katkıları olmuş bir yazarımızdır. Görevleri gereği, en yüksek orunlara ulaştığı halde, daha çok küçük insanların, küçük olayların öykülerini yazmıştır."

Muzaffer Hacıhasanoğlu

"Her şey onun hikâyesinde bir dilimdir, bir yaşam kesitidir. Bunu allayıp pullamaz, süsleyip püslemez, olduğu gibi aktarır okura."

Tarık Dursun K.

"MEMDUH ŞEVKET ESENDAL BÜTÜN ESERLERİ" dizisinin 12. kitabı olan **GÖDELİ MEHMET**, içindeki 18 hikâyesiyle, MŞE'nin özlü ve yalın anlatım biçimine en iyi örneklerden biridir.

9 789754 940190

ISBN 975-494-019-3
2006.06.Y.0105.3013

